BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLII
C
58
NAPOLI

XLII
C
58

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM LIBRI XV.

AD
HIPPOLYTVM ESTENSEM,
CARDINALEM, AC PRINCIPEM
ILLVSTRISSIMVM.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
Architypographi Regij:
M. D. LXXX.

M. ANTONII MVRETI IN LIBROS VARIARVM LECTIONVM PRÆFATIO.

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM, CARDINALEM AC PRINCIPEM ILLVSTRISSIMVM,

Singularem omnium honeſtarum artium patronum.

MAGNOPERE *peccare mihi viderer,* HIPPOLYTE, *Cardinalis illuſtriſſime, ſi otium illud, quod & plurimum & honeſtiſſimum tua mihi benignitate conceditur, alia vlla re, quàm litterarum, & earum artium, quibus te inſigniter oblectari video, aſſidua tractatione conſumerem. nam cùm ea te præcipuè cauſſa commouerit, vt aditum mihi ad familiaritatem tuam vltrò patefaciendum putaris, quòd ad te de mea erga illas incredibili voluntate, meis fortaſſe ſcriptis, & amicis de me ſummorum hominum concitata ſermonibus fama peruenerat: quis me ferendũ putet, niſi quam de me opinionem incognito adhuc & abſente conceperas, eam præſens ipſe omni ſtudio, omniq́; corporis & animi contentione confirmem? Ità igitur facio. quarum artium ſingularis pulchritudo mentem meam, vſque à puero admirabili quodam ſui deſiderio incenderat, [illegible] nunc de-*

mùm beneficio tuo aliis omnibus curis ſolutus, magno & alacri animo perſequor: neque ſanè committo, vt qui me tibi tanquam hominem & non ineruditum, & eruditionis ac doctrinæ ſitientiſsimum commendarunt, cùm in illo priore indulſerint amori erga me ſuo, in hoc etiam altero eidem obſecuti, ac non potius id quod exploratum haberent, verè apud te teſtati eſſe videantur. quod cùm facio, primùm, quo nihil dulcius eſt, nihil optabilius, naturæ meæ propenſionem ſequor. Verè enim hoc tibi affirmare poſſum, ſi quis mihi deus omnes opes, omnia commoda, omnem potentiam proponat, ea lege ac conditione, vt ſemel deponam hæc ſtudia, & has qualeſcumque litterulas, altrices adoleſcentiæ meæ, fidiſsimas meorum omnium temporum comites deſeram: nunquam id faciam: neque quicquam tanti eſſe ducam, quod mereri velim, vt à ſuauiſsimo earum amplexu & contubernio abducar. quare, vt dixi, cùm in eas toto pectore incumbo, naturæ meæ pareo: idq; facio, quod ſi facere vetarer, vitalem mihi eſſe vitam non putarem. deinde, quo mihi nihil prius ac potius neque eſt, neque eſſe debet, voluntati tuæ morem gero. ſæpe enim mihi, quæ tua eſt humanitas, affirmaſti, nullũ tibi à me genus obſequij præſtari poſſe iucundius, quàm, ſi omne tempus arbitratu meo ponerem in litteris, & aliquid aſsiduè, quantum in me eſſet,

exeu-

excuderem, quod & mihi ornamento, & aliis vſui, & tibi oblectationi eſſe poſſet. neque verò me, vt id faciam, oratione tantùm cohortaris, verumetiã exemplo. Quid enim facere nos oportet, quicumque tuis opibus non aliam ob cauſſam fouemur, ſuſtentamur, ornamur, quàm vt in his ſtudiis omni cogitatione defixa, dies noctéſque exerceamur: cùm te, te inquam ipſum, quẽ moderatrix humanarum rerum prouidentia in altiſſimo dignitatis gradu collocatum, perpetua grauiſsimorum munerum procuratione diſtrictum teneri voluit, inter tot, tam graues, tam multiplices curas, tantoperè ad tranquillitatem & ſalutem publicam pertinentes, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuere videamus? Nimirum & vnuſquiſq. noſtrum naturæ ſuæ, vt ait poëta quidam, ſemina ſequitur: & quibuſcum diu ac familiariter vixit, eorum mores & inſtituta viuendi facilè ac libẽter imitatur. Te verò cùm omnis honeſtatis ac dignitatis amantiſsimum omnium, quæ ad comparandam veram ac ſolidam gloriam pertinent, appetentiſsimum natura genuiſſet: conſecuta deinde FRANCISCI VALESII, *Galliarum Regis optimi, ac maximi, intima illa, qua tot annos vſus es, conſuetudo magis etiam incitauit ad eaſdem illas vias, in quas ipſa te natura deduxerat, animoſius & conſtantius perſequendas. Ille*

homines eruditos ad ſe ex omnibus orbis terrarum partibus, ampliſſima eorum induſtriæ præmia ſtatuens, conuocabat. idem illud exemplum iamdudum Italia te, maxima cum tua laude, renouantem intuetur. Ad regalem illius menſam non vllum acroama aut libentiùs, aut ſæpius, quàm vox alicuius eruditi hominis, audiebatur. epulæ quoque tuæ quotidie nulla re magis, quàm grauiſſimis & honeſtiſſimis virorum doctrina præſtantium ſermonibus, condiuntur. Ille igitur ad ceteras ſuas laudes eam addidit, qua nulla, meo quidem iudicio, maior eſt, nulla præclarior, vt communi omnium populorum conſenſu LITTERARVM PATER *nominaretur. idẽ illud cognomen tibi apud poſteros tributum iri, cuiuis perfacile eſt, qui tuam erga homines liberalium artium ſcientia excultos munificam, planeq́; regiam voluntatem cognouerit, augurari. Nos interea, qui per te hoc otio fruimur, omnem induſtriam eò conferre oportet, vt quacumque ratione poſſumus, heroicas ac propè diuinas virtutes tuas omni genere monimentorum ad immortalem poſteritatis memoriam conſecremus. non quòd rerum à te geſtarum gloria noſtro teſtimonio indigeat: ſed quòd alia nobis via nulla relinquitur, qua ingrati animi notam effugere valeamus. Igitur alij quidem, quibus maior doctrinæ copia eſt, alia tibi grauiora, & maioris*

operæ

operæ inſcribent. ego autem, qui nondum eam facultatem conſecutus ſum, vt à me quicquam egregium expectari debeat, ſcribam tamen, qualiacumq. potero, & hiſce paruis ac tenuibus munuſculis teſtabor hominibus magnitudinem obſeruantiæ erga te meæ. Illud quidem certè omni ope conabor efficere, vt ſcripta mea, ſi nullam aliam ob cauſſam in pretio ſint, vtilitate tamen tueantur ipſa ſe, & hoc ſaltem nomine à ſtudioſis hominibus non negligantur. quod & aliâs feci, & in iis maximè, quos nuper apud te ſcripſi, Variarum lectionum libris. Primùm enim cùm in præſtantiſſimis vtriuſque linguæ ſcriptoribus multa, vel temporũ vel hominum culpa, corruptè & deprauatè legantur: eaq́; res vel non animaduerſa errorem, vel animaduerſa moleſtiam, & difficultatem legentibus obijcere ſoleat: eius incommodi vt pars aliqua per me tolleretur, operam dedi. deinde, cùm & illud conſtet, veteres Latinos ſummo ſtudio eſſe in Græcorum imitatione verſatos, & eorum locorum quos illi ab his acceptos in vſum ſuum tranſtulerunt, diligens, & accurata notatio magnam his temporibus vtilitatem habere credatur: huius quoque generis inſpergenda nonnulla eſſe duxi. narratiunculas etiam aliquot admiſcui quarũdam hiſtoriarum, quæ neque contritæ ac communes eſſent, neque fore iniucundæ cognitu viderentur. Vbi autem

ita res tulit, vt ab iis qui vel ætate noſtra, vel etiam ſuperioribus temporibus in hoc ipſo curriculo induſtriam ſuam exercuerant, diſſentirem: feci id, vt & natura & conſuetudo mea fert, liberè: ſed ea tamen moderatione ſeruata, vt imminutam eſſe à me dignitatem ſuam, nemo conqueri poßit, niſi qui tantum ſibi tribuat, vt errare ſe poſſe non putet. quod neque cuiquam vnquam contigit, & maius eſt, quàm vt conuenire in humanam fragilitatē queat. ſed nos quid fecerimus, ipſa res indicabit. teſtatum quidem omnibus eſſe volumus, nihil aliud nobis propoſitum fuiſſe, quàm vt ſine cuiuſquam offenſione, auxilij aliquid attuliſſe huic ſtudiorum generi diceremur. A te autem, HIPPOLYTE *Principum decus, etiam atque etiam petimus, vt qua nos humanitate in familiarium tuorum numerum recipere dignatus es, eadem hos labores noſtros, qui nulla re magis, quàm tui nominis auctoritate, nixi, in publicum prodeunt, tibi accipiendos putes: neque tam, quid amplitudini tuæ conueniat, quàm, quid præſtari à nobis poßit, expendas. nam & hæc ipſa nouis indies acceßionibus creſcent, & alia ſuo tempore, quæ tibi gratiora fore confidimus, proferentur.*

INDEX

INDEX EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS PER CAPITA TRACTANTVR.

LIBER I.

TRES *Iſocrates. Cuius ſit* παραίνεσις *ad Demonicum, indicatum.* Cap. 1.

Mithridatem cur Dionyſum Tralliani honoris cauſſa vocarent. Illuſtratus locus ex oratione pro Flacco. Eius qui Plutarchi συμποσιακὰ *interpretatus eſt, notatus error.* Cap. 2.

Locus quidam Ciceronis in Verrem vindicatus à praua aliorum correctione. Plinij alter declaratus. Cap. 3.

Horatij locus ex Euripide expreſſus. Cap. 4.

Eiuſdem Horatij locus ex Iſocrate propè conuerſus. Cap. 5.

Ciceronis locus ex oratione pro P. Quinctio pulchrè à Paulo Manutio correctus. Cap. 6.

Epitheton, quo Corinthum ornauit Horatius, è Græca voce expreſſum videri. Cap. 7.

Horatij locus, qui multis in libris corruptè legitur, explicatus. Cap. 8.

Sententia quædam Terentiana ab Aeſchylo etiam prolata oſtenditur: & qui eandem continet, Græcus incerti ſcriptoris verſiculus indicatur. Cap. 9.

Equitandi verbum quod Euro tribuit Horatius, Euripidem quoque eodem modo locutum eſſe. Cap. 10.

Currum pro naui, vt à Catullo, ſic & à Græcis poëtis dictum eſſe. Cap. 11.

Libidinoſarum mulierum, quæ calumniatæ ſunt eos à quibus ſpretæ ac repudiatæ erant, exempla octo. Cap. 12.

Falſam quandam hiſtoriam à Petro Victorio pro vera traditam eſſe. Cap. 13.

Ariſtotelem in Hippodamo reprehendendo parum bona fide verſatum eſſe. cap. 14.

Duræ compoſitionis duo inſignia exempla: ex Euripide vnum, alterum è Sophocle. Cap. 15.

Coniecturæ de aliquot locis è libello Demetrij περὶ ἑρμηνείας. Cap. 16.

De forium aperiendarum ratione apud veteres Græcos. multis Plauti ac Terentij locis allata lux. Cap. 17.

Quod de fama Virgilius dixit, idem Callimachum de Cerere, Homerum de contentione dixiſſe. Cap. 18.
Quid ſibi velit apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum paſtoricia fiſtula, explicatum. Cap. 19.
Alius locus ex iiſdem epiſtolis declaratus. Cap. 20.

LIBER II.

Correctus & explicatus locus è primo libro Ariſtotelis De arte dicendi. Cap. 1.
De Pſyllis, & ophiogeneſin. Allatus locus Varronis, cuius teſtimonio uſus erat Plinius. Cap. 2.
Sententiam illam, Patria eſt ubicumque bene eſt, acutè à Lyſia reprehenſam. Cap. 3.
De vi verbi alloquor. *Horatij in Odis explicatus locus.* Cap. 4.
De Calliſthene & Philiſto. Locus Ciceronis emendatus, & declaratus. Capitales interdum à veteribus ingenioſos dictos eſſe. Cap. 5.
Pauperum cognationem à nemine libenter agnoſci. Terentij loco allatus non diſsimilis Menandri. Cap. 6.
Ciceronis locus è Dinarcho expreſſus oſtenditur. Cap. 7.
Quod Victorius de auctore libri De mundo ad Alexandrum credidit, verum non videri. Cap. 8.
Piſces paruulos à maioribus deuorari, multorum ſcriptorum teſtimoniis confirmatum. emendatus Varronis locus. Cap. 9.
Iugurtham, cùm in triumpho ductus eſſet, deſipere ac delirare cœpiſſe. Plutarchi in Mario locus Cap. 10.
Ariſtotelis locus, allatis Theognidis verſibus, qui eandem ſententiam continent, illuſtratus. Cap. 11.
Genus quoddam loquendi Horatianum indicatur è Græco fonte manaſſe. Cap. 12.
Platonis locus conuerſus à Cicerone in Hortenſio, in quo Marſilius leuiter lapſus eſt. Cap 13.
Ciceronis locus, quem Silius eleganter imitatus eſt. Cap. 14.
Quodnam ſit verbum illud Græcum quo uſos eſſe Athenienſes in diſcordiis ſedandis ait Cicero in Philippicis. Cap. 15.
Ciceronis ex oratione pro Deiotaro loci duo emendati. Cap. 16.
Illuſtratus locus ex oratione pro Cælio. Cap. 17.
Cicero in oratione pro Sylla, locum quendam Demoſthenis imitatus oſtenditur. Cap. 18.

Alius

Alius Ciceronis locus è Demoſthene expreſſus. Cap 19.
Theocriti ἀδωνιαζούσαις correctus & explicatus locus. Cap 20.

LIBER III.

De quorundam admirabili memoria. Cap. 1.
Sublata menda quæ inhæſerat in Euripideo verſu apud Porphyrium. Item de formæ dignitate quædam non indigna cognitu. Cap. 2.
Locus Terentij è Phormione illuſtratus. Cap. 3.
Duo genera loquendi, quibus Latini poëtæ vtuntur, à Græcis accepta eſſe. Cap. 4.
Aeris Corinthij temperatura quomodo inuenta. Cap. 5.
Indicata vetus ſcriptura duûm locorum è libro ſecundo de Diuinatione. Cap. 6.
Cur Tibullus porcum hoſtiam myſticam dixerit. Cap. 7.
C. Verres qua ex gente fuerit. emendatus locus è libro quarto accuſationis. Cap. 8.
Correctus Plauti locus è Milite glorioſo. Cap. 9.
Quæ ſe facturos iurauerint Græci cum Xerxis copiis congreſſuri. Cap. 10.
Locutio quædam, quæ Euripidis eſſe credebatur, reiecta: & ipſius poëtæ emendatus locus. Cap. 11.
Atticum loquendi genus, quod imperiti ex Euripidis Hecuba ſuſtulerant, reſtitutum. Cap. 12.
Antelogium quid. Plauti è Menæchmis correctus locus. Cap. 13.
Hiſtoria de oraculo quod Peleo redditum eſt. Xenophontis locus correctus. Cap. 14.
Xenophontis alius locus correctus. Cap. 15.
Particulam οὐ, è quodam loco ex apologia Socratis apud Platonem, delendam videri. Cap. 16.
Emendatus Plauti locus è Milite glorioſo. Cap. 17.
Lentos debitores aliter à Cicerone, aliter à Lucilio dictos. Lucilij verſus apud Nonium emendati. Cap. 18.
Horatij verſus è quinto Odarum illuſtrati. Cap. 19.
Declaratus locus quidam è Ciceronis Hortenſio. Cap. 20.

LIBER IIII.

Hiſtoria de Pindaro poëta, multato à ſuis, ornato ab Athenienſib. Cap. 1.
Quod Ariſtoteles ſenſit de iis qui ſeipſos interficerent, Euripidis teſtimonio confirmatum. Cap. 2.

Correctus

Correctus Ciceronis locus è libro tertio De legibus. Cap. 3.
De veteri prouerbio, quo dicebatur, quod pulchrum eſt, placere. Cap. 4.
De loco quodam Varronis aduerſus Petri Victorij ſententiam diſputatum. Cap. 5.
Fragmentum Varronis è Marcipore, quo tempeſtas eleganter deſcribitur. Cap. 6.
Enniani verſus ex Euripide expreſſi. notata Nonij inconſtantia. Cap. 7.
Emendati Varronis loci duo. Cap. 8.
Duo verſus Horatij conuerſi è Simonide. Cap. 9.
Sententiæ cuidam Ouidianæ allata ſimilis ex Euripide. Cap. 10.
Quod Ariſtoteles in antiquis dicendi magiſtris reprehendit, idem Iſocrates antea reprehendiſſe oſtenditur. Cap. 11.
Antiqui quoties die cibum ſumpſerint. Cap. 12.
Terentianus verſus imitatus è Cæcilio: loci cuiuſdam è quarta Tuſculana vulgata ſcriptura aduerſus Nonium defenſa. item eiuſdem grammatici alia quædam improbata. Correctus locus è libro quarto De finibus. Cap. 13.
Theriacam olim bibi ſolitam, verum non videri: emendatus Varronis locus. Cap. 14.
Sententia quædam Horatij ab Arato prius prolata oſtenditur. Cap. 15.
De loco quodam è quarto Aeneidos aduerſus Seruium. Cap. 16.
Prouerbium quoddam ab illo ſcriptore qui tam multa alia collegit, prætermiſſum. Cap. 17.
In bonorum comparatione diſſenſio inter Platonem & Ariſtotelem indicata. Cap. 18.
De loco quodam ex Oratione in Piſonem, aduerſus Petrum Victorium. Cap. 19.
Horatiana quædam ex Græco ducta. Cap. 20.

LIBER V.

Inſularum fortunatarum deſcriptio, & ſitus. Cap. 1.
Tibulli verſus illuſtratus. Cap. 2.
Virgilij verſus, in quo Ciceronem imitatus videri poteſt. Cap. 3.
Platonis in Hippia maiore emendatus locus. Cap. 4.
Emendatus locus è Ciceronis agrariis. Cap. 5.
Plautinæ Stichi principium emendatum, & diſtinctum. Cap. 6.
Adonin Dianæ ira interfectum. Cap. 7.

Confir-

Confirmata duorum locorum Ciceronis emendationes à Petro Victorio facta. Cap. 8.
Emendati loci aliquot è Moſtellaria Plauti. Cap. 9.
Ciceronis locus conuerſus è Chryſippo. Cap. 10.
Explicatus & emendatus locus è ſecundo Epiſtolarũ ad Atticum. Cap. 11.
Virgilij verſus ex Aeſchylo imitati. Cap. 12.
Ennij hemiſtichium ex Euripide. Cap. 13.
Falſum argumentum allatum eſſe ab A. Gellio ad oſtendendum, inter Platonem & Xenophontem aliquid ſimultatis intercеſſiſſe. Cap. 14.
Secundam fortunam difficilè ferri, multorum grauium ſcriptorum teſtimoniis confirmatum. Cap. 15.
Ebrij nomen ad alia quædam à vino eleganter tralatum. Cap. 16.
Horatiana quædam genera loquendi è Græco expreſſa. Cap. 17.
Breuitatem & obſcuritatem aptam eſſe ad terrorem inferendum, aliquot exemplis confirmatum. Cap 18.
Locus Virgilij aliter, quàm à Seruio & Macrobio expoſitus. Cap. 19.
Illuſtratus Platonis locus ex Alcibiade primo. Cap. 20.

LIBER VI.

De prænotionibus, quibus ſcientiarum omnium principia debentur. explicatum & correctum principium poſteriorum analyticorum Ariſtotelis. Cap. 1.
Axiomata quomodo Latinè vocanda ſint. Cap. 2.
Comparatione quadam Lucretiana vſus etiam Themiſtius oſtenditur. Cap. 3.
Vt multas alias diphthongos, quæ nunc vſurpari deſierunt, ita oi pro æ, apud veteres fuiſſe: emendatus Plauti locus. Cap. 4.
Dominos, niſi cupiditatibus ſuis imperent, ne ſeruis quidem ſuis imperare poſſe. Cap. 5.
Homerum & Aeſchylum Athenienſes, Tyrtæum Lacedæmonij quo honore affecerint. Cap. 6.
Illuſtratus locus ex Ariſtotelis categoriis. Cap. 7.
Correcti loci duo è primo libro Topicorum. Item alius è quinto Ethicorum. cap. 8.
Videri Plautum dixiſſe rem voluptatum *eodem planè modo, quo Græci dicerent* τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Cap. 9.
De quodam Plautino ioco, itemq́ de loco quodam è Catone maiore Ciceronis diſputatum. Cap. 10.

Euripi-

Euripidem aliter, quàm ceteros omnes, de Helenæ ſidere locutū. Cap. 11.
Emendatus Plinij locus. Cap. 12.
Emendatus verſus quidam Horatianus. Cap. 13.
Correcti apud Ciceronem Ennij verſus. Cap. 14.
Ecquid adhibenda ſint in conuiuiis acroamata, an minus. Cap. 15.
Correctus locus è ſecundo De diuinatione. Cap. 16.
Semiramis quo aſtu ad regnum peruenerit. Cap. 17.
Vt honorem *Latinis, ita Græcis* ὄνειδος *&* κλέος *ambigua vocabula eſſe.* Cap. 18.
Correctus locus ex Oratione Ciceronis pro domo ſua. Cap. 19.
Correctus locus è ſecundo De finibus. Cap. 20.

LIBER VII.

Sorores vxores ducere, num apud Athenienſes licuerit. Cap. 1.
De conſuetudine Græcorum non adhibendi honeſtas mulieres ad conuiuia virorum. Illuſtratus locus ex Eunucho Terentij: itemq́; locus Ciceronis è libro primo in Verrem. Cap. 2.
Euripidis locus in Medea correctus & declaratus. Cap. 3.
Quid interſit inter imperium patris & domini. Emendati Afranij verſus apud Gellium. Cap. 4.
Emendatus Varronis locus, qui citatur à Nonio. Cap. 5.
Ab igne ad vitam crebrò tralatas eſſe multas ab antiquis ſcriptoribus voces. Cap. 6.
Correctus locus è primo Rhetoricorum Ariſtotelis. item locus Callimachi [illegible] Cap. 7.
Conatus emendandi duos locos è tertio libro Ariſtotelis De arte dicendi. Cap. 8.
Illuſtratus locus è primo Topicorum Ariſtotelis. Cap. 9.
Correctus & illuſtratus locus è ſecundo Topicorum. Cap. 10.
Emendati loci aliquot è libello Q. Ciceronis De petitione conſulatus. Cap. 11.
Ex eodem libello emendati aliquot loci. Cap. 12.
Ex eodem libello emendati aliquot loci. Cap. 13.
Quod apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum legitur, ἐν αἰνιγμοῖς, *vnde ſumptum ſit.* Cap. 14.
Prouerbium quoddam, quo Cicero De ſenectute vſus eſt, ex Euripide ſumptum eſſe. Cap. 15.
Vt Cicero dixit, conficere famam, *ita Græci dicunt* ποιεῖν ὄνομα. Cap. 16.

Quod

Quod Theopompus de Lacedæmonijs dixit, idem de fortuna quoque meritò dici poſſe. Cap. 17.
Ciceronis è Lucullo correctus & declaratus locus. Cap. 18.
Ciceronis locus ex Iſocrate, vt videtur, imitatus. Cap. 19.
De quodam loco è ſecundo De finibus, neque Manutij, neque Victorij ſententiam veram videri. Cap. 20.
Qui fuerint Ariſtotelis libri De philoſophia, quodq́; illorum argumentum. Illuſtratus locus è primo libro Ciceronis De natura deorum. Cap. 21.
Ciceronis è tertio De natura deorum locus ex Ariſtotele expreſſus. Cap. 22.
Locus è Miloniana cum duobus Demoſthenis vno, altero Lyſiæ comparatus. Cap. 23.
Illuſtrati Virgiliani verſus è quarto Aeneidos. Cap. 24.

LIBER VIII.

Poëtarum & apum comparatio. Illuſtratus Horatij verſus, Necte meo Lamiæ coronam. Cap. 1.
De quodam loco è libro ſecundo Rhetoricorum Ariſtotelis, aduerſus Petri Victorij ſententiam. Cap. 2.
Collatio loci cuiuſdam è Phædro Platonis cum eiuſdem loci interpretatione Ciceroniana. Cap. 3.
Correctus & explicatus locus Platonis ex apologia Socratis. Cap. 4.
Virgilij verſus è ſexto Aeneidos ex Homero imitati. Cap. 5.
Notatum Petri Victorij μνημονικὸν ἁμάρτημα. Cap. 6.
De facultate contrariorum. emendatus & declaratus locus è ſecundo Ariſtotelis de arte dicendi. Cap. 7.
Alius locus ex eodem libro explicatus. Cap. 8.
Correctus Ciceronis locus ex oratione pro C. Rabirio perduellionis reo. Cap. 9.
Ciceronis loci duo ex AEſchine, vt videtur, imitati. Cap. 10.
E declamatione in Salluſtium loci duo, quorum alter ex Aeſchine, alter è Demoſthene expreſſus videtur. Cap. 11.
Inficetum, non vt vulgò, Infacetum ſcribi oportere: & ex eadem coniugatione cetera ad eundem modum. Cap. 12.
Correctus & illuſtratus Ariſtotelis locus è libro quinto Ethicorum. Cap. 13.
Verbum διαψεύδεσθαι, quodam loco è ſecundo Rhetoricorum Ariſtotelis non videri ita accipiendum, vt Victorius cenſuit. Cap. 14.
Quid apud Catullum, aſini nomine intelligendum eſſe videatur. Cap. 15.
Malè conuerſos videri à Cicerone tres Euripidis verſus. Cap. 16.

De

De quodam loco ex epiſtolis ad C. Trebatium accuratè diſputatũ. Cap. 17.
Locus Platonis è Phædro, allatâ vetere quadam Athenienſium conſuetudine illuſtratus. Cap. 18.
Quod diſcrimen ſit accuſationis & maledictionis, è Demoſthene & Cicerone. Cap. 19.
De vi veritatis. Ciceronis ſententia ex Aeſchine. Liuij loci duo emendati. Cap. 20.
Mulieres eruditas plerumque libidinoſas eſſe, duorum poëtarum teſtimonijs confirmatum. Iuuenalis locus cum quodam Platonis collatus. Cap. 21.
Iphicratis multa dicta, quibus elatus & excelſus ipſius animus oſtenditur. Cap. 22.
Medicum fuiſſe Herculem: & ſanatum ab eo Alceſtin, quum iam depoſita eſſet. Cap. 23.
De immani crudelitate regis Deiotari. Cap. 24.
De lege quadam Perſarum humanitatis plena. Cap. 25.

LIBER IX.

De genere quodam loquendi quo in magni amoris ſignificatione veteres vtebantur. Cap. 1.
Illuſtratus Horatij ex Odis locus. Cap. 2.
Emendatus verſus ex Aſinaria Plauti, & locus quidam Appuleij in Floridis. Cap. 3.
De loco quodam ex Odis Horatij. Cap. 4.
Emendatus locus ex Politicis Ariſtotelis. Cap. 5.
De locis aliquot Plauti ex Pſeudolo. Cap. 6.
De duobus locis ex primo Odarum Horatij. Cap. 7.
Illuſtratus locus Senecæ ex epiſtolis. Cap. 8.
De potu aquæ aut vini circumdata niue refrigerati, Macrobij locus emendatus. Cap. 9.
De locis quibuſdam è prima epiſtola libri primi ad Atticum. Cap. 10.
[illegible] Cap. 11.
De vetere prouerbio quo vſus eſt Cicero in Catilinam. Cap. 12.
De locis quibuſdam è Truculento Plautina. Cap. 13.
E Ciceronis Academicis emendatus locus. Cap. 14.
De locis quibuſdam è Truculento Plautina. Cap. 15.
De Mitylene Horatij loci duo illuſtrati. Cap. 16.
Illuſtratus locus Horatij ex Odis. Cap. 17.

Emen-

Emendatus & illuſtratus locus quidam Plutarchi. Cap. 18.
Tres antiquæ voces Ciceroni reſtitutæ. Cap. 19.
De quibuſdam locis Laërtij. Cap. 20.

LIBER X.

Quàm vetus ſit conſuetudo, in honore alicui habendo, manum ſuam ad os admouendi. Cap. 1.
Vnde ſumpſiſſe videatur Ouidius, quòd in oraculo terram, matrem, lapides autem oſſa illius vocauit. Cap. 2.
Verſum quendam ex Odyſſea multo aliter à nonnullis accipi, quàm vt ab Horatio acceptus eſt. Cap. 3.
De duobus locis ex primo libro Commentariorum Cæſaris de bello Gallico. Cap. 4.
Expenſus locus ex Aſinaria Plauti, in quo Poëta ipſe quiddam non ſatis ex arte feciſſe videri poteſt. Cap. 5.
Locus quidam Iuuenalis aduerſus aliorum omnium ſententiam declaratus. Cap. 6.
Non modò, pro, non modò non, ſæpe apud veteres legi, idq; loquendi genus à Græcis ductum eſſe. Cap. 7.
De loco quodam ex ſecundo De Officijs. Cap. 8.
Illuſtratus locus ex Oratione pro Flacco. Cap. 9.
Emendatus Plauti locus in Epidico. Cap. 10.
De libidine Eunuchorum verum eſſe quod à Terentio dictum eſt. Cap. 11.
Euripidis vnus, Ciceronis ex epiſtolis ad Atticū duo loci emēdati. Cap. 12.
Ex Amphitruone Plautina loci aliquot emendati. Cap. 13.
Emendatus, & declaratus locus quidam ex epiſtolis ad Atticū. Cap. 14.
Locus Cæſaris emendatus. Cap. 15.
Ouidij locum quendam ex Apollonio Rhodio ſumptum eſſe. Cap. 16.
De quibuſdam qui habiti ſunt impij, cùm ex omnibus popularibus ſuis longiſſimè ab impietate abeſſent. Cap. 17.
De loco quodam ex Eunucho Terentiana verius videri ſenſiſſe Donatum. Cap. 18.
Illuſtrati ex Odis Horatij aliquot loci. Cap. 19.
Cæſaris locus è primo De bello ciuili emendatus. Cap. 20.

LIBER XI.

Emendati loci aliquot ex primo libro Annalium Taciti ab exceſſu diui Augusti. Cap. 1.

ã * De ali-

De aliquot aliis ex eodem libro locis. Cap. 2.
Ex eodem libro alij aliquot loci. Cap. 3.
In eodem libro notata, & emendata nonnulla. Cap. 4.
Notatus uſus quidam verbi labor, aut dilabor. Cap. 5.
Inanes videri regulas duas, quas ſuper verſibus heroicis & trimetris iambicis tradidit Gellius. Cap. 6.
Quiddam quod occulte ſignificauerat Homerus, non minori artificio à Virgilio ſignificatum eſſe. Cap. 7.
Veterum comicorum loci duo inter ſe collati. Cap. 8.
Radians pro ſole. Emendatus apud Ciceronem veteris poëtæ verſus. Cap. 9.
Cur Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, claudum eũ vocet. Cap. 10.
Quod de Scipione & Lælio dictum eſt, idem de duobus antiquis Philoſophis dictum eſſe. Diogenes Laertius locis aliquot illuſtratus. Cap. 11.
Ciceronis locus è Sophocle expreſſus. Cap. 12.
Elogium. Conciliaturæ. Diuinaculi. Tres loci emendati apud Suetonium in Vitellio. Cap. 13.
Reſtituti Ciceronis loci duo, in quibus librarij duorum veterum ſcriptorum nomina corruperant. Cap. 14
De fictis quibuſdam amicis, qui leuia amicorum peccata reprehendunt, ad grauiora conniuent. Cap. 15.
Quod Epicurum meritò à Plutarcho reprehenſum A. Gellius frigidè atque ineptè defendere conatus ſit. Cap. 16.
De duabus antiquis vocibus, Tametſi & Inſuperhabere. Cap. 17.
Locos quoſdam è primo Rhetoricorum Ariſtotelis è Platone ſumptos videri. Cap. 18.
Loci aliquot è Pænulo Plautina emendati, & illuſtrati. Cap. 19.
Vnde ſumpſerit Horatius, quòd Amorem in Chiæ genis excubare dixit. Cap. 20.

LIBER XII.

Emendati loci aliquot è libro primo Senecæ De beneficijs. Cap. 1.
Eiuſdem Senecæ locus illuſtratus. Cap. 2.
Alius eiuſdem ſcriptoris locus emendatus. Cap. 3.
Vetus quædã conſuetudo ſatisfaciendi ijs, quibus malè precati erant. Cap. 4.
Linguarium quid vocarit Seneca Cap. 5.
De naturali quadam ſpei & metus coniunctione. Cap. 6.
De piſcibus ſubterraneis emendati Senecæ loci duo. Cap. 7.

De

De Arimaſpis, cur dicti ſint vnum tantùm oculum habere: item de populis, apud quos pueri oblongo capite naſcuntur. Cap. 8.
De loco quodam Terentij ex Eunucho confutata Marcelli Virgilij ſententia. Cap. 9.
De quibuſdam, qui piloſo ſunt corde. Cap. 10.
De aduerbijs quibuſdam, quæ aliter apud veteres interdum ſcribebantur, quàm nunc ſolent. Emendatus Ciceronis apud Fabium locus. Cap. 11.
De Thalete Mileſio hiſtoria elegans. Cap. 12.
De quibuſdam locis è primo Rhetoricorum Ariſtotelis. Cap. 13.
Locus Virgilij expreſſus è Chœrilo. Cap. 14.
Emendata multa in oratione Ciceronis pro Archia. Cap. 15.
Prouerbium ab alijs prætermiſſum è Plutarcho. Cap. 16.
De libro Prouerbiorum nuper edito Florentiæ. Cap. 17.
Dictum elegans Io. Antonij Lucatelli epiſcopi Venuſini. Cap. 18.
Emendatus Plauti locus è Bacchidibus. Cap. 19.
Loci quidam ex Oratore Ciceronis ad Brutum illuſtrati. Cap. 20.

LIBER XIII.

Nigidij rationes quædam quibus contendebat natura ineſſe in vocibus vim ſignificandi. vnde ſumptæ ſint, indicatum. Cap. 1.
Virgilij locus è ſexto Aeneidos illuſtratus. Cap. 2.
De Anchiſæ morte variæ veterum Scriptorum ſententiæ. Cap. 3.
Verſus Græcus in eos qui robuſti cum ſint, mendicant tamen, emendatus. Cap. 4.
De loco quodam Horatij aduerſus ſententiam cuiuſdam, qui eum corrupit, diſputatum. Cap. 5.
Alius Horatij locus illuſtratus. Cap. 6.
Illuſtratus locus Tibulli. Cap. 7.
Refutatum impudens & impium mendacium Petri Criniti. Cap. 8.
Puerorũ luſus quibus maximi momenti negotia præſignificata ſunt Cap. 9.
Locus Demoſthenis à Cicerone, ſingulari artificio expreſſus. Cap. 10.
Oleum nunquã conglaciare, contra quàm a Gellio proditum eſt. Cap. 11.
Iucunda narratio ſuper ambiguitate vocule cuiuſdam, quæ doctiſſimis hominibus errorem obiecit. Cap. 12.
Quiddam de Vrſorum adipe dictum à Theophraſto, non ſatis ex fide à Plinio relatum videri. Cap. 13.
Cur maior in nonnullis ciuitatibus, quàm in alijs, exiſtere fortium virorum copia ſoleat, ex Hippocrate explicatum. Cap. 14.

Bacides tres. Cap. 15.
Locus Virgilij è Thucydide effictus. Cap. 16.
Probam vocem eſſe, Exanclare, *& temerè ab alijs damnatam.* Cap. 17.
Emendatus è Plauti Bacchidibus locus. Cap. 18.
Loci aliquot veterum ſcriptorum apud Nonium *emendati.* Cap. 19.
De Nili & Iſtri magnitudine non idem videri ſentire Salluſtium & Arrianum. tum pœnæ cuiuſdam militaris ratio aliter, quàm à Gellio, *explicata.* Cap. 20.

LIBER XIIII.

Duo grauiſſimorum ſcriptorum loci, quorum in vtroque eadem macula hæſerat, emendati. Cap. 1.
Illuſtrati loci duo ex Aeneide. Cap. 2.
Emendati loci aliquot è tertio libro Ciceronis De officiis. Cap. 3.
Plinij locus emendatus. Cap. 4.
Plauti loci aliquot illuſtrati. Cap. 5.
Dubitatum de ijs quæ tradit Gellius *ſuper vi muſicorum cantuum in morbis quibuſdam ſanandis.* Cap. 6.
Quid ſignificet vox περπερεύεσθαι. Cap. 7.
Loci aliquot ex epiſtolis ad Atticum emendati. Cap. 8.
E libro quarto earundem Epiſtolarum emendata alia. Cap. 9.
Item alia ex eodem libro. Cap. 10.
E libro quinto earundem emendata quædam. Cap. 11.
Emendatus locus è ſecundo Politicorum Ariſtotelis. Cap. 12.
Qui ſint verſus ἰσόψηφοι. *Declaratum epigramma Græcum. Item aliquot quæſtiones ludicræ, quæ apud Gellium proponuntur, diſſolutæ.* Cap. 13.
Emendatus locus è ſeptimo Politicorum Ariſtotelis. Cap. 14.
Himeræa mulieris de Dionyſio tyranno ſomnium eodem propè modo Græcè à Timeſia, quo Latinè à Valerio relatum. Cap. 15.
In Plauto & in Euripide notata quædam non ſatis ex arte facta. Cap 16.
Diuerbium Plautinum è Rudente reſtitutum. Cap. 17.
Num qui capiuntur in bello, ignaui propterea habendi ſint. Illuſtratus Plauti è Captiuis locus. Cap. 18.
Nihili eſſe verbum excolubrandi, *quod quidam pro Plautino obtrudere conatus eſt.* Cap. 19.
Deteɛtum Ciceronis *erratum in quinto De finibus.* Cap. 20.

L I-

Sermo habitus cum Dario Bernardo de ſtultitia quorundam qui ſe Ciceronianos vocant. Cap. 1.

Conatus emendandi locum quendam Taciti peſſimè à librarijs acceptum. Cap. 2.

Emendata quædam apud Tacitum in vita Iulij Agricolæ. Cap. 3.

Quid ſit apud Ciceronem amor amicitiæ: *& cur idem in flagitioſi amoris mentione, dixerit,* more Græciæ. Cap. 4.

Vetus quædam Aemilij Probi reprehenſio aduerſus eruditum virum qui Aemilium defendere voluit, confirmata. Cap. 5.

De Chaldæis Ciceronis locum è Theophraſto conuerſum videri. Cap. 6.

De honore qui Olympionicis & interdum imperatoribus re præclarè geſta habebatur. Emendatus Aemilij Probi locus. Cap. 7.

Emendata quædam è libro ſexto Epiſtolarum ad Atticum. Cap. 8.

Emendata multa è libro tertio De officijs. Cap. 9.

Xenophontis loci duo emendati. Cap. 10.

Suetonij in Galba vnus, & alter in Otthone emendatus & illuſtratus locus. Cap. 11.

Ariſtotelis è primo Politicorum, Hippocratis è libro περὶ τροφῆς emendati & illuſtrati loci. Cap. 12.

Emendati è Trinummo Plautina loci duo. Cap. 13.

Notata quædam apud Liuium, in quibus ipſe ſibi pugnare videri poteſt. Cap. 14.

Cur videatur Aſſa nutricibus dici ſolitum. Emendatus quidam Varronis locus. Cap. 15.

Emendati complures variorum ſcriptorum loci in quibus à librarijs eodem modo peccatum erat. Cap. 16.

Rectè ſcriptum à Donato, his verbis, Hoc age, *ſilentium & attentionem imperari.* Cap. 17.

Confirmatum quod de Ariſtotele & Hippodamo in ſuperioribus ſcriptum eſt aduerſus frigidam defenſionem eius qui quod ipſemet ignorauit, alijs pro certo & explorato obtrudere voluit. Cap. 18.

D litteram vocibus in vocalem deſinentibus antiquitus interdum addi ſolitam. Et eius rei propoſita aliquot exempla. Cap. 19.

Eſſentiæ *nomen à Cicerone nouatum eſſe. Emendatus Senecæ ex epiſtolis locus.* Cap. 20.

CL. V.

M. ANTONIO MVRETO I. C.

CHR. PLANTINVS S. D.

SERIVS ad te redeunt Variæ tuæ, Vir clariſſime, non tam mea meorumque culpa, quàm temporum & locorum. Turbæ quæ exortæ ſint, vides, aduerſæ rebus noſtris: & locorum inter nos id interuallum eſt, vt & libros tuos tardè prorſus acceperim; & tu, vt opinor, epiſtolas meas, ſiquid euênit in quo conſulto te opus eſſet. Sicut profectò euênit. Nam libri bona imò maxima parte iam confecta, non tamen confidentiæ meæ fuit ad calcem pergere, & lucem illi dare: niſi explorata voluntate tua de noua, vt loquimur, Præfatione. quam non ignoras, ſollenni eorum qui hodie ſcribunt ritu, addi ſolere. At cùm eam non haberem, & vererer ne exſpectando longius fieret: vide quid mihi ſumpſerim, eruditiſſime Murete, te vt ſpero non inuito. Librum tuum abſolui, edidi: nec id ſolùm, ſed epiſtolam hanc præſcripſi, qua & excuſarem factum (ſi error aut peccatum in eo eſt) & promptum paratumque me oſtenderem ad ea omnia quæ deinceps pariet fæcundiſſimum ingenium tuum, & inter elegantiſſima ſæculi noſtri. Vale, & nos ama. Antverpiæ, poſtridie Kalend. Mart. CIϽ IϽ LXXX.

Svmma privilegii.

Regiæ Maieſtatis priuilegio cautum eſt, ne quis *M. Antonij Mureti Variarum lectionum libros* xv. *&c.* citra Chriſtophori Plantini Architypographi Regij voluntatem, à die prioris editionis abſolutæ ad decem annos, imprimat, vel alibi impreſſos importet, diſtrahat, venaléſve habeat per omnes eius ditionis fines, ſub pœna confiſcationis, & graui mulcta: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ pænultima Nouembris Anno M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM AMPLISSIMVM ET ILLVSTRIS.

VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

Tres Iſocrates. Cuius ſit παραίνεσις ad Demonicum, indicatum. CAP. I.

ELEGANS in primis, & cum ſaluberrimis referta præceptis, tum omnibus condita dicendi feſtiuitatibus oratio, quæ Paræneſis ad Demonicum inſcribitur, non eius ſcriptoris eſt, cuius vulgo putatur. nam cùm ab Iſocrate illo qui Socratis & Platonis æqualis fuit, cuiúſq. domus officina eloquentiæ habita eſt, fluxiſſe, eiúſque ingenio elaborata eſſe credatur, id ſecus eſt: quódque etiam in aliis contigiſſe ſcimus: errorem hic obiecit hominibus nominum ſimilitudo. tres enim facundi ac diſerti fuere homines, quibus omnibus idem Iſocratis nomen fuit. Vnus is, quem modò diximus: qui à Socrate cõmendatur in Phædro; quémque Cicero, diſſentiente Bruto, tantoperè laudabat. alter, huius diſcipulus: cuius apud Suidam mentio eſt. neutrius autem horum eſt ea, de qua loquimur, oratio: ſed tertij cuiuſdam Iſocratis, qui Ciceronis tẽporibus floruit. Id ita eſſe, didici ex Dionyſio Halicarnaſſeo, qui in aureolo libello De arte rhetorica,

quendam ex ea citans locum, Iſocratem ipſius auctorem, ſuum, & Echecratis, ad quē ſcribit, ſodalem vocat. eius verba ſunt: Ἰσοκράτης μὲν ὁ σὸς ἑταῖρος καὶ ἐμὸς, ὦ Ἐχέκρατες, εἴπερ ἄλλο τι, φησὶ χρῆναι προσεῖναι τοῖς σπουδαίοις ἀνθρώποις, ἐν τῇ παραινέσει τῇ πρὸς τὸν Ἱππονίκου, (ita enim legendum eſt, non, vt in vulgatis libris, πρὸς τὸν Ἱππόνικον) καὶ τὴν φιλοπροσηγορίαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, ὡς αὐτός φησι. Locus autem, quē indicauit Dionyſius, ita apud Iſocratem legitur: Τῷ μὲν τρόπῳ γίγνου φιλοπροσήγορος, τῷ δὲ λόγῳ εὐπροσήγορος. ἔστι δὲ φιλοπροσηγορίας μὲν τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, εὐπροσηγορίας δὲ τὸ τοῖς λόγοις αὐτοῖς οἰκείως ἐντυγχάνειν. Harpocration tamen, qui ſit ἐπακτὸς ὅρκος, exponens, Iſocratem Apolloniaten eius, de quo agimus, libelli auctorem facit. at is veteris illius Iſocratis auditor fuit: vt apud Suidam eſt. Hermogenes autem apertè eundem Iſocratem huius paræneſeos, & ceterarum orationum, de quibus nulla dubitatio eſt, quin ſint eius qui cum Socrate & Platone vixit. ſed magis me ea, quæ ſuprà recitaui, verba Dionyſij mouent.

Mithridatem cur Dionyſum Tralliani honoris cauſſa vocarent. Illuſtratus locus ex oratione pro Flacco. Eius qui Plutarchi συμποσιακὰ *interpretatus eſt, notatus error.*

CAP. II.

M. TVLLIVS in oratione pro L. Flacco cùm percenſeret eas laudes quas Tralliani in Mithridatem, regem populo R. infeſtiſſimum, congeſſerant, ita ſcribit: *Mithridatem deum, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſum, Bacchum, Liberum nominabant.* atq. hoc Petrus Victorius admonuit

nuit dictum eſſe ad Demoſthenis imitationẽ, cuius illa ſunt ex oratione de corona: Οἱ μὲν κατάπυστοι Θετταλοὶ, καὶ ἀναίσθητοι Θηβαῖοι φίλον, εὐεργέτην, σωτῆρα τὸν Φίλιππον ἡγοῦντο· πάντ' ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. protulit etiam locum ex Athenæo, quo confirmatur, Mithridatem viuum ac videntem, diuinis affectum honoribus. ſed cur Liberi patris potius, quàm cuiuſquam alii dei nomine honeſtaretur ille rex, quando de eo ſibi non liquere ſubobſcurè indicauit Victorius, ego aperire conſtitui. Duæ autem eius appellationis cauſſę à Plutarcho libro primo συμποσιακῶν afferuntur. vna, quòd Mithridates præmium propoſuerit, qui plurimum ediſſet, quiq; plurimum bibiſſet: ipſeq; in vtroque certamine palmam tulerit: vtpote qui omnes ætatis ſuæ homines bibendo ſuperaret. ob id igitur Dionyſum vocatum. ſed eam cauſſam Plutarchus ipſe, vt inanem, commenticiamq;, & minus idoneam reprobat. ac planè, ſi hæc vera eſſet, videri poterant Tralliani, cùm Mithridatem Dionyſum ſalutarent, non tam ei honorem tribuere, quàm contumeliam facere: quaſi ebrioſum eum & helluonem ac gurgitem vocarent. quare hęc altera cauſſa putanda eſt verior. bis eum fulmine appetitum fuiſſe: ita vt innocuus incolumisq; remanſerit. nam cùm adhuc infantulus in cunis vagiret, collapſum fulmen, faſcias, quibus inuolutus erat, exuſſit, neque tamen ipſum læſit. veſtigium modò quoddã ignis in fronte relictum eſt: quod facilè occultaret coma. rurſus cùm iam vir eſſet, ita propinquum ei dormienti cecidit, vt tela in pharetram, quæ haud procul à lecto pendebat, condita conflagrauerint. ipſe tum quoque intactus. iis expoſitis, addit Plutarch. Οἱ μὲν οὖν μάντεις ἀπεφήναντο, πλεῖστον αὐτὸν ἰσχύσειν ἀπὸ τῆς τοξικῆς καὶ κούφης στρα-

πᾶς. οἱ δὲ πολλοὶ Διόνυσον αὐτὸν, ἀπὸ τῶν κεραυνοβολιῶν ὁμοιότητι τοῦ πάθους προσηγόρευον. id eſt, Igitur vates quidem pronuntiarunt, plurimum ipſum ſagittariis, & leui armatura eſſe valiturum. vulgus autem ei Dionyſo nomen fecit, ab illis fulminum iactibus: quòd ei ſimile quiddam, atque Dionyſo, contigiſſet. Hanc poſtremam partem quidam, qui librum illum Plutarchi Latinum facere ſtuduit, ita reddidit. Quam ob cauſſam vates plurimum ſagittariorum manu, leuiſq. armaturæ copiis præſtiturum prædixerant. Quanquam non deſunt, qui Bacchi nomen à morbo ſideratis ac de cælo tactis familiare datum illi exiſtiment. quæ interpretatio ita eſt abſurda & aliena, vt valde mirer, quid tum illi homini in mentem venerit.

Locus quidam Ciceronis in Verrem vindicatus à praua aliorum correctione. Plinij alter declaratus. CAP. III.

VTVNTVR interdum Latini ſcriptores Græcis quibuſdam vocibus, easq; Latinis tamen litteris notant: quod qui non animaduertunt, facilè in errorem incidunt: præcipuè cùm eæ voces eiuſmodi ſunt, vt etiam Romanæ videri queant. id quod accidit homini in primis erudito explicanti orationes Ciceronis in Verrem. Nam cùm Cicero impurum illum hominem æſtate ſumma, quo tempore ceteri prætores obire prouinciam, & concurſare conſueuerant, totum ſe ad nequitiam & ad libidinem cõtuliſſe diceret, & tabernacula carbaſeis intenta velis in littore collocari iuſſiſſe, vbi totos dies cum impudicis mulieribus perpotaret: haud ita multis interiectis verbis, ita poſtea locutus eſt: *Illo autem tempore iſte,*

iſte, tametſi ea eſt hominis impudentia, quam noſtis, ipſe tamen, cùm vir eſſet Syracuſis, vxorem eius parum poterat animo ſoluto ac libero tot in acta dies ſecum habere. quorum verborum ille, quiſquis eſt, ſenſum non videre ſe dixit: niſi pro, in acta, legatur, in lecto. neque intellexit, Ciceronem, quod antea Romano more littus dixerat, id poſtea actam voce Græca, vt videlicet in Sicilia loquerentur, nominaſſe. notum eſt autem, Siculos eo quondam ſermone vſos, qui è Græcis, Latiníſque vocibus permiſtus eſſet. Actam verò ſolitos eos dicere pro littore, etiã Virgilius indicio eſt, qui illud ipſum littus eo nomine vocauit: *At procul in ſola ſecretæ Troades acta*
Amiſſum Anchiſen flebant.

Ita igitur actam vterque, vt Terentius, & Cicero ipſe vrbem Athenienſium, Aſtu. Sed & S. Ambroſius eadem voce vſus eſt libro quinto Hexameron: *Quæ*, inquit, *non in acta, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri*. Neque diſſimili modo C. Plinius libro VII. naturalis hiſtoriæ probata pro pecudibus dixit. eius verba ſunt: *In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium Iſigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes*. non enim quæ familiæ illæ probaſſent, ea interire affirmauit, ſed vt dixi, τὰ πρόβατα.

Horatij locus ex Euripide expreſſus.
CAP. IIII.

QVOD Horatius lib. primo epiſtolarum perelegantер ſcripſit, eſſe verba & voces quaſdam, quibus animi morbos lenire ac mitigare fas eſſet, reſpexiſſe ipſum arbitror ad locum quẽdam Euripidis ex Hip-

polyto coronato, vbi nutrix Phædram inſano priuigni amore incẽſam alloquens, admonet eam, vt morbum illum ſuum fortiter ferat: eſſe enim cantus & ſermones quoſdam, in quibus inſit vis ad eum mulcendum ac molliendum. Verſus Euripidis hi ſunt:

Νοσοῦσα δ' εὖ πως τὴν νόσον καταστρέφου.
Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου.

Horatii autem hi:

Feruet auaritia, miſeróque cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.

non tamen vterque idem intellexit. nam illa de magicis carminibus: hic de ſermonibus philoſophicis loquitur, à quibus vera omnium morborum animi petenda medicina eſt. quanquam ſi quis Euripidem quoq. idem κατ' ἀλληγορίαν τινα ſignificare voluiſſe cenſeat, libenter me ſocium ipſius ſententiæ aſcripſerim. Gaudet enim poëta ille eiuſmodi ſententiis, quæ neque à populari conſuetudine diſcedant, & philoſophicum tamen intra ſe aliquid occultent. nam quod in verſibus Horatij lego, *miſeróq. cupidine*, non, vt in pleriſque libris legitur, *miſeráq. cupidine*, in eo veteres libros auctores habeo, ac prætereà, eſſe id ex Horatij cõſuetudine, nullo negotio probare poſſum. ita enim alibi:

At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit. & in Odis:
Nec leues ſomnos timor, aut cupido
Sordidus aufert:

vt dubitari planè nõ poſſit, quin ea vera ſcriptura ſit.

Eiuſdem Horatij locus ex Iſocrate propè conuerſus.
C A P. V.

V E N I T mihi in mentem quorundam eiuſdem poëtæ verſuum è ſermonibus, quibus exponit, quæ primis temporibus vita hominum fuerit, agreſtis videlicet, & ferina: vtq. pòſt, rationis & orationis beneficio, ad ciuiliorem viuendi modum, & humanæ naturæ magis conſentaneum venerint: qui quidem verſus tantam habent cum Iſocrate à quadam eiuſdem rei narratione ſimilitudinem & conuenientiam, vt eam poëta non modò imitatus, ſed propè interpretatus eſſe videatur. qua de re vt cuiuis vtriuſque linguæ intelligenti exiſtimare liceat, vtriuſque verba ſubijciam. His igitur verſibus eam Latinus vates ſententiam eſt executus:

Cùm prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandē atq; cubilia propter,
Vnguibus & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòſt fabricauerat vſus:
Donec verba, quibus voces ſenſúſque notarent,
Nomináque inuenere. dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges.

Iſocrates autem ita Nicoclem loquentem facit: Ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν· ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα, & quæ ſequuntur.

Ciceronis locus ex oratione pro P. Quinctio pulchrè à Paulo Manutio correctus. C A P. V I.

Q V O D *ſi facere nolit, atque inhibuerit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere: ſeſe nihil precari, & ſi quid agere velit, iudicio defendere.* Ita le-

gnntur Ciceronis verba hæc ex oratione pro P. Quinctio in omnibus impreſſis libris, præterquam in Manutianis. quæ cùm corrupta eſſe conſtaret, fuerunt, qui pro, *inhibuerit*, reponerent, *inſtituerit*. At præclarè, vt ſolet, Manutius: de quo viro meritò dubitari poteſt, plus ne ipſe Ciceroni, an ipſi Cicero debeat. Nam & ipſe tractãdis aſſiduè Ciceronis ſcriptis eam aſſecutus eſt eloquentiæ laudem, qua vincit omnes: & cùm ad ingenium, quo excellit, addidiſſet eam diligentiam, eámque laborum perpeſſionem ac tolerantiam, qua vires, ipſámque adeò valetudinem ſuam, magno noſtro omnium, quotquot eum, quia planè nouimus, plurimi etiam facimus, dolore proſtrauit; incredibile eſt, quot ab errorum millibus eos libros feliciſſimè vindicarit. at ætas noſtra mirificam quandam extulit vim hominum improborum, qui magnam laudem in obtrectatione poſitam putant, neq. quicquam cupidiùs faciunt, quàm vt quicquid poſſunt, quacunque ratione poſſunt, ex aliena gloria deterant, credúntq. ita ſe demùm emerſuros, ſi eos qui extant, depreſſerint. quam rationem graſſandi ad famam nemo vnquam ſapiens approbauit. ſed me amoris quidam æſtus ab eo, de quo dicere cœperam, abduxit. omnino autem, cùm de Paulo Manutio loquendum eſt, moderari orationi meæ neque volo, neq. poſſum, neque debeo. alij complures rationem inire poterunt, quot ipſi locos in Cicerone correxerint: illi aut vni, aut cum pauciſſimis, licet dicere,

Pauperis eſt numerare pecus.

in illius igitur libris (tandem enim ad propoſitum me referã tamen) is, de quo agebã, locus ita legitur: *Quod ſi facere nolit, atque imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere, &c.* præclarè, vt dixi.

Imbi-

Imbiberit enim eſt, hoc ſibi planè propoſuerit, hoc ita in mente ac cogitatione ſua defixerit, vt euelli non queat. eſt autẽ ita ſcriptum omnibus litteris, in longè plurimis vetuſtis codicibus. ſed inſolentia locutionis fefellerat alios, quæ Manutium non fugit. meminerat enim ita locutum Lucretium lib. III.

> *Qui petere à populo faſces, ſæuáſq. ſecures*
> *Imbibit*, & libro ſexto,
> —— *non quòd violari ſumma deûm vis*
> *Poſſit, vt ex ira pœnas petere imbibat acres.*

vt ergo à Lucretio dictum eſt, *imbibat petere*, ſic à M. Tullio, qui eum poëtam ſtudioſiſſimè legerat, *imbiberit perducere.* Vſus eodem modo & Liuius libro ſecundo annalium: *Neque memor eius, quod initio conſulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis.*

Epitheton, quo Corinthum ornauit Horatius, è Græca voce expreſſum videri.

CAP. VII.

BIMAREM Corinthum cùm diceret Horatius, non dubito quin exprimere voluerit Græcã vocem ἀμφιθάλασσος. eſt autem ea vox non admodum frequens, proba tamen & antiqua: vſúſque ea eſt Xenophon, cùm vrbis Athenienſis commoditates celebraret, docerétque, eam opportuno admodum loco ſitam ad importanda & exportanda quæ opus foret. ita enim loquitur: Καὶ μὴν οὐ περίρρυτός γε οὖσα, ὅμως ὥσπερ νῆσος πᾶσιν ἀνέμοις προσάγεταί τε ὧν δεῖται, καὶ ἀποπέμπεται ἃ βούλεται· ἀμφιθάλασσος γάρ ἐστι. Hoc eo annotare viſum eſt, quoniam in ſcholiis Horatianis, quæ abhinc annos quatuor, ad Io. Auanſonium V. C. qui tum Romæ Gallorum regis legatus erat, miſeram, cùm ceterarum vrbium epitheta vnde ſumpta eſſent, indi-

 caſſem;

caſſem: neſcio quo modo contigit, vt hoc, quod minimè decuerat, prætermitteretur.

Horatij locus, qui multis in libris corruptè legitur, explicatus. CAP. VIII.

VERSVS hi ſunt è ſecundo odarum Horatij:

Viuet extento Proculeius æuo,
Notus in fratres animi paterni.
Illum aget penna metuente ſolui
Fama ſuperſtes.

quorum qui proximè vltimum antecedit, ita in multis libris legitur:

Illum aget penna haud metuente ſolui.

conſtat autem ita correctum eſſe ab aliquo, qui ſententiam quidem videret, ſed vim verborum non ſatis perſpiceret: putarétque ita meliùs æternitatem famæ ſignificatum iri, ſi particula illa negandi vim habens adderetur. alioqui fore, vt parum firmitatis ineſſet ea in fama, cuius pennæ ſolutionem metuere diceretur. firmitas enim fiduciam, infirmitas metum parit. at ille, quiſquis fuit, inani & friuolo argumento deluſus eſt. nam, quia quæ metuimus, refugimus, longiſſiméque nos ab iis abducimus, factum, vt Horatius pennam metuentem ſolui dixerit eam, quæ ſemper longiſſimè ab omni ſolutione abfutura eſſet. eſt autem ſimile illud Virgilij,

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

nam vt metuentes tingi dixit is, quæ nunquam tingerentur: ita hic pennam metuentem ſolui, quæ nunquam ſolueretur: Hoc eo libentiùs annotaui, quòd vt alia multa, ita hoc quoque mendum in eos libros, quibus addita ſunt mea ſcholia, operarum negligentia, me abſente atque inſcio, irrepſerat.

Senten-

Sententia quædam Terentiana ab Aeſchylo etiam prolata oſtenditur: &, qui eandem continet, Græcus incerti ſcriptoris verſiculus indicatur.

CAP. IX.

QVOD apud Terentium adoleſcens amore ſaucius dixit,

Facilè omnes cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus:

eius non diſſimile quiddam Prometheum dicentem fecerat Æſchylus. cùm enim miſerum illum & ærumnoſum deum nymphæ Oceanitides reprehenderent, quòd peccaſſet: ita eum reſpondentem induxit: facile eſſe iis qui malis ſoluti ſunt, admonere ac corripere eos qui aduerſis rebus premuntur. Verſus Æſchyli, ſi quis eos requirit, hi ſunt:

Ελαφρὸν, ὅς τις πημάτων ἔξω πόδα
Εχει παραινεῖν, νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς
Πράσσοντας. id eſt,

Haud difficile eſt, pars nulla quem attingit mali,
Monere eos, ac corripere, qui miſeris
Vrgentur.

tale igitur aliquid eo loco dixerat & Menander. ſed & hunc verſum alicubi legere memini:

Υγιὴς νοσοῦντα ῥᾷστα πᾶς τις νουθετεῖ.

Equitandi verbum quod Euro tribuit Horatius, Euripidem quoque eodem modo locutum eſſe.

CAP. X.

AVDACI ſanè metaphora vſus videtur Horatius, cùm Euro vento equitandi verbum tribuit. notus eſt enim ille verſiculus,

Per Siculas equitauit vndas.

neque vnquam id, vt opinor, ſine veterum exemplo auſus eſſet. ſed meminerat, Euripidem quoq, eodem modo

modo locutum eſſe de Zephyro. itaque fecit more ſuo, vt, perſequendis Græcorum veſtigiis, τὸ τῆς λέξεως γαυρόν τι καὶ ξενικὸν quæreret, ſéque quamlongiſſimè à trita & plebeia loquendi cõſuetudine abduceret. quo in genere planè ſingularis fuit: neque, meo quidem iudicio, Græcas loquendi formas Latinorũ poëtarum quiſquam vel frequentiùs, vel fidentiùs, vel feliciùs imitatus eſt. Locus autem ille Euripidis, quem dico, ita ſcriptus eſt in Phœniſſis:

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Currum pro naui, vt à Catullo, ſic & à Græcis poëtis dictum eſſe. CAP. XI.

ETIAM illud Græcorum exemplo fecit Catullus, vt nauim currum vocaret, in libello De nuptiis Pelei & Thetidos:

Diua quibus retinens in ſummis vrbibus arces,
Ipſa leui fecit volitantem flamine currum.

ſiquidem apud Æſchylum Prometheus in illa longa enumeratione artium, quas à ſe in vſum mortalium excogitatas & inuẽtas gloriatur, ait repertũ ſuum eſſe currus illos nautarũ, qui lineis alis vagentur per mare.

Θαλασσόπλαγκτα δ' οὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ
Λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα.

Sed & Euripidem eadem figura vſum memini apud quem nuntius, qui Medeam admonet, vt ſe mandet fugæ, præcipit ei, vt neque id vehiculum ſpernat, quod nauigandi, neque id, quod terreſtris itineris conficiendi cauſſa comparatum eſt:

Ὦ δεινὸν ἔργον παρανόμως εἰργασμένη
Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε, μήτε ναΐαν
Λιποῦσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ.

Sed hoc quoque, vt totum propè veteris eloquentiæ chora-

choragium, ab Homero eſt: qui primus aurigam nauis pro gubernatore dixerat. Φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρώροιο. & naues, equos maris vocauerat:

> Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵθ' ἁλὸς ἵπποι
> Ἀνδράσι γίγνονται.

Libidinoſarum mulierum, quæ calumniatæ ſunt eos à quibus ſpretæ ac repudiatæ erant, exempla octo.

CAP. XII.

EXEMPLA octo memini legere, earum mulierum, quæ viros à ſe impudicè appetitos, cùm eos ad reſtinguendum libidinis ſuæ ardorem flectere nequiuiſſent, calumniatæ ſunt poſtea, tanquam ab ipſis tentatæ forent: eíſque partim crearunt ingens periculum, partim etiam exitium attulerunt. eorũ vnum eſt in ſacra hiſtoria, de Ioſippo Iacobi filio, qui, cùm obtemperare heræ ſuæ, Phutipharis vxori, noluiſſet; ſtructis ab ea calumniis in vitæ diſcrimen adductus eſt. atque hoc, vt quod omnibus notum ſit, nihil eſt neceſſe pluribus verbis exponere. Hippolytum quoque Theſei filium vt Phædra nouerca tentarit: ſéq. ab eo ſpretam videns, reuerſo ab inferis marito perſuaſerit, eum ſibi vim afferre voluiſſe, (quanquam paulò aliter eſt apud Euripidem) útque caſtiſſimus adoleſcens crudeliſſimè ob eam rem diſcerptus dilaniatúſque ſit, & lippis, vt ait Horatius, & tonſoribus notum eſt. Sed & Tenni Cycni filio, Neptuni nepoti idem contigiſſe memoratur. eius enim ephebi iam, &, vt Græci dicunt, ἀνδρόπαιδος deſiderio tacta nouerca Phylonome, ſeu, vt alij vocant, Peribœa, ſermonem cum eo de ſtupro contulit. Reiecta & repudiata, inſimulauit eum apud patrem, eodem planè modo quo Hippolytum Phædra. Credulus parens inclu-

incluſum in capſam quandam filium proiecit in mare. tulit opem Neptunus innocenti nepoti. delataq. eſt capſa ad inſulam Leucophryn: quam cùm incolæ aperuiſſent, rémque cognoſſent: non tantùm Tenni regnum detulerunt; ſed etiam de nomine ipſius, inſulam Tenedon nominarunt. quin & mortuum coluerũt pro deo. Eodem modo propè perditus eſt Bellerophon ab Antæa Prœti vxore:& Peleus ab Hippolyte vxore Acaſti. de quibus apud Horatiũ ſunt illa:

Vt Prœtum mulier perfida credulum
Falſis impulerit criminibus, nimis
Caſto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat penè datum Pelea tartaro,
Magneſſam Hippolyten dum fugit abſtinens.

Nos autem vtramque ſiue hiſtoriam ſiue fabulam alibi copioſiſſimè expoſuimus. Hippodamia quoq. cùm eam aueheret Pelops, ſiti aliquãdo correpta eſſe dicitur. cúmq. Pelops, quærendæ aquæ cauſſa deſcendiſſet è curru, iámq. longiùs abiiſſet, (magnæ enim circum ſolitudines erant) illa Myrtilum aurigam, cum quo ſola remanſerat, ſolicitare cœpit, vt ſecum rem haberet. volebat videlicet, interea dum reuerteretur Pelops, aliam quandam ſitim reſtinguere. ſed cùm Myrtilus morem gerere noluiſſet: accuſatus eſt apud reuerſum Pelopem, quòd ipſam violare conatus eſſet: ob ídque proiectus in vicinum mare: quod ex eo Myrtoum vſurpari cœpit. Philoſtratus libro ſexto de vita Apollonij, Timaſionem quendam Ægyptium à nouerca fruſtrà adamatum, deinde illius calumniis ſolum vertere coactum eſſe narrat. etſi illa quidem alio quodam modo, quàm ceteræ, priuignum calumniata eſt. Denique Fauſta, Maximiani

miani filia, Conſtantini Magni vxor, eodem modo vt Phædra, Criſpum priuignum ſuum accuſauit. itaque imperator optimus, ſed hac quidem in re non ſatis conſideratus, immerentem filium morte multauit. idémque poſtea, re cognita, etiam de vxore ſupplicium ſumpſit. Sunt & alia duo exempla non diſſimilia in libro De fluminibus, qui Plutarcho tribuitur; in Hebro, & in Lycorma.

Falſam quandam hiſtoriam à Petro Victorio pro vera traditam eſſe. CAP. XIII.

FALSVM eſt, quod Victorius tradidit libro duodecimo Variarum lectionum, extitiſſe quendam capitalem importunúmque hominem Athenis, qui dixerit, ſe, dum regno Athenarũ vno die potiri poſſet, nullum ſupplicij genus recuſaturum: paſſurúmque æquo animo, vt acerbiſſimis cruciatibus poſtea afficeretur: omníſque ipſius familia funditus periret. Nam quod putauit id Plutarchum in Solone dicere: declarauit exemplo ſuo, quamuis eruditos homines cæcutire & παρορᾶν, vbi aliquid conniuentes legunt. Nihil enim tale Plutarchus, quale Victorius credidit, narrat; tantùm, Solonem, cùm delatam ſibi à ciuibus ſuis tyrannidem maximo animo reijceret, & aſpernaretur: à multis reprehenſum eſſe, & parum ſanæ mentis habitum. aiebant enim, eum, ſi ſaperet, accepturum fuiſſe tyrannida, vel propoſitis iis conditionibus quas ſuprà expoſuimus. Ergo eos reprehenſorum ſuorum ſermones his verſibus trochaicis incluſit Solo:

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ.
Ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.
Περιβαλὼν δ' ἄγραν, ἀγασθεὶς οὐκ ἀνέσπασε μέγα
δίκτυον,

Δίκτυον, θυμοῦ δ' ἁμαρτὼν, καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς.
Ἤθελε γάρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθονον λαβὼν,
Καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μοῦνον ἡμέραν μίαν,
Ἀσκὸν ὕστερον δεδάρθαι, κἀπιτετρίφθαι γένος.

Neque ego hæc indicarem, niſi viderem, periculum eſſe, ne quis Victorij teſtimonio fretus, ne quærendum quidem amplius putaret, vera eſſent, an minus.

Ariſtotelem in Hippodamo reprehendendo parum bona fide verſatum eſſe. CAP. XIIII.

VIDETVR Ariſtoteles interdum non ſatis bona fide retuliſſe eorum ſententias, quos redarguere ac reprehendere ſtatuiſſet. cuius rei libet nunc exemplum proferre vnũ, ex quo de multis ſimilibus coniectura fieri poſſit. Etenim libro ſecundo πολιτικῶν, vbi exagitat eam reip. formam quæ ab Hippodamo Mileſio deſcripta erat, ait ciuitatem ab eo diſtributam eſſe in tres partes: nempè in artifices, in agricolas, & in milites. Κατεσκεύαζε δὲ, inquit, τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην. ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος, τεχνίτας: ἓν δὲ, γεωργοὺς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν, καὶ τὸ ὅπλα ἔχον. quod ſi verum eſſet, inſcienter ſanè, & imperitè ſe geſſiſſet Hippodamus, qui ciuitatem ſine conſilio, tanquam corpus ſine animo, eſſe voluiſſet. at verò non ita inconſultus fuerat. extant enim magna ex parte leges ipſius, quæ Ariſtotelis, hac quidem in re, ſingularem quandam improbitatem manifeſtò patefaciant. Deſcripſerat autem ille ciuitatem tres in partes, quarum primam fecerat eorum qui conſilio remp. gubernarent: alteram eorum, qui eandem armis defenderent: tertiam ex iis conſtituerat, qui artes neceſſarias exercerent. atq. in hanc poſtremam, & opifices, & agricolas, & mercatores incluſerat. Id

adeò

adeò prolatis ipſius verbis intelligetur. Φαμὶ δ' ἐγὼ εἰς μοίρας τρεῖς διεστᾶσθαι τὰν σύμπασαν πολιτείαν, καὶ μίαν μὲν εἶμεν μοίραν τῶν ἀγαθῶν, κυβερνώντων τὰ κοινά. δευτέραν δὲ τῶν δυνάμει, τρίταν δὲ, τῶν ἐκπλαρώσει καὶ χορηγίᾳ τῶν ἀναγκαίων. ὀνομάνω δὲ τὸ μὲν πρῶτον πλῆθος, βωλευτικόν. τὸ δὲ δεύτερον, ἐπίκουρον· τὸ δὲ τρίτον, βάναυσον. & aliquanto pòſt: Τῷ δὲ βαναύσῳ καὶ βιοποριστικῷ, τὸ μέν ἐστι γεώπονον, καὶ περὶ τὰν κατεργασίαν τᾶς χώρας κατασχολούμενον. τὸ δὲ τεχνιτικὸν, ὄργανα καὶ ἐπιμαχανήματα τοῖς περὶ βίω πράγμασιν ἐκπορίζόμενον. τὸ δὲ μεταβατικὸν καὶ ἐμποριικὸν, ὃ τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει περισσάζοντα, ἐπὶ τὰν ξέναν διάγεται· τὰ δὲ, ἀπὸ τᾶς ξένας ἐς τὰν πόλιν. Sed & cetera ſi quis attentè conſideret, videbit, non tam multa in iis reprehendenda eſſe, quàm videtur eis, qui, audita tantùm altera parte, pronunciant. ſunt autem apud Stobæum ἐν τῷ περὶ πολιτείας.

Duræ compoſitionis duo inſignia exempla: ex Euripide vnum, alterum è Sophocle. CAP. XV.

INTER ea quæ duram atque inſuauem orationis compoſitionem efficiũt, vix quicquam eſt, quod magis reprehendatur à dicendi magiſtris, quàm crebra & continuata eiuſdem litteræ repetitio. Itaq. in Virgilio, *caſus Caſſandra canebat*: in Terentio, *tantam, tam improuiſam, & conſilia conſequi conſimilia*: in Cicerone, *ſtatua tua ſtabat: &, inuiſæ viſæ*, & in Cœliana, *vnquam quanquam*, eiuſdémq. modi alia in aliis primæ claſſis auctoribus notantur. ſed enim quæ duo eius rei exempla in duobus optimis ac præſtantiſſimis poëtis reperi, ea (ita inſignia viſa ſunt) hoc loco proponenda eſſe duxi. eorum vnum Euripidis eſt: apud quem Medea cùm Iaſoni exprobraret, illum ſua opera ſeruatum eſſe, ita loquitur:

Εσωσά σ' ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι

Ταυτὸν συνεισέβησαν Ἀργῷον σκάφος.

quorum verſuum in priore, crebra illa repetitio litteræ σ, locum etiam comicis iocis ac ſalibus dedit. ſiquidem Plato comicus, & Eubulus, eiuſdem homo artificij, Euripidem ea de cauſſa vrbaniſſimè tetigiſſe traduntur. Alterum Sophoclis, & quidem ea in fabula, quæ quaſi regnum poſſidere inter tragœdias dícitur. ibi enim OEdipus cum Tireſia iurgans, eíque & aurium, & mentis, & oculorum cæcitatem obijciens, hoc eum verſu indignabundus inceſſit:

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ.

vbi cùm ſæpiùs etiam inculcauerit litteram τ, quàm ille alter litteram σ; tamen Euripides dicacium aculeos expertus eſt: Sophocles à nemine, quod ſciam, notatus. Sophoclei non diſſimilis eſt Ennianus ille, me puero, decantatus in ſcholis,

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.

neque valdè ab eo abludit Homericum illud,

Μηδὲ γέροντα κάκου κεκακωμένον.

Coniectura de aliquot locis è libello Demetrij περὶ ἑρμηνείας. CAP. XVI.

QVICVNQVE ille Demetrius fuit, cuius eſt libellus qui nunc omnium manibus teritur, περὶ ἑρμηνείας, (non enim mihi facilè quiſquã perſuaſerit, Phalereum eſſe) vtile profectò nobis, & minimè triuialis doctrinæ plenum ingenij ſui monumentum reliquit. neque verò paruum emolumentum Petrus Victorius ſtudioſis attuliſſe cenſendus eſt, cùm olim ad eum librum purgandum incubuit: labórq. ipſius, vt ſemper aliâs, ita hic quoque admodum vtilis & fructuoſus fuit. cuius ſummi viri exemplo nos etiam incitati, longè quidem ac multum impari facultate, ſed non

non diſpari voluntate, eandem viam ſequimur, & veterum ſcripta, quantum in nobis eſt, obſcura illuſtrare, deprauata emendare conamur. Igitur quæ, cùm eum librum attentè diligentérque legeremus, nobis & correctione aliqua indigere, & nō ita difficilè corrigi poſſe viſa ſunt, eorum hîc partem aliquam cum ſtudioſis communicabimus: ſi fortè noſtra quoque induſtria tā polito ſcriptori opis aliquid afferri queat. Ipſum autem libri principium ſcio negotium exhibuiſſe multis. ita enim legitur: Ὥσπερ ἡ ποίησις διαιρεῖται τοῖς μέτροις, οἷον ἡμιμέτροις, ἢ ἑξαμέτροις, ἢ τοῖς ἄλλοις· οὕτω καὶ τὴν ἑρμηνείαν τὴν λογικὴν διαιρεῖ καὶ διακρίνει τὰ καλούμενα κῶλα. ſed cùm abſurdum ſit, pro metrorum exemplo ἡμίμετρα ponere, pro, οἷον ἡμιμέτροις, legendum cenſeo, οἷον ἢ διμέτροις.

Item, vbi loquitur de iis periodis quæ habent ſpeciem aliquam ἀντιθέσεως, cùm tamē ἀντίθεσις in eis nulla ſit, exemplo quidem hoc Epicharmi vtitur,

Τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρὰ τήνοις ἐγών.

deinde addit: τὸ αὐτὸ μὲν γὰρ εἴρηται, καὶ οὐδὲν ἐναντίον. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μεμιγμένος, ἀντίθεσίν τινα πλανῶντι ἔοικεν. quam vltimam partem ita lego: Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μιμούμενος ἀντίθεσίν τινα, πλανῶντι ἔοικεν. Haud ita multo pòſt, vbi de ſimiliter deſinentibus verbis diſputatur, oſtenditúrq. id ornamentum ad affectus exprimendos inutile eſſe: vbi legitur, Ποίαν γὰρ πόλιν τῶν ἐχθρῶν τοιαύτην ἔλαβον, ὁποίαν τὴν ἰδίαν ἀπέβαλον; pro ἔλαβον, libētiùs legerim, ἀπέλαβον. Vbi de magnifica oratione diſſeritur, cùm dixiſſet ſcriptor ille, de Ariſtotelis ſententia, pæonicā orationem magnificam eſſe: pæona etiā duplicem eſſe docuit, vnū προκαταρκτικόν, qui quatuor ſyllabis conſtet, longa prima, ceteris breuibus: eiúſq. exemplum ponit, ἤρξατο δέ: alterum, qui ſuperiori

 riori

riori illi ex altera parte reſpondeat, & à tribus exorſus breuibus, in longam deſinat. huius autem exemplum eſſe vult, τὰ ἀράβεια. quod quin corruptum ſit, dubitari non poteſt. legi autem debere arbitror, ταραβεία. Exemplum Antiphontis, quo docet, negligentia quadam interdum orationi dignitatem ac granditatem comparari, ita legendum videtur: Η γὰρ νῆσος ἣν ἐρχομένοις δήλη μὲν, καὶ πόρρωθεν μέν ἐστιν ὑψηλὴ, καὶ τραχεῖα, καὶ τὰ μὲν χρήσιμα καὶ ἐργάσιμα μικρὰ αὐτῆς ἐστὶ, τὰ δὲ ἀργὰ πολλὰ, σμικρᾶς αὐτῆς οὔσης. Paulo pòſt autem, vbi agit περὶ τῶν παραπληρωματικῶν, notátque non nullos qui eis intempeſtiuè vtebantur: vbi eſt, καὶ τοῦ νυ, καὶ τοῦ πότερον: lego, καὶ τοῦ νυ, καὶ τοῦ ποτὲ. Vnum ſi addidero, cetera in aliud tempus reijciam. vbi enim eos ipſos, quos modò dixi, comparat cum ineptis fabularum actoribus, verba, quibus ea comparatio exponitur, ita in omnibus libris leguntur: Οἱ δὲ πρὸς οὐδὲν ἀναπληροῦντες, φησὶ, τὸν σύνδεσμον, ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ καὶ τὸ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι. quibus in verbis inſit fortaſſis etiam aliquid aliud vitij: illud quidem certè vix dubium eſt, quin poſtrema pars ita legenda ſit: ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ αἶ, καὶ τὸ φεῦ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι. non quin ſciam, τὸ καὶ τὸ, Græcis valere, hoc & illud: ſed exempla ipſa, quæ ponuntur à Demetrio, faciunt, vt ad eum, quem dixi, modum legi debere ſuſpicer.

De forium aperiendarum ratione apud veteres Græcos. multis Plauti ac Terentij locis allata lux.

CAP. XVII.

QVÆSITVM eſt ex me, cur in Plauti ac Terentij fabulis nunquam ferè quiſquam egrederetur domo, vt non antea crepuiſſe fores dicerentur. Reſpondi, eas fabulas è Græco conuerſas eſſe, idcircóq. quarundam

rundam conſuetudinũ, quibus olim Græci vſi eſſent, impreſſa in eis extare veſtigia. Quod autem Romæ antiquis temporibus M. Valerius Poplicolæ frater honoris inſigne habuiſſe dicitur, vt fores ædiũ ipſius, non introrſum trahendo, ſed in viam publicam pellendo aperirentur, id quondam in Græcia vulgatum fuit: omnéſque omnium ædium fores eo modo pandebantur. quoniam igitur periculum erat, ne quiſpiam, qui aut præteriret, aut pro foribus ſtaret, ab impulſa ianua pelleretur: ideò qui exituri erant domo, ſolebant prius ipſimet intrinſecus fores ædium ſuarum percutere: vt illo ſtrepitu admonerentur, qui foris erant, cauere ſibi, atque eatenus abſiſtere, vt ne læderẽtur. Hoc à Plutarcho memoriæ proditum eſt: cuius hæc ſunt in Poplicola: Τὰς δὲ ἑλληνικὰς, de ianuis loquitur, πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες. ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔσωθεν, οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γίνοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν.

Quod de fama Virgilius dixit, idem Callimachum de Cerere, Homerum de contentione dixiſſe.

CAP. XVIII.

SVSPICARI fortaſſe poſſit quiſpiam, verſum illum, qui de fama apud Virgilium lib. quarto Æneidos legitur,

Ingreditúrque ſolo, & caput inter ſidera condit,

è Callimacho verſum eſſe. quamuis Callimachus nõ de fama id, ſed de Cerere dixerat: ſed potuit Latinus poëta, quod de vna dea Græcus dixiſſet, ad aliam accommodare. verſus quidem certè tantùm non ad verbum expreſſus eſt:

Ἰθματα μὲν χέρσω, κεφαλὰ δέ οἱ ἀ-φατ᾽ ὀλύμπω.

ſed tamen veriſimilius eſt totum illum Latini poëtæ locum expreſſum eſſe ex iis quæ apud Homerum de Contentione dicuntur:

Ἤτ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Quid ſibi velit apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum paſtoricia fiſtula, explicatum. CAP. XIX.

CICERONIS è libro primo epiſtolarũ ad Atticum verba ſunt hæc: *Itaque & ludis, & gladiatoribus mirandas* ἐπισημασίας *ſine vlla paſtoricia fiſtula auferebamus*. quo loco ἐπισημασίας vocat plauſus, acclamationes, & ſimilia, quibus populus bonum ſuum animum erga quempiam ſignificare ſolitus erat, & lætitiam, quam ex illius aſpectu caperet, oſtendere. hoc enim Græci vocant ἐπισημαίνεσθαι. vt apud Iſocratem in Panathenaico: Καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορείαις διαλαμπουσῶν, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ἀναγκαζουσῶν. ſed quod addit, ſine vlla paſtoricia fiſtula, id ita declarat Paulus Manutius: Paſtores qui fiſtula ſcienter vtuntur, ita interdum delectant, vt qui audiunt, influentem ſenſibus voluptatem geſtu ſignificent. at nos, inquit, populo ita cari ſumus, vt ludorum gladiatorúmque conſeſſu mirandas ἐπισημασίας, id eſt, ſignificationes daret, non vlla paſtoricia fiſtula permotus, ſed amore ſtudióque impulſus. quæ declaratio cur mihi nullo modo placeat, non dicam. quod mihi verum videtur, id proponere ſatis habebo. veritatis enim prolata lux omnis facilè tenebras diſſipabit. Intelligendum igitur eſt, non nunquam contigiſſe, vt cùm quiſpiam alicui parti multitudinis carus & acceptus erat, ceteris autem odioſus & inuiſus, partim plauſu exciperetur, partim ſibilo. plau-

dentibus

dentibus enim iis quos aſpectus ipſius hilarabat, ceteri ſibilabant. Ergo Cicero vt oſtendat, ἐπισημασίας illas ſuas eiuſmodi non fuiſſe, ſed puras omnino, & εἰλικρινεῖς, ait eas fuiſſe ſine vlla paſtoricia fiſtula: id eſt, ſine ſibilo, cuius ſimilem ſonum notum eſt è paſtoriciis fiſtulis reddi. itaque Græci in vtroque dicũt συρίζειν: iidémq. interdum σύριγγα, id eſt paſtoriciam fiſtulam pro ſibilo dicunt. Hæc cùm iam ſcripſiſſem: venit ad me Petrus Morinus Pariſienſis, adoleſcens vtriuſque linguæ peritiſſimus, idémq. omnium artium, quæ quidem ingenuum hominẽ decent, ſcientia mirificè inſtructus, quicum ego, quàm diu hic fuit, mea omnia ioca ſeria, vt dicitur, libentiſſimè communicabam: cùm propè aſſidua quadriennij conſuetudine raram quandã in eo & exquiſitam eruditionem pari coniunctam bonitate cognoſſem. is igitur non modò declarationi meæ calculum ſuum adiecit, verùm etiam, quòd tum in legendis Platonis libris De legibus ſtudioſiſſimè verſabatur, locũ mihi indicauit, qui eam ſummoperè confirmaret. quem appingere libuit: vt & ſententiam ſtabilirem meam, & iucundiſſimam magni amici memoriam grata recordatione renouarem. ergo ita ſcriptum eſt in extremo tertio De legibus: Τὸ δὲ κῦρος τούτων, γνῶναί τε, καὶ ἅμα γνόντα δικάσαι, ζημιοῦν τε αὖ τὸν μὴ πειθόμενον, οὐ σύριγξ ἦν, οὐδέ τινες ἄμουσοι βοαὶ πλήθοις, καθάπερ τανῦν, οὐδ᾽ αὖ κρότοι ἐπαίνους ἀποδιδόντες· ἀλλὰ τοῖς μὲν γεγονόσι περὶ παίδευσιν, δεδογμένον ἀκούειν ἦν αὐτοῖς μετὰ σιγῆς διὰ τέλους, παισὶ δὲ καὶ παιδαγωγοῖς, καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ ῥάβδου κοσμούσης ἡ νουθέτησις ἐγίγνετο. vbi Plato idem planè σύριγγα dixit, quod Cicero paſtoriciam fiſtulam. Sed quam ſupra ad verbum è Pauli Manutij commentariis declarationem deſcripſi, eam admoneo in iis tantùm exemplaribus

legi, quæ edita ſunt antequàm hi libri à me in publicum emitterentur. Nam ab iis quæ biennio pòſt edidit, deleta ſunt ea omnia: & in eorum locum ſubſtituta quędam, quæ cum hac mea interpretatione conſentiunt. cuius rei eo admonere lectores volui, ne quis fortè quæ à me, vt ſuo iure poteſt, accepit Manutius, ea me ipſi ſurripuiſſe ſuſpicaretur. Profiteor enim, me, non more multorum, quicquid ab aliis accepi, id ſemper ad auctores ipſos referre: cùm contrà quidam, qui mea impudenter compilauit, compilatum ſe à me impudentiùs conqueratur.

Alius locus ex iiſdem epiſtolis declaratus.

Cap. XX.

Ne hæc quidem ſatis intelliguntur, quæ poſita ſunt in epiſtola prima libri ſecundi: *Prognoſtica mea cū oratiunculis propediem expecta.* ait enim Manutius, putare ſe, libellum ſignificari, qui prognoſtica Ciceronis de rep. cōplecteretur. ſed ego malo tenere quod ſcio, quàm putare quod neſcio. Scio autem Ciceronem interpretatū verſibus Arati prognoſtica: vt conſtat è libris De diuinatione. quare nō habeo dubium, quin ea intelligat. meminit horum etiam libro earundem epiſtolarum x v. his verbis: *Equidem etiam pluuias metuo, ſi prognoſtica noſtra vera ſunt. ranæ enim* ῥητορεύουσι. Reſpicit autem ad illos verſus:

Vos quoque ſigna videtis aquai dulcis alumnæ,
Cum clamore paratis inanes fundere voces,
Abſurdóque ſono fontes & ſtagna cietis.

qui conuerſi ſunt ex illis Arateis, ſed liberiùs, id eſt, Ciceronis more, Η μᾶλλον δειλαὶ γενεαὶ, ὕδρῃσιν ὄνειαρ, Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων. Hic quoque meam ſententiam ſecutus eſt Manutius, in libris quos biennio poſt horum editionem diuulgauit.

M. ANTONII MVRETI AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

Correctus & explicatus locus è primo libro Ariſtotelis De arte dicendi. CAP. I.

MORES dicentis plurimum valere ad perſuadendum, & à magnis ac ſapientibus viris traditum eſt, & res ipſa loquitur. omnes enim facilè adducimur, vt aſſentiamur iis quos bonis moribus prędítos eſſe opinamur. ſed opinio & fama probitatis duobus modis comparari poteſt. primum ipſo genere ac ratione viuendi; quæ certiſſima & honeſtiſſima eſt via. deinde etiam ſpargenda eiuſmodi ſententiis oratione, quæ ſignificationem habeant animi ingenui ac liberalis, & honeſtatem omnibus aliis rebus anteponentis. prior ille modus ad rhetoricum artificium non pertinet. poſterioris cùm ab aliis dicendi magiſtris, tum in primis ab Ariſtotele multa præcepta tradũtur. qui etiam negat ſe eorum ſententiæ accedere, qui iis in libris quos de arte ediderant, poſuerant, probitatem dicentis nihil habere momenti ad faciendam fidem. à quibus ipſe ita diſſentit, vt ferè plurimum in ea poſitum eſſe dicat. Sed cùm verba quibus hoc exprimitur, corrupta ſint in eis codicibus qui non immeritò ceteris emendatiores putantur; homóque doctiſſimus,

 qui pri-

qui primus verò ac ſeriò prætulit facem omnibus Ariſtotelicam in eo genere doctrinam intelligere cupientibus, in eorum explicatione ſui diſſimilis fuiſſe videatur : conſtitui primùm ipſa philoſophi verba proponere, vt leguntur. deinde quid in eis mutãdum putem, & cur putem , indicare : quo præſtito , ſimul etiam ſententia, quæ illum, quem dico, ſummum virum latuit, facilè intelligetur. Ergo ita Ariſtoteles: Οὐ γάρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος. quibus verbis optimus interpres accuſari putat eos qui, cùm artem exponerẽt, in arte, dicentis integritatem collocabant. deinde, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένου πρὸς τὸ πιθανόν . hoc idem interpres putat cũ ſtomacho & contemptu illorum magiſtrorũ pronunciatum eſſe . ſed profectò & valdè coacta videtur hæc declaratio: & ipſemet, quaſi hoc ſentiens, titubãter loqui videtur. Sequitur, ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. vbi ille, Hinc, inquit, inſcitia horũ doctorum intelligi poteſt: qui nihil mom̃eti ad fidem faciendam habere crediderint, quod maximam omnium fermè vim habet. Hæc ille. quæ quàm cohæreant, quámq. inter ſe apta ſint, omnibus perſpicuum eſſe arbitror. Ego quæ ille diuulſit, coniungenda duco: & quam ſcripturam ipſe , cùm reperiſſet in illo ſuo optimo & antiquiſſimo libro, rationẽ eius ſe non diſpicere faſſus eſt, veriſſimam eſſe ſtatuo: συμβαλλομένην videlicet, non συμβαλλομένου. etiam voculam καὶ deleo multis impreſſis libris auctoribus: atque ita lego denique: Οὐ γάρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένην πρὸς τὸ πιθανόν· ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. quid autẽ tam manifeſtum, quàm illud, συμβαλλομένην, πρὸς τὴν ἐπιείκειαν referri? ἐν τέχνῃ autem

eſt,

eſt, in libris de arte ſcriptis. Particulam σχεδὸν, eo addidit, quia ſine dubio plurimum ad fidem valent αἱ ἀποδείξεις. In eodem etiam libro, vbi oſtendit rhetoricen æqualem eſſe dialecticæ: atque inter cetera argumenta eius rei ponit id quoque, vt dialecticus adhibeat ad probandum duo inſtrumenta, ſyllogiſmum & inductionem, ſic à rhetore adhiberi alia duo, quæ illis reſpondeant, enthymema & exemplũ, non dubito quin ita legendum ſit: Τῶν δὲ διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι, καθάπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὲν ἐπαγωγή ἐστι, τὸ δὲ συλλογισμός. καλῶ δὲ ἐνθύμημα μὲν, ῥητορικὸν συλλογισμόν· παράδειγμα δὲ, ἐπαγωγὴν ῥητορικήν. quæcunq. autem inculcata ſunt, rectè aberãt ab aliis libris: & addita ſunt ab iis qui, errore ducti, deeſſe aliquid exiſtimarent: cùm tamen nihil deſit. hoc enim dicit Ariſtoteles: Eorum quæ faciunt fidem, quòd aut demõſtrent, aut demonſtrare videantur, aliud ſyllogiſmum eſſe, aliud inductionem: quemadmodum & in dialecticis. ſe enim vocare enthymema, ſyllogiſmum oratorium; exemplum verò, oratoriam inductionem. Verbum φαίνεσθαι, & vox καθάπερ obieciſſe errorem videntur iis qui aliquid prætereà addendum cenſuerunt.

De Pſyllis, & ophiogeneſin. Allatus locus Varronis, cuius teſtimonio vſus erat Plinius. CAP. II.

PLINII verba ſunt hæc è capite ſecundo libri ſeptimi: *Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominũ fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, &, manu impoſita, venena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliua contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta, cuius ſepulcrum in parte*

in parte Syrtium maiorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, vt cuius odore ſopirent eas. Mos verò, liberos genitos protinus obijciendi ſæuiſſimis earum: eóq. genere pudicitiam coniugum experiendi: non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus. Hæc Plinius. qui cùm Varronis teſtimonio vtatur, cuius ſcripta, maximo ſtudiorum incommodo, deſiderantur; ego autem ea, quibus hoc ipſum doctiſſimus ille ſcriptor expoſuerat, verba repererim, operæpretium facturum eſſe me duxi, ſi ea hîc apponerem, ac cum Plinianis contenderem. Citat igitur hæc Priſcianus è Varronis libro primo rerum humanarum: *Vt habent Parij, qui vocantur* ὀφιογενεῖς, *& in Africa Pſyllos. quorum* ὀφιογενεῖς *cùm arbitrantur, ſuppoſitum eſſe aliquem in ſtirpe, ei admouent, vt pungat, colubram. cùm pupugerit, ſi de genere ſit, viuere; ſi non ſit, mori.* In eodem: *Admota aſpis cùm pupugerit, ſi non occidat, ſciat, ex Pſyllorum ſtirpe eſſe.*

Sententiam illam, Patria eſt, vbicunque bene eſt, acutè à Lyſia reprehenſam. CAP. III.

QVOD in vetere tragœdia Telamonis filius Teucer dixiſſe traditur, Patriam eſſe cuique, vbicunque cuique eſſet bene; id etſi pulchrè ac ſapienter dictum videtur, profectúmque ab animo excelſo, & deſpiciente omnes acerbitates, quas homini obijcere fortuna poſſet: grauiter tamen & verè reprehenſum eſt ab oratore prudentiſſimo, & acutiſſimo Lyſia: demonſtratúmque eam ſententiam hominis eſſe de ſuis tantùm commodis ſolliciti, neque ad ciuilem communionem apti. non enim valdè laborabit, quid patria ſua fiat, quicunque eo erit animo, vt illius caritatem opportunitatibus ſuis metiatur. ſolum ipſum,

cui

cui primùm inſtitit, & cælum ipſum, vnde primum ſpiritum duxit, diligat oportet, qui ſe bonum ciuem perhiberi vult: aut, ſi fortè, cùm alibi natus eſſet, ciuitate donatus eſt, eam imbibat opinionem, vt, niſi ciuitati bene ſit, ne ſibi quidem putet bene eſſe poſſe. Itaque Vlixes, vt eſt in fabulis, cùm apud Calypſonem poſſet in omnibus deliciis viuere, tamen illam aſperam & lapidoſam patriam ſuam antepoſuit etiam immortalitati: non ita facturus, ſi illam, quam diximus, Teucri ſententiam approbaſſet. Verùm ipſa verba, quibus eam exagitat Lyſias, præſtat, vt opinor, aſcribere. Sunt autem in oratione aduerſus Philonem, hoc modo: Καὶ γὰρ οἱ φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται, ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστὶν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν, ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν, διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι. Igitur dictum illud Teucri, bonum quidem virum aliquãdo fortaſſe non dedeceat: bonum certè ciuem non decet. Eſt apud Ouidium ſententia quędam non valdè diſſimilis, niſi quòd latiùs patet. ita enim apud eum Carmenta:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor:
Vt volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Sunt autem ij verſus expreſſi ex illis Euripideis:

Ἅπας μὲν ἀὴρ αἐτῷ περάσιμος·
Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς.

De vi verbi alloquor. *Horatij in Odis explicatus locus.* CAP. IIII.

ALLOQVENDI verbum propriè admodum & venuſtè vſurpatum eſſe à veteribus in eo ſermone qui leuandi ac minuendi alieni doloris cauſſa haberetur, è Varronis libris iampridem Petrus Victorius anno-

annotauit. acceptũ autem id à Græcis videtur. παραμυθεῖσθαι enim, aut παρηγορεῖν, verbũ è verbo, eſt alloqui. præclarè igitur Seneca: apud quem ita in Troade Vlyſſes: *Alios parentes alloqui in luctu decet.*

Tibi gratulandum eſt.

quo exemplo haud ſcio an nullũ in ſcriptoribus antiquis extet inſignius, & illuſtrius. & eſt profectò poëta ille præclarior, & vetuſti ſermonis diligẽtior, quàm quidam ineptè faſtidioſi ſuſpicantur. Allocutionem etiam dixerunt παρηγορίαν ἢ παραμυθίαν: vt Catullus,

Quem tu, quod minimum facillimúmque eſt,
Qua ſolatus es allocutione?

& alloquiũ, παραμύθιον. quod cùm eſſet ignotius, data eſt occaſio imperitis corrumpẽdi carminis cuiuſdam Horatiani. quod cùm in veteribus libris ita legeretur,

Illic omne malum vino cantúque leuato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis,

iſti fecerunt, Deformis ægrimoniæ, & dulcibus alloquiis. atque ita interpretati ſunt, moneri Achillem à Chirone, vt ad Troiam leuaret omne malum deformis ægrimoniæ tribus rebus; vino, cantu, & iucundis ſermonibus. Non autem id dixit Horatius: ſed vinum & cantum vocauit dulcia deformis ægrimoniæ alloquia, id eſt γλυκέα παραμύθια.

De Calliſthene & Philiſto. locus Ciceronis emendatus, & declaratus. Capitales interdum à veteribus ingenioſos dictos eſſe. CAP. V.

M. TVLLII verba hæc ſunt in epiſtola quadam ad Q. fratrem: *Itaque ad Calliſthenem & Philiſtum redeo: in quibus te video volutatum. Calliſthenis quidem vulgare & notum negotium: quemadmodum Græci aliquot locuti ſunt: Siculus ille capitalis, creber, acutus, bre-*

tus, breuis, panè puſillus Thucydides. Sed eſt apud me liber vetus, in quo hæc ita ſcripta animaduerti: *Itaque ad Calliſthenem & Philiſtum video: in quibus te video volutatum.* Vnde ſuſpicor, primùm quidem errore librarij bis poſitum eſſe verbum, video, quod ſemel tantùm poni oporteret. deinde aliquem, qui corrigere vellet, ex, video, illo priori feciſſe redeo. ſatis autem erat delere. videtur enim Cicero ἐλλειπτικῶς, vt ſæpè aliâs, locutus, hoc modo: *Itaque ad Calliſthenem & Philiſtum; in quibus te video volutatum.* eo magis, quòd in iis quæ anteceſſerunt, de duobus illis hiſtoricis nulla mentio eſt: vt ad eos redire dicatur. Sequitur in eodem illo libro: *Calliſthenes quidem vulgare & notum negotium: quemadmodum Græci aliquot: Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, panè puſillus Thucydides.* quam ſcripturã veram & emendatam eſſe iudico. Ipſum enim Calliſthenem dicit eſſe vulgare & notum negotium, id eſt, ἀκαταφρόνητον πρᾶγμα, καὶ οὐ πολλοῦ ἄξιον. negotiúmq. ita dixit, vt Græci interdum πρᾶγμα. Lucianus in aſino: Ξένος, ἀκαταφρόνητον πρᾶγμα. aut χρῆμα. Theocritus: σοφόν τι χρῆμ' ἄνθρωπος. & Cicero ipſe alibi: Teucris illa, lentum ſanè negotium. Vulgare autem & notum, triuiale, & in quo nihil admodum excellat. Horatius,

Ieiunus ſtomachus rarò vulgaria temnit. Idem:
Ex noto fictum carmen ſequar.

quod enim ibi notum dicit, paulo pòſt vocat de medio ſumptum. Iam illa verba, locuti ſunt, quin melius abſint, non dubito. hoc enim dicit, aliquot alios Græcos ſimiles eſſe Calliſthenis, i. non magni ipſos quoq. pretij. Nam quod à Manutio dictũ ſcio, Calliſthenem locutum in hiſtoria non exquiſitè, ſed quomodo vulgò loquerentur; miror vnde id ſumpſerit:

cùm

cùm ipſius ſcripta non extent: Cicero autem ipſe alibi aiat, eum penè rhetorico more hiſtoriam ſcripſiſſe. Diſſentio etiã ab eodem, in eo quòd capitalem, grauem, & capita rerum attingentem exponit. primùm, quoniam ſi Philiſtus capita modò rerum attigit, planè Thucydidi ſimilis non fuit. fuiſſe autem, & Cicero hic, & libro ſecundo de Oratore, & Marcus Fabius libro decimo docet. omnium autem optimè ac luculentiſſimè Dionyſius Halicarnaſſeus, cuius verba melius erit aſcribere: cùm & admodum peruulgata non ſint, & illud oſtendant, Philiſtum neq. grauem fuiſſe, ſed humilem & abiectum: neque capita modò rerum attigiſſe, ſed potiùs eo nomine reprehenſum, quòd in deſcriptionibus quibuſdã propè otioſis nimis immoraretur. Φίλιστος δὲ μιμητὴς δοκεῖ Θουκυδίδου, ἔξω τοῦ ἤθους, τὸ μὲν γὰρ, ἐλεύθερον, καὶ φρονήματος μεστόν. τοῦτο δὲ θεραπευτικὸν τῆς τυράννων καὶ ἄλλων πλεονεξίας. ἐζήλωκε δὲ πρῶτον μὲν τὸ τὴν ὑπόθεσιν ἀτελῆ καταλιπεῖν, τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀταξίαν αὐτοῦ τῆς οἰκονομίας. καὶ δυσπαρακολούθητον τὴν πραγματείαν τῇ συγχύσει τῶν εἰρημένων πεποίηκε. τῆς δὲ λέξεως τὸ μὲν γλωσσηματικὸν καὶ περίεργον οὐκ ἐζήλωκε Θουκυδίδου, τὸ δὲ στρογγύλον, καὶ πυκνὸν, καὶ εὔτονον, καὶ ἐναγώνιον πάνυ ἀκριβῶς ἀπεμάξατο. οὐ μὴν ὁμοίως τὴν καλλιλογίαν, καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐνθυμημάτων, καὶ τὰ βάρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς σχηματισμούς. μικρὸς δὲ δοκεῖ καὶ ταπεινὸς κομιδῇ, ταῖς ἐκφράσεσιν ἤτοι τόπων, ἢ ναυμαχιῶν, ἢ πεζῶν παρατάξεων, ἢ οἰκισμοῦ πόλεων. οὐδὲ ὁ λόγος τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος ἐξισοῦται. συνετὸς μέντοι, καὶ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν, Θουκυδίδου πρὸς τοὺς ἀληθεῖς ἀγῶνας ὠφελιμώτερος. Hæc igitur, cur ei declarationi non aſſentiar, vna cauſſa eſt. altera, quòd nomen capitalis eam vim habere apud Latinos non puto. Quo fit, vt hoc loco capitalem accipiam ingenioſum, &, vt paulo pòſt dicitur,

dicitur, acutum. Id autem valuiſſe vocabulum illud apud veteres, docet Ouidius libro tertio Faſtorum, qui de Minerua capta diſſerens, multáſque eius appellationis cauſſas proferens: hanc primam ponit, dictam videri poſſe captã, quaſi capitalem: quòd ingenioſa ſit. Verſus, quibus ea ſentẽtia cõtinetur, hi ſunt:

Parua licet videas capta delubra Mineruæ,
Quæ dea natali cœpit habere ſuo.
Nominis in dubio cauſſa eſt. capitale vocamus
Ingenium ſollers. ingenioſa dea eſt.

neque me latet, alibi Philiſti breuitatem à Cicerone laudari. ſed aliud eſt breuem eſſe, aliud capita rerum attingere. Breuitas quidem etiam in Thucydide, Salluſtióque laudatur. Fieri tamen poteſt, vt ille aliud quippiam ſecutus ſit, quod me fugiat. neq. ego ipſius iudicio meũ anteponi poſtulo. tantùm, quid mihi videatur, apertè ac liberè dico: iudicium aliorum facio.

Pauperum cognationem à nemine libenter agnoſci. Terentij loco allatus non diſſimilis Menandri.

CAP. VI.

QVOD homo impurus apud Terentium ſubdolè & malitioſe Phormio dicit, idcircò nolle Demiphonem agnoſcere, eam puellam, cuius ipſe ſe defenſorem eſſe ſimulabat, tanquam cognatam ſibi; quòd illa egens relicta eſſet: id olim Menander generatim atque vniuerſe, ſumma cum elegantia, dixerat: pronunciarátque, difficile & operoſum eſſe, reperire cognatum pauperis. neminem enim fateri, ſibi quicquam eſſe eum, qui auxilij alicuius indigeret: propterea quòd ſtatim putaret à ſe aliquid petitum iri. Terentij verſus ſunt:

Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,

Negligitur ipſa. vide, auaritia quid facit.

Menandri autem, ἔργον εὑρεῖν συγγενῆ

Πένητός ἐστιν. οὐδεὶς γὰρ ὁμολογεῖ,
Αὑτῷ προσήκειν τοῦ βοηθείας τινὸς
Δεόμενον, αἰτεῖσθαι γὰρ ἅμα τι προσδοκᾷ.

Menandrea verò hæc ita in Latinum ſermonem conuerterit quiſpiam:

——— agrè inueneris
Cognatum egentis. nemo enim agnoſcit libens,
Ad ſe attinere eum, opis alicuius qui indiget,
Nam mox petitum quippiam à ſe iri putat.

Ciceronis locus è Dinarcho expreſſus oſtenditur.
CAP. VII.

M. TVLLIVM in orationibus ſuis multa è Græcis oratoribus mutuatum eſſe conſtat: neque tantùm artificij, quo illos in verſandis ac regendis auditorum animis vſos eſſe perſpiceret, acrem ac diligētem imitatorem fuiſſe, verùm etiam integra non parum ſæpe enthymemata illorum, in orationes ſuas tranſtuliſſe. Iuuat autem me, quatenus licet, id obſeruare: profiteórque me ex eiuſmodi locorum contentione ſingularem quandam, eámque, vt opinor, neque illiberalem, neque frugis expertem capere animo voluptatem. & quia ex meo ſenſu de aliis iudico, puto ceteris quoq. idem vſuuenire: nemo vt ſit paulò humanior, cui non gratum ac iucundum ſit cognoſcere, quid à quoq. Cicero ſumpſerit, quoq. modo quæ illorum erant, imitādo fecerit ſua. Quocirca talia quædam his libris inſpergere eſt animus: nō vllo quidem certo ordine, neque enim genus hoc ſcriptionis ordinem poſtulat; ſed vt quicque in mentem venerit. Nunc autē occurrit illud quod ſcriptum eſt in priore actio-

re actione in Verrem. Nam cùm iudicum fidem non nihil ſuſpectam haberet orator, acutè vidit, quomodo eos excitare ac perterrefacere, ne ſe corrumpi ſinerent, oporteret. affirmauit enim, totam ciuitatem eſſe in ſpeculis, obſeruantem, quam quiſque reipub. præſtaret fidem: &, vt ipſi de Verre iudicaſſent, ita de ipſis populum R. iudicaturum. Idem autem, & iiſdem propè verbis dixerat antiquis temporibus Dinarchus in acerbiſſima oratione qua inſectatus eſt Demoſthenem: vt non ſine cauſſa videri poſſit, Ciceronem, cùm illa ſcriberet, Dinarchi locū ſibi propoſitum, quem imitaretur, habuiſſe. quod vt magis intelligatur, Ciceronis primùm, deinde Dinarchi verba ſubijciam. Cicero: *Nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſe vnuſquiſque veſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandiſque legibus.* & paulo pòſt: *Hoc eſt iudicium, in quo vos de reo, populus R. de vobis iudicabit.* Dinarchus: Ὁρᾶτε γὰρ ὦ ἀθηναῖοι, ὅτι παρὰ μὲν ὑμῖν Δημοσθένης οὑτοσὶ κρίνεται, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις ὑμεῖς. οἳ σκοποῦσι τινά ποτε γνώμην ἕξετε περὶ τῶν τῇ πατρίδι συμφερόντων. καὶ πότερον τὰς ἰδίας τούτων δωροδοκίας καὶ πονηρίας ἀναδέχεσθε εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, ἢ φανερὸν πᾶσιν ἀνθρώποις ποιήσετε, ὅτι μισεῖτε τοὺς κατὰ τῆς πολιτείας δῶρα λαμβάνοντας.

Quod Victorius de auctore libri de mundo ad Alexandrum credidit, verum non videri.

CAP. VIII.

LIBER qui vulgò Ariſtoteli tribuitur, de mundo ad Alexandrum, quin Ariſtotelis non ſit, nemini dubium eſſe arbitror. nam, ſi nihil aliud, ipſum certè dictionis genus ita ab Ariſtoteleo diſſidet, vt eam diſcrepantiam qui non videat, nihil omnino videat; etſi Iuſtinus Martyr ἐν τῷ πρὸς ἕλληνας παραινετικῷ λό-

γφ, eum Ariſtoteli tribuere videtur. ſed quòd P. Victorius putauit ſe verum illius auctorem reperiſſe, in eo falſus opinione ſua videtur. neq. ſanè ſatis mirari poſſum, quid hominem & magna doctrina, & acri iudicio præditum mouerit, vt, nullo alio argumento, niſi quòd Nicolaus Damaſcenus aliquid iiſdem de rebus ſcripſerit, librum eum illius eſſe affirmarit. Nicolaus enim, vt notum eſt, Augusti temporibus vixit. at liber ille ad Alexandrũ Philippi filium ſcriptus eſt. quomodo igitur hæc quadrare poſſunt? non enim minus ridiculus fuiſſet hac ratione Nicolaus, quàm ſi quis hodie ad Priamum, aut ad Hectorem ſcriberet. Itaque etiã ſi antea creditum eſſet, librum illum à Nicolao ſcriptum, tamen id falſum eſſe, apertè, eo quod dixi, argumento conuinceretur. nedum, in tanta temporum repugnantia, ſine vlla firma ratione ei tribui debeat.

Piſces paruulos à maioribus deuorari, multorum ſcriptorum teſtimoniis confirmatum. emendatus Varronis locus. CAP. IX.

PETRVS Victorius libro ſexto Variarum lectionum, cùm doceret, id quod hodiéque prouerbij loco dicitur, minutos piſces maioribus pro cibo eſſe, etiã antiquis temporibus dici ſolitum: confirmauit id duobus locis prolatis, vno Polybij, altero Varronis. ſed Varronis verſus, niſi me fallit opinio, non ſatis emendatè ſcriptos protulit. Viſum eſt igitur ita eos proponere, vt diſtinguendos emendandóſque arbitrarer. Varro Margopoli περὶ ἀρχῶν:

Natura humanis omnia ſunt paria.
Qui pote plus, vrget. piſces vt ſæpè minutos
Magnu' comeſt: vt aues enecat accipiter.

cam

eam autem eſſe in piſcibus feritaté, vt in genus ſuum ſæuiant, multi optimæ notæ auctores prodidérunt: vt Oppianus libro ſecundo ἀλιευτικῶν, his verſibus:

Ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μεταρίθμιος, οὔτέ τις αἰδὼς
Οὐ φιλότης. πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισιν
Δυσμενέες πλώουσιν. ὁ δὲ κρατερώτερος αἰεὶ
Δαίνυτ' ἀμαυροτέρους. ἄλλῳ δ' ἐπινήχεται ἄλλος
Πότμον ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ πόρσυνεν ἐδωδήν.

neque tantùm à maioribus minores, ſed interdum quoque maiores à minoribus arte ſuperari ac vorari docet. Homerus quoque Troianos Achillem fugientes comparat piſcibus delphina fugientibus, ne ab ipſo vorentur. Verſus ipſius ſunt Iliados φ.

Ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος μεγακήτεος ἰχθύες ἄλλοι
Φεύγοντες πιμπλᾶσι μυχοὺς λιμένος εὐόρμου,
Δειδιότες. μάλα γάρ τε κατεσθίει ὅν κε λάβησιν.
Ὡς Τρῶες ποταμοῖο κατὰ δεινοῖο ῥέεθρα
Πτῶσσον ὑπὸ κρημνούς.

Sed & apud Ælianum principio librorum De varia hiſtoria, & apud Ariſtotelem libro VIII. De natura animalium, quædam idem confirmantia leguntur.

Iugurtham, cùm in triumpho ductus eſſet, deſipere ac delirare cœpiſſe. Plutarchi in Mario locus.

CAP. X.

DE VI doloris Venetiis, magna ſtipatus ſtudioſorum hominum corona, aliquando diſputabam: cúmq. mihi occurriſſet, vt dicerem, eo dolore, quem è magnis infortuniis & calamitatibus homines caperent, mentem quoque ipſam ſæpè turbari; adigíque ad inſaniam eos, qui antea cati in primis & ſollertes fuiſſent: cùm alios complures nominaui quibus id contigiſſet, tum Numidarum regem Iugurtham. eius

autem rei teſtem atq. auctorem laudaui Plutarchum in Mario. Poſtridie eius diei venit ad me vnus eorum qui ſermoni illi interfuerant, homo & probus, & ceteroqui non ineruditus, ſed Græcarum inſcius litterarum. Is cùm mihi prius, ſiue officij cauſſa, ſiue quòd ipſe errore ductus ita ſentiret, magnoperè gratulatus eſſet, dixiſſétque, me & ſibi & aliis valdè in eo ſermone placuiſſe: Vnum, inquit, eſt, quod magnam herculè mihi moleſtiam exhibuit. nam cùm, domum reuerſus, in bibliothecam me abdidiſſem, cœpi ea quæ tu dixeras, mecum in animo recolere. ac cetera quidem, nihil abfuit, non ſanè multum quin ita vti tu dixeras, in iis, quos dixeras, libris ſcripta repererim. vnum de Iugurtha reperiendi nulla poteſtas fuit. & quidem ea cauſſa totam Marij vitam ita diligenter perlegi, vt ne littera quidem vna me fugerit. Velim igitur, ſi commodum eſt, quem mihi inieciſti ſcrupulum, tute eximas; recogitéſque tecum, vnde id ſumpſeris. nam de Plutarcho quidem, fugit te ratio. Tum ego: Facile iſtuc quidem, inquam, fuerit. nam & memoria nemo eſt hominum qui valeat minus: & here ad dicendum non ſanè valdè meditatus acceſſeram. ſed tamen quid vetat Plutarchum à me quoque inſpici? Vt tibi quidem, inquit, planè ſatisfacias, animúmque expleas. nam quod reperire te id poſſe cenſeas, nihil eſt. Hæc eo dicente, ego iam puerum codicem popoſceram: in quem vt primùm conieci oculos, obtulit ſe mihi id quod quærebam, his verbis explicatum: Καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς, αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἣν ἔτους ἀρχὴν ἄγουσι Ῥωμαῖοι, τήν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν, ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις, Ἰουγούρθαν αἰχμάλωτον, οὗ ζῶντος οὐδ᾽ ἂν εἷς ἔλπισε πολεμίων κρατήσειν.

σχεῖν. οὕτω τις ἦν ποικίλος ἀνὴρ τύχαις ὁμιλῆσαι, καὶ πανουργίᾳ πολλῇ μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές· ἀλλ' ἐξέστη γε πομπευθείς, ὥς λέγουσι, τότε τοῦ φρονεῖν· καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσών, ὡς οἱ μὲν αὐτοῦ βίᾳ περιέρρηξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρρηξαν, ὠθεὶς δὲ γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς, καὶ διασεσηρώς, Ἡράκλεις, εἶπεν, ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον. quæ, pro tempore, ipſius cauſſa, ita tum à me in Latinum ſermonem conuerſa ſunt: At Marius ex Africa cum exercitu aduectus, kal. Ian. ipſis, quod anni principium Romanis eſt, tum conſulatũ denuò iniit, tum triumphum egit, in quo incredibile Romanis ſpectaculum exhibuit, captiuum Iugurtham; quo viuo ſe potiturum, nemo hoſtium ipſius ſperaſſet. ita vario erat vir ille, & multiplici ingenio, & ad fortunæ viciſſitudines verſatili; & ea præditus audacia, cui multa calliditas eſſet admiſta. ſed in triumpho ductus, deſipere, vt fertur, ac delirare cœpit. itaque poſt triumphum, in carcerem compactus, vt ei alij quidem violenter abrupere tuniculam, alij autem auream inaurem per vim eripere properantes, infimam vnà quoq. auriculam diſciderunt, ipſe autem nudus in barathrum pulſus ac deiectus eſt, ſtuporis plenus, retectis, ridentis in morem, dentibus, Iupiter, inquit, vt frigidum veſtrum balneum eſt. His lectis, & interpretatis, miratus ille, ſuum quoque librum afferri voluit. ſed in eo ita erant omnia hæc nõ illepidè modò & inconditè, verumetiam abſurdè, & procul à vero poſita, vt meminiſſe pigeat. Indignatus igitur, & multa mala precatus iſtis librorum contortoribus, ita tum diſceſſit à me, vt qui ſe, etſi natu iam grandior, primo quoque tempore alicui Græcæ linguæ magiſtro operam daturum eſſe iuraret. Nõ eſt autem præ-

tereundum ſilentio, ſuſpicari me, quod apud Plutarchum legitur, *τύχαις ὁμιλῆσαι*, legi debere, *ὁμειλῆσαι*. puto enim *τύχαις ὁμειλῆσαι*, eſſe, naturam ſuam verſare, & ad fortunæ mutationes inflectere. ſed de hoc alij iudicabunt.

Ariſtotelis locus, allatis Theognidis verſibus, qui eandem ſententiam continent, illuſtratus.

CAP. XI.

ARISTOTELES primo Rhetoricorum, cùm enumeraret ea quæ animum facere alicui poſſent ad iniuriam alteri inferendam; id quoq. poſuit, quod quotidie experimur: amicitiam, non illam quidem veram & perfectam, ſed vt vulgò amicitiæ nomine vtimur, cùm quamlibet familiaritatem ac conſuetudinem vitæ, amicitiam vocamus: eam igitur efficere, vt homines improbi ad imponendam iniuriam ſint audentiores. faciliùs enim ſe id quod volunt, effecturos eſſe credunt: cùm ab inimicis omnes ſibi caueant: ab amicis nemo ſibi cauendum putet. id autem ante Ariſtotelem ſapientiſſimus poëta dixerat Theognis: cuius hi verſus ſunt:

Ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι
Κύρνε. φίλον δὲ φίλῳ ῥᾴδιον ἐξαπατᾶν.

quos verſus ita ludibundi conuertimus:

Fallere difficile eſt inimicum. at amicus amicum
Fallere non magno Cyrne labore poteſt.

Sed & Cicero lib. primo accuſationis ait, nullas eſſe occultiores inſidias, quàm eas quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine.

Genus quoddam loquendi Horatianum indicatur è Græco fonte manaſſe. CAP. XII.

Cur me querelis exanimas tuis?

Nec

Nec diis amicum eſt, nec mihi, te prius
Obire Mæcenas, mearum
Grande decus columénque rerum.

Verſus hi ſunt, vt notum eſt, è ſecundo lib. Odarum Horatij: in quibus genere loquendi vſus eſt apto illo quidem & eleganti, ſed apud Latinos non valdè, niſi me fallit animus, vſitato. nam amicum eſſe aliquid diis, pro eo quod eſt, diis ita videri, ac placere, vbi præterea legatur, equidem haud facilè dixerim. neque ſanè ea dicendi ratio Romanis domeſtica ac vernacula eſt, ſed trans mare petita, ob ídque non obeſæ naris hominibus ἡδίστης τινὸς ὄζουσα ξενίας. id vt magis perſpiciatur, aliquot illius exempla è duorum poſt homines natos eloquentiſſimorum hominum ſumpta libris proferam; Homeri, & eius quem Panætius Homerum philoſophorũ vocabat. apud Homerum igitur Pallas ad Iouem pro Vlyſſe verba faciens, orat eum, vt, ſi quidem diis amicum eſt eum domum redire, Mercurium mittat, qui id Calypſoni nuntiet. eius verba ſunt:

Ω πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη ὕπατε κρειόντων,
Εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
Νοστῆσαι Ὀδυσῆα δαΐφρονα ὅνδε δόμονδε, & cetera.

Apud Platonem autem Socrates, in apologia, cùm dixiſſet, ſe tentaturum, ſi poſſet è iudicum animis euellere prauam illam opinionem, quam, adducti calumniatorum ſermonibus, de ipſo conceperant: ſed putare, id difficile factu fore: Verùm tamen, inquit, hac quidem de re ita ſit, vt deo amicum eſt. ὅμως δὲ τοῦτο μὲν ἴτω, ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον. & in dialogo περὶ πρακτοῦ, cùm ei dixiſſet Crito nauem eo die è Delo appulſuram; ideóque ipſi poſtridie è vita migrandum fore: Atqui, inquit, ô Crito, bene eueniat: ſi ita diis ami-

cum eſt, ita eſto. ego tamen eam hodie venturam non puto. Ἀλλ' ὦ Κρίτων τύχῃ ἀγαθῇ. εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ ἔστω. οὐ μέντοι οἶμαι ἥξειν αὐτὸ τήμερον. & in Theage: Ἐὰν μὲν τῷ θεῷ φίλον ᾖ, πάνυ πολὺ ἐπιδώσεις, καὶ ταχύ. & libro x. legũ: Τὰ μὲν οὖν δὴ τῶν ἀρχαίων πέρι, μεθείσθω, καὶ χαιρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον, λεγέσθω ταύτῃ. tale quoq. eſt illud Æſchyli:

——ὡς μάθῃ τί χρὴ
Δρῶντ' ἢ λέγοντα δαίμοσι πράττειν φίλα.

Sed & illa non diſſimilia ſunt: Πουλυδάμα σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις: & in Protagora: εἴσοι φίλον: & apud Euripidem in Ione, τῷ θεῷ γὰρ ἦν φίλον. eiuſdémque generis alia. Sæpe autem monui, ſolitum Horatium, inſpergenda ſcriptis ſuis Græcitate, ſalem eis ac Venerem quærere.

Platonis locus conuerſus à Cicerone in Hortenſio, in quo Marſilius leuiter lapſus eſt. CAP. XIII.

QVI aut aucupandæ inanis gloriolæ ſtudio, aut conuincendi magis quàm docendi aduerſarij gratia diſputant; ii acriter vrgere ac premere eum ſolent: neq. ferè, ſi quid ipſe inconſideratiùs aut faſſus, aut infitiatus eſt, mutandæ poſteà ſententiæ poteſtatem facere. at qui veritatem modò in diſputãdo ſpectant, & docere eos cum quibus agunt, volunt, æquiores liberalioréſque ſunt; neque ad viuum omnia reſecant: ſed ſi quid is quicum ſermo eſt, dederit, cuius poſteà dati pœniteat; in eo non pertendunt, peruicacéſue ſunt: lubentibúſque ipſis, corrigere ſe, qui ſibi lapſus videtur, poteſt. Id ſe facere, cùm ſignificare vellet Socrates in Hipparcho, eleganti admodum ſimilitudine vſus eſt, ſumpta à ludo XII. ſcriptorum, his verbis: Ἀλλὰ μὴν καὶ, ὥσπερ πεττεύων, ἐθέλω σοι ἐν τοῖς λόγοις ἀναθέσθαι ὅ, τι βούλει τῶν εἰρημένων, ἵνα μὴ οἴῃ ἐξαπατᾶσθαι. quæ ſummi philo-

philoſophi verba cùm à ſummo oratore Romano in Latinum ſermonem elegantiſſimè conuerſa reperiſſem, non indignum id putaui, quod annotarem. Citat igitur hæc Nonius Marcellus è Ciceronis Hortenſio: *Itaque tibi concedo, quod in* XII. *ſcriptis ſolemus, vt calculum reducas, ſi te alicuius dati pœnitet.* Marſilius autem, qui locum illũ Platonis ad ludum talorum retulit, falſus videtur. Sed & in illo è Protagora, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἀναθέσθαι ἔξεστιν, & in primo πολιτειῶν, vbi Polemarchus, aliter amicum & inimicum definire volens, quàm prius fecerat, ita loquitur: ἀλλὰ μεταθώμεθα. κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι: & aliis ſimilibus locis, facilè crediderim, metaphorã ex eodem illo XII. ſcriptorum ludo deſumptam ſubeſſe.

Ciceronis locus, quem Silius eleganter imitatus eſt.

CAP. XIIII.

SILIVM Italicum poëtam, meo quidem iudicio, præſtantem, Ciceronis apprimè ſtudioſum fuiſſe, eiúſque libros diligentiſſimè atque aſſiduiſſimè lectitaſſe, non modò Martialis, qui eius coæuus fuit, teſtimonio cognoſcimus, ſed multo magis ex eo intelligimus, quòd cum multa Ciceronis in poëma ſuum tranſtuliſſe, eáque ſcienter admodum accommodaſſe ad illa, quæ tum tractabat, videmus. cuius rei exemplum hic vnum proponere libitum eſt. Libro igitur ſeptimo, cùm Q. Fabius Annibalem ludificando, & cunctando, & bellum trahendo frangeret; Romaníque milites pugnæ auidi, & conferẽdarum cum hoſtibus manuum ingenti deſiderio incenſi, quídque mora proficeretur, neſcientes, imperatorem ſuum, tanquam ignauum, &, vt Horatius loquitur, inaudacem, ſumma verborum immoderatione increpa-

creparent : iámque ſublato clamore, iniuſſu ipſius rem gerendam eſſe vociferarentur: graui oratione furentem illorum impetum repreſſurus Fabius, ita exorditur, vt dicat, nunquam ſibi Romanos in tanto diſcrimine ſummam rerum tradituros fuiſſe, ſi ſe talibus clamoribus turbatum iri crediſſent.

Feruida ſi nobis corda, abruptúmque putaſſent
Ingenium patres, & ſi clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem: non vltima rerum,
Et deplorati mandaſſent Martis habenas.

Cicero quoque in ea oratione qua C. Rabirium perduellionis reum protexit & eripuit, cùm quiddam paulo confidentiùs dixiſſet, clamórque concionalis ſecutus eſſet: *Nihil me*, inquit, *clamor iſte commouet; ſed conſolatur: cùm indicat, eſſe quoſdam ciues imperitos, ſed non multos. Nunquam, mihi credite, populus R. hic, hic qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.*

Quodnam ſit verbum illud Græcum quo vſos eſſe Athenienſes in diſcordiis ſedandis ait Cicero in Philippicis. CAP. XV.

VERBVM Græcum, quo in ſedandis diſcordiis ait Cicero vſam eſſe Athenienſium ciuitatem, non eſt, vt opinor, ἀμνηςία: quanquam ab omnibus qui eum locum attigerunt, ita eſſe traditum ſcio. neque me mouet, quod Plutarchus ἐν τοῖς πολιτικοῖς παραγγέλμασι ſcitum illud vocat τὸ τῆς ἀμνηςίας ψήφισμα: quódque alij ſcriptores Latini idem confirmant. neque enim nego ita eam legem poſtea vocatam eſſe. at verbum ipſum, quod in lege poſitum eſt, aio fuiſſe, μὴ μνησικακεῖν. cuius rei multos locupletes & idoneos auctores habeo, vt Xenophontem, cuius hæc ſunt è ſecundo

cundo ἑλληνικῶν· Καὶ ὀμόσαντες ὅρκους ἦ μὴν μὴ μνησικακήσειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται, καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος. vt Æſchinem, qui in oratione De corona ita loquitur: Νῦν δὲ ἐκεῖνοι μὲν, μεγάλων κακῶν συμβάντων, ἔσωσαν τὴν πόλιν, τὸ κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα φθεγξάμενοι, μὴ μνησικακεῖν. Quin & Ariſtoph. eodem reſpexit hoc verſu:

Μὴ μνησικακήσῃς εἰ σὺ φυλὴν κατέλαβες.

Sed quid coniecturis, vt in re dubia, vtimur? triplex iuſiurandum fuit. quo ſe, compoſitis rebus, obſtrinxerunt Athenienſes. vnum commune totius ciuitatis, quod in hæc verba conceptum eſt: Οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενὶ, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ τῶν ἕνδεκα, οὐδὲ τούτων ὃς ἂν ἐθέλοι εὐθύνας διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἦρξεν. alterum ſenatus: Οὐ δέξομαι ἔνδειξιν, οὐδὲ ἀπαγωγὴν ἕνεκα τῶν πρότερον γεγενημένων, πλὴν τῶν φευγόντων. tertium eorum qui res iudicabant: Οὐ μνησικακήσω, οὐδὲ ἄλλῳ πείσομαι. ψηφιοῦμαι δὲ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους. Hæc ita ſcripta ſunt apud Andocidem in oratione De myſteriis.

Ciceronis ex oratione pro Deiotaro loci duo emendati. CAP. XVI.

SOLEO libenter veteres libros, quicunq. in manus meas incidunt euoluere: cuicuimodi tandem illi ſint, & quocunque litterarum charactere exarati. quod enim Plinius de toto librorum genere dicere ſolebat, nullum eſſe tam malum, ex quo non caperetur aliquid fructus: id ego in his maximè verum eſſe comperio. multos enim nanciſcor mutilos, laceros, corruptos, euaneſcentibus litteris: tum, quod moleſtius eſt, deſcriptos ab hominibus imperitiſſimis, ideóque ἔλκεσι βρύοντας, vt in eis legendis incredibilis quædam moleſtia exhaurienda ſit. ſed non in multos incido, qui omni ex parte fruſtrentur opinionem

nionem meam. ferè enim ſemper aliquid tamen lucelli facio. ſiue autem hæc conſtantia vocanda eſt, ſiue etiam quidam mentis error, (non enim, quominus quiſque quo volet nomine appellet, impedio) ita obſtinato animo ſum, nulla vt ſit tanta erratorum multitudo, quæ me à legendo abſterreat. neque mihi malè operam collocaſſe videor, cùm ex illis difficultatibus, tanquam è ſalebris quibuſdam, emerſus, in recenſione reperio, vnum aut alterum boni alicuius ſcriptoris locũ bidui triduíue labore purgatum eſſe. multi autem amici, qui me hoc morbo teneri ſciunt, multas ad me ſcidas vndecunque collectas mittunt. neque ego illa mihi ἀποβλητέα δῶρα eſſe duco; quin auidè arripio quicquid offertur; & in hac inopia, vbi ſiligineus panis deeſt, cibario me, vt poſſum, tueor: beatos illos eſſe ducens, quibus amplæ illæ ac nobiles bibliothecæ patent, vbi tam lautè, tam copioſè, tam ſplendidè paſcere animos ſuos hoc genere epularum queunt. nos tenuiores victitamus vt poſſumus; neque inuidemus aliis fortunam ſuam: ſed, vt eadem nobis quoque aliquando contingat, optamus. nunc cuius rei cauſſa ſuſceptus hic à me ſermo, & vnde ortus ſit, exequar. Habeo librum quendam, aut potiùs diſcerpti & dilacerati libri aliquot paginas, ipſas quoque ita malè acceptas, vt alicubi canum ludibrium fuiſſe videantur: in quibus hæc ſcripta ſunt: pars orationis pro Marcello: tota ferè pro Ligario: & pro Deiotaro ferè dimidiata. Nuper igitur placuit ea omnia cum vulgatis libris conferre: itáque feci. in duabus autem prioribus nihil admodum repperi, quod alicuius momẽti videretur. in ea quę pro Deiotaro eſt, hæc quæ ſubijciam, non indigna, quæ notarentur, cenſui. Primùm ergo vbi vulgo legitur, *Cui*

tamen ipſi regi veniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, vel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione ætatis vſus eſſet. in illis fragmentis elegantiùs, ni fallor, & veriùs ita ſcriptum eſt: *Cui tamen ipſi regi veniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi, cùm auxilia Pompeio, vel etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione ætatis vſus eſſet.* Item hoc, quod non ad nitorem & elegantiam orationis, ſed ad ſententiam ipſam non mediocriter pertinet. In iis enim libris quibus vulgo vtimur, ita legimus: *Ego mehercule C. Cæſar initio, cùm eſt ad me iſta cauſſa delata, Phidippum medicum, ſeruum regium, qui cum legatis miſſus eſſet, ab iſto ipſo adoleſcente exiſtimaui eſſe corruptum: hac ſuſpicione ſum perculſus. medicum indicem ſubornabit, finget videlicet aliquod crimen veneni.* at in illis ἐλωρίοις, (ita enim planè vocari poſſunt) multo ſinceriùs multóq. emendatius, meo quidem iudicio, ſcriptum eſt: *Ego mehercule C. Cæſar initio, cùm eſt ad me iſta cauſſa delata, Phidippum medicum, ſeruum regium, qui cum legatis miſſus eſſet, ab iſto adoleſcente eſſe corruptum: hac ſuſpicione ſum percuſſus. medicum indicem ſubornauit? finget videlicet aliquod crimen veneni.* Quæ ſcriptura quin planè integra & incorrupta ſit, nemo dubitabit, qui locum illum paulo attentiùs conſiderauerit.

Illuſtratus locus ex oratione pro Cœlio.
CAP. XVII.

IN oratione pro Cœlio cùm conatus eſſet M. Tullius impuram mulieré Clodiam in eam ſuſpicionem adducere, vt qui aderant, veneno ab ea ſublatum Q. Metellum exiſtimarent; hac poſtea amplificatione vſus eſt: *Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nónne ipſam domum me-*

tuet

tuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam ac luctuoſam perhorreſcet? Suſpicor autem, vbi *eliciat* legitur, *eijciat* legi debere. ſignificat enim, hoc ipſum metuere debere Clodiam, ne vocem ipſa domus tam impij facinoris conſcia emittat. eliciendi autem verbum, ad hoc indicādum, non nimis aptum videtur. Euripidis etiam verſibus quibuſdam ex Hippolyto coronato hanc coniecturam non nihil adiuuari puto: è quibus totus ille locus manifeſto expreſſius eſt. ſunt autem hi:

Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ; id eſt,
Neque tenebras noctis perhorrent conſcia,
Neque, ipſa ne quando eijciat vocem domus?

loquitur autem ibi Phędra de mulieribus, quæ ſe pudicas eſſe ſimulant, cùm tamen clanculum libidini ſeruiāt: quas miratur prodire audere in conſpectum virorum: neque timere, ne à nocte ipſa, & à domo conſcia indicentur. Hanc meam coniecturam Lambinus, homo omniū, ſed nolo in mortuum, quoquo modo de me meritum, grauius dicere, principio quidem ita exagitauit, vt illa ſollemnia effunderet, barbaros eſſe, & omnium bonarum rerum imperitos, & quæcumque præterea ſolebat, quoties ab aliquo diſſentiebat, ſi qui putarent, eijcere vocem, Latinè dici. deinde, mutata ſententia, in notis ad Ciceronem, ipſe ſe ad illum imperitorum numerum aggregauit: neque tamen mihi prorſus aſſenſus eſt, ſed nutauit, vt plerumque in grauioribus rebus ſolebat: faſſus, coniecturam meam duorum veterum librorum teſtimonio comprobari. Extitit deinde, qui, gratiam, credo, Lambini aucupari volens, quam tamen, cuiuſmodi eſſet, ipſe poſtea expertus eſt, cùm emendationem

meam

meam aliquot Lucretij locis confirmari videret, ſecutus quidem eam eſt: ſed eius Lambinum fecit auctorem, à quo illa diu oppugnata, non me, à quo primùm prolata erat. Sed hæc & leuia ſunt, & à me ipſo mirabiliter negliguntur. Aut non curanda gloria, aut ex grauioribus rebus petenda eſt.

Cicero in oratione pro Sylla, locum quendam Demoſthenis imitatus oſtenditur. CAP. XVIII.

VIDETVR Cicero duobus ex orátione pro Sylla locis Demoſthenicum quendam adumbraſſe: qua in parte excuſat ſe, quòd in reo defendendo multa de ſeipſo dicere cogatur: cuius ſermonis impoſitam ſibi eſſe dicit ab accuſatore neceſſitatem. nam & Demoſthenes idem in defendendo Creſiphonte dixerat: quem quomodo Latinus orator ſit imitatus, vt appareat, vtriuſque verba deſcribam. Ità igitur Demoſth. Εἰ μὲν οὖν περὶ ὧν ἐδίωκε μόνον κατηγόρησεν Αἰσχίνης, κἀγὼ περὶ αὐτοῦ τοῦ προβουλεύματος εὐθὺς ἂν ἀπολογούμην. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐλάττω λόγον, τἆλλα διεξιὼν, ἀνάλωκε, καὶ τὰ πλεῖστα κατεψεύσατό μου, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω καὶ δίκαιον ἅμα, βραχέα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ τούτων πρῶτον εἰπεῖν. Cicero autem: *Et quoniam L. Torquatus, meus familiaris ac neceſſarius, iudices, exiſtimauit, ſi noſtram in accuſatione ſua neceſſitudinem familiaritatémque violaſſet, aliquid ſe de auctoritate mea defenſionis poſſe detrahere, cum huius periculi propulſatione coniungam defenſionem officij mei.* Pòſt autem etiam apertius: *Nam ſi Torquatus Syllam ſolùm accuſaſſet, ego quoq. hoc tempore nihil aliud agerem, niſi eum qui accuſatus eſſet, defenderem. ſed cùm ille tota oratione in me eſſet inuectus, & cùm, vt initio dixi, defenſionem meam auctoritate ſpoliare voluiſſet, etiam ſi dolor meus reſpondere non cogeret, tamen ipſa cauſſa hanc à me orationem flagitaſſet.*

Alius Ciceronis locus è Demoſthene expreſſus. CAP. XIX.

SVMPTVM ex eadem illa Demoſthenis oratione videtur & id, quod in ſecunda Philippica ſcriptū eſt: *Vt igitur in ſeminibus eſt cauſſa arborum & ſtirpium: ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti.* Nam & ille cùm Æſchinem omnibus calamitatibus, quibus Athenienſes conflictati erant, cauſſam præbuiſſe dixiſſet, ita id confirmauit: Ὁ γὰρ τὸ σπέρμα παρασχὼν, οὗτος τῶν φύντων κακῶν αἴτιος.

Theocriti ἀδωνιαζούσαις correctus & explicatus locus. CAP. XX.

NON puto me rem ſtudioſis ingratam facturum fore, quanquam hic Latinorum præcipuè ſcriptorum cauſſa ſuſceptus à me labor eſt, ſi non numquam etiam Græcis opis aliquid afferre coner. iampridem enim perſuaſum eſſe exiſtimo omnibus qui verſantur in litteris, ſine Græci ſermonis cognitione mancam omnem ac mutilam eſſe doctrinam, & qui eius expertes ſint, ab eis ne Latinè quidem ſcripta penitus percipi. nunc igitur Theocriti verſus quoſdam, quos neque ſatis emendatè ſcriptos circumferri, neque ſatis intelligi arbitror, quomodo ſcribendi, quoque modo accipiendi videantur, aperiam. ſed primùm eos deſcribam ita, vt leguntur:

Γ. Μᾶ πόθεν ὤνθρωπος; τί δὲ τὶν εἰ κωτίλαι εἰμές;
Πασσάμενος ἐπίτασσε. συρακοσίαις ἐπιτάσσεις;
Ὡς εἰδῇς καὶ τοῦτο. κορίνθιαι εἰμὲς ἄνωθεν,
Ὡς καὶ ὁ Βελλεροφῶν, πελοποννασιστὶ λαλεῦμες.
Δωρίσδεν δ' ἔξεστι, δοκῶ, τοῖς Δωριέεσσι.
Π. Μὴ φύη μελιτῶδες, ὃς ἁμῶν καρτερὸς εἴη,

Πλὰν

Πλὰν ἑνός. οὐκ ἀλέγω μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς.

Inducuntur autem ibi duæ mulieres Syracuſanæ, Gorgo & Praxinoa, quæ profectæ ad ſpectandã pompam ſacrorum Adonidis, cùm, qui mos mulierum eſt, aſſiduè garrientes, implerent omnia ſtrepitu, & aures eorum, qui propè erant, obtunderent; offenſus tanta earum garrulitate hoſpes quidam, illámq. ferre ampliùs non valens, ſubcontumelioſè imperauit eis, vt tacerent. Tum indignata Gorgo, quæſo; inquit, quid hoc tandem hominis eſt? quid verò tua refert, ſi garrulis eſſe nobis libet? addit deinde: *Πασσάμενος ἐπίτασσε.* vbi legendum cenſeo, *πασάμενος*, non *πασσάμενος*. neque verò parùm intereſt. nam *πάσασθαι* prima ſyllaba breui, eſt *γεύσασθαι*. ex quo poëtæ, cùm eam ſyllabam producere volunt, faciunt *πάσσασθαι*. at *πάσασθαι* prima longa, eſt *κτήσασθαι*. vnde eſt *πολυπάμμων*. éſtque ea vox Dorum propria. erit igitur *πασάμενος*, *κτησάμενος*. atque hoc dicet Gorgo hoſpiti: Impera ancillis tuis, *ἐπίτασσε αἷς κέκτησαι*. nobis enim cùm imperas, ſcito te Syracuſanis imperare: ne fortè nos viles aliquas & abiectas eſſe feminas putes. Corinthiæ ſumus à prima origine, non minus quàm Bellerophon. Poſtremò, quoniam hoſpes reprehenderat eas, tanquam *πλατειασδοίσας*, id eſt, lato & diducto ore pronuntiantes: (erat enim Dorum in Græcia eadem ferè pronuntiatio, quæ in Italia Bergomatium) iccircò addit, ſe ita loqui, vt in Peloponneſo loquerentur: ceterùm non putare, cauſſam eſſe vllam, cur nõ Doribus Doricè pronuntiare fas eſſet. In iis autem duobus verſibus, qui poſteà dicuntur à Praxinoa, mihi quidem tenebræ ſunt. Nam quod Scholiaſtes ait, *μελιτώδη* vocari Perſephonē; vix credibile mihi videbatur, ante quàm legerem Porphyrij Commentario-

lium περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου, qui mihi omnem hac de re ſcrupulum exemit. Ita enim ibi ſcriptum eſt: Πηγαὶ δὲ καὶ νάματα οἰκεῖα ταῖς ὑδριάσι νύμφαις· καὶ ἔτι γε μᾶλλον νύμφαις ταῖς ψυχαῖς· ἃς ἰδίως μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς· ὅθεν καὶ ὁ σοφοκλῆς οὐκ ἀνοικείως τῶν ψυχῶν ἔφη· Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεται δ' ἄλη. καὶ τὰς Δήμητρος ἱερείας, ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μυστίδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, αὐτήν τε τὴν κόρην, μελιτώδη. Optat igitur mulier à Perſephone, quæ partubus præeſt, ne quis vnquam naſcatur, qui in ipſas imperium exerceat. addit autem, præter vnum: quoniam alioqui malè precari videretur reginæ, & optare, ne quis vnquam ex ipſa filius naſceretur. Iam quod ſequitur, οὐκ ἀλέγω, μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς, quam ſententiam habere voluerit ſcholiaſtes, ipſe viderit, cum illa ſua præclara expoſitione: μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς. μή μοι κενὸν τὸ μέτρον ἀποψήσῃς. & ille alter, qui ita reddidit:

Non metuo, ne menſura tibi ludar inani.

ego non dubito, quin pro κενεὰν, legendum ſit κονίαν: vt hoc mulier dicat: Non vereor, ne in me puluerem abſtergeas: id eſt, ne me impunè contemptam ac deſpicatam habeas. eſſet enim extremi contemptus ſignum, ſi quis puluerem è calceis, aut è veſte ſua, ludibrij cauſſa, abſtergere in alios vellet. ſed & in illo verſu qui paulo infrà eſt,

Ἄπις καὶ Σπέρχιν τὸν Ἰάλεμον ἠρίστευσε,

pro Ἰάλεμον, legendum crediderim Ἰαλέμου. Sed & illud κενεὰν defendit & explicat in Nouis lectionibus Canterus: ídque ex Aurati ſententia. Cedamus igitur non inuiti. Aurato enim in litteris aduerſari, οὐ θέμις.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

De quorundam admirabili memoria.

Cap. I.

HIPPIAS apud Platonem, tanquam de magno quodam & præſtanti bono glorιatur, poſſe ſe quinquaginta nomina ſemel tantùm audita recitare. at hoc nihil eſt, præut quæ de ſe Seneca ſcribit: cuius hæc ſunt è libro primo declamationum: *Sed cùm multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli, memoria eſt, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primùm ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt non tantùm ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta, referebam: & ab ijs qui ad audiendum præceptorem noſtrum conuenerãt, ſingulos verſus à ſingulis datos, cùm plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vſque ad primum, recitabam. nec ad complectenda tantùm quæ vellem, velox erat mihi memoria, ſed etiam ad continenda quæ acceperat.* Hæc Seneca: quæ ſemper mihi mirabilia, ac

propè dixerim, incredibilia viſa erant, donec vidi ipſe, quod nunquam credidiſſem. Habitabat Patauij in vicinia mea homo adoleſcens, genere Corſicus, honeſto, vt ferebatur, & credibile erat, apud ſuos loco natus, qui eò venerat ad ius ciuile diſcendum: quo in ſtudio ita diligenter & attentè annos aliquot conſumpſerat, vt magna iam eſſet de doctrina illius hominum opinio. Ventitabat autem ferè quotidie in ædes meas, deuexo iam & inclinato Sole, æſtas enim erat: ibíque, quòd ædes ſatis amplæ erant, ſatíſque apricæ, aut ſub dio ambulans, & cum æqualibus ſuis iucundiſſimè colloquens, aut ſaltu, aut lucta, aut trigonali pila corpus exercens, feſſas ſtudiorum laboribus vires honeſtiſſimè reficiebat. rumor erat, tenere eum artem quandam memoriæ, cuius auxilio multa efficeret, quæ credi, niſi ſpectata, non poſſent. is cùm ad aures meas perlatus eſſet, cupido me inceſſit mirabilia illa & inaudita ſpectandi. eiuſmodi enim in rebus minimè omnium auditis credulus eſſe ſoleo. viſum eſt igitur, quando ipſe domo mea arbitratu ſuo vteretur, hoc ab eo quaſi ἐνοίκιον exigere, vt, quod ſibi commodum foret, præſente me, artis ſuæ ſpecimen aliquod daret. ille nihil grauatus, lubentiſſimo animo ſe, cùm vellem, facturum eſſe reſpondit. placuit. ſtatim, cùm per ipſum mora non eſſet, vnà omnes qui aderamus, in proximum cubiculum ingreſſi, conſedimus. cœpi ego dictare nomina Latina, Græca, Barbara, ſignificantia, nihil ſignificantia, tam varia, tam nihil inter ſe cohærentia, tam multa, vt & ego dictando, & puer, cui mandatum erat, vt ea exciperet, ſcribendo, & ceteri qui aderant, audiendo atq. expectando, feſſi iam miris modis eſſemus omnes. ipſe vnus ex omni numero alacer ac recens, aſſiduè plura poſce-

poſcebat. Sed cùm ego ipſe modum aliquem fieri oportere dixiſſem, abunde mihi ſatisfactum iri, ſi vel dimidiam partem eorum quę dicta erant, recitare potuiſſet: tum ille fixo ad terram obtutu, magna noſtra omnium expectatione, tacitus aliquādiu ſtetit. quid verbis opus eſt? vidi facinus, vt ille ait, mirificiſſimũ. ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος exorſus loqui, planè omnia, eodem ordine, nuſquam propè inſiſtens, nuſquam hæſitans, nobis ſtupentibus, reddidit. deinde ab vltimo incipiens, ſurſum verſus peruenit ad primum. rurſus ita, vt primum, tertium, quintum, ac ſic deinceps omnia diceret. quo denique quiſque voluerat ordine, ſine vllo errore omnia referebat. idem poſteà, cùm ei iam familiarior factus eſſem, ſæpè expertus, vſquequaque verum deprehendi. ipſe mihi aliquando affirmauit, & erat ab omni iactantia alieniſſimus, ſe triginta ſex millia nominum eo modo recitare poſſe. Quódque admirabilius eſt, ita hærebant omnia in animo, vt vel poſt annum diceret, ſe quæcumque memoriæ commendaſſet, minimo negotio repetiturum. ego certè poſt multos dies facto periculo, verum comperi. Neque hoc ſatis. Diuerſabatur apud me Franciſcus Molinus, patricius Venetus, adoleſcens optimarum artium ſtudiis mirificè deditus, qui cùm ſe memoria parùm firma eſſe ſentiret, orauit hominem, vti ſe artem illam doceret. vix oſtenderat ſe id velle; cùm Corſicus operam ei ſuam prolixiſſimè detulit. dictus eſt locus, dicta hora, ad quam cotidie conuenirent. nondum ſex aut ſeptem dies abierant, cùm ille quoque alter nomina ampliùs quingenta ſine vlla difficultate, aut eodem, aut quocunque alio libuiſſet, ordine repetebat. Hæc ego vix auderem litteris prodere, mendacij ſuſpicionem reuerens, niſi & res adhuc

recens eſſet, (nondum enim annus eſt) & Nicolaum Lippomanum Petri Alexandri filium, Lazarum Mocenicum Franciſci filium, Ioannem Malipetrum Nicolai filium, Georgium Contarenum Laurentij filium, patricios Venetos, optimos & nobiliſſimos adoleſcentes, alióſque præterea innumerabiles eius rei teſtes haberem. à quibus, ſi mentirer, vanitatem meam coargui nollem. artem verò illam Corſicus accepiſſe ſe dicebat ab homine Gallo, quo puer domeſtico præceptore vſus eſſet. Huic ego ne ex antiquitate quidem, quem opponam, habeo: niſi fortè Cyrum, quem Plinius, Quinctilianus. & alij Latini ſcriptores tradiderunt, tenuiſſe omnium militum nomina. Sed hoc, vt verum fatear, ſemper veritus ſum, quàm conſideratè atque exploratè tradidiſſent. Xenophon enim, à quo illi vel vno, vel præcipuè, quæ de Cyro dicebant, accipere potuerunt, iſtud tam incredibile non dicit; ſed tantùm eum tenuiſſe nomina τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων. quod vt in imperatore laudabile eſt, ita non excedit fidem. Locus, ſi quis requirit, eſt libro quinto παιδείας. Fieri autem poteſt, vt Latinorum aliquis, qui locum illum Xenophontis malè accepiſſet, alios poſteà auctoritate ſua in errorem induxerit. hoc enim non ſemel nouimus cõtigiſſe. ſed tamen hac de re nihil affirmo. Non erit alienum, vt puto, aſcribere hoc loco diſtichon, quo Simonides, qui eius, de qua locuti ſumus, artis pater fuiſſe traditur, iam octogenarius gloriatus eſt, neminèm ſibi memoria parem eſſe.

Μνήμην δ' οὔτινά φημι Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν
Ὀγδωκονταετεῖ παιδὶ Λεωπρεπέος.

At Apollonius Tyaneus, cùm centum haberet annos, tum quoque memoria excelluiſſe fertur.

Sublata

Sublata menda quæ inhæſerat in Euripideo verſu apud Porphyrium. Item de forma dignitate quadam non indigna cognitu.

CAP. II.

CVM Porphyrij libellus De quinque vocibus, quo via muniri putatur ad totum illud corpus librorum Ariſtotelis quod ὄργανον vocant, teratur quotidie omnium manibus, mirum eſt tam diu in eo inſediſſe mendum quoddam, quod nunc indicabo. etſi enim non eſt eiuſmodi, vt cuiquam errorem poſſit obijcere; tamen in bonis libris vt ne qua vel minima macula inſit, opera danda eſt. Porphyrius, vt probet, εἶδος vſitatè dici de forma corporis ea quæ ſub aſpectum cadit, ex qua formoſi aut deformes nominantur, citat hunc Euripidis verſum:

Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

ita enim vulgò legitur: cùm tamẽ non ἄξιον, ſed ἀξίους legi debeat. ſiquidem erant hæc verba apud Euripidem cuiuſpiam optantis videre è filiis, vt opinor, ſuis maribus procreatos mares, qui primùm quidem ea forma eſſent, in qua ineſſet regalis quædam dignitas, deinde aliis etiam bonis excellerent. hoc cognoſcere eſt de Stobæo, apud quem ἐν τῷ ὑπὲρ κάλλους λόγῳ hæc ſcripta ſunt:

Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄῤῥεν' ἀῤῥένων,
Πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίους τυραννίδος.
Πλείστη γὰρ ἀρετὴ τοῦθ' ὑπάρχον ἐν βίῳ,
Τὴν ἀξίωσιν τῶν καλῶν τὸ σῶμ' ἔχειν.

Vt autem Euripides quandam formam eſſe voluit quæ regium quiddam haberet: ita Plautus; qui eam etiam formam regiam dixit:

Sed vbi Artotroguſt? Hic eſt. ſtat propter virum

Fortem atque fortunatum, & forma regia.

Xenophon quoque in conuiuio ait, φύσει βασιλικόν τι τὸ κάλλος εἶ). Ariſtoteles primo politicôn affirmat, ſi qui reperirentur ea corporis pulchritudine, quam in deorum ſtatuis cernimus, neminem dubitaturum, quin eos aliis omnibus imperare oporteret. Idemque libro quarto & libro ſeptimo ait, Æthiopas & Indos in mandandis imperiis, proceritatis ac pulchritudinis habere rationem. & notum eſt, multatum à Lacedæmoniis Archidamum regem, quòd exiguam duxiſſet vxorem: querebantur enim, non reges, ſed regulos ſibi procreatum iri. Ita enim hoc dictum commemorat Athenæus libro XIII. βασιλίσκοις ἀντὶ βασιλέων. At Plutarchus, ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς, paulò aliter: οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας.

Locus Terentij è Phormione illuſtratus.

CAP. III.

ITA ſcripti leguntur in omnibus libris hi verſus è Terentij Phormione:

PH. *Imò verò tu vxorem cedo.* DE *In ius ambula.*

PH. *In ius? enimuerò ſi porrò eſſe odioſi pergitis.*

ego autem in ſcholiis quibus non nullos eius poëtæ locos illuſtraui, faſſus ſum, mihi non ſatis conſtare, quid de illo in ius facerem. nam & non inuenuſtam eſſe illam repetitionem, & confirmari auctoritate librorum veterum, & tamen verſum, ea recepta, vno pede, quàm deceret, fieri longiorem. poſtea autem mihi venit in mentem, ſolitos eſſe olim hiſtriones talia quædam de ſuo in recitandis fabulis addere; vt oratio quotidianæ ſimilior videretur: id quod & Demetrius in libello περὶ ἑρμηνείας prodidit: & multa eius rei veſtigia in Euripidis fabulis reperiuntur. quorum aliquot hoc loco proponam: vt, quod dico, clarius ab omni-

omnibus perſpici queat. Ita ergo loquitur Polydorus in Hecuba:

Φεῦ. ὦ μῆτερ ἥτις ἐκ τυραννικῶν δόμων,

vbi illud φεῦ, extra verſum eſt, ab hiſtrione additum. & in eadem Agamemnon:

Ἔα. Πολυμῆστορ ὦ δύστανε, τίς σ᾽ ἀπώλεσεν;

& Clytæmneſtra in Iphigenia in Aulide:

Φεῦ. Πῶς ἄν σ᾽ ἐπαινέσαιμι μὴ λίαν λόγοις;

& Medea: Εἶεν. καὶ δὴ τεθνᾶσι τίς με δέξεται πόλις;

Sed talia multa colligere, nihil negotij fuerit. Vt ergo illa φεῦ, ἔα, εἶεν, ſunt extra verſum; ſic & illud, In ius? eiuſdem generis eſſe apud Terentium puto.

Duo genera loquendi, quibus Latini poëtæ vtuntur, à Græcis accepta eſſe. CAP. IIII.

VIRTVTEM Catonis pro Catone ipſo dixit Horatius in hoc verſu,

Narratur & magni Catonis
Sæpè mero caluiſſe virtus.

& alibi quoque eodem genere loquendi vſus eſt:

Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli.

Dictum autem id eſt ad Græcorum poëtarum conſuetudinem, qui βίην ἡρακληείην, & βίην ἰφικληείην pro Hercule & Iphiclo dicunt, ad eundemque modum alia multa: quod & alij notarunt, & Plutarch. in lib. aduerſus Coloten. ſed & eiuſdem generis eſt, quòd Turni corpus pro ipſo Turno Virgilius dixit,

——— *quo pulchrior alter*
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

ita enim & Eurip. Ἐγὼ τὸ μὲν σὸν σῶμ᾽ ὑφ᾽ οὗπερ ηὐτύχει,
Σώζειν ἕτοιμός εἰμι. & alibi:
Ἀλλ᾽ εἰσορῶ γὰρ τοῦδε δεσπότου δέμας
Ἀγαμέμνονος.

& in

& in Phœniſſis, σὸν δέμας ϑηρώμενος. vt ergo illi Græca dicendi genera exprimebant, ita facere oporteret eos, qui ſe noſtris tẽporibus poëtas perhiberi volunt.

Æris Corinthij temperatura quomodo inuenta. CAP. V.

SVPER ære Corinthio, quænam illius origo fuerit, varia tradita ſunt ab antiquis. Plinius caſu miſtũ eſſe ait, Corintho, cùm caperetur, incenſa. L. quoque Florus eandem ſententiam ſequitur, à quo ita hac de re ſcriptum eſt: Æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ vrbis fecit iniuria: quia incendio peruſtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere. At alij vnam modò antiquis temporibus domũ Corinthi arſiſſe dicunt, in qua cùm auri argentíque nonnihil ineſſet, æris autem magna vis; commiſta illa, & in eandem confuſa maſſam, ex eo metallo cuius maior inerat pars, Corinthij æris nomen acceperint. Alij etiam, quod propius ad veri ſimilitudinem accedere videtur, narrant, ærarium quendam fabrum Corinthi fuiſſe, qui cùm incidiſſet in thecam auri plenam, eámque ſibi abſtuliſſet, ne id reſciretur, metuens, diſſectum in minutas particulas aurum paulatim æri admiſcuerit, admirabilémq. illam temperaturam effecerit, qua magnas ſibi opes poſtea comparauit.

Indicata vetus ſcriptura duum locorum è libro ſecundo de Diuinatione. CAP. VI.

BENE & emendatè ſcriptus erat in veteribus libris locus hic è ſecundo de Diuinatione: *Ad noſtri augurij conſuetudinem dixit Ennius:*

Quom tonuit læuum bene tempeſtate ſerena.

At

At Homericus Vlyſſes apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, neſcio quid hoc modo nuntiat:

Proſpera Iupiter his dextris fulgoribus edit.

atque ita eum legit Petrus Marſus: indicátque, verſum eſſe ſumptum ex Iliados nono. vt valdè mirer, quæ fuerit eorum audacia, qui Aiacem poſtea pro Vlyſſe ſcripſerunt. Nam quod Victorius credidit eſſe μνημονικὸν Ciceronis ἁμάρτημα, non viderat videlicet veteres libros, neque commentarium Marſi. Quem ſi legiſſet, cognouiſſet etiam, ſe non valde neceſſariam operam ſumere in emendando quodam loco è primo eorundem librorum: vbi de Iamidarum familia mentio eſt. eum enim Marſus & probè ac incorruptè ſcriptũ repererat, & eruditè interpretatus erat; adducto eo ipſo Pindari loco, quem adduxit póſtea Victorius. Iniquum autem puto, quenquam ſuâ laude fraudari: ideóque verum harum emẽdationum auctorem indicaui. neque dubito, quin Victorius ipſe, quẽ vt inſigniter eruditum eſſe video, ita inſigniter probum & planè ingenuum eſſe audio, ſi & hæc, & alia quædam, quæ vt noua profert, ab aliis notata ſciuiſſet, aut non attigiſſet, aut ſuis auctoribus accepta retuliſſet. quod idem mihi etiam de aliis quibuſdã eruditiſſimis hominibus facilè perſuadeo. Elegantem enim & liberalem doctrinam liberalis etiam natura plerumque comitatur.

Cur Tibullus porcum hoſtiam myſticam dixerit.

CAP. VII.

NON ſatis, quod ſciam, à quoquam explicatum eſt, cur Tibullus porcum hoſtiam myſticam vocauerit, eo verſu,

Hoſtiaq; è plena myſtica porcus hara.

quin-

quinetiam eius rei ignoratione, in quibuſdam libris è myſtica factum eſt, ruſtica. ſciendum autem eſt, in iis Cereris ſacris quæ myſteria dicebantur, eam conſuetudinem fuiſſe, vt quiſque pro ſe Cereri porco faceret. ſeu quòd animal illud infeſtum Cereri crederent: quia ſemina pando, vt ait Ouidius, eruiſſet roſtro, anniq́ue ſpem intercepiſſet; ob idq́ue deam eius cæde gaudere crederẽt: ſeu quòd è ſuillo roſtro arandæ & inuertendæ terræ ratio primùm accepta eſſet: nam id quoque multi prodiderunt. neque ſanè ſatis conuenit inter antiquos ſcriptores, de cauſſis, ob quas hoc aut illud animal huic aut illi deo immolaretur. alij enim, quod cuique deo gratiſſimum eſſet, id ad illius aras mactari ſolitum aiunt. itaque equus Martis erat hoſtia. & quòd aper Adonin interfeciſſet, apro Veneri rem diuinam fieri nefas erat. alii, quod quiſq. deus odiſſet, eius potiſſimè illũ cæde oblectari putabant. itaque Nocti ſacrificabatur gallus gallinaceus: quòd cãtu ſuo diem prouocare, noctẽ fugare videretur. capra Palladi: quòd oleam inſigniter læderet. Sed vtra de cauſſa porcus Cereri caderet: illud certè obſeruabatur, vt & præpinguis eſſet, & nulla ſui parte mancus ac mutilus. quod etiã vniuersè in toto victimarum genere ſeruabant. ergo porcos myſticos aut myſtericos vocabant, qui pinguiſſimi & integerrimi eſſent. Plautus ſinceros ſacres vocat. quare Megarenſis ille Ariſtophaneus, qui filias ſuas pro porcis vendere cuperet, iubet eis, vt ſaccum ingreſſæ ita grunniant, vt porci myſterici eſſe videantur:

Κ᾽ἤπειτεν ἐς τὸν σάκκον ὧδ᾽ ἐσβαίνετε.
Ὅπως δὲ γρυλλιξεῖτε καὶ κοΐξετε,
Χ᾽ ἤσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν.

& paulo pòſt interrogatus à Dicæopoli, quid ferret, por-

porcas ſe myſticas ferre reſpondet.

Δι. τί δαὶ φέρεις; Με. χοίρους ἐγώνγα μυστικάς.

C. Verres qua ex gente fuerit. emendatus locus è libro quarto accuſationis. CAP. VIII.

ORIVNDVM è gente Cornelia fuiſſe C. Verrem, à quibuſdam Romanarũ antiquitatum peritiſſimis hominibus traditum eſt: quod tamẽ mihi perſuaderi nõ poteſt. vix enim veriſimile videtur, è tam illuſtri gente ortum eum, cuius pater fur ac diuiſor fuiſſe dicatur. Sed & illud non immeritò miretur aliquis: hoc, quod iſti volunt, poſito, cur nuſquam eum Cicero gentis nomine appellauerit: preſertim cùm illud ipſum iudicium lege Cornelia exerceretur. non enim obſcurum eſt, ex eo ſententiã quampiam aptam & accõmodatam ad exaſperandos iudicum animos, facilè potuiſſe duci. ſunt & alia non pauca, quæ mihi quidem videntur aliquid iuſtæ admirationis habitura, ſi Cornelium eum fuiſſe fateamur. nituntur autem, qui hoc dicunt, argumento, quod ſciam, vnico. aiunt enim libertum quendam Verris à Cicerone Cornelium Haruſpicem vocari. Sed ego cùm omnes accuſationis libros & ſæpe & diligenter euoluerim, videor affirmare poſſe, nullam in eis eſſe iſtius Cornelii mentionẽ. ipſi igitur viderint. Cornelius quidem Verris lictor libro primo accuſationis nominatur. Sed quid ad Verris gentem ea res pertinet? Fieri ergo poteſt, vt fallar: nunquã enim harum rerum valde diligẽs indagator fui: non equidem quo eas contemnam ac deſpiciam; ſed quòd diffidam parem eſſe me poſſe perferendo labori, quem video capiendum eſſe iis qui ſubtiliter talia perſcrutari volunt: & alioqui ſuo quiſque ſtudio ducitur. quare, vt antè dixi, fieri poteſt, vt fallar: ſed tamen exiſtimo, ipſum

pſum Verris nomé gentilicium eſſe. Hoc arbitror colligi poſſe è fine libri ſecundi, vbi de illa tabularum corruptione ſermo eſt, in quibus Verres ſe pro Verre Verrutium fecerat. nam ſi in illis ita ſcriptum fuiſſet, C. CORNELIVS VERRES, non ſanè oportuerat, ex Verre feciſſe Verrutium. neq. procederét illa, quæ à Cicerone vrbaniſſimè dicta ſunt: *Reſpóde mihi nunc tu Verres, quem eſſe hunc tuum pæne gentilẽ Verrutium putes*. nam nominis cũ cognomine ſimilitudo nihil ad gentilitatem pertinet. Aliud locum proferam, qui hoc quod dico, ita manifeſtò confirmet, vt vix vllum dubitationi locum relictum iri putem. atque hunc eo recitabo libentius, quòd & in vulgatis libris corruptè legitur, & quidam emendare conati, magis etiam corruperunt. Ita igitur Cicero libro quarto accuſationis: *Ridiculum eſt nunc de Verre me dicere, cùm de Piſone Frugi dixerim. veruntamen, quantum interſit, videte. Iſte cùm aliquot abacorum faceret vaſa aurea, non laborauit, quid non modò in Sicilia, verumetiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri ſemũcia totam Hiſpaniam ſcire voluit, vnde prætori annulus fieret*. nimirum vt hic nomen ſuum comprobauit, ſic ille cognomen. Nunquam, vt opinor, ita locutus eſſet Cicero, ſi & Verres, & Frugi cognomina fuiſſent.

Correctus Plauti locus è Milite glorioſo.
CAP. IX.

APVD Plautum in Milite glorioſo ita vulgo leguntur hi verſus:

Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur, néue animum deſpondeat,
Quia ſe iampridem feriatam geſtitem,
Quæ miſera geſtit fractum facere ex hoſtibus.

Cùm

Cùm autem illud, fractum facere, deprauatum eſſe, liquido conſtaret, homo eruditiſſimus, cuius labore & induſtria Plautinæ fabulæ plurimis ſanè locis emendatiores leguntur, ſcribendum eo loco cenſuit, fratrem facere. &, quoniam fratres interdum à Græcis ὁμαιμοι dicuntur, qua in voce eiuſdem ſanguinis ſignificatio eſt, iccirco hoc militem dicere credidit, cupere machæram, tingi hoſtium ſanguine. quod ſi reciperem, fratres tamen potius legerem, quàm fratrem: ne perturbata numeris eſſet oratio. ſed ſuum cuique, vt dicitur. mihi diſplicere nondum poteſt ea coniectura, quam, cùm adoleſcẽtulus in Gallia Plautinas fabulas explicarem, iamdudum de hoc loco feceram. farctum enim legendum admonueram, vbi vulgo legitur fractum. atque ea voce farcimen, vt iſitium, aut eius generis aliquid, credideram indicari. vt, quoniam tales cibi è carnibus minutiſſimè diſſectis confici ſolent, diceretur machæra geſtire hoſtes ita minutatim cõcidere, vt ex eis farcimẽ fieri poſſet.

Quæ ſe facturos iurauerint Græci cum Xerxis copiis congreſſuri. CAP. X.

PRÆCLARVM ſanè & magni animi plenum eſt iuſiurandum illud, quo ſe obſtrinxerunt Græci omnes cùm aduerſus copias Xerxis dimicaturi eſſent. id autem in hæc verba cõceptum eſt. Vitam libertate pluris non faciam. neque deſeram imperatores, neq. viuos, neque mortuos, ſed eos è ſociis, qui in prœlio occubuerint, omnes ſepeliam: & vbi barbaros deuicero ex iis quidem ciuitatibus quæ pro Græcia pugnauerint, nullam deuaſtabo: quæ autem barbari partes ſequi maluerunt, omnes decimabo. fanorum quæ à barbaris incenſa & diruta ſunt, nullum omnino exci-

no excitabo. ſed ſinam ſ impietatis barbaricæ extet in omni poſteritate monumentum. Adſcribam & Græca, ſi quis ea forte cognoſcere cupiat. Οὐ ποιήσομαι περὶ πλείονος τὸ ζῆν τῆς ἐλευθερίας. οὐδὲ καταλείψω τοὺς ἡγεμόνας, οὔτε ζῶντας, οὔτε ἀποθανόντας. ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας τῶν συμμάχων ἅπαντας θάψω. καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοὺς βαρβάρους, τὰς μὲν μαχεσαμένας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόλεων [illegible]. τὰς δὲ τὰ τοῦ βαρβάρου προελομένας ἁπάσας δεκατεύσω. καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων καὶ καταβληθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω παντάπασιν. ἀλλ' ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐάσω καταλείπεσθαι τῆς τῶν βαρβάρων ἀσεβείας.

Lectio quædam, quæ Euripidis eſſe credebatur, reiecta. & ipſius poetæ emendatus locus.

CAP. XI.

TRADITVM eſt à quibuſdam, & quidē iis in libris, qui clariſſimi, & vtriuſque linguæ intelligentia præcellentiſſimi viri Gulielmi Budæi nomen præſeferunt, καλλίνικον φέρεσθαι apud Euripidem legi, pro eo quod eſt, victoriam reportare. ego autem, qui poeta illo ſingulariter oblectatus ſum, plurimumque ſtudii in eius fabulis poſui, præſtare auſim, nuſquam id loquendi genus apud ipſum reperiri; ſed eos ita putaſſe, inductos in errorem, his è Medea verſibus:

Δεινὴ γάρ. οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν
Ἔχθραν τις αὐτῇ, καλλίνικον οἴσεται.

cùm tamen ibi legendum ſit, ᾄσεται, non οἴσεται. eſt enim καλλίνικος genus cantilenæ, quod canebatur victoribus, quos etiam honoris cauſſa καλλινίκους appellabant: vt, Io pæan, aut, Io triumphe. idque diſertè tradidit Athenæus libro XIIII. tripudiantes autem eam cantilenam canebant, vnde apud eundem poetam in Hercule furente,

Τὸν

Τὴν καλλίνικον μετὰ θεῶν ἐνόμισεν.

Ait igitur nutrix, non facile eſſe, vt pæana canat, qui cum Medea inimicitias ſuſceperit. ne quis autem dubitet, quin ita, vt dixi, legendum ſit, proferam alium locum ſimilem ex eodem poëta, eaque, quam proxime nominaui, fabula, vbi ſenum chorus ſe ait Herculi reduci καλλίνικον canere velle. Verſus hi ſunt:

> Ἐπὶ τὰν Ἡρακλέους
> Καλλίνικον ἀείσω.

& in Electra: ἀλλ᾽ ἐπάειδε καλλίνικον ᾠδὰν ἐμῷ χορῷ.

Atticum loquendi genus, quod imperiti ex Euripidis Hecuba ſuſtulerant, reſtitutum. CAP. XII.

APVD Euripidem Hecuba, verſus hi ſunt Vlyſſis Hecubam alloquentis:

> Οἶσθ᾽ οὖν ὃ δράσεις, μήτ᾽ ἀποσπασθῇς βίᾳ,
> Μήτ᾽ εἰς χερῶν ἅμιλλαν ἐξέλθῃς ἐμοί.

in quorum priore erratum eſt ab iis qui Atticæ linguæ imperiti eſſent. non enim ſcribendum erat, Οἶσθ᾽ ἓν ὃ δράσεις; ſed, Οἶσθ᾽ ἓν ὃ δράσον; quod valet quidem planè idem cum illo ſuperiori: ſed venuſtius, & ἀττικώτερον dicitur. Itaque ſcholiaſtes quoque ita legit: & ſimile exemplum è Menandro citat,

> Οἶσθ᾽ ὅ, τι ποίησον,

Ego autem ſæpe admodum Euripidem ita locutum annotaui. vt Iphigenia in Aulide:

> Οἶσθ᾽ οὖν ὃ δρᾶσον ὦ γύναι; πιθοῦ δέ μοι.

& in Helena:

> Οἶσθ᾽ οὖν ὃ δρᾶσον, τὸ πρᾶγμα λαθεῖν ἴμεσθα.

& in Ione:

> Οἶσθ᾽ οὖν ὃ δρᾶσον; χειρὸς ἐξ ἐμῆς λαβὼν
> χρύσωμ᾽ Ἀθάνας, & cetera. ſed & alii Attici eodem

 modo

modo locuti reperiuntur. vt Ariſtophanes in Auibus,

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον, ὦ τροχίλε; τὸν δεσπότην
Ἡμῖν κάλεσον.

quare ſine controuerſia ita etiam in illo ex Hecuba verſu legendum eſt. etiamque illud, quod in Cyclope ita legitur,

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον, ὡς ἀπαίρωμεν χθονός;

eodem modo emendandum facile crediderim.

Antelogium quid. Plauti è Menæchmis correctus locus. CAP. XIII.

QVOD dixi ſuprà, cùm, quid valeret apud Ciceronem, in actis, explicarem, Siciliam eo olim ſermone víam, qui neque planè Græcus, neque planè Latinus, ſed quaſi cinnus quidam ex vtroq. miſtus eſſet: id & è Cicerone, & è Q. Aſconio intelligi poteſt. Plautus autem, qui iocandi occaſionem vndique quæreret, in Menæchmis, quòd ea fabula, vt ipſe ait, Siciliſſitabat, nomen quoddam finxit è duabus vocibus, altera Latina, & Græca altera iunctum. Antelogium enim dixit pro eo, quod olim Pacuuius dixerat prologium. quod qui non intelligebant, ex Antelogium, fecerunt ante elogium: cùm tamen elogium nihil neque Græcis, neque Latinis ſignificet: vt alibi docebimus. ſed præſtat Plauti verſus ſubiicere, ſimul enim alia corrigentur.

Atque adeo hoc argumentum Græciſſat tamen:
Verum non Atticiſſat, at Siciliſſitat.

Pabergenſis Plauti corrector, præter cetera peccata, è ſecundo horum verſuum detraxerat particulam, at. deinde cùm animaduerteret, vna ſyllaba minus eſſe, quàm requireret lex carminis; pro Siciliſſitat, ſcripſit, Siciliciſſitat. acutè. Siciliciam pro Sicilia hac ratione diceremus. ſequitur:

Huic

Huic argumento antelogium quoddam inſerit.

Idem, vna lepidiſſima voce lacerata, nullo ſenſu ſcripſit antelogium. & pro, quoddam, quidem. ſequitur:

Nunc argumentum vobis demenſum dabo,
Non modio, neque trimodio, verum ipſo horreo.
Tanta ad narrandum argumentum eſt benignitas.

Tanta enim legi debet: nō, vt in illius libris, tantum. quippe cùm hoc dicat, tantum eſſe ſibi benignitatem ac largitatem ad narrandum argumentum, ſeque ita illius eſſe προετικὸν, vt daturus ſit illud demẽſum, non modio, neque trimodio, verùm ipſo horreo. Sed & ex eadem illa, de qua dixi, Siculorum conſuetudine, ioco dictum eſt in eadem fabula, Epidamni nomen iuctum eſſe ex ἐπὶ, & damnum: quia illuc nemo ferè, niſi damno ſuo, diuertere ſoleret. quod omen fugiens populus R. antiquum oppido reſtituit Dyrrachii nomen. Hæc à me ante hos quindecim annos edita, nuper Cœlius quidam pro nouis ac ſuis venditauit.

Hiſtoria de oraculo quod Pelio redditum eſt.
Xenophontis locus correctus.

CAP. XIIII.

QVI crebrò Veneri operantur, eorum genitalem humorem liquidiorem, iccircoque minus aptum ad generādum effici conſtat. quare inter ea quæ præcipi ſolent iis qui liberos procreare cupiunt, id quoq. eſt, vt congreſſu Venereo non ita frequenter vtantur. atque is erat ſenſus oraculi quod Aegeo quondam redditum traditur. qui cùm petiiſſet à deo indicari ſibi rationem aliquam, qua pater fieri poſſet; multos enim iam annos fruſtrà vxoris hortum conſeuerat. reſponſum hoc tulit:

Ne ſoluas ex vtre pedem qui prominet, ante
Cecropiæ pingues quàm ſis delatus in agros.

ita enim putaui hos verſus reddi vtcunque poſſe:

Τὸν προὔχοντ᾽ ἀσκοῦ πόδεον ὦ φίλτατε λαῶν

Μὴ λῦσαι, πρὶν γουνὸν Ἀθηναίων ἀφικέσθαι.

Vtrem vocabat deus ventrem ipſius Aegei: ex quo qui promineret πόδα, nihil vllo opus eſt Oedipo ad intelligendum. illo igitur verborum circuitu præcipiebat, vt ſe vxori caſtum & integellum ſeruaret, afferretque ad eam graues & plenos probatæ pecuniæ loculos. Illud quoque cognitum eſt & ratione & experientia, ſi quid gignatur ab iis qui ſe nimis ſæpe in illa palæſtra exercent, infirmum id atque imbecillum eſſe: cum contrà qui parce ac bono modo id faciunt, robuſtiores plerumque ac ſolidiores filios edolent. Quam ob cauſſam Lycurgus inſtituerat, vt noui mariti & rarò & furtim congrederentur cum vxoribus: hac ratione iudicans fore, vt & ardentius ſe mutuo deſiderarent, & vegetiores liberos producerent. Xenophontis verba, quibus hoc de Lycurgo exponit, hæc ſunt: ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα, αἰδεῖσθαι δὲ ἐξιόντα. οὕτω δὲ συνόντων, ποθεινοτέρως μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν ἔχειν, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι, εἴ τι βλάστοιεν, οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν. Recitaui autem illa, vt legi debere cenſeo, non vt vulgo leguntur. in omnibus enim, quos ego quidem viderim, libris, pro βλάστοιεν, legitur βλάπτοιεν. qui primo aſpectu puſillus error quas Frãciſco Philelpho tenebras offuderit, ſcient, qui interpretationem illius inſpexerint. quin autem verbum βλαστάνειν, ab iis quæ oriuntur è terra, elegantiſſimè ad homines transferri potuerit, dubitaturum exiſtimo neminem.

Xenophontis alius locus correctus.

CAP. XV.

MVLTA deprauata ſunt in Xenophontis libris: plura malè intellecta ab iis qui eos in Latinũ ſermonem

nem conuertere ſtuduerit: qualeeſt quod modò proculimus: itidemque quod nunc prolaturi ſumus. ſed hoc Xenophontis proprium non eſt. optimi quique ſcriptores & Græci, & Latini, quanquam Græci magis, ſed tamen & Græci & Latini ita multis vlceribus ſcatent, vt vix eorum πολλοστημόριον quoddam ſanum integramque permanſerit. Indoctorum autem audacia nunquam ſolutior, nunquam proiectior, quàm noſtris temporibus, fuit. Conuertunt, aut inuertunt potius, & peruertunt omnia, philoſophos, poëtas, oratores, hiſtoricos, rhetores, grammaticos, etiam ea quæ naturam, vt verti poſſint, non habent: ſuntque ita impudentes, vt quæ ſe intelligere profiteri non audent, audeant interpretari. Quo magis laudanda eſt Petri Victorij, Pauli Manutij, Adriani Turnebi, præclarorum hominum, ac primorum, ſigniferumque, & aliorum ſimilium induſtria: qui omne ſtudium ſuum eò conferunt, vt omnes, καθ' ὅσον οἷοί τε, maculas ex antiquorum monumẽtis eluant; & labore ſuo laborẽ minuunt iis, qui ex animo aſpirant ad veteres illos vero ac ſerio intelligendos. Equidem neque horum inſtitutum ſatis laudare, neque illorum impudentiam ſatis mirari queo: neque ſatis miſerari eorum vicem, quibus, quòd aditum ſibi ad fontes patefacere neglexerint, ex impuris illis ac turbulentis talium interpretum lacunis hauriendum eſt. Sed omittamus hæc, &, quod inſtituimus, vnum etiam mendum è Xenophonte tollamus. & ſi enim parum videri poteſt, cùm tam multa ſint, vnum aut alterum tollere: tamen nihil eſt tam puſillum, quod non auide accipi debeat, quod quidem ad tam politum, tamque vtilem ſcriptorem pertineat. Paruum eſt, quod afferimus, ſed magnus is, quem adiuuamus. Ergo in

libello de rep. Lacedæmoniorum, cum dixiſſet eum inſtituiſſe Lycurgum publica illa ciuium ſuorū conuiuia, vt neque deeſſent epulæ, neque ſupereſſent, addit: Πολλὰ δὲ καὶ παράλογα γίγνεται ἀπὸ τῶν ἀγευομένων, οἱ δὲ πλούσιοι εἰσὶν ὅτε καὶ ἄγειν ἀντιπαραβάλλουσιν, ὥστε οὔτε ἔρημός ποτε ἡ τράπεζα βρωτῶν γίγνεται, ἕως ἂν διασκηνῶσιν, οὔτε πολυδάπανος. quę verba ita interpretatus eſt Philelphus: Permulta quoq; ab otioſis & abſurda patrari ſolent. ac locupletes interdum otioſi ſimilitudinem reddūt. proinde neque vacua cibis menſa vnquam eſt, quo ad diſcubuerint; neque item ſumptuoſa. In quo illud primum eſt, quod admirer. credidit ne reuera nihil quod ipſe diceret, e Xenophontis verbis colligi poſſe. ſi enim ita credidit, valde ſtupidus, valdeque imperitus fuit. ſin, cum ſibi conſcius eſſet, Xenophontem nullo modo hoc dicere: quiduis tamen maluit, quam inſtitutum omittere, & abiicere illas paucas paginas, quas iam conuertiſſet, & conuertere ſe ad aliquid aliud, quod præſtare poſſet: hoc, inquam, ſi fecit. nolo quicquam aſperius dicere. malo in aliorum cogitationibus relinquere, quo illum nomine fuiſſe dignum putem. Deinde illud libenter ex eo, ſi viueret, quærerem: illa abſurda, quæ patrari ab otioſis diceret, quid tandem ad conuiuia attinerent: aut qua ratione fieret, vt, quia multa abſurda patrarentur ab otioſis, idcirco menſa neque inanis, neque ſumptuoſa eſſet. ſed ego fortaſſe culpandus, qui tam apertam ſtultitiam tam multis verbis inſecter. Locus Xenophontis corruptus eſt. hoc primum. ita autem corrigēdus videtur: vt pro ἀγευομένων, quod verbum nihili eſt, legamus, ἀγρευομένων: & pro ἄγειν, ἄρτον. Ita hic dicet Xenophon: præter quotidianum illum & legitimum apparatum, multa inexpectata afferri ſolita ab

iis, qui

iis qui venati eſſent. Illi enim libenter ex quæ ceperant, ad publicas illas menſas afferebant. interdum enim diuites afferre ſolitos aliquid, quo quaſi compenſarent aliorum capturam, ne viderentur aſymboli venire ad ea ſumenda quæ alieno labore parta eſſent. Hac ratione menſa ſine magno ſumptu commodè inſtruebantur.

Particulam οὐ, è quodam loco ex apologia Socratis apud Platonem, delendam videri.

CAP. XVI.

ACCVSATORES Socratis, vt eius orationi fidem detraherent, eamque ſuſpectam iudicibus efficerent, præmonuerant eos, vt cauerent ſibi: multum enim eum poſſe dicendo, & habere eam vim eamq. calliditatem, vt inferiorem cauſſam dicendo efficeret ſuperiorem. Quare Plato in defenſione, quam homini ſanctiſſimo ſcripſit, ita eum, cupientem amoliri à ſe illam opinionem, loquentem facit: vt dicat ſe mirari quid ipſis venerit in mẽtem id dicere, quod ipſe ſtatim reipſa refutaturus eſſet: locuturum enim non ornatè & exquiſitè, ſed ſimpliciter ac populariter, vt ſoleret. itaque ſperare, omnes facilè iudicaturos, ſe minimè eſſe, quod illi dixerant, *δεινὸν λέγειν.* addit deinde: *εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν αὐτοὶ λέγειν, τὸν τ' ἀληθῆ λέγοντα. εἰ γὰρ τοῦτο λέγουσιν, ὁμολογοίην ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ.* Sed ego ex illo *οὐ κατὰ τούτους*, particulam οὐ, delendam iudicarem: vt hoc diceret Socrates: ſi illi fortè aliter acciperent nomen eloquentis, quàm vulgus ſoleret: & eloquentem vocarent non eum qui ornatè diceret, ſed eum qui vera loqueretur: ſe tunc faſſurum, ſe non illo vſitato & populari modo, ſed ex ipſorum ſententia rhetorem eſſe. Marſilius tamen

illud ė, agnoſcit,& alio quodam modo exponit: cui non aſſentior.

Emendatus Plauti locus e Milite glorioſo.

CAP. XVII.

PLAVTINI verſus ſunt e Milite glorioſo:

Quid iſtuc quæſo? quid oculo factum eſt tuo?
PL. *Habeo quidem hercle oculum.* PYR. *at læuum dico.* PL. *eloquar.*
Maris cauſſa hercle ego hoc vtor oculo minus.
Nam ſi abſtinuiſſem à mari, tanquam hoc vterer.

in quibus cùm iocus elegantiſſimus, & Plautino digniſſimus ingenio ſubſit, vna litterula deprauata ita eum corrumpit, vix vt à quoquam ſentiri queat. nam cùm Athenienſis ille adoleſcens, qui ornatu nauclerio amicam à milite per fallaciam abducturus venerat, oculum ſibi læuum, ne agnoſceretur, obligaſſet: interrogatus à milite, cur id faceret, vrbaniſſimè reſpondet, ſe id maris cauſſa facere. nam, inquit, ſi amare abſtinuiſſem, eo æquè atque altero vterer. ludit autem militem ambiguitate vocabuli. cùm enim dicere videatur duabus vocibus, ſi à mare abſtinuiſſem; non id dicit. ſed, ſi amare abſtinuiſſem. reuera enim amor ipſi in cauſſa fuerat, vt eo oculo minus vteretur: aut ſaltem ita fingeret. Marè autem ſexto caſu dixiſſe veteres conſtat. Sic Varro:

Clauditur Oceano, Libyco mare, flumine Nilo.

Sed & Ouidius: – *& Libyco*, inquit, *de mare carpat aquam.* ita igitur Plautinus ille verſus legendus eſt:

Nam ſi abſtinuiſſem amare, tanquam hoc vterer.

Hoc quoque pro ſuo nuper edidit Cœlius: ſed Secundus. Ego enim abhinc quindecim annos primus edideram.

Lentos

Lentos debitores aliter à Cicerone, aliter à Lucilio dictos. Lucilii verſus apud Nonium emendati. CAP. XVIII.

LENTOS vſitate vocamus tardos & ſegnes: oppoſitumq; tum id nomen prompto ac celeri videtur. interdum autem lentum aliter accipimus: vt cùm lentum vimen dicimus: & cùm Virgilius lentam ſalicem: & *– lento ducunt argento*. lentum enim tum idem valet quod molle, cedens, quodque, quocumque velis, facile trahi ducive poſſit. id denique, quod γαῦνον Græci vocant, Latini non nunquam facile: vt Tibullus:

Fictilia antiquus primum ſibi fecit agreſtis
Pocula, de facili compoſuitq; luto.

eandem enim qualitatem ſignificauit in luto, quam in cera Plinius his verſibus,

Vt laus eſt ceræ, mollis cedenſq; ſequatur
Si doctos digitos, iuſſaq; fiat opus.

flexibilem videlicet naturam quandam, & minimè contumacem. Ad priorem illam huius vocabuli vim reſpexit M. Tullius, cùm C. Antonium lentum vocauit: *Teucris*, inquit, *illa, lentum ſanè negotium.* hoc enim ſignificauit, cum libenter ſubterfugere, & tergiuerſari, & diem ex die ducere, neque promptum eſſe ad diſſoluendum quod deberet: at contrà olim Lucilius lentum ſoluere acceperat, pro eo, qui facilè ſolueret, bonumque nomen eſſet. Credo, quod lenta quæ ſunt, facilè ſequuntur quò velis: lentum quoque vocauit eum, qui facilè ad ſoluendum adduceretur. Verſus eius, in quibus hoc vocabulum ita ponitur, extant apud Nonium Marcellum: ſed miſerè deprauati. ſic enim ibi legitur: *Tricones, moroſi*

& ad

& ad reddendum duro. Lucilius ſatyrarum lib. xi. *Lucil. Cotta ſenex Craſſi pater huius paceni magnus fuit tri-conum. Marium ſoluere nulli lentus, ut eſt facilis.* Mihi ita legendum videtur: *Triconem eſſe & ad redden-dum duri.* Lucilius ſatyrarum libro xi.

Lucius Cotta ſenex Craſſi pater huius peracer,
Magnus fuit trico nummarius, ſoluere nulli
Lentus id eſt, facilis.

Iam quis fuerit ille Cotta, & quî potuerit, niſi forte per adoptionem, Craſſi cuiuſquam pater eſſe; cum alterum Aurelium, alterum Licinium fuiſſe veriſimile ſit: quanquam fieri etiam poteſt, vt Craſſi nomen hoc loco proprium non ſit: ſed hoc, vtut eſt, quærant, quibus iſta curæ ſunt. ego quod potui, præſtiti.

Horatii verſus è quinto odarum illuſtrati.
CAP. XIX.

HORATIANI verſus ſunt ex ode qua εἰρωνευόμενος veniam à Canidia venefica petit:

Vnxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem:
Poſtquam relictis mœnibus rex procidit
Heu peruicacis ad pedes Achillei.

variant autem libri veteres: quòd in aliis, *Vnxere*, legitur in aliis, *Luxere.* quam poſteriorem ſcripturam mirificè Homerus confirmat: apud quem Iliados omega, Hectorem relatum ad ſuos Andromacha, & Hecuba, & Helena θρηνοῦσι, ceteræ autem mulieres ἐπαιάζουσι, καὶ στεναχίζουσι. neq. tamen illa prior repudianda eſt: cùm conſtet, vngi ſolita apud antiquos cadauera, vt diutius integra conſeruarentur: eiuſque muneris muliebrē curationē fuiſſe, vel ex illo Ennii,

Tarquinii corpus bona femina lauit & vnxit.

Itaque

Itaque & vrbanus ſcurra Martialis, non illepidum dictum ex eo duxit:

Qui non cœnat, & vngitur Fabulle,
Is vero mihi mortuus videtur.

& quidam Græcus epigrammatum ſcriptor ait, malle ſe viuum madere vnguentis & vino, quàm vnguentumq. ſeruare ad exequias ſuas. ſed ea quidem res dubitationem non habet. quare vtro quis modo legerit, peccaturum non crediderim. Id quod ſequitur, *additum feris alitibus atque canibus*, Homericum eſt: nota enim ſunt illa,

—αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
Οἰωνοῖσί τε πᾶσι. &,
Ὃν δὲ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης ἐθέλοντα νοήσω,
Μιμνάζειν παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν, οὔ οἱ ἔπειτα
Ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας, ἠδ' οἰωνούς.

epitheton quoque, quo Hector ornatur, ex eodem poeta ſumptum eſt:

—εὖτ' ἂν πολλοὶ ὑπ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο
Θνήσκοντες πίπτωσι. &,
Θεσπεσίῳ ἀλαλητῷ ὑφ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο
Φεύγοντες. itemque,
Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα.

languidius tamē, &, vt ita dixerim, eneruatius eſt Latinum, quàm id Græcum vnde expreſſum eſt. ἀνδροφόνος enim ſignificare videtur is, qui viris fortibus in acie animam eripiat: at homicida magis eſt ἀνθρωποκτόνος. vt quantum inter hominem & virum intereſt, tantum inter hæc duo epitheta intereſſe videatur.

Declaratus locus quidam è Ciceronis Hortenſio. CAP. XX.

CICERONIS ex Hortenſio apud Nonium hæc verba

verba referuntur. *An cum videat me, & meas comites, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam, conſtantiam, grauitatem, fidem, ipſa ſe ſubducat?* quamuis autem liber ipſe non extat; tamen non eſt difficile homini in Ciceronis ſcriptis exercitato videre, quorſum illa dicta eſſent. Erat enim magnis inter philoſophos agitata contentionibus quæſtio, poſſetne quis in tormentis beatus eſſe. Theophraſtus dixiſſe putabatur, vitam beatam in rotam non aſcendere. Stoici contra pugnabant: &, qui beatitudinem in ſola virtute ponerent, acerrime defendebant, etiam in ſæuiſſimis aſperrimiſq; cruciatibus, hominem virtute præditum beatum fore. Vtebantur autem ad eam ſententiam illuſtrandam, & ſubiiciendam ante oculos quadam imagine: vt dicerent, cum chorus ipſe virtutum raperetur ad tortorem, beatam vitam non ſubducere ſe, neque manere extra oſtium, ſed illas vſque comitari. Cicero igitur aut iuſtitiã, aut quam aliam virtutem, ſed iuſtitiam, vt puto, ea de quibus agitur verba dicentem fecerat. id ita eſſe cognoſcitur è v. Tuſculanarum, vbi Cicero ipſe ita loquitur: *Quid igitur? ſola ne beata vita quæſo relinquitur extra oſtium limenq́; carceris. cum conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæq́; virtutes rapiantur ad tortorem, nullumq́; recuſent nec ſupplicium, nec dolorem?* & in eodem libro: *Dabit, dabit, inquam, ſe in tormenta vita beata, nec iuſtitiam, temperantiam, in primiſq́; fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam proſecuta, cum tortoris os viderit, cõſiſtet, virtutibuſq́; omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatum profectis, reſiſtet extra fores, vt antè dixi, limenq́; carceris.* Poſsẽ multo plura colligere, quæ hoc verum eſſe oſtenderent: ſed hæc ſatis eſſe duco.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

Hiſtoria de Pindaro poëta, multato à ſuis, ornato ab Athenienſibus.

Cap. I.

Pausanias in Atticis narrat, Athenienſes, quòd à Pindaro in quodam aſmate laudati eſſent, tanti feciſſe ampli illius ac grandiloqui poëtæ teſtimonium, vt & dona ei plurima ob id miſerint, & ſtatuam in ciuitate ſua ſtatuerint. Non igitur mirum eſt, ſi illis temporibus multi ac præſtantes poëtæ fuerunt; cùm qui ea facultate excellebant, & maximis muneribus honeſtarentur, & honoribus ampliſſimis mactarentur. ætate noſtra vocalis ille olim Muſarum chorus conticuit; quæque auaritia marſupia potentium cluſit, eadem venas Heliconij liquoris obſtruxit. Sed quod de Pindaro perſtringit Pauſanias, id fuſius ediſſerit in quadam epiſtola Æſchines. Ait enim illum, cùm Athenienſium vrbem commendaſſet his verbis, *αἴτε λιπαρὴ καὶ ἀοίδιμοι Ελλάδος ἔρεισμ' Ἀθᾶναι*, multatum eſſe à ciuibus ſuis, ægrè ferentibus, alienis eum potius, quàm ſuis, illam tantam laudem dediſſe. quod vbi reſciuere Athenienſes, confeſtim miſerunt ei duplum eius pecuniæ,

pecuniæ, quam multæ nomine erat exactus: ipſumq; ænea ſtatua ornarunt. ea ſtatua viſebatur Æſchinis ætate ante regiam porticum: ſedens Pindarus cum pallio, & diademate, lyram tenens: & ſupra genua apertum librum.

Quod Ariſtoteles ſenſit de iis qui ſe ipſos interficerent, Euripidis teſtimonio confirmatum.

CAP. II.

CVM vulgò crederetur, viri fortis eſſe, mortem ſibi conſciſcere potiùs, quàm graue aliquod & acerbum malum perpeti: ſapienter animaduertit Ariſtoteles, falſam eſſe illam hominum opinionem: eoſque qui ita facerent, non modo fortes, ſed ignauos, paruique & abiecti animi habendos pronuntiauit. docēt enim, ſe id quod fugiunt, ferre non poſſe, neque pares eſſe ei caſui ſuſtinendo, propter quem vitam relinquunt. id autem effeminatam potius animi mollitiem, quam magnitudinem arguit. Diſputauit eadem de re doctiſſime ac ſapientiſſimè diuus Aurelius Auguſtinus lib. 1. De ciuitate Dei, multiſque rationibus oſtendit, Lucretiam, Catonem, ceteroſque eiuſmodi, fruſtra in hiſtoriis à fortitudine laudari. longius etiam progreſſus, demonſtrauit nullam eſſe poſſe bono ac ſapienti viro ἐξαγωγὴν, vt Stoici loquebantur, εὔλογον. Sed & Euripides id antè docuerat: qui Herculē primò facit ſuccumbentem magnitudini eius doloris quē hauriebat è cæde vxoris & liberûm, quam ipſemet, furore diuinitùs immiſſo correptus, perpetrauerat: & ob id è vita diſcedere meditantem: deinde redeuntem ad ſe, & mutantem conſilium, verentem, ne id ſibi ignauiæ aſcriberetur, ſi lucem relinqueret, tanquam ægritudini impar ferendæ. Ariſtoteles ita

hæc de

hac de re ſcribit, lib. I I I. νικομαχείων· Τὸ δ' ἀποθνήσκειν, φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. Eurip. autem verſus hi ſunt:

Ἐσκεψάμην δὲ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὢν,
Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.
Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιτ' ὑποστῆναι βέλος.

ſed & apud Martialẽ memini eſſe epigramma quoddam in hanc ſententiam: cuius hæc clauſula eſt:

Rebus in aduerſis facile eſt contemnere vitam.
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

Correctus Ciceronis locus è libro tertio De legibus.
CAP. III.

DE tribunicia poteſtate longa & copioſa eſt diſputatio apud Ciceronem lib. I I I. De legibus. nam cùm illam Q. Cicero peſtiferam & exitioſam eſſe dixiſſet; reſpõdens Marcus, multa ei vitia ineſſe non negat: ſed quæ tamen facilè compenſentur pluribus & maioribus bonis: eo maximè, quòd nihil ea vtilius cogitari potuerit ad plebem cũ patribus in concordia continendam. tum diſſoluens ea quæ Quinctus aduerſus eam dixerat, ita loquitur: *At duo Gracchi fuerunt. & præter eos, quamuis enumeres. multos licet, cùm deni crearentur: nullos in omni memoria reperies pernicioſos tribunos: leues, etiam non bonos fortaſſe plures. inuidia quidem ſummus ordo caret.* Sed habet dubitationem, quid ſit quod Cicero ait, *Cùm deni crearentur.* ita enim loqui, quaſi deni creari deſierint, videtur. Neque melius, aliquanto etiam deterius, videtur, quod Adrianus Turnebus ſcripſit, qui locum hunc ita edidit: *At duo Gracchi fuerunt? & præter*

cos, quamuis enumeres multos, licet. Cùm deni creantur, nullos in omni memoria, &c. quaſi aliquando deni creentur, aliquando aliquo alio numero: &, cùm deni creantur, tum nulli pernicioſi reperiantur. quod ſi eſſet, ne mirificam ille vim numerus habuiſſet. ego addendam particulam, non: & totum locum ita legendum puto: At duo Gracchi fuerunt. Et præter eos quamuis enumeres multos licet, cùm deni creentur. Non nullos in omni memoria, &c. Illud enim, At duo Gracchi fuerunt, quaſi ex Quincti perſona Cicero dicit. Deinde reſpõdens ait, non eos tantùm proferri poſſe, verumetiam eorum ſimiles quamuis multos. neque id mirum eſſe, cùm deni creentur. etenim in tanto numero, non eſt mirabile plures improbos extitiſſe, quàm in iis magiſtratibus qui bini creabantur. Tum ſubiungit: ſi euoluantur annales, & antiquitatis memoria replicetur; nonnullos repertum iri pernicioſos tribunos: leues aut etiam non bonos fortaſsè plures. Hoc tamen magnum bonum in tribunatu ineſſe: quod efficit, vt ordo ſenatorius inuidia careat. Nullos autem in omni memoria pernicioſos tribunos fuiſſe, nemo, opinor, niſi planè ἀνιστόρητος dixerit.

De veteri prouerbio, quo dicebatur, quod pulchrum eſt, placere. CAP. IIII.

QVÆ pulchra ſunt, habere eam vim, vt ſtatim conſpecta, omnium ſibi voluntatem cõcilient, amoremque adiungant, nemini ignotum eſſe, niſi communis ſenſus experti, poteſt. Itaque ſcitum eſt illud Ariſtotelis, qui interrogatus ab aliquo, quî fieret vt pulchri tam facilè ab omnibus amarentur: cæci eam interrogationem eſſe reſpondit. & Græci ſapienter ſua lingua pulchro ex eo indidere nomen, quòd omnes ad

nes ad ſe alliciat: dixerunt enim καλὸν, παρὰ τὸ καλεῖν; ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλεῖ. Teſtati ſunt idem vulgato olim prouerbio: quo dicebant, quod pulchrum eſſet, id demum amicũ eſſe. eo vſus eſt Euripides in Bacchis: vbi hic verſiculus legitur,

Ο, τι καλὸν φίλον ἀεί.

& Plato in Lyſide: Αλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας, καὶ κινδυνεύει, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν, τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Eius autem originem ad Muſas & ad Gratias referunt: quæ cùm conueniſſent ad nuptias Cadmi & Harmoniæ, pulchrum carmẽ, quo ea ſententia contineretur, immortali ore cecinerint: nouæ nuptæ pulchritudinem, vt veriſimile eſt, commendantes. Hoc de ſapientiſſimo poëta Theognide cognouimus: cuius hæc ſunt;

Μοῦσαι καὶ Χάριτες, κοῦραι Διὸς, αἵ ποτε Κάδμου
 Ες γάμον ἐλθοῦσαι, καλὸν ἀείσατ' ἔπος.
Οτ, τι καλὸν φίλον ἐστὶ, τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί.
 Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων.

nam ad illas nuptias veniſſe diuos, teſtatur etiam Euripides in Phœniſſis:

Αρμονίας δέ ποτ' εἰς ὑμεναίους
 Ηλθον οὐρανίδαι.

Sed & Hellanicus, & Apollodorus Muſas ceciniſſe in nuptiis Cadmi, ad eaſque conueniſſe diuos, & nouæ nuptæ munera obtuliſſe ſcripſerant.

De loco quodam Varronis aduerſus Petri Victorij ſententiam diſputatum. CAP. V.

POSVI iampridem magnum ſtudium in iis fragmentis M. Varronis, quæ diſperſa paſſim apud veteres grãmaticos, ac præcipuè apud Nonium leguntur. magis autem mihi placere meum illud ſtudium cœpit: Poſteaquam Petri Victorij (quem ego homi-

 nem

nem, etſi ſæpè ab eo diſſentio, longè tamen facio plurimi) Variarum lectionum libri præclari ſanè & vtiles in lucem prodierunt. Laudat enim ille pluribus locis eos qui id faciunt: datque plurimas luculentas ſignificationes diligentiæ quam ipſe in iiſdem illis fragmentis reconcinnandis adhibuerit. ſed ita contigit, vt multos locos, quos ego cōiectura tantùm vſus emendare conatus eram, ipſe poſtea longè aliter à ſe emendatos ediderit. quare etſi non ſum tam ſtultus, vt me cogitem tanto viro ἀντιπαραβαλεῖν, proferam tamen veteres quaſdam opiniones meas; vt de iis cum ab aliis, tum ab ipſo in primis Victorio iudicetur. Citantur igitur illa è Varrone Margopoli, περὶ ἀρχῆς: *Cui celer die nos lemmatos logos Antipatri Stoici filius rutro caput diſplanat*. quæ cùm corrupta eſſe appareat, putat Victorius legendū eſſe dilemmatos logos. Sed ea coniectura mihi quidem parùm digna auctore ſuo videtur. primùm, quòd nimium recedit à vetere ſcriptura. Deinde quòd Antipater logis vtebatur non dilemmatis, ſed monolemmatis. vt teſtatur Alexander his verbis: (ὃς γὰρ οἱ περὶ Ἀντίπατρον μονολημμάτους συλλογισμοὺς λέγουσιν, οὐκ εἰσὶ συλλογισμοὶ, ἀλλ' ἐνδεῶς ἐρωτῶνται). quæ verba ille cùm ad ſtabiliendam coniecturam ſuam attulit, videtur ſuo ſe gladio, quod aiunt. Nam dilemmati quidem ſyllogiſmi ſunt ex Ariſtotelis ſententia. quis eſt enim ita hoſpes in analyticis, vt neſciat, duo lemmata præcedere ad efficiendam concluſionem? Sed quid in hac re pluribus moror? Ego, nihil addens, nihil detrahens, locum ita legendum ſemper credideram: neque ſanè me ſententiæ pœnitet. Cui celer δι' ἑνὸς lemmatos logos. Idem enim puto eſſe λόγους μονολημμάτους, & λόγους δι' ἑνὸς λήμματος. cuius rei volo Victorium ipſum iudicem eſſe.

Fra-

Fragmentum Varronis è Marcipore, quo tempeſtas eleganter deſcribitur.
CAP. VI.

ATTEXAM etiam huic loco elegantem quandam deſcriptionem tempeſtatis, quę verſibus iambicis incluſa, apud eundem grammaticum, è Varronis Marcipore legitur; ſed diuulſa. neque tamen quenquam puto infitiaturum, eam à me rectè & verè coniúctam eſſe. eſt autem hæc:

Nubes aquali frigido velo leues
Cæli cauernas aureas ſubduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus.
Ventiq́ frigido ſe ab axe eruperant
Phrenetici, ſeptem trionum filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, ſyrus.

mutaui pauca quædam: tutò, ni fallor. ſed tamen indicabuntur. Aurea, in vulgatis libris legitur, non, aureas: & frigidos, vbi ſcripſi, frigido ſe: &, erumpebant, non eruperant. ſed hoc poſterius verum eſſe demonſtrat carminis lex, & præterea orationis ipſius ἀκολουθία, propter illud, ſubduxerant.

Enniani verſus ex Euripide expreſſi. notata Nonii inconſtantia. CAP. VII.

CERNERE, ait Nonius, amittere. Varro γέροντος διδασκάλου. *Non vides, apud Ennium eſſe ſcriptum, ter ſub armis malim vitã cernere, Quàm ſemel modò parere?* Sed falſam eſſe & ineptam illam eius verbi declarationẽ, ipſomet, qui eam attulit, teſte peruincam. cùm enim paulo pòſt docuiſſet, cernere, nõ nunquã eſſe idem, quod dimicare, aut contendere: ei rei probandæ hoc exemplum ſubiicit. Ennius Medea exule:

Nam ter ſub armis malim vitam cernere.

Hoc autem Euripides, ex quo illam fabulam verterat Ennius, dixerat, παρ᾽ ἀσπίδα στῆναι. cùm enim Medea multa queſta eſſet de infelicitate mulierum: addit, errare eos, qui putant, melius agi cum mulieribus, quàm cum viris; propterea quòd illæ domi vitam ſine periculo exigant: cùm viris ſæpe ſit de vita in bello dimicandum. ſe enim, ſi optio detur, malle ter vitam ſub armis, vt locutus eſt Latinus poëta, cernere, quàm ſemel parere. Euripidi verſus ſubiiciam:

Λέγουσι δ᾽ ἡμᾶς, ὡς ἀκίνδυνον βίον
Ζῶμεν κατ᾽ οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
Κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρὶς ἂν παρ᾽ ἀσπίδα
Στῆναι θέλοιμ᾽ ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.

Emendati Varronis loci duo.
CAP. VIII.

ARISTOTELES libro tertio ad Nicomachum, homines intemperãtes & aſotos, cùm in iis voluptatibus verſari dixiſſet quæ cõmunes ſunt nobis cum mutis animantibus, iis nempe, quæ guſtatu percipiuntur, quæque tactu; addit poſtea, eos guſtatu aut nihil omnino, aut perparum vti. cùm enim gurgites illi ita vinum in guttur ſuum quaſi in vtrem aliquem inuergant, nihil curantes, niſi vt quamplurimum exhauriant, propè vt percolando vino nati eſſe videantur; non admodum poſſunt eius ſuauitatem guſtando percipere: cùm contrà delicati & elegantes homines, qui grato illo liquore linguam ſibi ac palatum probè titillari volunt, paulatim eũm in gurgulionem inſtillent veriùs, quàm infundant, guttatim prope ducẽtes: etiam antequam bibant, oculis poculũ ſæpe ac naribus admouentes, nulla vt ſit in eo particula ſuauita-

ſuauitatis, quam non ipſi accuratè exprimant, exquiſiteque perſentiant. quod in Euripidi Sileno optimè cerni poteſt. id non faciunt, qui gutture tantùm pro infundibulo vtuntur. Hoc autem auguror dixiſſe etiam Varronem in ea ſatyra quæ inſcribebatur, Eſt modus. matula. περὶ μέθης. inde enim citantur hæc: *Quis in omni vita helio ποπο olfacit temetum*? quæ ego ita quodammodo legenda cenſuerim; *Quis in omni vita heluo probè olfacit temetum?* poteſt autẽ aut propriè vſus eſſe olfaciendi verbo, aut etiam illud ad guſtatum tranſtuliſſe. Sed haud alienum fore puto, ſi ex eadem ſatyra verſus aliquot attulerim, quibus vinum elegantiſſimè celebratur.

Vino nihil iucundius quidquam cluit.
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.
Hoc hilaritatis dulce ſeminarium.
Hoc continet coagulum conuiuia.

Duo verſus Horatii conuerſi è Simonide.
CAP. IX.

DVDVM admonui, verſum illum Horatianum,

Mors & fugacem perſequitur virum,

ad verbum expreſſum eſſe è Simonide; illum enim ita ceciniſſe:

Ὁ δ᾽ αὖ θάνατος ἐφῦκε καὶ τὸν φυγόμαχον.

nunc cùm in alium inciderim, qui itidem ex eodem poëta conuerſus eſt, annotandum duxi. eſt igitur Horatii quidem hic:

Quicunque terræ munere veſcimur:

Simonidis verò, Εὐρυέδους ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός.
qui ex Homero, vt videtur, ſumſerat:

Εἰ δέ τίς ἐστὶ βροτῶν, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι.

reperitur autem Simonideus apud Platonem in Protagora,

tagora. & apud Plutarchum in commẽtario De communibus notionibus aduerſus Stoicos: ſed lacer & mutilus. Vtinam exſtarent veterum illorum lyricorum poëmata. non dubito, quin propemodum omnia ornamenta, quibus Horatius ſplendet, ab eis corrogata eſſe conſtaret.

Sententiæ cuidam Ouidianæ allata ſimilis ex Euripide. CAP. X.

OVIDIVS in epiſtola quadam earum quas ſcripſit exul, cùm multa incommoda collegiſſet, quæ in tali fortuna obſtarent ſibi carmen pangere cupienti, illud etiam ponit, quòd triſtitia & mærore confectus eſſet, cùm carmina ſint opus hilaræ mentis, ſerenoque, vt ipſe loquitur, animo deducta proueniant. Idem autem multis antè ſeculis dixerat & Euripides: addideratque hanc cauſſam: quòd qui domeſticis ac propriis doloribus angitur, alios delectare non poſſit. Sed præſtat, vt verſus quibus ea ſententia continetur, aſcribam. Sunt autem *ἱκετίσι*:

Τόν θ' ὑμνοποιὸν, αὐτὸς ἂν τίκτῃ μέλη,
Χαίροντα τίκτειν. ἢν δὲ μὴ πάσχῃ τόδε,
Οὔτοι δύναιτ' ἂν οἴκοθέν γ' ἀτώμενος,
Τέρπειν ἂν ἄλλους. οὐδὲ γὰρ δίκην ἔχει.

Vtrum igitur Ouidius ad illa Euripidea reſpexerit, an idem ipſi, quod illi, in mentem venerit, incertum eſt. idem certè vterque dixit.

Quod Ariſtoteles in antiquis dicendi magiſtris reprehendit, idem Iſocrates antea reprehendiſſe oſtenditur. CAP. XI.

NON primus Ariſtoteles accuſauit eos, qui ante ipſum de arte rhetorica ſcripſerant, quòd cùm vna eadem-

eademque ſit methodus deliberatiui generis & iudicialis, illi, relicto eo in quo multo plus inerat dignitatis, tractandarum modo cauſſarum forenſium ſe rationem tradere profeſſi eſſent, omneſque præceptiones ſuas ad id vnum genus contuliſſent. Sed & Iſocrates antea idem repreh ẽderat, inſignemque eorum fuiſſe ſtultitiam oſtenderat, qui arti ſuæ nomen ab ea parte quæ odioſiſſima erat, indidiſſent: cùm tamen artis rhetoricæ præcepta nihilo magis ad lites iudiciarias, quàm ad quodlibet aliud orationis genus pertineant. fecerant igitur, quod illos potius facere decuerat, qui ei facultati odium conciliare vellent. qui enim infenſi ſunt alicui diſciplinæ, eamque in odium adducere cupiunt; ſi quid in ea eſt odioſum ac moleſtum, ab eo potiſſimum eam appellare conſueuerunt: contraque qui eam ſe aut tenere, aut docere profitentur, ſolent, quod ipſa in ſe pulcherrimum ac ſpecioſiſſimum habet, ex eo ipſi nomen imponere. Vtriuſque verba, ſi quis requirit, apponam. Ariſtoteles igitur ita ſcribit libro primo τῆς ῥητορικῆς τέχνης· Διὰ γὰρ τοῦτο, τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ, καὶ καλλίονος, καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης, ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι· περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, πάντες πειρῶνται τεχνολογεῖν. Iſocrates autem in Oratione aduerſus ſophiſtas: λοιποὶ δέ εἰσιν ἡμῖν οἱ πρὸ ἡμῶν γενόμενοι, καὶ τὰς καλουμένας τέχνας γράψαι τολμήσαντες, οὓς οὐκ ἀφετέον ἀνεπιτιμήτους, οἵ τινες ὑπέσχοντο δικάζεσθαι διδάξειν, ἐκλεξάμενοι τὸ δυσχερέστατον τῶν ὀνομάτων. ὃ τῶν φθονούντων ἔργον ἦν λέγειν, ἀλλ᾽ οὐ τῶν προεστώτων τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. καὶ ταῦτα, τοῦ πράγματος, καθ᾽ ὅσον ἐστὶ διδακτὸν, οὐδὲν μᾶλλον πρὸς τοὺς δικανικοὺς λόγους, ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὠφελεῖν δυναμένου.

Antiqui quoties die cibum ſumpſerint. CAP. XII.

FALSA multorum animos occupauit opinio, veteres ſemel tantùm die cibum ſumpſiſſe. quam, vt puto, conceperunt è verbis Platonis, qui in illa nobili epiſtola ait, diſplicuiſſe ſibi, quòd in Sicilia bis die ſaturi fierent. Sed aliud eſt, capere cibum, aliud ἐμπιπλᾶσθαι. Ego in Græcorum commẽtariis reperio, quater die ipſos cibo ac potu corpus reficere ſolitos: quod etiam hodie multis locis fit apud quaſdam tranſalpinas nationes. primùm quidem diluculo. id vocabant ἀκρατισμὸν, aut ἀκράτισμα: quòd non dilutum, ſed merum, vt ait Auſonius, merum biberent: aut etiam διανηστισμὸν, quam vocem vnà cum re ipſa noſtrates retinuerunt. ſequebatur ἄριστον: ita dictum, quòd poſteà oporteret ἀριστεύειν. inde ἑσπέρισμα: cuius hora erat, cùm iam nocteſceret, antequam tamen contenebraſſet. poſtremò δεῖπνον, aut δόρπον, aut ἐπιδορπίς. aliter tamen hæc ab aliis traduntur. ſunt enim, qui tantùm tria agnoſcant, ἄριστον, δεῖπνον, δόρπον. & de ipſo τοῦ δείπνου tempore ac nomine non omnes idem ſentiunt: omninoque confunduntur hæc apud veteres. In Romanis ſcriptoribus reperio ſilatum, ſiue ientaculum, prandium, cœnam, veſpernam. miror autem, quid ſibi voluerint, cùm ſili vinum condirent: iucunditatem ne aliquam in eo, an ſalubritatem ſpectauerint.

Terentianus verſus imitatus è Cæcilio. loci cuiuſdam è quarta Tuſculana vulgata ſcriptura aduerſus Nonium defenſa. item eiuſdem grammatici alia quædam improbata. Correctus locus è libro quarto De finibus. CAP. XIII.

VERSVS eſt Terentii, in fabula quæ inſcribitur Adelphœ, in extremo:

Quod

Quod proluuium, quæ iſtæc ſubita eſt largitas? cùm autem conſtet, multa ſumpſiſſe eum è veteribus poëtis Latinis: non iniuria credi poteſt, in hoc verſu Cæcilium imitatus eſſe. eius enim eſt illud ex Hypobolimæo: *— mea raſtraria,*

Quod proluuium, quæ voluptas, quæ te lactat largitas? Hunc verſum citat Nonius exponens, quæ ſit vis verbi, lactare: apud quem tamen, vitio librariorum, Cœlius, non Cæcilius legitur. ſed enim quem ibidem Ciceronis è quarta Tuſculana adducit locum, melius in vulgatis libris legi, quàm quomodo ipſe vult, arbitror; oſtendit enim ſe ita legere, *Voluptati maleuolentia lactans malo alieno, delectatio, iactatio, & ſimilia.* melius autem vulgo legitur, *maleuolentia lætans malo alieno.* non enim dubium eſt, quin Cicero expreſſerit Græcum vocabulũ ἐπιχαιρεκακία. Sed multa eo modo & apud Nonium, & apud eiuſdem claſſis alios parum emendatè leguntur; quale eſt illud ex Academicis, *Qui enim ſerius honores adhamauerunt; in quo quis eſt, qui aliquem ſermonis Romani ſenſum habeat, quin multo malit, adamauerunt?* eius generis eſt & illud quod apud eundem Nonium legitur, *Coniectarium, efficax, perfectum.* M. Tullius De finibus bonorum & malorum lib. IIII. *Illud verò minimè coniectarium. ſed in primis hebes illorum.* Hæc ille. Sed profectò aut locum ipſum non legerat, aut quid eum hominis fuiſſe dicam, neſcio, ſi, cùm legiſſet, non animaduertit, *conſectarium*, non *coniectarium*, legendum eſſe: eamque vocem neque efficacis, neque perfecti ſignificationem vllam habere. Vtcunque autem ſit, præclarè agitur cùm quibuſdam Grammaticis, quòd tam multa eorum qui ab ipſis citantur, auctorum monumenta perierint. perierant ipſi, niſi illa

periiſſent.

verba referuntur. *An cum videat me, & meas comites, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam, conſtantiam, grauitatem, fidem, ipſa ſe ſubducat?* quamuis autem liber ipſe non extat; tamen non eſt difficile homini in Ciceronis ſcriptis exercitato videre, quorſus illa dicta eſſent. Erat enim magnis inter philoſophos agitata contentionibus quæſtio: poſſetne quis in tormentis beatus eſſe. Theophraſtus diſertè probabatur, vitam beatam in rotam non aſcendere. Stoici contrà pugnabant: &, qui beatitudinem in ſola virtute ponerent, acerrimè defendebant, etiam in ſæuiſſimis aſperrimisq; cruciatibus, hominem virtute præditum beatum fore. Vtebantur autem ad eam ſententiam illuſtrandam, & ſubiiciendam ante oculos quadam imagine: vt dicerent, cùm chorus ipſe virtutum raperetur ad tortorem, beatam vitam non ſubducere ſe, neque manere extra oſtium, ſed illas vſque comitari. Cicero igitur aut iuſtitiã, aut quam aliam virtutem, ſed iuſtitiam, vt puto, ea de quibus agitur verba dicentem fecerat. id ita eſſe cognoſcitur è v. Tuſculanarum, vbi Cicero ipſe ita loquitur: *Quid igitur? ſola ne beata vita quaſi relinquitur extra oſtium limenq́, carceris, cùm conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæq́, virtutes rapiantur ad tortorem, nullumq́, recuſent nec ſupplicium, nec dolorem?* & in eodem libro: *Dabit, dabit, inquam, ſe in tormenta vita beata, nec iuſtitiam, temperantiam, in primisq́, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam proſecuta, cum tortoris os viderit, cõſiſtet, virtutibusq́, omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatum profectis, reſiſtet extra fores, vt ante dixi, limenq́, carceris.* Poſsẽ multo plura colligere, quæ hoc verum eſſe oſtenderent: ſed hæc ſatis eſſe duco.

MARCI

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

Hiſtoria de Pindaro poëta, multato à ſuis, ornato ab Athenienſibus.

Cap. I.

PAVSANIAS in Atticis narrat, Athenienſes, quòd à Pindaro in quodam aſmate laudati eſſent, tam feciſſe ampli illius ac grandiloqui poëtæ teſtimonium, vt & dona ei plurima ob id miſerint, & ſtatuam in ciuitate ſua ſtatuerint. Non igitur mirum eſt, ſi illis temporibus multi ac præſtantes poëtæ fuerunt; cùm qui ea facultate excellebant, & maximis muneribus honeſtarentur, & honoribus ampliſſimis mactarentur. ætate noſtra vocalis ille olim Muſarum chorus conticuit; quæque auaritia marſupia potentium clauſit, eadem venas Heliconij liquoris obſtruxit. Sed quod de Pindaro perſtringit Pauſanias, id fuſius ediſſerit in quadam epiſtola Æſchines. Ait enim illum, cùm Athenienſium vrbem commendaſſet his verbis, αἴτε λιπαραὶ καὶ ἀοίδιμοι Ελλάδος ἔρεισμ' Ἀθᾶναι, multatum eſſe à ciuibus ſuis, ægre ferentibus, alienis eum potius, quàm ſuis, illam tantam laudem dediſſe. quod vbi reſciuere Athenienſes, confeſtim miſerunt ei duplum eius pecuniæ,

verba referuntur. *An cum videat me, & meas comites, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam, conſtantiam, grauitatem, fidem, ipſa ſe ſubducat?* quamuis autem liber ipſe non extat; tamen non eſt difficile homini in Ciceronis ſcriptis exercitato videre, cuiuſmodi illa dicta eſſent. Erat enim magnis inter philoſophos agitata contentionibus quæſtio: poſſetne quis in tormentis beatus eſſe. Theophraſtus dicere putabatur, vitam beatam in rotam non aſcendere. Stoici contra pugnabant: &, qui beatitudinem in ſola virtute ponerent, acerrimè defendebant, etiam in ſæuiſſimis aſperrimisq; cruciatibus, hominem virtute præditum beatum fore. Vtebantur autem ad eam ſententiam illuſtrandam, & ſubiiciendam ante oculos quadam imagine: vt dicerent, cùm chorus ipſe virtutum raperetur ad tortorem, beatam vitam non ſubducere ſe, neque manere extra oſtium, ſed illas vſque comitari. Cicero igitur aut iuſtitiā, aut quam aliam virtutem, ſed iuſtitiam, vt puto, ea de quibus agitur verba dicentem fecerat. id ita eſſe cognoſcitur è v. Tuſculanarum, vbi Cicero ipſe ita loquitur: *Quid igitur? ſola ne beata vita quaſi relinquitur extra oſtium limenq; carceris, cùm conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæq; virtutes rapiantur ad tortorem, nullumq; recuſent nec ſupplicium, nec dolorem?* & in eodem libro: *Dabit, dabit, inquam, ſe in tormenta vita beata, nec iuſtitiam, temperantiam, in primiſq; fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam proſecuta, cum tortoris os viderit, cōſiſtet, virtutibuſq; omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatum profectis, reſiſtet extra fores, vt ante dixi, limenq; carceris.* Poſsē multo plura colligere, quæ hoc verum eſſe oſtenderent: ſed hæc ſatis eſſe duco.

MARCI

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

Hiſtoria de Pindaro poeta, multato à ſuis, ornato ab Athenienſibus.

CAP. I.

PAVSANIAS in Atticis narrat, Athenienſes, quòd à Pindaro in quodam aſmate laudati eſſent, tãti feciſſe ampli illius ac grandiloqui poëtæ teſtimonium, vt & dona ei plurima ob id miſerint, & ſtatuam in ciuitate ſua ſtatuerint. Non igitur mirum eſt, ſi illis temporibus multi ac præſtantes poëtæ fuerunt; cùm qui ea facultate excellebant, & maximis muneribus honeſtarentur, & honoribus ampliſſimis mactarentur. ætate noſtra vocalis ille olim Muſarum chorus conticuit; quæque auaritia marſupia potentium clauſit, eadem venas Heliconij liquoris obſtruxit. Sed quod de Pindaro perſtringit Pauſanias, id fuſius ediſſerit in quadam epiſtola Æſchines. Ait enim illum, cùm Athenienſium vrbem commendaſſet his verbis, αἴτε λιπαραὶ καὶ ἀοίδιμοι Ἑλλάδος ἔρεισμ' Ἀθᾶναι, multatum eſſe à ciuibus ſuis, ægrè ferẽtibus, alienis eum potius, quàm ſuis, illam tantam laudem dediſſe. quod vbi reſciuere Athenienſes, confeſtim miſerunt ei duplum eius

pecuniæ.

pecuniæ, quam multæ nomine erat exactus: ipſumq́; ænea ſtatua ornarunt. ea ſtatua viſebatur Æſchinis ætate ante regiam porticum: ſedens Pindarus cum pallio, & diademate, lyram tenens: & ſupra genua apertum librum.

Quod Ariſtoteles ſenſit de iis qui ſe ipſos interficerent, Euripidis teſtimonio confirmatum.

CAP. II.

CVM vulgò crederetur, viri fortis eſſe, mortem ſibi conſciſcere potiùs, quàm graue aliquid & acerbum multum perpeti: ſapienter animaduertit Ariſtoteles, falſam eſſe illam hominum opinionem: eoſque qui ita facerent, non modò fortes, ſed ignauos, paruique & abiecti animi habendos pronuntiauit. docêt enim, ſe id quod fugiunt, ferre non poſſe, neque pares eſſe ei caſui ſuſtinendo, propter quem vitam relinquunt. id autem effeminatam potius animi mollitiem, quàm magnitudinem arguit. Diſputauit eadem de re doctiſſime ac ſapientiſſimè diuus Aurelius Auguſtinus lib. I. De ciuitate Dei, multiſque rationibus oſtendit, Lucretiam, Catonem, ceteroſque eiuſmodi, fruſtra in hiſtoriis à fortitudine laudari. longius etiam progreſſus, demonſtrauit nullam eſſe poſſe bono ac ſapienti viro ἐξαγωγὴν, vt Stoici loquebantur, εὔλογον. Sed & Euripides id antè docuerat: qui Herculem primò facit ſuccumbentem magnitudini eius doloris quē hauriebat è cæde vxoris & liberûm, quam ipſemet, furore diuinitùs immiſſo correptus, perpetrauerat: & ob id è vita diſcedere meditantem: deinde redeuntem ad ſe, & mutantem conſilium, verentem, ne id ſibi ignauiæ aſcriberetur, ſi lucem relinqueret, tanquam ægritudini impar ferendæ. Ariſtoteles ita

hæc du

hac de re ſcribit, lib. I I I. νικομαχείων· Τὸ δ' ἀποθνήσκειν, φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. Eurip. autem verſus hi ſunt:

Ἐσκεψάμην δὲ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὤν,
Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.
Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος.

ſed & apud Martialẽ memini eſſe epigramma quoddam in hanc ſententiam: cuius hæc clauſula eſt:

Rebus in aduerſis facile eſt contemnere vitam.
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

Correctus Ciceronis locus è libro tertio De legibus.
CAP. III.

De tribunicia poteſtate longa & copioſa eſt diſputatio apud Ciceronem lib. I I I. De legibus. nam cùm illam Q. Cicero peſtiferam & exitioſam eſſe dixiſſet; reſpōdens Marcus, multa ei vitia ineſſe non negat: ſed quæ tamen facilè compenſentur pluribus & maioribus bonis: eo maximè, quòd nihil ea vtilius cogitari potuerit ad plebem cũ patribus in concordia continendam. tum diſſoluens ea quæ Quinctus aduerſus eam dixerat, ita loquitur: *At duo Gracchi fuerunt. & præter eos, quamuis enumeres, multos licet, cùm deni crearentur: nullos in omni memoria reperies pernicioſos tribunos: leues, etiam non bonos fortaſſe plures. inuidia quidem ſummus ordo caret.* Sed habet dubitationem, quid ſit quod Cicero ait, *Cùm deni crearentur.* ita enim loqui, quaſi deni creari deſierint, videtur. Neque melius, aliquanto etiam deterius, videtur, quod Adrianus Turnebus ſcripſit, qui locum hunc ita edidit: *At duo Gracchi fuerunt? & præter*

eos, quamuis enumeres multos, licet. Cùm deni creantur, nullos in omni memoria,&c. quaſi aliquando deni creentur,aliquando aliquo alio numero: &, cùm deni creantur, tum nulli pernicioſi reperiantur. quod ſi eſſet,ne mirificam ille vim numerus habuiſſet. ego addendam particulam, non: & totum locum ita legendum puto: At duo Gracchi fuerunt. Et præter eos quamuis enumeres multos licet,cùm deni creentur. Non nullos in omni memoria,&c. Illud enim, At duo Gracchi fuerunt, quaſi ex Quincti perſona Cicero dicit. Deinde reſpōdens ait, non eos tantùm proferri poſſe, verumetiam eorum ſimiles quamuis multos. neque id mirum eſſe, cùm deni creentur. etenim in tanto numero, non eſt mirabile plures improbos extitiſſe, quàm in iis magiſtratibus qui bini creabantur. Tum ſubiungit: ſi euoluantur annales, & antiquitatis memoria replicetur; nonnullos repertum iri pernicioſos tribunos: leues aut etiam non bonos fortaſsè plures. Hoc tamen magnum bonum in tribunatu ineſſe: quod efficit, vt ordo ſenatorius inuidia careat. Nullos autem in omni memoria pernicioſos tribunos fuiſſe, nemo, opinor, niſi planè ἀνισόρητος dixerit.

De veteri prouerbio, quo dicebatur, quod pulchrum eſt, placere. CAP. IIII.

QVÆ pulchra ſunt, habere eam vim, vt ſtatim conſpecta, omnium ſibi voluntatem cōcilient, amoremque adiungant, nemini ignotum eſſe, niſi communis ſenſus experti, poteſt. Itaque ſcitum eſt illud Ariſtotelis, qui interrogatus ab aliquo, quî fieret vt pulchri tam facilè ab omnibus amarentur: cæci eam interrogationem eſſe reſpondit. & Græci ſapienter ſua lingua pulchro ex eo indidere nomen, quòd omnes ad

nes ad ſe alliciat: dixerunt enim καλὸν, παρὰ τὸ καλεῖν, ὅτι πάντας ἐφ᾽ ἑαυτὸ καλεῖ. Teſtati ſunt idem vulgato olim prouerbio: quo dicebant, quod pulchrum eſſet, id demum amicũ eſſe. eo vſus eſt Euripides in Bacchis: vbi hic verſiculus legitur,

Ὅ, τι καλὸν φίλον ἀεί.

& Plato in Lyſide: Ἀλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας, καὶ κινδυνεύει, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν, τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Eius autem originem ad Muſas & ad Gratias referunt: quæ cùm conueniſſent ad nuptias Cadmi & Harmoniæ, pulchrum carmẽ, quo ea ſententia contineretur, immortali ore cecinerint: nouæ nuptæ pulchritudinem, vt veriſimile eſt, commendantes. Hoc de ſapientiſſimo poëta Theognide cognouimus: cuius hæc ſunt;

Μοῦσαι καὶ Χάριτες, κοῦραι Διὸς, αἵ ποτε Κάδμου
  Ἐς γάμον ἐλθοῦσαι, καλὸν ἀείσατ᾽ ἔπος.
Ὅτ, τι καλὸν φίλον ἐστὶ, τὸ δ᾽ οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί.
  Τοῦτ᾽ ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων.

nam ad illas nuptias veniſſe diuos, teſtatur etiam Euripides in Phœniſſis:

Ἁρμονίας δέ ποτ᾽ εἰς ὑμεναίους
  Ἦλθον οὐρανίδαι.

Sed & Hellanicus, & Apollodorus Muſas ceciniſſe in nuptiis Cadmi, ad eaſque conueniſſe diuos, & nouæ nuptæ munera obtuliſſe ſcripſerant.

De loco quodam Varronis aduerſus Petri Victorij ſententiam diſputatum. CAP. V.

POSVI iampridem magnum ſtudium in iis fragmentis M. Varronis, quæ diſperſa paſſim apud veteres grãmaticos, ac præcipuè apud Nonium leguntur. magis autem mihi placere meum illud ſtudium cœpit: Poſteaquam Petri Victorij (quem ego homi-

nem, etſi ſæpè ab eo diſſentio, longè tamen facio plurimi) Variarum lectionum libri præclari ſanè & vtiles in lucem prodierunt. Laudat enim ille pluribus locis eos qui id faciunt: datque plurimas luculentas ſignificationes diligentiæ quam ipſe in iiſdem illis fragmentis reconcinnandis adhibuerit. ſed ita contigit, vt multos locos, quos ego cõiectura tantùm vſus emendare conatus eram, ipſe poſtea longè aliter à ſe emendatos ediderit. quare etſi non ſum tam ſtultus, vt me cogitem tanto viro ἀντιπαραβαλεῖν, proferam tamen veteres quaſdam opiniones meas, vt de iis cum ab aliis, tum ab ipſo in primis Victorio iudicetur. Citantur igitur illa è Varrone Margopoli, περὶ ἀρχῆς: *Cui celer die nos lemmatos logos Antipatri Stoici filius rutro caput diſplanat*. quæ cùm corrupta eſſe appareat, putat Victorius legendũ eſſe dilemmatos logos. Sed ea coniectura mihi quidem parùm digna auctore ſuo videtur. primùm, quòd nimium recedit à vetere ſcriptura. Deinde quòd Antipater logis vtebatur non dilemmatis, ſed monolemmatis. vt teſtatur Alexander his verbis: οὓς γὰρ οἱ περὶ Ἀντίπατρον μονολημμάτους συλλογισμοὺς λέγουσιν, οὐκ εἰσὶ συλλογισμοὶ, ἀλλ᾽ ἐνδεῶς ἐρωτῶνται. quæ verba ille cùm ad ſtabiliendam coniecturam ſuam attulit, videtur ſuo ſe gladio, quod aiunt. Nam dilemmati quidem ſyllogiſmi ſunt ex Ariſtotelis ſententia. quis eſt enim ita hoſpes in analyticis, vt neſciat, duo lemmata præcedere ad efficiendam concluſionem? Sed quid in hac re pluribus moror? Ego, nihil addens, nihil detrahens, locum ita legendum ſemper credideram: neque ſanè me ſententiæ pœnitet. Cui celer δι᾽ ἑνὸς lemmatos logos. Idem enim puto eſſe λόγοις μονολημμάτοις, & λόγοις δι᾽ ἑνὸς λήμματος. cuius rei volo Victorium ipſum iudicem eſſe.

Fra-

Fragmentum Varronis è Marcipore, quo tempeſtas eleganter deſcribitur.
CAP. VI.

ATTEXAM etiam huic loco elegantem quandam deſcriptionem tempeſtatis, quę verſibus iambicis incluſa, apud eundem grammaticum, è Varronis Marcipore legitur; ſed diuulſa. neque tamen quenquam puto infitiaturum, eam à me rectè & verè coniũctam eſſe. eſt autem hæc:

Nubes æquali frigido velo leues
Cæli cauernas aureas ſubduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus.
Ventiq; frigido ſe ab axe eruperant
Phrenetici, ſeptem trionum filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, ſyrus.

mutaui pauca quædam: tutò, ni fallor. ſed tamen indicabuntur. Aurea, in vulgatis libris legitur, non, aureas: & frigidos, vbi ſcripſi, frigido ſe: &, erumpebant, non, eruperant. ſed hoc poſterius verum eſſe demonſtrat carminis lex, & præterea orationis ipſius ἀκολουθία, propter illud, ſubduxerant.

Enniani verſus ex Euripide expreſſi. notata Nonii inconſtantia. CAP. VII.

CERNERE, ait Nonius, amittere. Varro γέροντος διδασκάλου. *Non vides, apud Ennium eſſe ſcriptum, ter ſub armis malim vitã cernere, Quàm ſemel modò parere?* Sed falſam eſſe & ineptam illam eius verbi declarationẽ, ipſomet, qui eam attulit, teſte peruincam. cùm enim paulo pòſt docuiſſet, cernere, nõ nunquã eſſe idem, quod dimicare, aut contendere: ei rei probandæ hoc exemplum ſubiicit. Ennius Medea exule:

Nam ter ſub armis malim vitam cernere.

Hoc autem Euripides, ex quo illam fabulam verterat Ennius, dixerat, παῤ ἀσπίδα στῆναι. cùm enim Medea multa queſta eſſet de infelicitate mulierum: addit, errare eos, qui putant, melius agi cum mulieribus, quàm cum viris; propterea quòd illæ domi vitam ſine periculo exigant: cùm viris ſæpe ſit de vita in bello dimicandum. ſe enim, ſi optio detur, malle ter vitam ſub armis, vt locutus eſt Latinus poëta, cernere, quàm ſemel parere. Euripidi verſus ſubiiciam:

Λέγουσι δ᾽ ἡμᾶς, ὡς ἀκίνδυνον βίον
Ζῶμεν κατ᾽ οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
Κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρὶς ἂν παρ᾽ ἀσπίδα
Στῆναι θέλοιμ᾽ ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.

Emendati Varronis loci duo.
CAP. VIII.

ARISTOTELES libro tertio ad Nicomachum, homines intemperãtes & aſotos, cùm in iis voluptatibus verſari dixiſſet quæ cõmunes ſũnt nobis cum mutis animantibus, iis nempe, quæ guſtatu percipiuntur, quæque tactu; addit poſtea, eos guſtatu aut nihil omnino, aut perparum vti. cùm enim gurgites illi ita vinum in guttur ſuum quaſi in vtrem aliquem inuergant, nihil curantes, niſi vt quamplurimum exhauriant, propè vt percolando vino nati eſſe videantur; non admodum poſſunt eius ſuauitatem guſtando percipere: cùm contrà delicati & elegantes homines, qui grato illo liquore linguam ſibi ac palatum probè titillari volunt, paulatim eũm in gurgulionem inſtillent veriùs, quàm infundant, guttatim prope ducẽtes; etiam antequam bibant, oculis poculũ ſæpe ac naribus admouentes, nulla vt ſit in eo particula

ſuauitatis, quam non ipſi accuratè exprimant, exquiſiteque perſentiant. quod in Euripidi Sileno optimè cerni poteſt. id non faciunt, qui gutture tantùm pro infundibulo vtuntur. Hoc autem auguror dixiſſe etiam Varronem in ea ſatyra quæ inſcribebatur, Eſt modus. matula. περὶ μέθης. inde enim citantur hæc: *Quis in omni vita helio mono olfacit temetum*? quæ ego ita quodammodo legenda cenſuerim; *Quis in omni vita heluo probè olfacit temetum?* poteſt autē aut propriè vſus eſſe olfaciendi verbo, aut etiam illud ad guſtatum tranſtuliſſe. Sed haud alienum fore puto, ſi ex eadem ſatyra verſus aliquot attulerim, quibus vinum elegantiſſimè celebratur.

Vino nihil iucundius quidquam cluit.
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.
Hoc hilaritatis dulce ſeminarium.
Hoc continet coagulum conuiuia.

Duo verſus Horatii conuerſi è Simonide.
CAP. IX.

DVDVM admonui, verſum illum Horatianum,

Mors & fugacem perſequitur virum,

ad verbum expreſſum eſſe è Simonide; illum enim ita ceciniſſe:

Ὁ δ' αὖ θάνατος ἔφηκε καὶ τὸν φυγόμαχον.

nunc cùm in alium inciderim, qui itidem ex eodem poëta conuerſus eſt, annotandum duxi. eſt igitur Horatii quidem hic:

Quicunque terræ munere veſcimur:

Simonidis verò, Εὐρυέδους ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός. qui ex Homero, vt videtur, ſumſerat:

Εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι.

reperitur autem Simonideus apud Platonem in Pro-

tagora. & apud Plutarchum in commẽtario De communibus notionibus aduerſus Stoicos: ſed lacer & mutilus. Vtinam exſtarent veterum illorum lyricorum poëmata. non dubito, quin propemodum omnia ornamenta, quibus Horatius ſplendet, ab eis corrogata eſſe conſtaret.

Sententiæ cuidam Ouidianæ allata ſimilis ex Euripide. CAP. X.

OVIDIVS in epiſtola quadam earum quas ſcripſit exul, cùm multa incommoda collegiſſet, quæ in tali fortuna obſtarent ſibi carmen pangere cupienti, illud etiam ponit, quòd triſtitia & mærore confectus eſſet, cùm carmina ſint opus hilaræ mentis, ſerenoque, vt ipſe loquitur, animo deducta proueniant. Idem autem multis antè ſeculis dixerat & Euripides: addideratque hanc cauſſam: quòd qui domeſticis ac propriis doloribus angitur, alios delectare non poſſit. Sed præſtat, vt verſus quibus ea ſententia continetur, aſcribam. Sunt autem *ἱκετίσι*:

Τόν θ' ὑμνοποιὸν, αὐτὸς ἂν τίκτῃ μέλη,
Χαίροντα τίκτειν. ἢν δὲ μὴ πάσχῃ τόδε,
Οὔτοι δύναιτ' ἂν οἴκοθέν γ' ἀτώμενος,
Τέρπειν ἂν ἄλλους. οὐδὲ γὰρ δίκην ἔχει.

Vtrum igitur Ouidius ad illa Euripidea reſpexerit, an idem ipſi, quod illi, in mentem venerit, incertum eſt. idem certè vterque dixit.

Quod Ariſtoteles in antiquis dicendi magiſtris reprehendit, idem Iſocrates antea reprehendiſſe oſtenditur. CAP. XI.

NON primus Ariſtoteles accuſauit eos, qui ante ipſum de arte rhetorica ſcripſerant, quòd cùm vna eadem-

eademque ſit methodus deliberatiui generis & iudicialis, illi, relicto eo in quo multo plus inerat dignitatis, tractandarum modo cauſſarum forenſium ſe rationem tradere profeſſi eſſent, omneſque præceptiones ſuas ad id vnum genus contuliſſent. Sed & Iſocrates antea idem repreh̃ederat, inſignemque eorum fuiſſe ſtultitiam oſtenderat, qui arti ſuæ nomen ab ea parte quæ odioſiſſima erat, indidiſſent: cùm tamen artis rhetoricæ præcepta nihilo magis ad lites iudiciarias, quàm ad quodlibet aliud orationis genus pertineant, fecerant igitur, quod illos potius facere decuerat, qui ei facultati odium conciliare vellent. qui enim infenſi ſunt alicui diſciplinæ, eamque in odium adducere cupiunt; ſi quid in ea eſt odioſum ac moleſtum, ab eo potiſſimum eam appellare conſueuerunt: contraque qui eam ſe aut tenere, aut docere profitentur, ſolent, quod ipſa in ſe pulcherrimum ac ſpecioſiſſimum habet, ex eo ipſi nomen imponere. Vtriuſque verba, ſi quis requirit, apponam. Ariſtoteles igitur ita ſcribit libro primo τῆς ῥητορικῆς τέχνης· Διὰ γὰρ τοῦτο, τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ, καὶ καλλίονος, καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης, ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι· περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, πάντες πειρῶνται τεχνολογεῖν. Iſocrates autem in Oratione aduerſus ſophiſtas: λοιποὶ δέ εἰσιν ἡμῖν οἱ πρὸ ἡμῶν γενόμενοι, καὶ τὰς καλουμένας τέχνας γράψαι τολμήσαντες, οὓς οὐκ ἀφετέον ἀνεπιτιμήτους, οἵ τινες ὑπέσχοντο δικάζεσθαι διδάξειν, ἐκλεξάμενοι τὸ δυσχερέστατον τῶν ὀνομάτων. ὃ τῶν φθονούντων ἔργον ἦν λέγειν, ἀλλ᾽ οὐ τῶν προεστώτων τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. καὶ ταῦτα, τοῦ πράγματος, καθ᾽ ὅσον ἐστὶ διδακτὸν, οὐδὲν μᾶλλον πρὸς τοὺς δικανικοὺς λόγους, ἢ πρὸς τοὺς ἄλλοις ἅπαντας, ὠφελεῖν δυναμένου.

Antiqui quoties die cibum ſumpſerint. CAP. XII.

FALSA multorum animos occupauit opinio, veteres ſemel tantùm die cibum ſumpſiſſe. quam, vt puto, conceperunt è verbis Platonis, qui in illa nobili epiſtola ait, diſplicuiſſe ſibi, quòd in Sicilia bis die ſaturi fierent. Sed aliud eſt, capere cibum, aliud ἐμπι-πλᾶσθαι. Ego in Græcorum commẽtariis reperio, quater die ipſos cibo ac potu corpus reficere ſolitos: quod etiam hodie multis locis fit apud quaſdam tranſalpinas nationes. primùm quidem diluculo. id vocabant ἀκρατισμὸν, aut ἀκράτισμα: quòd non dilutum, ſed merum, vt ait Auſonius, merum biberent: aut etiam διανηστισμὸν, quam vocem vnà cum re ipſa noſtrates retinuerunt. ſequebatur ἄριστον: ita dictum, quòd poſtea oporteret ἀριστεύειν. inde ἑσπέρισμα: cuius hora erat, cùm iam nocteſceret, antequam tamen contenebraſſet. poſtremò δεῖπνον, aut δόρπον, aut ἐπιδορπίς. aliter tamen hæc ab aliis traduntur. ſunt enim, qui tantùm tria agnoſcant, ἄριστον, δεῖπνον, δόρπον. & de ipſo τοῦ δείπνου tempore ac nomine non omnes idem ſentiunt: omninoque confunduntur hæc apud veteres. In Romanis ſcriptoribus reperio ſilatum, ſiue ientaculum, prandium, cœnam, veſpernam. miror autem, quid ſibi voluerint, cùm ſili vinum condirent: iucunditatem ne aliquam in eo, an ſalubritatem ſpectauerint.

Terentianus verſus imitatus è Cæcilio. loci cuiuſdam è quarta Tuſculana vulgata ſcriptura aduerſus Nonium defenſa. item eiuſdem grammatici alia quædam improbata. Correctus locus è libro quarto De finibus. CAP. XIII.

VERSVS eſt Terentii, in fabula quæ inſcribitur Adelphœ, in extremo:

Quod

Quod proluuium, quæ iſtæc ſubita eſt largitas?
cùm autem conſtet, multa ſumpſiſſe eum è veteribus poëtis Latinis: non iniuria credi poteſt, in hoc verſu Cæcilium imitatus eſſe. eius enim eſt illud ex Hypobolimæo: —*mea raſtraria,*
Quod proluuium, quæ voluptas, quæ te lactat largitas?
Hunc verſum citat Nonius exponens, quæ ſit vis verbi, lactare: apud quem tamen, vitio librariorum, Cœlius, non Cæcilius legitur. ſed enim quem ibidem Ciceronis è quarta Tuſculana adducit locum, melius in vulgatis libris legi, quàm quomodo ipſe vult, arbitror; oſtendit enim ſe ita legere, *Voluptati maleuolentia lactans malo alieno, delectatio, iactatio, & ſimilia.* melius autem vulgo legitur, *maleuolentia lætans malo alieno.* non enim dubium eſt, quin Cicero expreſſerit Græcum vocabulū ἐπιχαιρεκακία. Sed multa eo modo & apud Nonium, & apud eiuſdem claſſis alios parum emendatè leguntur; quale eſt illud ex Academicis, *Qui enim ſerius honores adhamauerunt; in quo quis eſt, qui aliquem ſermonis Romani ſenſum habeat, quin multo malit, adamauerunt?* eius generis eſt & illud quod apud eundem Nonium legitur, *Coniectarium, efficax, perfectum.* M. Tullius De finibus bonorum & malorum lib. IIII. *Illud verò minimè coniectarium, ſed in primis hebes illorum.* Hæc ille. Sed profectò aut locum ipſum non legerat, aut quid eum hominis fuiſſe dicam, neſcio, ſi, cùm legiſſet, non animaduertit, *conſectarium*, nòn *coniectarium*, legendum eſſe: eamque vocem neque efficacis, neque perfecti ſignificationem vllam habere. Vtcunque autem ſit, præclarè agitur cùm quibuſdam Grammaticis, quòd tam multa eorum qui ab ipſis citantur, auctorum monumenta perierint. perierant ipſi, niſi illa

periiſſent.

periiſſent. emolumento mihi tamen alicui hoc quoque loco Nonius fuit; lumen enim prætulit ad locum illum è libro quarto De finibus corrigendum. neq. pigebit, hoc quicquid eſt lucelli ac quæſticuli communicare cum ceteris. Ciceronis igitur verba ita in vulgatis libris leguntur: *Illud verò minimè conſectarium, ſed in primis hebes, illorum ſcilicet nominum gloriatione dignam eſſe beatam vitam, quæ non poſſit ſine honeſtate contingere, vt iure quiſquam glorietur.* Quare primum miratus ſum, quid ita veniſſet in mentem Nonio, vt in voce, illorum, ſiſteret: curq; non aut eam omiſiſſet potius, aut aliquanto longiùs progreſſus eſſet. deinde attentius cogitanti illud quoque loquendi genus inſolens viſum, illorum ſcilicet nominum gloriatione dignam. etenim, gloriatione dignũ, apud Ciceronem reperias: dignum gloriatione alicuius nominis, non videor legiſſe. Quid plura? cœpi ſuſpicari, voces illas duas, ſcilicet nominum, ſuppoſiticias eſſe; &, delapſas ex aliquo gloſſemate, locum occupaſſe non ſuum. pòſt autẽ idem illud non iam ſuſpicatus ſum, ſed ita viſus videre, vt ea quæ cernuntur oculis; inſpecto vetere libro, in quo erat, Illorum ſcilicet nominum aut Stoicorum gloriatione &c. quis eſt enim, qui dubitet, quin totum illud, ſcilicet nominum, aut Stoicorum, magiſtri fuerit ἀμηχανοῦντος, καὶ ἀπορέοντος, & illud, illorum, quò referri diceret, ambigentis? comprobauit autem ille, quicunque fuit, exemplo ſuo Euripidis dictum: poſteriorem enim cogitationem habuit ſapientiorem. ſed & in eodem libro ſcriptum erat paulo pòſt, quòd non poſſit, non, vt in aliis, quæ non poſſit. Quare ἀναμφισβητήτως ita legendum eſt: *Illud verò minimè conſectarium, ſed in primis hebes illorum; gloriatione dignam eſſe beatam vitam:*

quòd

quòd non poſſit ſine honeſtate contingere, vt iure quiſquam glorietur. Atque hoc ita eſſe, magis, qui magis conſiderauerit, iudicabit.

Theriacam olim bibi ſolitam, verùm non videri: emendatus Varronis locus.
CAP. XIIII.

PROFECTO quo quiſq. plus auctoritatis habet in litteris, eo ſolicitiùs ac circumſpectiùs cauere debet, ne quid ſibi, quod parum exploratum habeat, excidere patiatur. nam leues ac cõtempti homines, cùm tale aliquid deſignant, facilis iactura eſt. non eſt verendum, nequis eos ſequatur duces. horum vt maximo quiſque in pretio eſt, ita maximo periculo peccat. ſed humanus animus nouitatis ſtudio ducitur. eius interdum ſpecie illectus, neque ſatis id quod obiectum eſt attendens, vana pro veris, pro ſolidis inania amplexatur. Equidem de Petro Victorio nihil à me, niſi vt de viro ſumma doctrina prædito, dictum velim. neque aliter decet: qui non fateri tantùm, ſed præ me ferre etiam ac prædicare ſoleam, tantum me ex illius vigiliis cepiſſe fructus, quantum ex alii, qui hoc tempore vixerit, neminis. ſed cogor interdum, quod bona ipſius pace ac venia dictum ſit, pluſculum in eo diligentiæ & accurationis deſiderare. Nam quale tandem eſt, quod de Leda matre Helenes prodidit? eam, Euripidem facere, in leænam eſſe cõuerſam: cùm in eadem illa tragœdia, vnde ipſe ſe mirificam illam metamorphoſin eruere putauit, tam ſæpe legatûr, Ledã laqueo ſibi eliſiſſe fauces, præ dolore quem è filiæ dedecore perceperat. ſunt enim hi verſus in ipſa embaſi:

Ἑλέ. ἀπωλόμεσθα. Θεστίας δ' ἐϛὶ κόρη;

Τεῦ.

Τευ. Λήδαν ἔλεξας; οἴχεται θανοῦσα δή.
Ελέ. Οὔπω νιν Ἑλένης αἰσχρὸν ὤλεσε κλέος;
Τευ. φασὶ, βρόχῳ γ' ἅψασαν εὐγενῆ δέρην.

Itaque Helena ipſa paulo pòſt mala ſua percenſens, ita de matris morte loquitur:

Λήδα δ' ἐν ἀγχόναις
Θάνατον ἔλαβεν αἰσχύ-
νας ἐμᾶς ὑπ' ἀλγέων.

ſic enim legendum puto. & chorus ἐπιάζων·

Μάτηρ μὲν οἴχεται.

locum autem illum; quem ipſe de Leda accepit, de Calliſtone accipiendum eſſe, vel cęco appareat. quid, quod in primo de Oratore, actionibus, ſine vllo certo argumento, legi voluit? vbi noſter poſtea Duarenus, cretionibus, legendum eſſe demõſtrauit. ac ſunt ſanè in illis Variarũ lectionũ libris eiuſmodi plura, quàm vellem. valde enim eius viri gloriæ faueo. ſed quod libro primo de theriaca prodidit, id; quia errorẽ obiicere alicui poteſt, diſſimulandum non videtur. Ait enim theriacam videri olim bibi ſolitam: quare neceſſe eſſe, vt tum liquidior fuerit: hoc enim tempore craſſiorem ac duriorem conformari. hoc elici ex verbis M. Varronis, quæ leguntur apud Nonium, è libro De liberis educandis. ſunt autem hæc: *Vel maximè illic didici, & ſitienti, theriacam, mulſum; eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuauem.* Non, ita viuam, poſſum ſatis mirari, hoc Victorium, talem ac tantum virum, dixiſſe. primum enim vbi tandem verbum vnum de iſta liquida theriacã legerat? nam noſtram quidem, quæ, vt opinor, & veterum fuit, cuiuſmodi ſit, omnes agyrtæ ac pharmacopolæ ſciunt. deinde cùm conſtet, ibi Varronem vulgares, & plebeios cibos lautis & opiparis opponere: quæro,

re: quæro, cui ſe hoc probare poſſe ſperauerit, tenues olim & egenos homines, vt panem cibarium eſſe, ita theriacam, amaram videlicet quandam & triſtem potionem, bibere ſolitos. quam quidem cuicuimodi fingas, oportebit, vt reor, pluris venire, quàm mulſum, quaſi verò aquam gratis ſumere non præſtiterit, quàm emere quod torqueret. nam ſi amarum aliquid è medicinis quærebat, quod mulſo opponeret; debuit ſanè eadem ratione ſiligineo pani opponere, non panem cibarium, ſed agaricum, aut colocynthidas. Ego quod ſenſeram de illo Varronis loco, antequam Victorius Variarum lectionum libros ederet; idem nũc quoque ſentio: idque nunc aperiam, vt ex contentione, vtra verior ſententia ſit, exiſtimetur. Puto igitur, ita legendum eſſe: *Vel maximè illic didici, ſitienti videri acam mulſum, eſuriẽti panem cibarium ſiligineum, & exercitato ſomnum ſuauem.* Nam è duabus vocibus, ſitienti videri, ſuſpicor factum ab imperitis librariis, ſitienti teri. Acam autẽ pro, aquam, antiqua ſcriptura eſt: vt loci, pro loqui: coad, pro quoad: cotidie, pro quotidie. Hoc igitur dicet Varro, ſe illic didiciſſe, ſitienti videri aquam mulſum. quæ coniectura ſi cui diſplicet, ipſe meliorem afferat. quiduis certè potius, quàm vt illam liquidam theriacam ſorbeamus. Crediderim autem, Varronem, cùm illa ſcriberet, reſpexiſſe ad hunc locum Xenophontis è primo παιδείας· εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴεται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω, πῶς ἡδὺ μὲν μᾶζα, καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διψῶντι πιεῖν. eo magis, quòd alium locũ reperio ex eodem Varronis libro, qui ex eodem Xenophontis conuerſus eſt. Xenoph. αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι Πέρσαις, καὶ τὸ ἀποπτύειν, καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι;

ϑαι. Varro: *Perſæ propter exercitationes pueriles modicas, eam ſunt conſecuti corpore ſiccitatem, vt neque ſpuerentur, neque emungerentur, ſufflatoq́ corpore eſſent.*

Sententia quædam Horatij ab Arato prius prolata oſtenditur. CAP. XV.

QVOD Horatius in odis elegātiſſimè cecinit, cùm oſtenderet, quāta facta eſſet ad hominum nequitiam acceſſio, quaſiq́ue vaticinaretur, eam maiorem aſſiduè factum iri, videndū eſt, num ex Arato ſumpſerit. Certè vt hic noſter dixit, ab auis deteriores eſſe proſeminatos patres; ſe deinde editos nequiores patribus; ac liberos etiam corruptiores à ſe procreatum iri: ita Græcus ille Iuſtitiā fecerat, cùm argēteæ ætatis mortales alloqueretur, exprobrātem iis, quòd tantopere degeneraſſent à patribus, ſimulq. prædicentem, fore, vt tamen perditiores etiam liberos gignerent.

> οἵην, inquit, χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο
> χειροτέρην. ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.

à quibus non ita multum abludunt Horatiana illa:

> *Aetas parentum peior auis tulit*
> *Nos nequiores: mox daturos*
> *Progeniem vitioſiorem.*

Princeps autem Homerus, tot antè ſæculis, materiam hiſce ſententiis dederat; cùm ſapientiſſimam deam introduxiſſet dicentem, paucos filios patrum ſimiles euadere, deteriores pleroſque, paucos præſtantiores.

> Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
> Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

De loco quodam è quarto Aeneidos aduerſus Seruium. CAP. XVI.

NAM *quia nec fato, merita nec morte peribat,*

Non-

Nondum illi flauum Prôſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioq́; caput damnauerat Orco.

Hos è quarto Aeneidos verſus Seruius grammaticus oſcitanter interpretatus eſt; ita enim ſcribit: Trahit hoc de Alceſti Euripidis, qui inducit Mercurium ei comam ſecantem, quia fato peribat mariti. Sed apud Euripidem nulla prorſus, hac quidem in re, Mercurii mẽtio eſt. Introducitur quidem Mors, quæ ſe veniſſe ait, vt illi optimæ mulieri crinem ſecet: neque tamen id fieri ait, quòd illa mariti fato peritura eſſet. quin oſtendit, eum ſecari ſolitum eis omnibus quibus fatalis adueniſſet dies. Vniuerſè enim pronunciat, eum ſacrum eſſe diis manibus, cuius ipſa crinem haſta libauerit. ita enim loquitur:

Στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
Ιερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
Οτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσῃ τρίχα.

Hæc igitur apud Euripidem ὁ Θάνατος loquitur: qui tamen illic quoque, librariorum vitio, falſò eſſe putatur Charon.

Prouerbium quoddam ab illo ſcriptore qui tam multa alia collegit, prætermiſſum.

CAP. XVII.

MVLTÆ ac variæ lectionis hominem, qui memoria noſtra ex vtriuſque linguę ſcriptoribus tantam vim collegit prouerbiorum, fugere quædam, & quidem illuſtri in primis loco ſita: quod quidẽ mihi non nunquam peruideri mirum ſolet. Nam, ſi omiſſa eſſent, quæ vel è raris inuentu, vel obſcuris & ignobilibus libris petenda erant, minus mirum foret: at verò prætcrita eſſe, quæ & in promptu poſita ſunt, & apud præſtantiſſimos auctores leguntur, id verò iu-

ſtam, vt opinor, admirationem habet. Ex hoc numero eſt, quod apud Ciceronem legitur, *familiam ducere*, eo enim prouerbio homo eloquentiſſimus vtitur, cùm præcipuum aliquid ſignificat, quodq; principem in re quapiam obtineat locum. Ter autem id me legere memini. Primùm in epiſtola qua C. Trebatium Teſtam commendat Cæſari. nam cùm eum multis laudibus affeciſſet, ad poſtremum addit. Accedit etiam, quòd familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. quibus verbis ſignificauit, hãc primam & præcipuam Trebatii eſſe laudem: ceteras ei cum multis fortaſſe communes: hoc eſſe ipſius pænè proprium bonũ. Deinde libro quarto De finibus: vbi Catoné alloquens: Sed primum illud, inquit, vide: grauiſſimam illam veſtram ſententiam, quæ familiam ducit, honeſtum quod ſit, id eſſe ſolum bonum, honeſteque viuere, bonorum finem: communem fore vobis cum omnibus, qui in vna virtute conſtituunt finem bonorum. Et quinta oratione in Antonium: Lucius quidem frater eius, vtpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit.

In bonorum comparatione diſſenſio inter Platonem & Ariſtotelem indicata.

CAP. XVIII.

INTER multas ac varias bonorum diuiſiones quas ab antiquis ſapientibus accepimus, hæc quoque tradita eſt. Bonorum partim ſuapte tantum vi expeti: neque vſquam aliò referri: alia & per ſe, & aliorum cauſſa, quæ ex ipſis efficiantur: nonnulla etiam, cùm in ſe nihil expetendum habeant, aliorum modo gratia amari. Primi generis eſt voluptas. neque enim eam propter aliud expetimus. ipſa per ſe, à quocũque ſen-

tiri

tiri poteſt, ei deſiderium incutit ſui. in ſecũdo ordine ſenſus collocari licet, quos & per ſe, & propter vitæ cõmoditates diligimus. ſed & valetudinis ac virium firmitas eundem in numerum coniici poteſt. Tertiæ, vt ita dixerim, claſſis ſunt laborioſæ exercitationes corporum, ſectiones venarum, aduſtiones quarundam partium; amarorum medicamentorum ſumptiones: quæ omnia, & eodem de genere alia, eo tantum expetuntur, quòd ad aliud quippiam conducere putentur. Hac igitur tripertita diſtributione propoſita; vtri ſuperiorum generum debeatur principatus, (nam tertium quidem in hoc ſe certamen non offert) non conuenit inter principes philoſophorum. Plato enim principio ſecũdi πολιτειῶν Socratem ei generi, quod ſecundo loco poſuimus, τὰ πρωτεῖα adiudicantem facit. quod enim duobus nominibus expetitur, melius eſſe, quàm quod vno tantùm. At Ariſtoteles à magiſtro diſſentiens, id ſummè bonum eſſe definit, quod tantum propter ſe, nullo autem modo propter aliud expetatur. Finem enim omniũ optimum eſſe. Itaque vt in quodque ὁ τοῦ τέλους λόγος maximè conueniat, ita id optimum ac præſtantiſſimum eſſe. Finis autem proprium eſt, cùm ad eum pertineant cetera, ipſum nuſquã aliò dirigi. Hunc nodum diſſoluent ij, qui Platonem & Ariſtotelem vbique συμφωνεῖν volunt. ego quidem, quid mihi tenendum ſit, non valde dubium habeo.

De loco quodam ex Oratione in Piſonem, aduerſus Petrum Victorium.

CAP. XIX.

RECTE emendatus eſt locus Ciceronis ex Oratione in Piſonem, vbi de rationibus à Piſone ipſo ad

ærarium relatis agitur, & Plautinus hic è Trinummo verſus adducitur,

Ratio quidem hercle apparet: argentum οἴχεται.

nam quod Budæus, deceptus corruptis antiquę ſcripturæ veſtigiis, putauit, legendum eſſe, *Ratio quidem hercle apparet: argentum decoctum* οἴχεται: id ipſa carminis ratio manifeſtò repudiat. Tota enim illa pars apud Plautum trimetris iambicis conſtat; qualis hic quoque eſt: qui planè corrumpetur, ſi vocem illam inferſeris. Quare non illi peccarunt, qui eam ſuſtulerunt: ſed ij peccant, qui peccaſſe illos putant. Nam quòd Petrus Victorius (is enim ſe corruptæ illius ſcripturæ defenſorem profeſſus eſt) pro firmo ac ſolido argumento attulit, Græcos veteres ſemper adiungere eo modo participium aliquod ad verbum οἴχεται: miror equidem, homini accuratè & diligenter verſato in Græcis litteris, earumque, vt res ipſa loquitur, in primis intelligenti, quicquam ita perſpicuè falſum excidiſſe. neque verò nego, id eos interdum ac ſæpe facere: ſed interdum etiam, ac non minus ſæpe aliter eo verbo vti, ſexcentis exemplis, ſi opus ſit, me docere paratum eſſe profiteor. Aliquot proferam: ne Victorii auctoritas quempiam inducat.

Homerus: Ὣς μὲν Τηλεμάχῳ ὁ μὲν οἴχεται· οὐδέ οἱ ἄλλοι
Εἴσ᾽, οἵ κεν κατὰ δῆμον ἀλάλκοιεν κακότητα.
Aeſchylus: Τοιόνδ᾽ ἄνθος περσίδος αἴας
Οἴχεται ἀνδρῶν.
Sophocles: Ἰοὺ, ἰοὺ. δύστηνος οἴχομαι τάλας.
Theognis: Ὤχετο μὲν πίστις μεγάλη θεός.
Euripides: Μάτηρ μὲν οἴχεται,
Δίδυμοί τε Διὸς οὐκ εὐ-
δαιμονεῖ τέκεα φίλα.
Idem: Νεφέλης λέγεις ἄγαλμα; ἐς αἰθέρ᾽ οἴχεται.

Idem:

Idem: Ἀλλ᾽ ἐξέδραμον. καὶ πόλις μὲν οἴχεται,
Ψυχὴ δ᾽ ἐσώθη.
Idem: Βέβακα δύσποτμος. οἴχομαι
Ἀτάλαιν᾽, ἃ δυσυχεστάτῳ προσέπεσα κλήρῳ.

Plato Parmenide: ἄρτι γὰρ ἐνθένδε οἴκαδε οἴχεται. Idem Hippia maiore: ἐκεῖνο μὲν τοίνυν οἴχεται, τὸ δυνατόν τε καὶ χρήσιμον ἁπλῶς εἶναι καλόν. Ariſtophanes: Αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ πίτριπτος οἴχεται. Ariſtoteles: Ἀλλ᾽ οἴχεται τὸ ἓν καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας. Lucianus: δὶς κατηγορουμένῳ. Ἀοκνον χρὴ αὐτίκα μάλα παρεστάναι συνείροντα τοὺς χρησμοὺς, ἢ οἴχεσθαί σοι τὴν δόξαν τῆς τέχνης. Plutarchus περὶ στωϊκῶν ἐναντιωμάτων· οἴχεται γὰρ ἡ τάξις, εἰ πάντων ἐν πᾶσι μεταλαμβάνειν δεήσει. Sed mihi facile fuerit vel iuſtæ magnitudinis librum ex eiuſmodi exemplis conficere: niſi ſic quoque verear, ne qui hæc legent, in re ſatis aperta plus ſatis immoratum eſſe me iudicent. cuius tamen rei in me culpa non hæret: non enim qui diligenter falſa conuincit, ſed qui indiligenter ea pro veris prodit, culpandus eſt.

Horatiana quædam ex Græco ducta.
Cap. XX.

Legebamvs Tibure, æſtiuis menſibus, à prandio, dum ſe calor frãgeret, vitãdi ſomni cauſſa, & διαγωγῆς χάριν, Odas Horatij, eaſq. libentiſſimè, quæ de vetere illius loci ſalubritate atque amœnitate loquebantur: ac, ſi quid veniebat in mentem, quod aut è Græcis effictum, aut exquiſitius dictũ, aut deniq. ab eius poëtæ interpretibus prætermiſſum, neq. tamen cognitu indignum, videretur, id, pro ſuo quiſque captu, quaſi ſymbolas quaſdam, amicè & ſimpliciter in medium conferebamus. Atq. ex illis collocutionibus excerpta pleraq. in his libris legentur. Qua-

le eſt hoc, quod cùm recitata eſſent illa,

Quem tu Melpomene ſemel
Naſcentem placido lumine videris:

& quę ſequuntur: dixi, ea mihi videri expreſſa de ſententia quadam Callimachi, qui in epitaphio patris ſui poſuit, quos Muſæ pueros aſpexerunt, eos per totam vitam Muſis amicos manere.

μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας,
ἄχρι βίου, πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

Venit & ex eo in mētem, quod ex vetere quodam refert Euſtathius, quos non aſpiciunt Muſæ, eis Circes pocula exitio eſſe. οὓς οὐ προσορῶσιν αἱ μοῦσαι, τούτους ποτῷ δηλήσατο Κίρκη. Sed & illud quaſi prætereuntes notauimus, quod in eodem illo epigrammate eſt,

ὁ δ᾽ ἤεισεν κρείσσονα βασκανίης,

conſimiliter locutum videri Horatium quodam alio loco, vbi ſe inuidia maiorem vaticinatur fore.

M. ANTONII MVRETI AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

Inſularum fortunatarum deſcriptio, & ſitus. CAP. I.

PRODITVM eſt à veteribus poëtis, eſſe quaſdam in Oceano inſulas, ad quas poſt mortem deferātur eorum animi qui ſanctè religioſeque vixerint. ibi eos inter ſe iucundiſſimè ac ſuauiſſimè viuere, in amœniſſimo quodam prato, quod gemmea florum oculis naribuſque gratiſſimorum varietate perpetuò diſtinctum pictúratumque ſit. nunquam non illic nitere cælum, frondere arbores, pubeſcere herbas, ridere omnia. ſpirare aſſiduè molliſſimos Fauonios, quorū flabellis arborū comæ leniter ventilatæ, placidiſſimo murmure auribus blandiantur. eò accedere innumerabilem vim ac copiam immortalium auicularū, quæ vſque & vſque liquidiſſimos cantus tenui gutture funditantes, intimos audientium ſenſus incredibili voluptate permulceant. pratum ipſum perennibus riuulis variè interſecari, quorum aquula nitidiſſima ad verſicolores lapillos molliter fracta & alliſa ſuſurrum efficiat dulciſſimum. ita, quà floſculorum ambroſios odores exhalantium ſuauitate, quà Zephyrorum vi-

ridantibus arborum ramis illudentium ſibilo, quà volucrum concentibus, quà blando murmurantium riuulorum ſtrepitu beatas illas mẽtes continenter hilarari. ergo alios ad Orphei, Amphioníſve lyrã choreas agere, alios pſallere, alios corollas texere, alios in herba fuſos, quà tellus tremulis laurorum ac myrtorum opacatur vmbraculis, iucũdiſſimos ſermones conſerere: humum ipſam opum ſuarum prodigam, ſine vllo cultu, ter quotquot annis, vbertate ſumma, alimentorum copiam eis ſuggerere ac ſubminiſtrare. Hæc aliaq. ſimilia de inſulis illis poëtæ, vt dixi, fabulantur. ſed de earum ſitu non idem ab omnibus traditur. nam cùm pleriq. omnes, Homerum ſecuti, eas in Hiſpaniæ finibus collocent: non deſunt tamẽ qui Indię vicinas eſſe dicant. in primis autem mihi viſum eſt admirabile & abſurdũ, quod apud Gręcum quendam grammaticum repperi, eas in Britannia eſſe. talem enim quãdam fabulam narrat. eſſe in littore eius maris quod inſulam Britanniam alluat, homines quoſdam piſcibus capiendis victitantes: qui Francis quidem pareant, neque tamen ſint vectigales. Ii non nunquam in ędibus ſuis dormientes, audiunt vocem, qua inclamantur; ſentiuntque, pro foribus adeſſe multitudinem quandam hominum ſumma cum hilaritate plaudentium. expergefacti autem, & domo exeuntes, neminem quidem conſpicantur: naues tantum quaſdam reperiunt, non ſuas, quas, ex ipſo ſtrepitu, vectorum plenas eſſe intelligunt. ſubeunt igitur illas, &, ex conſuetudine, remigant Britanniam verſus. & quò alioqui ne velis quidem paſſis, ſecundo vento, ſuis nauibus peruenire breuiore quàm quatuor & viginti horarum ſpatio ſolent: eò tum vnica, eaque non longa, remigatione deferuntur. ibi incognitos

gnitos illos vectores exponūt. cumq; neminem omnino videant, ſentiunt tamen ingentem concurſum fieri ad litus, hominum congratulantium iis qui recentes venerunt, eosq; maxima cum lætitia excipientium. audiunt etiam eos inter ſe humaniſſimè conſalutantes: cùm alius alium proprio nomine, alius à tribu, alius ab artificio, alius etiam gentis ac cognationis nomine appellet. tum iiſdem illis nauibus conſcenſis, qua celeritate venerant, eadem reuehuntur domum. Quinetiam à quodam hiſtoriæ ſcriptore proditum eſt, C. Iulium Cæſarem eò aliquando vna triremi cum centum hominibus delatum: cumque incredibili loci amœnitate captus, ſedes ibi capere vellet, ab illis ἀειδίων incolis inuitum & reluctantem eiectum eſſe.

Tibulli verſus illuſtratus.
CAP. II.

SVPERIORE anno edidi ſcholia quędam in Tibullum; &, quantum licuit per anguſtias temporis, perq; occupationes quibus diſtinebar, operam dedi, vt mea induſtria poëta ille & emendatius legi, & minore negotio intelligi poſſet. multos enim locos deprauatos reſtitui, obſcuros declaraui, non nullos etiam, qui integri putabantur, mancos ac mutilos eſſe indicaui: ne quem obducta fortè cicatrix falleret. ſed, inter cetera, cū verſus illi è libro ſecūdo ita legerētur,

Ludite. iam Nox iungit equos: currumq; ſequuntur
Martis laſciuo ſidera fulua choro:

admonui, non *Martis*, ſed *Matris*, legendum eſſe. ipſam enim Noctem, matrē ſiderum dici. Hoc nullo tum teſtimonio confirmandū ratus ſum: quòd neminem putabam ita ſtolidum fore, qui non ſtatim illius

emendationis bonitatem ac veritatem perſpiceret. Nunc, cùm videam, reperiri quoſdam vſque eò ἀμούσους, vt negent, ſatis lepidè dici poſſe Noctem ſiderum matrem: ideoque ad illam vulgatam ſcripturam defendendam inepta quędam de Martis ſidere comminiſcantur: viſum eſt teſtari, primũ in libro vetere, qui penes me eſt, *Matris*, non *Martis*, legi: deinde ita etiam locutum Euripidem; ac Noctem ſiderum nutricem vocaſſe. ita enim apud eum Electra loquitur:

Ὦ νὺξ μέλαινα, χρυσέων ἄστρων τροφέ. id eſt;

Nox aureorum furua nutrix ſiderum.

ſed & alia, quæ idem confirmarent, afferre quamlibet multa poſſem: niſi hoc ſatis ſuperq; fore arbitrarer.

Virgilii verſus, in quo Ciceronem imitatus videri poteſt.
CAP. III.

MVLTA ſumpſiſſe Virgilium non à poëtis modò, qui ante ipſum fuerant, verumetiam ab iis, qui ſoluta oratione ſcripſerant, notum eſt. quare facilè crediderim, verſum illum è ſecundo Æneidos,

Quanquam animus meminiſſe horret, luctuq; refugit,

è Cicerone imitatum eſſe. ita enim ille oratione XIIII. in Antonium ſcripſerat: Refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis & coniugibus effecerit.

Platonis in Hippia maiore emendatus locus.
CAP. IIII.

APVD Platonem in Hippia maiore, cùm ſophiſtes ille de cuius nomine dialogo impoſitum nomen eſt, ter iam τὸ καλὸν definire conatus eſſet; neque tamen attuliſſet quicquam, quod non Socrates falſum & abſurdum eſſe docuiſſet: ita denique loquens inducitur.

ducitur. ponam autem verba Platonis, ita vt vulgo leguntur: deinde Marſilii interpretationē ſubtexam: tum demum, quia ea deprăuata eſſe exiſtimo, oſtendam, quomodo corrigenda, quóque modo interpretanda videantur. Platonis igitur hæc ſunt: Ιπ. Εγώ σοι ἐρῶ. ζητεῖν γάρ μοι δοκεῖς, τοιοῦτόν τι τὸ καλὸν ἀποκρίνασθαι, ὃ μηδέποτε αἰσχρὸν μηδαμοῦ μηδενὶ φανεῖται. Σω. Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ιππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις. ἄκουε δή, πρὸς γὰρ τοῦτο ἴσθι ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ, φάναι ἐμὲ μηδ' ὁτιοῦν ἐπαινεῖν. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. quæ Marſilius ita interpretatur. *Hip*. Dicam equidem. requirere nanque mihi videris tale quiddam pulchrum reſpondere, quod nunquam alicui turpe videri queat. *Soc*. Omnino ô Hippia, rectè nūc accipis. audi modò, & vide ſi quis contra hoc obijcere poſſit, dicereq; nihil me laudare poſſe. dic per deos citò. Ego verò primùm malè diſtinctam eſſe perſonis orationem exiſtimo: deinde, non ἐπαινεῖν, ſed ἐπαΐειν lego. deſcribam autem eam tantùm partem, in qua vitium ineſſe arbitror. Σω. Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ιππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις. Ιπ. Ἄκουε δή. πρὸς γὰρ τοῦτο, ἴσθι, ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ, φάναι ἐμὲ μηδ' ὁτιοῦν ἐπαΐειν. Σω. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. Iam totum locum hoc modo interpretor. *Hip*. Egò dicam tibi. videris enim mihi quærere, quomodo tale aliquid pulchrum eſſe reſpondeas, quod nullo vnquam modo cuiquam turpe eſſe videatur. *So*. Plane ô Hippia. rectè tu quidem nunc putas. *Hip*. Auſculta igitur. aduerſus id enim, quod nunc afferam, ſiquis quod dicere poſſit habeat, ſcito me faſſurum, nullius me omnino rei narum atque intelligentem eſſe. Hanc ego interpretationem veriorem puto. cùm autem & Platonis auctoritas tanta ſit; & Marſilii cōuerſio meritò ab omnibus magni fiat: nō malè mihi operam nauare

videor,

videor, cùm, quæ minus bene ab eo reddita putem, indico. neque verò id facio, quòd de ipſo parum magnificè ſentiam. potius ex eo intelligi volo, eum à me in bonorum & eruditorum interpretum numero haberi. nam ni ita eſſet, nunquam ſanè ipſum tanti facerem, quid bene aut malè vertiſſet.

Emendatus locus è Ciceronis agrariis.
CAP. V.

CICERONIS in Rullum hæc verba ſunt, vbi eum cum Cn. Domitio cõparat: *Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodammodo dedit; hic, quod adimi nullo pacto poterat poteſtate, quadam ratione eripere conatur.* quæ ſi emẽdatè leguntur, neceſſe eſt, ibi Cicero dixerit, poteſtate, id quod alibi, pro poteſtate, aut, per poteſtatem, dicere conſueuit. Sed ego quidem eam ſcripturam vitium in ſe continere arbitror: neq. admodum dubito, quin ita legendum ſit: *Hic, quod adimi nullo pacto poterat, poteſt ve, quadam ratione eripere conatur.* Nondũ tamen mihi cõtigit, quemquam veterem librum videre, qui cõiecturam meam confirmaret. ſed facilè in eo labi potuiſſe librarios, nemo, vt opinor, non videt.

Plautinæ Stichi principium emendatum, & diſtinctum.
CAP. VI.

CVM multa mihi impedimento ſint, ne poſſim Plautum à me emendatum tam cito, quàm ſperaueram, edere; cõſtitui interea inſpergere libris meis non nullos eius poëtæ locos, eosque quomodo legendos arbitrer, exponere: vt & aliquem guſtum dem conatus mei, &, iuxta præceptum Heſiodi, σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν

κρὸν καταθέμενος, paulatim totum opus abſoluam. neque verò me pigebit, Apellis exemplo, ſi quis quid monuerit, in quo peccaſſe videar, errorem corrigere, & quod rationi magis cōſentaneum videbitur, id amplecti. quin id ab eruditis & harum rerum intelligentibus hominibus in magni beneficii loco etiam atque etiam peto, vt qua tum libertate, tum moderatione alienos à me errores detegi vident, eadem ipſi meos detegant: vt ſine vlla maledicentia ſtudia harum verè ingenuarum artium adiuuentur. Nunc igitur principium Stichi, quod in omnibus libris corruptiſſimè legitur, deſcribam ita, vti legendum cenſeo. in quo optima fide affirmare poſſum, voculas aliquot, quas ſuſtuli, auctoribus antiquis libris eſſe ſublatas. in ordine ipſo verborum, & in verſibus diſtinguendis, fateor, me coniectura tantummodo eſſe vſum. cùm enim quidam homo eruditus tradidiſſet, verſus illos eſſe numeris permiſtis, τριμέτρους, & διμέτρους, ἀκαταλήκτους, καταληκτικοὺς, & βραχυκαταλήκτους, putaui hanc confeſſionem potius quandam eſſe ἀμηχανίας, quàm certi atque explorati iudicii profeſſionem. itaque qui òmnes ſenarios eſſe crederem, ita diſtinxi:

PANEGY. *Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam ſoror,*
Ex animo, quæ tamdiu ſuo caruit viro.
Nam nos eius animum de noſtris noſcimus.
Quarum viri nunc hinc abſunt: quorumce nos
Negotiis, vt æquom eſt, abſentium
Solicitæ noctes & dies ſoror ſumus.
PINAC. *Semper noſtrum officiū nos facere æquomſt: neq.*
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.
Sed hic mea ſoror aſsis: multa dum volo
Tecum loqui de re viri. PA. *Salua ne amabo?*
PI. *Spero*

PI. *Spero quidem, & volo: ſed hoc crucior ſoror:*
Patrem tuum, meumq́, adeo qui vnus unicè
Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui abſentibus noſtris facit
Iniurias immerito: nosq́ abducere
Ab iis volt. hæ res vitæ me ſaturant ſoror:
Hæ mihi diuidiæ & ſenio ſunt. PA. *ne lacruma*
Soror: ne ve tuo id animo fac, tibi quod tuus
Minatur facturum pater. ſpes eſt, eum
Melius facturum. noui ego illum. iſtæc ioco
Dicit. neque ille mereat Perſarum ſibi
Montes, qui eſſe perhibentur aurei, iſtud vt
Faciat, quod tu metuis. &, ſi faciat, tamen
Minimè iraſci decet. neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic eſt annus, vt noſtri domo
Viri abierunt. PI. *ita vt memoras.* PA. *cũ ipſi intereã,*
Viuant, valeãt, vbi ſint, quid agant, ecquid ve agant,
Neque participant nos, neque redeunt. PI. *an id doles*
Soror, quia illi officium non colunt ſuum,
Cum tuũ facis? PA. *ita pol.* PI. *taceſis. caue audiam*
Ego iſtuc poſthac ex te. PA. *nam quid iam?* PI. *quia*
Pol meo animo ſapientis officium ſuum
Æquomſt colere, & facere. quamobrẽ ego te hoc ſoror,
Tametſi es maior, moneo, vt memineris tuum.
Et ſi improbi ſint illi, atque aliter nos faciant,
Quàm æquomſt, tamen, ne quid malis obnoxiæ
Simus, opibus omnibu' noſtrum officium nos decet
Meminiſſe. PA. *placet. taceo.* PI. *at, vt memineri', facito.*
PA. *Nolo ego ſoror, me credi eſſe immemorem viri.*
Neque ille honores mihi quos habuit, perdidit.
Nam pol mihi grata acceptaq́ huiuſt benignitas.
Et me quidem hæc condicio nunc non pœnitet.

Neque

Neque eſt, cur ſtudeam has nuptias mutarier.
Verùm poſtremò in patri' poteſtate eſt ſitum.
Faciendum id nobis, quod parentes imperant.
Pi. *Scio, atque cogitando, mœrore augeor.*
Nam propemodum iam oſtendit ſuam ſententiam.
Pa. *Igitur quæramus, nobis quid facto vſu' ſit.*

Quæſo autem, ſi qui reprehendere hæc volent, vt prius diligenter & accuratè conſiderent. nolim enim me ita reprehendi, vt in refutandis temerariis reprehenſionibus nouus mihi capiendus ſit labor. Hoc quoque Cœlius, os hominis, non veritus eſt pro ſuo venditare.

Adonin Dianæ ira interfectum.
Cap. VII.

Diana apud Euripidem in Hippolyto coronato, indignè ferens honeſtiſſimi adoleſcentis mortem, cuius culpa omnis in Venere hærebat, minatur, eam non impune laturam. nam ſe quoque interfecturam aliquem, qui Veneri eximiè carus ſit, vt ipſam pari dolore afficiat.

Εγὼ γδ, inquit, αὐτῆς ἄλλον ἐξ ἐμῆς χερὸς,
Ος ἂν μάλιστα φίλτατος κυροῖ βροτῶν,
Τόξοις ἀφύκτοις τοῖσδε τιμωρήσομαι.

quem locum declarans ſcholiaſtes: Sunt, inquit, qui putent, obſcurè ſignificari Adonin. ſed nugari hoc quidem eſt. neque enim Dianæ ſagittis, ſed à Marte, interfectus eſt Adonis. quem igitur dicat, obſcurum eſt. Hæc ille. Apollodorus tamen, non malus harum quidem rerum auctor, libro tertio bibliothecæ, Αδωνις, inquit, ἔτι παῖς ὢν, ἀρτέμιδος χόλῳ πληγεὶς ἐν θήραις ὑπὸ συὸς, ἀπέθανε.

Confir-

Confirmatæ duorum locorum Ciceronis emendationes à Petro Victorio factæ.

CAP. VIII.

RECTE iudicauit Victorius locum illum è ſecũda Ciceronis Philippica ita legi debere, vt in multis antiquis libris, & in Manutianis legitur. *Illam ſuas res ſibi habere iuſſit, ex* XII. *tabulis claues ademit, exegit*, non, vt in aliis, *Cauſſam addidit, exegit*. Nam & Nonius Marcellus apertè id confirmat, qui in libro De varia ſignificatione ſermonum, cùm dixiſſet, exigere idem eſſe quod excludere; M. Tullius, inquit, Philippicis lib. II. *Claues ademit, foráſque exegit.* Illud autem, foraſque, an recipiendum ſit, alii viderint. mihi quidem non diſplicet. quamuis non legitur in veteribus libris, quos ego quidem viderim. Sed & aliam coniecturam eiuſdem Victorii de loco quodam è primo libro accuſationis, ſiue ex actione ſecunda in Verrem (ita enim liber ille citandus eſt; non vt à Victorio, qui, accommodans, credo, ſe ad conſuetudinem vulgi, ſeptem facit actiones in Verrem, cùm ſint tantùm duæ) eam igitur cõiecturam non inanem fuiſſe, idem grammaticus oſtendit. Cùm enim vulgo ita legatur, *Quod vbi eſt Philodamo nuntiatum, tametſi non erat ignarus*, &c. Victorius admonet legendum, *tametſi non erat gnarus*. apud Nonium autem paulo aliter legitur, ſed eadem planè ſententia; nempe hoc modo: *Tametſi erat ignarus.* Has igitur doctiſſimi hominis coniecturas veteris grammatici auctoritate confirmare, operæpretium duxi.

Emendati loci aliquot è Moſtellaria Planti.

CAP. IX.

APVD Plautum in prima Moſtellaria lepidiſſimum

mum colloquium eſt duorum ſeruorum, Grumionis ruſtici, qui, abſente ſene, herilem filium corrumpi, remq. familiarem diſſipari doleret: & Tranionis, nequam hominis, qui hero adoleſcẽtiori eſſet voluptatũ ac libidinũ adminiſter. ſed ea tota pars & in omnibus libris corruptè legitur, & in iis, quos Ioachimus emendauit, corruptiſſimè. Nunc igitur libet locos aliquot emendare: cetera aliâs, cùm videbitur. vbi ergo Grumio ita minitans dicit:

Augebis ruri numerum, genus ferratile:

legendum eſt:

Augebis ruri numero genus ferratile.

genus enim ferratile vocat ſeruos, qui ruri in compedibus agerent: atque id genus numero, id eſt, breui, nempe cùm redierit ſenex, à Tranione auctum iri ait. Aliquot verſibus pòſt, vbi ita loquitur Tranio:

Quid tibi, malum, mea, vt quid ego agam, curatio eſt? legi debet:

Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio eſt? ita enim dictum eſt, vt illud, quid tibi hanc tactio eſt? ille autem verſus,

Meum bonum me, te tuum maneat malum,

à Grumione dicitur, hoc ſenſu: Non recuſo, quominus ego nunc duriter viuam, tu lautè, & opiparè: dum me quidem maneat bonum meum, te verò maneat malum tuum, cùm venerit ſenex. Vnum etiam mendum tollam: cetera in aliud tempus reiiciam. In libris Ioachimi ita leguntur hi verſus:

Quid eſt? quid tu me nunc obtuere furcifer?

GR. *Pol tibi iſtuc credo nomen actutum fore.*

TR. *Dum intereas, ſic ſit iſtud actutum ſino.*

poſtremus autem eorum ita legendus eſt:

Dum interea ſic, ſit iſtud actutum: ſino.

eſt enim hęc oratio hominis pręſentia tãtum ſpectantis, futura negligentis. Dum, inquit, interęa ſic ſit, vt nunc eſt, quid actutum futurum ſit, non laboro.

Ciceronis locus conuerſus è Chryſippo.
Cap. x.

QVOD apud Ciceronem libro ſecundo De natura deorum, de ſocietate, quam parandi cibi gratia incat pinna cum parua ſquilla, è Chryſippo ſumptum eſſe arbitror: eo magis, quòd ibi Balbum de Stoicorum ſententia diſputantem facit: vt credibile ſit, magnam partem illius diſputationis non aliunde potius, quàm è Stoicorum libris eſſe hauſtam. Sunt autem Ciceronis verba hæc: *Pinna verò* (ſic enim græcè dicitur) *duabus grandibus patula conchis, cum parua ſquilla quaſi ſocietatem contrahit comparandi cibi. Itaque cùm piſciculi parui in concham hiantem innatauerint, tum admonita à ſquilla pinna morſu, comprimit conchas. ſic diſſimilibus beſtiolis communiter cibus quæritur. In quo admirandum eſt, congreſſu ne aliquo inter ſe, an iam inde ab ortu natura congregatæ ſint.* Neque non eam coniecturam adiuuat, quòd hanc ipſam ſocietatem exponi facit à Catone, libro tertio De finibus: vbi etiam Stoicorum placita defẽdebat: vt planè videatur hoc Stoicum quiddam eſſe. Chryſippus autem libro quinto περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς ita ſcripſerat: Η πίννη, καὶ ὁ πιννοτήρης συνεργὰ ἀλλήλοις, κατ' ἰδίαν οὐ δυνάμενα συμμένειν. ἡ μὲν οὖν πίννη ὄστρεόν ἐστιν. ὁ δὲ πιννοτήρης καρκίνος μικρός. καὶ ἡ πίννη διαστήσασα τὸ ὄστρακον ἡσυχάζει, τηροῦσα τὰ ἐπεισιόντα ἰχθύδια. ὁ δὲ πιννοτήρης παρεστὼς, ὅταν εἰσέλθῃ τι, δάκνει αὐτὴν, ὥσπερ σημαίνων. ἡ δὲ δηχθεῖσα συμμύει. καὶ οὕτως τὸ ἀποληφθὲν, ἔνδον κατεσθίουσι κοινῇ. φασὶ δέ τινες, καὶ συγγεννᾶσθαι αὐτὰ αὐτοῖς, καὶ ὡς ἂν ἐξ ἑνὸς σπέρματος γίνεσθαι. neque tantũ eo in loco,

ſed &

ſed & multis aliis eandem hiſtoriam repetierat: vt oſtendit Plutarchus in commentario quo quærit, Terreſtriáne an in aquis degentia animalia prudentiora ſint: his verbis. ὧν ἐςὶ καὶ ὁ τὸ πλεῖςον ἐξαναλώσας χρυσίππου μέλαν πιννοτήρης, παντὶ καὶ φυσικῷ βιβλίῳ καὶ ἠθικῷ προεδρίαν ἔχων. Plinius quoque poſtea & Oppianus libro ſecundo idem prodiderunt.

Explicatus & emendatus locus è ſecundo Epiſtolarum ad Atticum. CAP. XI.

CICERO in quadam epiſtola libri ſecundi ad Atticum, cùm ſcripſiſſet, ſe cupere Alexandriam & reliquam Ægyptum viſere, rogat eum poſtea, vt ad ſe ſcribat, quoniam Nepos proficiſcitur, cui nam auguratus deferatur: Quo quidem, inquit, vno ego ab iſtis capi poſſum . addit deinde : Videte ciuitatem meam. ſed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? ſic, inquam, in animo. ſic vellem ab initio. Hæc igitur verba, *Videte ciuitatem meam*, quem ſenſum habeāt alius viderit. Manutius ait, eſſe hemiſtichium ex veteri poëta in miſerabilem ciuitatis aſpectum . ego locum corruptum eſſe opinor, & ita legendum, *Vide leuitatem meam.* planè enim leuitatem quandam & inconſtantiam conſiliorum ſuorum tota illa epiſtola indicat Cicero. fieri autem poteſt, vt ex, *vide le*, factum ſit, *videte.* deinde illud, *vitatem*, quod nihil ſignificaret, tranſierit in *ciuitatem.*

Virgilii verſus ex Æſchylo imitati.
CAP. XII.

PRÆCIPERE ac præſumere oportere ſapientem omnia, quę homini acerba & grauia accidere poſſunt: talíque præmeditatione leuiora illa, & perpeſſu faci-

liora effici, diſputatum eſt copioſe à Cicerone, libro quarto Tuſculanarum, allatique verſus Euripidis è Theſeo, & Terentii è Phormione, quibus id confirmaretur. Virgilius autẽ Æneæ ſuo, quem omnis virtutis exemplar eſſe voluit, vt ceteras laudes, ita hanc quoque tribuit; cùm eum his verbis de ſe vtentem fecit:

– non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies, inopinave ſurgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.

qui quidẽ videri non immeritò poſſit hoc ex Æſchylo ſumpſiſſe, apud quem Prometheus ita loquitur:

Καίτοι τί φημι; πάντα προὐξεπίσταμαι
Σκεθρῶς τὰ μέλλοντ᾽. οὐδέ μοι ποταίνιον
Πῆμ᾽ οὐδὲν ἥξει. id eſt:
Quanquam quid aio? cuncta prænoui optimè
Futura. nec ventura calamitas mihi
Inopina quiſquam eſt.

Ennij hemiſtichium ex Euripide.
CAP. XIII.

CICERO libro ſecundo De finibus aduerſus Epicureos diſputans, qui ſummam voluptatem detractione omnis doloris terminabant: *Hoc*, inquit, *dixerit potius Ennius*;

– nimium boni eſt, cui nil mali eſt.

nos beatam vitam non depulſione mali, ſed adeptione boni iudicemus. quanquam autem non exprimit, vbi id Ennius dixerit: facilè tamen crediderim, eſſe hoc hemiſtichium ex Hecuba; idque Hecubam ipſam pronunciaſſe. apud Euripidem certè infelix anus exemplo ſuo docet, inania eſſe bona illa, quæ plerunque in animis hominum ſuperbiam pariant. eum itaque feli-

feliciſſimum habendum, cui nihil eo die obtingat mali. verſus hi ſunt:

—— κεῖνος ὀλβιώτατος,
Ὅτῳ κατ᾽ ἦμαρ τυγχάνει μηδὲν κακόν.

Falſum argumentum allatum eſſe ab A. Gellio ad oſtendendum, inter Platonem & Xenophontem aliquid ſimultatis interceſſiſſe. CAP. XIIII.

A. GELLIVS libro XIIII. noctium Atticarum, aliquot argumenta collegit, quibus doceret, inter Platonem & Xenophontem neſcio quid occultæ ſimultatis interceſſiſſe. multo plura autem, & multo accuratiùs expoſita apud Athenæum libro vndecimo leguntur. ſed eorum, quæ poſuit Gellius, primum falſum eſſe, comperi. ait enim, neque à Platone Xenophontis, neq. contrà à Xenophonte Platonis vllam vnquam factam eſſe mentionem: cùm tamen vterque complurium Socratis ſectatorũ meminerit. Ego autem, ecquid Plato Xenophõtem vſquam nominauerit; non ſanè pronunciare auſim. apud Xenophõtem quidem libro tertio ἀπομνημονευμάτων, Platonem nominari video. Narrat enim Xenophon, Glauconem Ariſtonis filiũ, qui ad populum verba facere, & remp. gerere cuperet, cùm annos viginti nondum haberet, ſæpe ob id deluſum, & detractum è ſuggeſto: neque tamen amicorum ac domeſticorum precibus à tam temerario incepto eum reuocare cupientium obtemperantem, deſtitiſſe tandem Socratis auctoritate adductum. Socratem autem ei amicum fuiſſe ait propter Charmidem Glauconis filium, & propter Platonem. Γλαύκωνα δὲ, inquit, τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ᾽ ἐπεχείρει δημηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴκοσι ἔτη γεγονὼς, οὔτων ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων, οὐδεὶς ἐδύνατο παῦσαι, ἑλκόμε-

κόμενόι τε ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης δὲ εὔνους ὢν αὐτῷ διά τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος, καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. Hoc cùm primùm ſcripſi, non memineram, idem à Laërtio in Platonis vita notatū eſſe.

Secundam fortunam difficilè ferri, multorum grauium ſcriptorum teſtimoniis confirmatum. Cap. XV.

GRAVEM admodum ſententiam Gobryæ Xenophon dedit: quamque quotidiana experientia veram eſſe declarat. Difficilius videlicet reperiri qui ſecundam, quàm qui aduerſam fortunam bene ferant. Secundis enim rebus inſoleſcunt plerique homines, & efferuntur: aduerſis omnes ad temperantiam moderationemque reuocantur. id quod ille expreſſit his verbis: δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. M. autem Cato ille Cenſorius, etſi à Xenophōte, vt opinor, non hauſerat, vt qui à Græcis litteris abhorreret: prope tamen idem dixerat in Oratione pro Rhodienſibus. ex ea enim citantur hæc: *Aduerſæ res ſe domant, & docent, quid opus ſit facto: ſecundæ res lætitia tranſuorſum trudere ſolent à rectè conſulendo atque intelligendo.* Itaque non ſine cauſſa dictum eſt ab Horatio:

——bene ferre magnam
Diſce fortunam. &,
Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem: non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitia. &
Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare. ſapienter idem

Con-

Contrahes vento nimium ſecundo
Turgida vela.

aliaque multa eódem pertinentia. Non paucos enim fortuna, quos aduerſa non mouerat, propitia perculit. multiſque contingere videmus id quod Tantalo cõtigiſſe ait Pindarus: quem ait nequiiſſe concoquere felicitatem ſuam. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνατὸν ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη.

Ebrii nomen ad alia quædam à vino eleganter tralatum.
Cap. XVI.

Infatuatum proſperis rerum ſucceſſibus Cleopatræ animum eleganter admodum ac ſignificanter expreſſit Horatius, cùm eam dulci fortuna ebriam fuiſſe dixit. Pari autem elegantia olim Euripides, cùm induceret Electram cõquerentem de contumeliis quas patri ſuo mortuo imponeret Ægyſthus, fecit ipſam dicentem, ea omnia illum Clytæmneſtra ebrium facere. Ita enim loquitur:

Μέθῃ δὲ βρεχθεὶς τῆς ἐμῆς μητρὸς πόσις
Ὁ κλεινὸς, ὡς λέγουσιν, ἐνθρώσκει τάφῳ,
Πέτροις τε λεύει μνῆμα λάϊνον πατρός.

Sed & Flauius Philoſtratus in Herodis vita ſimili modo dixit homines diuitiis ebrios. ita enim ſcribit: οἱ γὰρ πλούτῳ μεθύοντες, ὕβριν τοῖς ἀνθρώποις ἐπαντλοῦσιν. & alicubi Lucretius homines ebrios curis. quam ad formam nos quoque haud ita pridem in ode quadam ad Anaſtaſium Iuſbertum Melchioris F. adoleſcentem eleganti ingenio, moribuſque optimis præditum, ita cecinimus:

—*non didicit modum*

Seruare, nec ſe legibus alligat,
Sed ſemper impermiſſa quærit
Immodico ebria mens amore.

Horatiana quædam genera loquendi è Græco expreſſa. CAP. XVII.

CVM multa & in his libris & in aliis loquendi genera notauerim, quæ Horatius à Græcis poëtis mutuatus eſt, videor mihi conuenienter inſtituto meo conſuetudinique facturus, ſi plura etiam notare perrexero. nam & de meipſo coniecturam faciens, hanc curioſitatem meam iis qui colunt hæc ſtudia, non iniucundam fore duco: & vtile puto eſſe iis, qui pangendis verſibus laudem aliquam ſibi parare in animo habent, pernoſcere, quomodo veteres Latini poëtæ Græcos loquēdi modos in Latium inuexerint: vt ipſi quoque, illorum exemplo, in eodem illo peregrinitatis aucupio elaborent. Ergo quod Nereus Paridi prædicens ea mala quæ ob raptam Helenam conſecutura erant, quaſi iam in re præſenti verſaretur, ita loquitur:

— ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:

id quiſquis legit, ſentit, opinor, quiddam tranſmarinum, neque in Romanorum conſuetudine poſitum. Nam, *furit reperire*, vehemens quidem, & illuſtre, & euidentiæ plenum loquendi genus eſt; ſed Latinis non vſitatum. eſt autem Euripidis, apud quem in Phœniſſis, is qui enarrat, quemadmodum mutuis ſe ictibus Eteocles & Polynices interfecerint, ita eos mox pugnaturos deſcribit:

Ἔσταν δὲ λαμπρὼ, χρῶμά τ' οὐκ ἠλλαξάτην,
Μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ. id eſt:

Steterunt coruſci, vultu eodem quo prius,

Haſtam

Haſtam furentes mittere alter in alterum.
neque non illud ἑλληνίζει, quòd meliorem patre dixit, cùm ſignificet fortiorem. ita enim Græci κρείττονα, aut ἀμείνονα. vt, Μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος σοῦ ἀμείνονι φωτὶ μάχεσθαι. & ipſe alibi, *Ceruus equum pugna melior*. vbi etiam minorem dixit, qui vinceretur: id eſt τὸν ἥττονα.

Breuitatem & obſcuritatem aptam eſſe ad terrorem inferendum, aliquot exemplis confirmatum. CAP. XVII.

BREVITAS loquendi, & ſermonis obſcuritas imperioſum quiddam habet: ideóque aptiſſima eſt minantibus vtraque, mirificéque prodeſt, ad animos eorum quibuſcum agimus, perterrefaciendos. nam vt in tenebris magis timentur omnia, quàm in luce: ſic illæ orationis quaſi tenebræ terribiliora reddũt ea quæ proponuntur. Idque, vt opinor, ſecuti ſunt Lacedæmonii, cùm ad Philippum ita ſcripſerunt: *Lacedæmonij Philippo. Dionyſius Corinthi*. Multo enim fortior, &, vt Lucretii verbo vtar, penetralior illa breuitas fuit, quàm ſi ita dixiſſent: Dionyſius cùm aliquando præpotens tyrannus fuerit, vti tu es, nunc tamen regno exutus priuatam Corinthi vitam agit. Vide, ne, dum aliorum libertatem ſtudes opprimere, idem tibi quoque contingat. quæ iam non deterrere, ſed admonere cupientium fuiſſet oratio. Neque diſſimile illud Demetrii ad Locrenſes: *Faxo, cicadæ apud vos humi canant*. cùm ſignificaret, totam à ſe illorum regionem deuaſtatum iri. Atœas quoque Scytharum rex hanc olim epiſtolam ad Byzantinos miſiſſe fertur: *Nolite vectigalibus meis detrimento eſſe ne equæ meæ ad vos aquatum eant*. Idanthuras autem, qui & ipſe Scythis regio imperio præfuit, multo etiam

obſcurius. nam ad Darium, qui Iſtrum traiecerat, litteras quidem, quibus ei minaretur, miſit nullas, ſed pro litteris ſymbolũ hoc: *murem, ranam, auem, ſagittam, aratrum*. Cumq. hæc in Darii caſtris alius aliter interpretaretur: Orontopagas tribunus militum cenſuit ſignificari, eos omnium rerum deditionẽ eſſe facturos. domorum: hoc murem innuere. aquarum, aeris, armorum, regionis: harum rerum ſymbola eſſe, ranam, auem, ſagittam, aratrum. At Xiphodres longè alio modo interpretatus, Nos verò, inquit, quantum hæc ſymbola oſtendunt, niſi aut terram ſubeamus, vt mures: aut aquam, vt ranæ: aut euolemus, vt aues: non effugiemus ipſorum tela: neque enim terræ, quam ipſi arant, domini ſumus. Hoc Pherecydem Syrium narrare, ait Clemens Alexãdrinus. Herodotus autem in Melpomene hanc ipſam hiſtoriam aliquanto aliter narrat.

Locus Virgilii aliter, quàm à Seruio & Macrobio expoſitus. CAP. XVIII.

EXCESSERE *omnes, adytis, ariſq́; relictis,*
Di, quibus imperium hoc ſteterat.

Hos verſus, qui ab Ænea in ſecundo Æneidos proferuntur, Seruius, & poſt eum Macrobius referendos cenſuerunt ad veterem quandam Romanorum conſuetudinem, qui cùm obſiderent vrbem hoſtium, eamque iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent tutelares illius deos: quòd aut aliter vrbem capi poſſe non crederent: aut, etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. Ego autem, cum iis qui hanc opinionem ſequuntur, non ſanè contenderim. nam & ratione ſatis probabili nixa eſt, & à bonis auctoribus profecta. neque

neque non tamen hanc veriorem & ſimpliciorem puto: ea nocte, qua capta eſt Troia, viſos eſſe deos Æneæ, exeuntes è templis, & ſimulacra ſua aſportantes. Solitas certè à diis ſuis deſeri eas ciuitates, quæ mox in hoſtium poteſtatem venturę eſſent, aut ſaltem ęam fuiſſe veterum opinionem, oſtendit Æſchylus, apud quē Eteocles offenſus ſuperſtitione mulierum, quæ vagantes per templa, in tanto ciuitatis periculo, implebant omnia clamoribus, iubet eas id modò optare ac precari, vt turris ciues ab armis hoſtium protegat. quem cùm illæ interrogaſſent, vndenam id, niſi à diis, futurum putaret: reſpondens ille, quaſique illudens, ait vulgo dici ſolitum, excedere deos, cùm vrbs aliqua capitur. Verſus hi ſunt è fabula, quæ inſcribitur ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

Ετ. Πύργον στέγειν εὔχεσθε πολεμίων δόρυ.
Χο. Οὐκοῦν τάδ' ἔσται πρὸς θεῶν; Ετ. ἀλλ' οὖ θεοὺς
Τοὺς τῆς ἁλούσης πόλεως ἐκλείπειν λόγος;

quem in locum ſcholiaſtes ait, id contigiſſe Troianis. Λέγεται γὰρ, inquit, ὅτι ὅταν ἔμελλε πορθηθῆναι ἡ Τροία, ἐφάνησαν οἱ θεοὶ τοῖς Τρωσὶν ἀναλαβόμενοι ἐκ τῶν ναῶν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν. Æneæ autem, propter ſingularem ipſius pietatem, eos potius, quàm cuiquam alii, apparuiſſe, credibile eſt. Sic & Tyriorum multis, cùm Tyrum Alexander Philippi filius obſideret, viſus eſt in ſomnis Apollo dicere, ſe ad Alexādrum abire: non enim ſibi placere quæ in ciuitate fierent. neque ita multo pòſt capta eſt Tyrus.

Illuſtratus Platonis locus ex Alcibiade primo.

CAP. XX.

VRBANO & eleganti artificio vſus eſt Socrates ad reprimendum Alcibiadis faſtum, in eo dialogo qui in-

qui inſcribitur Alcibiades primus. nam cùm ſibi perſuaderet adoleſcens ille, (quod eius ætatis eſſe ingenium ſolet) abunde iam inſtructum eſſe ſe iis omnibus rebus, quæ ad adminiſtrandam remp. pertinerent, blandè aggreſſus hominem Socrates, paulatim interrogando eò perduxit, vt ex ipſius reſponſionibus apertè efficeretur, eum nullam eſſe adhuc iuſti & iniuſti ſcientiam conſecutum. cumque ægreferret quodammodo Alcibiades, & indignaretur, quòd inſcientiam ſibi exprobrari putaret: purgat ſe Socrates, affirmatque, ſe nihil prorſus tale in eũ dicere: ipſum eſſe Alcibiadem qui de ſe fateretur. Ita autem loquitur: Τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἄρα συμβαίνει ὦ Ἀλκιβιάδη. σοῦ τάδε κινδυνεύεις, ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ ἀκηκοέναι. οὐδ' ἐγώ εἰμι ὁ ταῦτα λέγων, ἀλλὰ σύ. ἐμὲ δ' αἰτιᾷ μάτην. Vſuuenit, inquit, nobis ô Alcibiade, id quod ait Euripides. periculum eſt, ne tu ex te ipſo hæc, non ex me, audias: neque ego ſum huius ſermonis auctor, ſed tu. me autem fruſtra incuſas. Quæ verba, ſi quis fortè auet ſcire, quem ad locum Euripidis referantur: legat Hippolytum coronatum. ibi enim hos verſus reperiet:

Τρ. Τί φῄς; ἐρᾷς ὦ τέκνον ἀνθρώπων τίνος;
Φαι. Ὅστις ποθ' οὗτος ἔσθ' ὁ τῆς ἀμαζόνος.
Τρ. Ἱππόλυτον αὐδᾷς; Φαι. σοῦ τάδ' οὐκ ἐμοῦ κλύεις.

MARCI

M. ANTONII MVRETI AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SEXTVS.

De prænotionibus, quibus ſcientiarum omnium principia debentur. explicatum & correctum principium poſteriorum analyticorum Ariſtotelis. CAP. I.

EORVM quæ ab hominibus aut diſcuntur, aut docentur, non nulla eiuſmodi ſunt, vt planè nullam mentis agitationem requirentia, ſenſu propè nitantur vno: alia, in quibus motus quaſi quidam mētis neceſſarius eſt, progredientis ex vno in aliud, viamq́; ſibi paulatim ex aliis ad alia munientis. etenim vbi quis, exempli cauſſa, ſaltare diſcit, nullo ad eam rem mentis motu indiget: tantum opus eſt, vt quod magiſtrum facientem viderit, id ipſe quoque imitari ſtudeat, & ea quæ videt, in memoria infigere: vt, cùm volet poſtea, etiam ſine doctoris opera, eodem modo, atque ordine corpus mouere poſſit. iis autem in rebus nullum omnino mentis eſſe munus, vel ex eo intelligi poteſt, quòd talia etiam beſtię diſcunt: quódque in hominum genere non minùs ſępe tardo & hebeti quàm celeri & acuto præditis ingenio, talium artium præſtantiam contingere videmus. ac cùm illa philoſophiæ, vt ita dixerim progymnaſmata diſcimus, quæ,

mus,quæ,propter perfectionem, cõmune diſciplinarum nomẽ effecerunt ſuum: multoq. magis, cùm ad illam ipſam bonorũ omnium parẽtem philoſophiam accedimus: ibi verò cernitur & exercetur illa vis,quã Græci, quorum fuit & doctrina maior & verborum copia vberior, διάνοιαν, vulgares ſapientiæ magiſtri, non vſitato veteribus, magis quàm ad rem exprimendam non apto vocabulo, diſcurſum nominarunt. Quod vtinam veniſſet in mentem priſcis illis Latini ſermonis auctoribus aut hoc ipſo vti,aut aliud nobis quo vteremur tradere:ſimulque alia quamplurima procudere, quorum ope philoſophia Latinis litteris explicari commodè poſſet. præſtiterat, aliquid diligentiæ, ſine fuco,& ſine pompa, conferre ad eam rem, quàm ſtultos illos non modò ante victoriam, ſed propè ante pugnam pæanas canere: & tam ſæpe gloriari,ac clamare, victam à ſe etiam verborũ copia Græciam: cuius ipſi lautam illam ac copioſam ſupellectilem non modò adæquare, ſed ne contemplari quidem ſatis atque inſpicere potuiſſent. ſed profectò ita eſt,vt dicam; nulli vnquam,qui res ignorarent,nomina, quibus eas exprimerent, quæſierunt. beati autem illi, & opulenti, & omnium gentium victores Romani in petendis honoribus, & in prenſandis ciuibus, & in exteris nationibus verbo componendis, re compilandis occupati,philoſophandi curam ſeruis aut libertis ſuis, & Græculis eſurientibus relinquebãt. ipſi,quod ab auaritia, quod ab ambitione, quod à voluptatibus reliquum erat temporis,eius ſi partem aliquam aut ad audiendum Græcum quempiam philoſophum, aut ad aliquem de philoſophia libellum vel legendum, vel ſcribendum contuliſſent, iam ſe ad eruditionis culmẽ perueniſſe,iam victam à ſe & profligatam

fligatam iacere Græciam ſomniabant. ſed nos, his omiſſis, pergamus id exequi, de quo dicere inſtitueramus. Eſt igitur quædam *διδασκαλία τε καὶ μάθησις διανοητική*: quædam in qua *τῆς διανοίας* nullum munus, nullum officium eſt. ad hanc nullius rei neceſſaria eſt prænotio. illa perfici, niſi antecepta aliqua & antegreſſa notione, non poteſt. è perceptis enim quibuſdam & cognitis rebus moueatur *ἡ διάνοια*, neceſſe eſt: & ex iis ad alia quæ nondum etiam cognita ſunt, feratur. atque id cauſſæ eſt, cur ſummus magiſter, Ariſtoteles, principio libri tertii analyticorum ſcripſerit, omnem *διδασκαλίαν*, & omnem *μάθησιν*, quæ quidem ſit *διανοητικὴ*, effici & exiſtere ex anticipata notione. Atque id in Geometria, ceteriſque mathematicis facillimè perſpici poteſt. etenim quem, quæſo, ordinem tenẽt, qui eas docent? num acceptum auditorem confeſtim deducunt ad ea, in quibus vi & facultate *τῆς διανοίας* opus eſt? minimè verò: ſed primùm tradunt finitiones, poſtulata, communes ſententias: quæ omnia ſine vllo (vt ita dicam) diſcurſu mens apprehendit. tum demũ veniunt ad theoremata, & ad problemata, in quibus iam *ἡ διάνοια ἐνεργεῖ*: quod facere nunquã poſſet, niſi eæ, quas diximus, notiones anteceſſiſſent. Semper enim (dicam Gręce, quò dicam meliùs) *τῇ τῆς διανοίας ἐνεργείᾳ ἢ νοῦς, ἢ αἴσθησις προηγεῖται*. Neq. non idem in ceteris artibus fieri videmus. etiamq́ue tum qui ſyllogiſmo, tum qui inductione ad aliquid probandum vtuntur, eandem viam tenent. illi enim ſumunt *τὸ καθόλου*, tanquam notum & exploratum iis quibuſcum verba faciunt: hi è ſingulis rebus, quę notæ ſint ei quocum diſputant, probant *τὸ καθόλου*. eademq́ue apud rhetoras exemplorum & enthymematum ratio eſt. Duo ſunt autem genera prænotionum.

nam

nam & quæ ſit cuiuſque vocabuli vis, præcognitum eſſe oportet, antequàm accedas ad vllam διδασκαλίαν διανοητικὴν, &, quæ ponuntur in diſputando, vt ea eſſe præcognoſcatur, neceſſe eſt. duæ igitur prænotiones: τί ἐστι τὸ λεγόμενον, καὶ ὅτι ἐστὶ: quarum aliis in rebus altera tantùm neceſſaria eſt, in aliis vtraque. Iam poterat ex iis, quæ dicta ſunt, dubitatio quædam exoriri. Si enim diſcere eſt cognitionē alicuius rei aſſequi, quomodo fieri poteſt, vt è præcedenti cognitione fiat μάθησις? quid autem opus eſt doceri, id, quod iam antea prænoueris? ad hanc dubitationem eximendam, ait Ariſtoteles. Ἔστι δὲ γνωρίζειν, τὰ μὲν πρότερον γνωρίζοντα, τὰ δὲ καὶ ἅμα λαμβάνοντα τὴν γνῶσιν. id eſt: Fieri autem poteſt, vt aliquis γνωρίζοι id, quod partim prius ἐγνώκει, partim eius eo ipſo tempore λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Scio autem hæc verba longè aliter ab omnibus interpretibus accipi. quorum ſi ſententiam probarem, cauſſa non erat, cur his de rebus verbum facerem. Nunc, rectè an minus, alii viderint: certè quidem ab eis toto, vt dicitur, cælo diſſentio. Τὰ μὲν & τὰ δὲ, accipio, vt in illo è libro primo De arte dicendi: τὰ μὲν, δι᾽ ἀπαιδευσίαν, τὰ δὲ, δι᾽ ἀλαζονείαν, τὰ δὲ καὶ δι᾽ ἄλλας αἰτίας ἀνθρωπικάς. Ac quamuis poſteriore loco vulgo legitur, τῶν δὲ, tamen in quibuſdam vetuſtis libris, eam, quam ipſi afferimus, ſcripturam fuiſſe, vel de Philopono cognoſci poteſt. neq. non libentiùs, pro γνωρίζοντα, legerem, γνωρίσαντα. ſed tamen nihil refert. Non eſt igitur abſurdum, etiam ſi quis dicatur diſcere id, quod antea quodammodo ſciebat. ſed ſi diceretur eodem modo diſcere quo antea ſciuerat: id demum abſurdum eſſet. quod Ariſtoteles ipſe his verbis exprimit: Ἄτοπον γὰρ, οὐκ εἰ οἶδέ πως μανθάνει, ἀλλ᾽ εἰ ὡδὶ. οἷον ᾗ μανθάνει, καὶ ὥς. ita enim legenda illa ſunt, non, vt vulgo leguntur

guntur. idque etiam de illa rudi & inculta, ſed fideli vetere tralatione cognoſcitur. Etenim fieri poteſt, vt quis vniuerſe ſciat, omnia frigida habere vim ad inducendum ſomnum, qui tamen papauer aut lactucam eius generis eſſe neſciat. Is cùm de eorum alterutro idem γνωρίσει, diſcet id, quod quodammodo antea ſciuerat. quod enim de toto genere ſcitur, etiam de qualibet parte ſcitur: ſed tamen ita diſtinctè ac definitè neſciuerat. Ergo τὰ μὲν πρότερον ἐγνώριστε, τὰ δ' καὶ ἅμα λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Sic quoque qui didicit finitiones, poſtulata, communes ſententias, à quibus exorditur Euclides: is cùm poſtea diſcit, Super propoſita linea recta triangulum æquilaterum conſtitui poſſe; diſcit id, quod quodã modo præſciuerat. nam ex illis hoc efficitur. & qui nouit principia, nouit quodammodo concluſionem. non tamen diſcit, ἢ καὶ ὡς ἐγνώκει, ſed diſtinctiùs & enucleatiùs. Non autem in omnibus quæ diſcuntur, διὰ τοῦ μέσου τὸ ἔσχατον γνωρίζει: imò verò ſunt quædam, quæ ἀμέσως cognoſcuntur: vt principia, & ea quæ ſub ſenſum cadũt. Mentis enim & ſenſus ἄμεσος cognitio eſt. Ariſtoteles eo loco ponit tãtum exemplum ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα: ſed de principiis idem alibi docet. Cùm autem vulgo legatur, ὅσα εἴδη τῶν καθ' ἕκαστα τυγχάνει ὄντα, non εἴδη legendum eſt, ſed ἤδη, vt & vetus interpres legit. in quo falſi ſunt ii qui ſe diſertos, quàm intelligentes, haberi maluerunt. His autem de rebus diſputauerat etiam Ariſtoteles eo libro qui proximè anteceſſerat, ἐν τῷ περὶ τῆς καθ' ὑπόληψιν ἀπάτης. Hæc iudicari cupio ab hominibus & Græcæ linguæ intelligentibus, & re, non verbo, philoſophis. ἄγροικοι καὶ ἄμουσοι quomodo accepturi ſint, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Axiomata quomodo Latinè vocanda ſint. CAP. II.

INEPTE faciunt, qui ἀξιώματα dignitates vocãt: cuius prauæ conſuetudinis Hermolaus Barbarus auctor fuit. neque nego ἀξίωμα interdum idem valere, quod dignitatem; ſed nihil hoc ad ea, de quibus agimus, axiomata. neque minus ineptiunt, qui proloquia vocant, aut pronuntiata: in quorum tamen poſteriore Ciceronem ſe habere auctorem putant. ſed falluntur. Nam Cicero hanc vocem, ita vt à Stoicis accipiebatur, interpretatus eſt: qui axioma vocabant quamlibet enuntiationem, id eſt ἀπόφανσιν. id quod Laërtius docet. ac ſi quis eo modo ἀξίωμα accipiat, tum ſanè vel pronunciatũ, vel, ſi volet, proloquium dicat. Apud Ariſtotelem quidem & mathematicos alia huius vocabuli vis eſt. qui, vt notum eſt, axiomata vocant communes quaſdam ſententias, quæ non tantùm veræ ſunt, ſed etiam veræ omnibus videtur. Verbum autem ἀξιοῦν, ſæpè apud Græcos, ſine vlla dignitatis aut indignitatis ſignificatione, idem valet, quod exiſtimare ac ſentire. Inde igitur ἀξιώματα, ὅτι πάντες οὕτως ἀξιοῦσιν. vnde & κοιναὶ ἔννοιαι vocantur. Aut igitur vocem Græcam retinuerim, aut ſententias potiùs, quàm vel pronunciata, vel proloquia, vel dignitates dixerim.

Comparatione quadam Lucretiana vſus etiam Themiſtius oſtenditur. CAP. III.

NOTA eſt comparatio, qua vſus eſt Lucretius, cùm ſe idem facere dixit, quod medicos: qui amatam aliquam potionem pueris dare cupientes,

—prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flauoq; liquore.

videtur

videtur autem ea fuiſſe etiam apud Græcos celebris. Themiſtius quidem certè ea vtitur: quem veriſimile eſt eam ex aliquo vetuſtiore ſumpſiſſe. Nam in oratione, qua Nicomedenſes ad philoſophiam exhortatus eſt: Imitandi ſunt, inquit, nobis ſapientiores medici: qui pharmaca ea, quæ amariora ſunt, circumlito prius melle poculo, bibenda præbent. *μιμητέον ἡμῖν τοὺς σοφωτέρους τῶν ἰατρῶν, οἳ τὰ πικρότερα τῶν φαρμάκων, μέλιτι τὴν κύλικα περιχρίσαντες, πίνειν διδόασι.*

Ut multas alias diphthongos, quæ nunc vſurpari deſierunt, ita oi pro œ, apud veteres fuiſſe. emendatus Plauti locus. CAP. IIII.

MVLTIS vſos diphthongis veteres, præter eas, quibus hodie vtimur, conſtat. nam & Fourios dicebant pro Furiis, & Paitos ac Aimilios pro Pætis & Æmiliis, & de Sabineis triumphaſſe Tarquinium, de Etruſceis Ser. Tullium, in veteribus monumentis legimus. Quinetiam vt *ai* pro *æ*, ſic *oi* pro *œ* interdum ſcribere, vt opinor; ſolebant. itaque apud Plautum in Menæchmis *proilium*, & *proilio*, in veteribus libris ſcriptum animaduerti, pro eo, quod nunc prœlium, & prœlio ſcriberemus. Verſus hi ſunt, quibus Erotij meretricis cum paraſito Peniculo, & cum Menæchmorum fratrum altero colloquium quoddam continetur.

ER. *Anime mi Menæchme ſalue.* PE. *quid ego?* ER. *extra numerum es mihi.*

PE. *Iſtud idem aliis aſcriptiuis fieri ad legionem ſolet.*

ME. *Ego iſtic mihi hodie apparari iuſſi apud te proilium,*

Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.

hoc qui non intellexerant, priore loco diſceſſerunt à

vetere ſcriptura, & fecerunt, *prælium*: poſteriore autem, vnam vocem diſcerpſerunt in duas, & ſcripſerunt, *pro Ilio.* quod qui ad Troianas pugnas retulerunt, etſi eis plurimum tribuo, adduci tamen, vt ipſis aſſentiar, hac quidem in parte non poſſum.

Dominos, niſi cupiditatibus ſuis imperent, ne ſeruis quidem ſuis imperare poſſe. CAP. V.

QVIBVS in domibus aut paterfamilias, aut materfamilias nequiter libidinoſeq. viuat, in eis ſeruos non eſſe ſeruos, neque communi condicione ſeruitutis vti, ſed liberiùs, licentiùs, diſſolutiùs viuere, & quotidiana docet experiētia, & M. Tullius in Cœliana defenſione grauiſſimè ac ſapientiſſimè dixit. ſerui enim, vt alicubi ſalſiſſimus, vrbaniſſimuſque ſcriptor poſuit Lucianus, omnium conſcij ſunt, quæ à dominis aut pulchrè aut turpiter fiunt. quocirca qui ea deſignant flagitia, quæ latêre atque occultari expediat, ij, tantùm abeſt vt metuantur à ſeruis, ipſimet metuunt ſeruos: vtpote quos neceſſariò habeant aſſiduos ſuorum facinorum teſtes. Hoc igitur argumento vſus eſt Cicero, vt doceret, veriſimile nō eſſe, M Cœlium cum Clodiæ ſeruis conſilium de veneno ei præbendo communicaſſe. Lyſias quoque in Oratione, quam ſcripſit ei qui ſacram oleam incidiſſe arguebatur, hoc ipſo eum argumento vtentem fecit: nunquam auſurum fuiſſe ſe id facinus committere, cùm & conſcios eius ſeruos adhibere oporteret, & ipſe, eo perpetrato, non ſeruos eos poſtea, ſed dominos habiturus eſſet: neque vllo modo auſurus in eos animaduertere, quicquid illi tandem feciſſent. πῶς οὖν, inquit, οὐκ ἂν ἦν ἀθλιώτατος ἀνθρώπων ἁπάντων, εἰ τοὺς ἐμαυτοῦ θεράποντας, μηκέτι δούλους ἔμελλον ἕξειν,

ἀλλὰ

ἀλλὰ δεσπότας τὸν λοιπὸν βίον, τοιοῦτον ἔργον συνειδότας; ὥστε εἰ καὶ τὰ μέγιστα εἰς ἐμὲ ἐξημάρτανον, οὐκ ἂν οἷόν τε ἦν, δίκην με παρ' αὐτῶν λαμβάνειν. εὖ γὰρ ἂν εἰδείην, ὅτι ἐπ' ἐκείνοις ἦν καὶ ἐμὲ τιμωρήσασθαι, καὶ αὐτοῖς μηνύσασιν ἐλευθέροις γενέσθαι. Miſerrima igitur eſt impurè ac turpiter viuentium condicio, quibus ad cetera damna illud etiam accedit, vt in quos imperium exercere debuerant, eos reuereri ac metuere adigantur.

Homerum & Aeſchylum Athenienſes, Tyrtaeum Lacedæmonij quo honore affecerint.

CAP. VI.

HOMERI poëmata quanti fecerint Athenienſes, quamq. vtilia eſſe ad inflamãdos honeſtatis ac dignitatis amore animos iudicarint, hinc exiſtimari licet: quòd legem tulerunt, vt quinto quoque anno in Panathenæis, eius vnius ex omni poëtarum numero carmina publicè canerentur. ita enim cogitabant, leges præcipere quidem, quid faciendum, fugiendumque ſit, ſed propter breuitatem, non docere: at poëtas, qui vitam hominum imitantes, res præclarè ac fortiter geſtas, copioſè exponerent, eaſque propemodum ante oculos conſtituerent, aptiores eſſe ad perſuadendum. Similem autem honorem habuerunt Lacedæmonij Tyrtæo. cùm enim ceteroqui à poëticis ſtudiis alieni eſſent, neque poëtarum cantus libenter audirent, lege tamen conſtituerant, vt quoties cum hoſtibus dimicaturus in procinctu cõſtitiſſet exercitus; conuocarentur, milites in tabernaculum regium: ibique audiendis Tyrtæi carminibus ad ſpernendam pro patria vitam incitarentur. Æſchylo quoq. idem propè honos à populo Athenienſi tributus eſt. vnius enim ex omnibus tragicis fabulæ, ipſo etiam mortuo,

vt docerentur, decreto publico ſtatutum erat.

Illuſtratus locus ex Ariſtotelis categoriis.
CAP. VII.

ARISTOTELES in extremo libro Categoriarum cùm docuiſſet multis modis *habendi* verbum accipi, addit: λέγεται δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα. Quid autem illud ſit, cùm vir mulierem, aut mulier virum habere dicitur: id quia vulgò non ſatis intelligi video, explicabo. Is ergo mulierem quampiam habere dicebatur, aut qui eam vxoré duxerat, aut etiam cui illa dicto audiens erat, qui ad eam, pro ſuo iure, cùm volebat, vẽtitabat, eaque ad arbitrium ſuum fruebatur. atque ita dictum eſt olim ab Ariſtippo, ἔχω Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. & apud Lucianum: Τὸν στρατιώτην Θαΐ τὸν Ἀχαρνᾶνα, ὃς πάλαι μὲν Ἀβρότονον εἶχε, μετὰ ταῦτα δὲ ἠράσθη ἐμοῦ, οἶδας; neque non Latini idem eodem verbo indicabant. vt Cicero, qui illud voluptarij philoſophi dictum, quod modò memorauimus, ita extulit: Sed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cùm eſſet obiectum, habere eum Laida. habeo, inquit, non habeor. Græcè hoc melius. tu, ſi voles, interpretabere. Nam illum Ciceronis locum, vt hoc ὁδοῦ πάρεργον admoneam, ita legendum iudico: & quas omiſi voces, gloſſas eſſe. neque alio ſenſu dictum eſt à Terentio:

——heus puer,
Dic ſodes. quis heri Chryſidem habuit?

ad eandem etiam rem exprimendam *ductandi* verbo vtebantur. vt enim ductat exercitum is, cui páret exercitus: ita ductare mulierem dicitur is, cui illa obtemperat, morigeraq. eſt in rebus omnibus. Plautus:

Solus ſolitudine ego ted atque ab egeſtate abſtuli.

Solus

Solus ſi ductim, referre gratiam nunquam potes.
Solus ductato, ſi ſemper ſolus quæ poſcam dabis.
& eodem modo Terentius,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meā ductes grat is?
atque ita intelligendum eſt illud Fabij libro octauo: *Ductare exercitus, & patrare bellum, apud Salluſtium dicta ſanctè & antiquè, ridentur à nobis, ſi diis placet.* Nam de illo altero verbo in Catullum diximus. Sed & idem ſignificantes, mulierem cum aliquo eſſe dicebant. Plautus:

Mane, mane, audi. dic quid me æquom cenſes pro illa tibi dare,
Annum hunc ne cum quiquam alio ſit? Idem:
Diabolus filius Nicocli Cleretæ
Lenæ dedit dono argenti viginti mnas,
Philænium vt ſecum eſſet noctes & dies,
Hunc annum totum.

Græci autem ζυνεῖναι ſæpius, vt videtur, περὶ τ ἐνεργείας αὐτῆς, hoc eſt, de ipſa corporum commiſtione accipiebant. non nunquam tamen aliter, vt, ὁ μὲν ἡλικιώτης σου γαμμέδης, ὁ τοῦ γείτονος Αἰεισαινέτου ὑὸς, γαμεῖ ἤδη, καὶ σωφρονεῖ. σὺ δ᾽ μέχει τίνος ἑταίρᾳ ζυνεῖ; Neque non Ariſtoteles ipſe ſignificauit, ſe hoc, quod dico, intelligere: ſed tecto verbo, & pudoris ac verecundiæ pleno. ſubiunxit enim: οὐδὲν γὰρ ἄλλο τοῦ ἔχειν γυναῖκα σημαίνομεν, ἢ ὅτι συνοικεῖ. nam συνοικεῖν ſi quis hoc loco idem valere putat, quod in iiſdem ædibus degere, ac non illud potius ipſum, quod ſuprà dixi περὶ τοῦ ἔχειν, fallitur. ita enim eos hoc quoque vſos eſſe conſtat. Hippocrates, περὶ παρθενίων. Κελεύω δὲ ἔγωγε τὰς παρθένους, ὁκόταν τὸ τοιοῦτον πάσχωσιν, ὡς τάχιστα ξυνοικῆσαι ἀνδράσιν. Andocides: καὶ ζυνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. Lucianus, Θεῶν κρίσει. Δοκεῖ πς

αὐτῷ συνοικεῖν Ἰσαίᾳ γυνή. & Laërtius in Ariſtippo: Πρὸς τὸν αἰτιώμενον ὅτι ἑταίρᾳ συνοικεῖ. ἆρά γε, εἶπεν, μή τι διαφέρει καὶ οἰκίαν λαβεῖν, ἐν ᾗ πολλοί ποτε ᾤκησαν, ἢ μηδείς; id autem quod vocauerat συνοικεῖν, paulo infra vocat συνεῖναι.

Correcti loci duo è primo libro Topicorum. Item alius è quinto Ethicorum.

CAP. VIII.

LIBRO primo De arte Dialectica, quæ Topica vocantur, ita ſcriptum eſt: Ἕξομεν δὲ τελέως τὴν μέθοδον, ὅταν ὁμοίως ἔχωμεν, ὥσπερ ἐπὶ ῥητορικῆς, καὶ ἰατρικῆς, καὶ τῶν τοιούτων δυνάμεων. τοῦτο δ' ἐστὶ, τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα. ſemper autem mihi ſuſpectus fuit is locus: neque vnquam aliter mihi perſuadere potui, quàm totum illud, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα, inducendum eſſe: neque ſcriptum ab Ariſtotele, ſed temerè inculcatum ab aliquo imperito. nullus enim iis verbis videtur ſubeſſe ſenſus: etſi non ſum neſcius, quomodo ea vulgò accipi ſoleant. ſed qui purgatas aures habent, facilè mihi hoc, vt ſperare videor, aſſentientur. Neque leue argumentum ad hanc coniecturam firmãdam putari debet: quòd vetus Latinus interpres facit à me; illaque verba omnino non agnoſcit. nam conſtat eum & expreſſiſſe, ſi non eleganter, fideliter quidem certè, omnia quæ repererat: & vſum libro, ἀμήχανον ὅσον, meliore & emendatiore iis omnibus qui nunc circumferuntur. Alexander quoque, aut quiſquis eſt Græcus ille, qui commentarios ſcripſit, nullo modo ea videtur agnoſcere. quod me magis, vt in ſentẽtia permaneam, facit. Sed & paulo infrà, eodem modo peccatum eſt. vbi enim vulgò legitur: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα καὶ ταὐτά, ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι, καὶ περὶ ὧν οἱ συλλογισμοί. γίνονται μὲν γὰρ οἱ λόγοι ἐκ τῶν προτάσεων,

σεων, περὶ ὧν ἤ οἱ συλλογισμοὶ, τὰ προβλήματά ἐστι: ibi ergo neminem, qui Ariſtotelicam dicendi rationem calleat, dubitaturum puto, quin præſtet ita legi: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα, καὶ τὰ αὐτὰ, ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι, καὶ περὶ ὧν. γίνονται μὲν γὰρ ἐκ τῶν προτάσεων, περὶ ὧν ἤ, τὰ προβλήματά ἐστι. λόγων autem nomine & ſyllogiſmos intelligit, & inductiones. eodem propè modo memini, correctum eſſe à me iampridem locum quendam è quinto νικομαχείων: qui vulgò ita legitur: ὁ δ' ἄδικος οὐκ ἀεὶ τὸ πλέον αἱρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τῶν ἁπλῶς κακῶν. ἀλλ' ὅτι δοκεῖ καὶ τὸ μεῖον κακὸν ἀγαθόν πως εἶναι, τοῦ δ' ἀγαθοῦ ἐστιν ἡ πλεονεξία, διὰ τοῦτο δοκεῖ πλεονέκτης εἶναι. ἔστι δ' ἄνισος. τοῦτο γὰρ περιέχει, καὶ κοινόν. καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ, ἡ παρανομία, ἤτοι ἡ ἀνισότης, περιέχει πᾶσαν ἀδικίαν, καὶ κοινόν ἐστι πάσης ἀδικίας. ego autem legendum cenſeo: ἔστι δ' ἄνισος, καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ περιέχει καὶ κοινόν ἐστι. cetera verba, iis admiſta, delenda eſſe. In quo quid librarios deceperit, non eſt difficile cōijcere hominibus in hoc genere exercitatis. Hanc correctionem à me acceptam, Dionyſius Lambinus, vir acutiſſimo ingenio, acerrimoque iudicio præditus, rettulit in ſcholia in eos libros ſua. niſi quòd, cùm meam ſententiam exponeret, verba illa, πᾶσαν ἀδικίαν, & πάσης ἀδικίας, reliquit. quæ mihi vel maxima cauſſa fuit hoc quoque loco teſtificandi, quid ſentirem. non tantum enim exiſtimo, è gloſſematis illa fluxiſſe, verùm etiam è falſis & ineptis gloſſematis. nam verba illa, περιέχει, καὶ κοινόν ἐστι, ſi quis attentè conſideret, non πρὸς πᾶσαν ἀδικίαν, ſed πρὸς τὸ πλέον, καὶ πρὸς τὸ ἔλαττον referenda ſunt.

Videri Plautum dixiſſe rem voluptatum *eodem planè modo, quo Græci dicerent* τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. CAP. IX.

REM *voluptatum*, pro ipſis voluptatibus dixiſſe

videtur Plautus in Amphitruone: vbi Alcumenam ita loquentem facit:

Satin' parua eſt res voluptatum in vita atque ætate
agunda
Præ quod moleſtum eſt? cuique hominum in ætate ita
comparatumſt,
Ita dis eſt placitum, voluptati vt mœror comes con-
ſequatur.

quod ſi eſt, haud facilè dixerim, vbi præterea in tota lingua Latina hoc loquendi genus reperiatur. ſed videri poteſt ſumptum à Græcis. illi enim planè ita dicerent, τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Ita locutus eſt Euripides in Phœniſſis:

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

qui tamen verſus ab imperitis deprauatus, ita vulgò legitur,

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν γένος ἔφυ.

ſed vocem γένος delendam eſſe, & lex carminis indicio eſt, & è ſcholiaſte facilè colligitur. Ita etiam Xenophon libro ſecũdo παιδείας: Τὸν Ἀράβιον τὸν Μάραγδον, ἱππέας τε εἰς μυρίους, καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. & Herodotus libro tertio: πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀρνίων ἐκλέπουσι. & Ariſtophanes Pluto,

Πολὺ χρῆμα τι μαχῶν, καὶ κρεῶν ὠπτημένων.

& principio νεφελῶν,

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν, ὅσον
Ἀπέραντον. οὐδέποθ' ἡμέρα γενήσεται;

quos verſus ita olim pueri interpretati ſumus, cùm eam fabulam, exercitationis cauſſa, in Latinum ſermonem conuerteremus:

Rex Iupiter, quàm immenſa res eſt noctium.
Nunquam ne pulſa nocte naſcetur dies?

De quodam Plautino ioco, itemq́ꝫ de loco quodam è Catone maiore Ciceronis diſputatum.

CAP. X.

IOCATVS eſt, vt ſolet, Plautus, cùm in Pſeudolo ita cum lenone loquentem induxit coquum:

Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea,
Item vt Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamento, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum,
Item te ego faciam.

Neque enim Peliam Medea, ſed Æſonem è ſene iuuenem reddidit: cùm autem recepiſſet, idem ſe facturam Peliæ; effecit, vt infelix ſenex natarum ſuarum manibus concideretur. quod ſi coquus ille item feciſſet iuuenem Ballionem, vt Medea Peliam fecerat; non ſanè bonam neque expetendam operam ei dediſſet. fieri etiam poteſt, vt perſonæ ſeruierit: & cùm loquentem induxiſſet hominem ſordidum & abiectum, de induſtria perperam ab eo narrari veterem illam fabulam fecerit. Quòd ſi Ciceronis etiam illud è Catone maiore ita legendum eſt (vt ſanè legendum puto.) *Quò quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facilè retraxerit: neue tanquam Peliam recoxerit*: nimirum tale aliquid hic quoq; comminiſcendum eſt. nam aut decorum id & conſentaneũ Catoni credidit: quòd & memoria vacillare γεροντικόν ἐστιν: & interdum habet aliquid grauitatis in magnis viris minus accurata fabularum & talium rerum cognitio: aut hoc quoque inter μνημονικὰ Ciceronis ἁμαρτήματα numerandum eſt.

Euripidem aliter, quàm ceteros omnes, de Helena ſidere locutum. CAP. XI.

DE ſidere Helenæ nõ idem ab omnibus traditum eſt.

eſt. Plinius quidem libro ſecundo naturalis hiſtoriæ, de eo, vt nauigantibus exitioſo, locutus eſt. nam cùm geminas illas flamas, quæ Caſtoris ac Pollucis eſſe putabantur, ſalutares ac proſperi curſus prænuncias eſſe dixiſſet: Harum, inquit, aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatam Helenam ferunt. Solinus quoque cùm expoſuiſſet multa mala, quæ menſtruus mulierum efficeret cruor: Habet, inquit, planè id ſolum ſalutare, quòd auertit ſidus Helenæ perniciosiſſimum nauigantibus. Papinius quoque idem de illis fulgoribus ſentire ſe oſtendit hoc verſu:

—cùm iam damnata ſororis
Igne Therapnæi fugerunt carbaſa fratres.

Quinetiam Franciſcus Vicomercatus Ariſtotelis Meteorologica exponens, & cur Caſtor ac Pollux ſalutares eſſent, & cur diri ominis Helena, cauſſas, vt in eiuſmodi re, ſatis probabiles reddidit. At Euripides tamen in Oreſte ſalutarem eam nautis eſſe pronunciat. Ita enim de ea Apollinem loquentem facit.

Ζηνὸς γὰρ οὖσαν, ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών.
Κάστορί τε, Πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
Σύνθακος ἔσται, ναυτίλοις σωτήριος.

Emendatus Plinii locus.

CAP. XII.

REDVNDARE videtur vox, *voluptatibus*, apud Plinium libro XIIII. vbi de natura vini agitur. cùm enim vulgo ita legatur, *Prorſus vt iure dici poſſit, neque viribus corporis vtilius aliud, neque aliud voluptatibus pernicioſius, ſi modus abſit*: melior videtur fore ſententia, ſi ea, quam dixi, vox deleatur. hoc enim dicet: immodico vino maximè debilitari corporis vires. quod & Lucilius dixerat his verſibus:

Scito etenim bene longinquum mortalibu' morbum
In vino eſſe, vbi qui inuitauit dapſilius ſe.

& Theognis:

Οἶνος πινόμενος πουλὺς κακός. ἢν δέ τις αὐτὸν
Πίνῃ ἐπισταμένως, οὐ κακὸς, ἀλλ' ἀγαθός.

& Panyaſis:

Ὡς οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον,
Πινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπέρμετρος δὲ χερείων.

ſed & libri teſtimoniorum pleni ſunt, & exemplorum plena vita. illud tamen, voluptatibus. quod nos expungendum eſſe credimus, & Hermolaus, & Politianus agnoſcunt.

Emendatus verſus quidam Horatianus.
CAP. XIII.

HORATII verſus hi ſunt è libro odarum tertio,

Teſtis mearum centimanus gigas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus ſagitta.

Eamq; ſcripturam veteres grammatici comprobant: qui etiam centimanum gigantem Briareum accipiunt. ego autem in quibuſdam non contemnendæ auctoritatis libris ſcriptum reperio, non *gigas*, ſed *Gyges*. & ſanè de Gyge illud etiam apud Ouidium legere memini:

Sphyngaq; & Harpyias, ſerpentipedesq; gigantes,
Centimanumq; Gygen. ſemibouemq; virum.

Heſiodus quoque Cæli & Terræ filios facit Cottum, Briareum, & Gygen, centenis ſingulos manibus, quinquagenis capitibus metuendos.

Ἄλλοι δ' αὖ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἐξεγένοντο
Τρεῖς παῖδες μεγάλοι καὶ ὄμβριμοι, οὐκ ὀνομαστοί,

Κόττος

Κόττος τε Βειάρεώς τε, Γύγης θ' ὑπερήφανα τέκνα.
Τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο
Ἄπλαστοι, κεφαλαὶ δὲ ἑκάστῳ πεντήκοντα
Ἐξ ὤμων ἐπέφυκον.

Sed & iampridem admonui, ſcriptum eſſe in quibuſdam veteribus libris, Gyas: meq; de eo amplius quærendum putare. quanquam enim mihi nouum erat illud nomen; tamen ne eam quidem varietatem aut diſſimulandam, aut contemnendam eſſe ducebam. Nuper ergo cùm Apollodori bibliothecam, quæ tunc primùm in meas manus venerat, percurrerem: in ipſo ſtatim principio hæc repperi: Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου. γήμας δὲ γῆν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κοῖον. quæ verba ita reddidit Benedictus Ægius Spoletinus: Cælus primus orbis vniuerſi imperio præfuit. qui ducta vxore Tellure priores ex ea filios ſuſtulit, quos Centimanos appellarũt, Briareum, Gyan, ac Cœum. quin & apud Heſiodum in iis, quos citaui, verſibus, quædam optimæ notæ exemplaria non Γύγης habent, ſed Γύης.

Correcti apud Ciceronem Ennii verſus.
CAP. XIIII.

ENNII verſus de Q. Fabio Maximo ita vulgò apud Ciceronem leguntur:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo poſtq́; magisq́; viri nunc gloria claret.

ſed in multis veteribus libris eorum poſtremus ita ſcriptus eſt:

Ergo magisq́; viri nunc gloria claret.

vt valde verear, ne quis, vt verſum, ad cuius menſu-

ram

tam aliquid deeſſe videbat, expleret, de ſuo addiderit illud, *póſtque*. ego autem potiùs crediderim, illud, *magiſq́*, geminandum eſſe. non raró enim contigit, vt eæ voces, quæ geminandæ erant, ſemel tantùm ab imperitis librariis ponerentur. notum eſt autem, magis magis, & magis magiſque, ſæpe ab antiquis ſcriptoribus dici. pro quo Ennius fortaſſe dixerit, magiſque magiſque. vt ſit ſimile illi Catulliano:

Omnibus inq́; locis celebretur fama ſepulti:
Clareſcatq́; magis mortuus atque magis.

Ecquid adhibenda ſint in conuiuiis acroamata, an minus. Cap. XV.

Recte ne faciant an ſecus, qui tibicines, aut citharœdos, aut alia id genus acroamata in conuiuiis adhibent, meritò vt dubitari poſſe videatur, duorum in philoſophia ſummorum hominum hac de re, vt videtur, diſſentientium facit auctoritas. Nam apud Platonem in Protagora Socrates abiectos modò, & imperitos, & circumforaneos homines id facere ſolitos dicit: qui cùm eam vim non habeant, vt vrbana aliqua & eleganti collocutione tempus illud epularis accubationis traducere, & mutuis ſermonibus animos ſuos hilarare poſſint, eius rei remedium à mimis, & ab hiſtrionibus, & à vocum fidiúmve cantibus petunt. at quas ad epulas boni & eruditi conuiuæ conuenerint, in eis neque tibicinam, neque pſaltriam audiri, neque ſaltatricem ſpectari vllam: ablegatis eos eiuſmodi nugis atque ineptiis, modeſtè inter ſe & hilarè colloqui: neque vnquam deeſſe ipſis de quo ſermones iucundiſſimos conferant, etiam ſi multam in noctem conuiuium producatur. itaque ex illo nobili apud Agathonē conuiuio eiicitur tibicina, & aut

ſibi

ſibi, aut mulieribus canere iubetur. At hercule alumnus eiuſdem diſciplinæ Xenophon in id cõuiuium in quo & Socrates eſſet, & Antiſthenes, & alii ſapientia præſtantes viri, non modò Philippum excitandi riſus artificem induxit, verùm etiam ſublatis epulis, Syracuſanum illum comeſſatorem cum tibicina, & ſaltatrice, & formoſo puero; qui & ipſe tum ſaltando, tum fidibus canendo, ſumma eos, qui aderant, voluptate perfunderet. In Homericis etiam epulis & Phemius canit, & Demodocus, & in Virgiliano Iopas. ſed hæc fortaſſe aliquis, intemperantium procorum, & luxurioſi regis. & reginæ iam tum amoris telo percuſſæ dixerit eſſe conuiuia. Quid quòd epulantibus diis, canere Apollinem & Muſas ferunt? Nam Euripidi quidem ſententiam mirati ſæpe ſoleo: qui non in cõuiuiis, ſed in luctu potius Muſicam adhibendam eſſe cenſet: quòd conuiuia ſatis ipſa per ſe læta ſint: in luctu autem quærendum ſit aliquid, quo minuatur dolor. Ego verò ſi vſquam, inter pocula maximè, talibus blandimentis & relaxationibus animi locum eſſe duco: neque, dum ea moderatio retineatur, vt turpitudo omnis & obſcœnitas abſit, cauſſam video vllam, cur in menſa aut comœdum auerſari, aut aulœdum, fidicinémve refugere ſapiens debeat. nam ſi ſemper tam facundi ac diſerti conuiuæ contingerent, quàm illi ſunt Platonici: tum fortaſſe non immeritò talia omnia excluderentur. quod enim eſſe poteſt tam mirabile acroama, quod non collatum cum illorum ſermonibus ſordeat? quos equidem arbitror, ſi Apollinem vidiſſent ipſum cum lyra & plectro ingredienté, vno ore omnes oraturos fuiſſe, vt aut abſcederet, aut ne cantu ſuo ſermones abrumperet inſtitutos. Et tamen, niſi valde fallor, non multo tur-

to tur-

to turpius fuiſſet, tibicinæ alicuius cantum audire, quàm vel orationem Ariſtophanis, vel ea quæ de Socratis temperantia ebrius Alcibiades intemperantiſſimè narrat.

Correctus locus è ſecundo De diuinatione.
CAP. XVI.

TOTAS *noctes ſomniamus: neque vlla fere eſt, quâ non dormiamus: & miramur aliquando id, quod ſomniauimus, euadere?* Ciceronis hæc verba ſunt è ſecundo libro De diuinatione, exagitantis vanitatem ſomniorum, & negantis, ſi quędam ſomnia euentus comprobet, ex eo effici, vt ne ſomnia pro ſomniis habenda ſint. nam in tanta copia & varietate, magis mirum foret, ſi nihil vnquam eorum quæ per quietem videntur, eueniret. quanquam autem, vt ego Ciceronis verba recitaui, ita in omnibus, quos vidi, libris leguntur: tamen excuti hoc mihi non poteſt, quin deprauata illa, & ad hunc modum corrigenda ſint: *Totas noctes dormimus: neque vlla fere eſt, qua non ſomniemus: & miramur, aliquando id, quod ſomniauimus, euadere?* Quod quidem ita mihi perſpicuum videtur, vt ne cõfirmatione quidem egeat. aliorum tamen iudicium facio.

Semiramis quo aſtu ad regnum peruenerit.
CAP. XVII.

VAFRA in primis & aſtuta ratione ad regnum ex humili & abiecta conditione perueniſſe Semiramis dicitur. quæ hiſtoria cùm haud ita multis nota ſit, neque Latinis, quod ſciam, litteris prodita, referetur à me ita, vt ſcriptam in Gręcorũ commentariis repperi. Aiunt igitur eam initio vernæ cuiuſdam regii ancillam, ac concubinam fuiſſe. in quam cùm aliquando

incidiſſet rex Ninus, forma ipſius & lepore captus, amare cœpit. obſecuta regi mulier, ita eum ſibi paulatim ſtupri conſuetudine aſtrinxit: vt nihil eſſet tantum, quod aut à rege petere non auderet Semiramis, aut petenti rex auderet negare. Ergo cùm aliquando inieciſſet in ſermone, quiddam ſe valde cupere, rexq́; eam, quicquid tandem illud eſſet, apertè ac liberè proferre iuſſiſſet: Cuperem, inquit, hoc mihi à te tribui, vt vnum modò diem ſedere mihi liceret in ſolio tuo, & ius dicere: vtq́ue omnes toto illo die, quemadmodum tibi faciunt, ita mihi obtemperarent. Riſit rex: & quod petebatur, conceſſit. nec mora. edicitur, vt certo quodã die omnes Semiramidi dicto audientes ſint. ita regi placere: eam illo die, regio imperio ac poteſtate præeſſe omnibus. vbi ille aduenit dies: mulier regio cultu in ſolio aſſedit. fit cõcurſus maximus. illa de principio, experiendi cauſſa, quædam haud magni momenti imperat. vbi ſeriò omnes ſibi omnibus in rebus parêre vidit, iubet ſatellitibus, ac ſtipatoribus corporis regii, vt regem ipſum comprehendant. comprehenditur. vt vinciant. vincitur. vt interficiant. interficitur. ita imperium ex diurno diuturnum efficitur. hæc eſt, quæ Babylonem muris latericiis cinxit: cuius horti illi penſiles tantam admirationem habuerunt: quæ cum equo concubuiſſe dicitur: quæ poſtremò cùm filii quoque ſui concubitum petiiſſet, ab eo trucidata memoratur.

Ut honorem *Latinis, ita Græcis* ὄνειδος & κλέος *ambigua vocabula eſſe.*

CAP. XVIII.

SIGNIFICATIONIS ambiguæ verbum eſſe *honorem*, tradidit Gellius: idq́ue probauit his verbis ex

bis ex Oratione Q. Metelli Numidici de triũpho ſuo: *Qua in re quanto vniuerſi me vnum anteſtatis, tanto vobis, quàm mihi, maiorem iniuriam atq. contumeliam facit, Quirites. & quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt: tanto ille vobis, quàm mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, vos facere vult, Quirites: vt hic conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur.* Eódem autẽ modo Græci quoq. ὄνειδος, cùm ferè in infamiæ ac turpitudinis ſignificatione ponatur: non nunquã tamen pro gloria accipiunt. vt,

Καλόν γέ μοι τοὔνειδος ἐξωνείδισας. &,

Θήβαις κάλλιστον ὄνειδος. &,

Καλόν γ' ὄνειδος τῷ νεωστὶ νυμφίῳ

Sed & κλέος non nunquam in malam partem accipitur. idq́ue non ex eo tantum intelligi poteſt, quòd apud Homerũ ſæpe legitur καλὸν κλέος: vt ex eo conijciamus, eſſe etiã aliquod κλέος οὐ καλόν: ſed multò magis ex hoc Euripidi verſu, quẽ apud ipſum dicit Helena: Οὔπω νιν Ἑλένης αἰσχρὸν ὤλεσε κλέος;

In illis autem Metelli verbis neſcio, an illud annotare debeam: *facere contumeliam*, quod loquendi genus Cicero in Antonio reprehenderat, legi. ſed & apud Plautum, & apud Terentium crebra illius exempla ſunt. Neq. tamen iniuria notauerat Antonium Cicero: quod vulgo creditur. nam Antonius ita dixerat, *facere contumeliam*, vt, facere damnum, aut facere iacturam dicimus. quo modo nunquam quiſquam, opinor, præter eum locutus reperietur.

Correctus locus ex Oratione Ciceronis pro domo ſua. CAP. XIX.

VOCABVLVM, *actus*, pro eo quod Græci dicunt ἐνέργειαν, planè barbarũ eſt, & priſcis illis temporibus,

quibus Romani ſermonis integritas viguit, inauditum. eo tamen non nullos vti video, & quidē eorum, qui ſe non Latinè modò, ſed etiam, ſi diis placet, Ciceronis more loqui putant. Decipiuntur autem præcipuè corrupto quodam loco ex Oratione pro domo ſua ad pontifices: quem emendare inſtitui: vt iſti, qui ſe è Nizolii libro germanos Cicerones eſſe credunt, errore hoc ſuo liberentur. Non enim ita locus ille legendus eſt: *Omnem diu collectam vim improborum, quæ inueterata compreſſo odio atque tacito iam erumpebat in actum, tam audaces duces excepi meo corpore.* Sed hoc modo, vt in antiquis libris eſſe, homines certi & fide digni affirmant: *Omnē diu collectam vim improborū, quæ inueterata compreſſo odio atq; tacito iam erumpebat, nacta tam audaces duces, excepi meo corpore.*

Correctus locus è ſecundo De finibus. CAP. XX.

EIVSDEM generis eſt *odrilicium*: quæ inepta vox, & nihil planè ſignificans, ita inſedit in loco quodam è ſecundo De finibus, vt omnes propè iam libros occuparit. ita enim ibi legitur: *Aſſint etiam formoſi pueri, qui miniſtrent. reſplendeat his veſtis, argentum, odrilicium, locus ipſe.* at in libris veteribus hoc modo: *Aſſint etiam formoſi pueri, qui miniſtrent. reſpondeat his veſtis, argentum, Corinthium æs, aut Deliacum, ædificium, locus ipſe.* quæ quin vera ſcriptura ſit, non eſt cur quiſquam dubitandum putet. Itaque ipſum quoq. reſplendēdi verbum mihi quidem valde ſuſpectum eſt. nam hoc vno loco nitebantur, qui illud, vt Latinum, recipiebant. nunc autem, niſi aliquod aliud teſtimonium reperiatur; videtur ſanè ei quoque lege Papia periculi aliquid imminere. hoc igitur alij cogitabunt.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SEPTIMVS.

Sorores vxores ducere, num apud Athenienſes licuerit. CAP. I.

PERELEGANS extat Æmilii Probi ad T. Pomponium Atticum libellus, quo Græcorum imperatorum vitæ mundiſſimo ac caſtiſſimo orationis genere explicantur. eum nuper cùm animi cauſſa euolueremus, in ipſa ſtatim præfatione, quiddam deprehendimus, quod ſanè mirati ſumus. Negat enim, Cimoni, ſummo Athenienſium viro, turpe fuiſſe, ſororem germanã habere in matrimonio: quippe cùm ciues eius eodem vterentur inſtituto. Ego verò de Perſis & aliis quibuſdam barbaris nationibus ſæpè id legeram: de Athenienſibus nihil tale, niſi ab eo, memineram proditum eſſe. Itaque cùm attentiùs de eo cogitare cœpiſſem, quaſique excutere memoriam meam; recordatus ſum loci cuiuſdam ex oratione, quam antiquiſſimus & nobiliſſimus orator Andocides aduerſus Alcibiadem habuit: qui ex diametro, vt aiunt, cum eo, quod ab Æmilio dicitur, pugnat. oſtendit enim, eam ipſam fuiſſe cauſſam, cur Cimon in exilium miſſus ſit, tanquam legum contemptor. neque quicquam

ei profuiſſe, quòd & ipſe Olympia viciſſet, & pater. veteres enim illos, non certaminũ, aut victoriarum, ſed legum & inſtitutorum, in iudicando habuiſſe rationem. Andocidis verba ſi quis requirit, hæc ſunt: Ἀναμνήσθητε δὲ καὶ τοὺς προγόνους, ὡς ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἦσαν. οἵτινες ἐξωστράκισαν Κίμωνα διὰ παρανομίαν, ὅτι τῇ ἀδελφῇ τῇ ἑαυτοῦ συνῴκησε. καίτοι οὐ μόνον αὐτὸς ὀλυμπιονίκης ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μιλτιάδης. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ὑπελογίζοντο τὰς νίκας. οὐ γὰρ ἐκ τῶν ἀγώνων ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐκεῖνον αὐτόν. in vulgatis tamen libris Κόνωνα, non Κίμωνα legimus: quod mendum eſſe librariorum puto. ab aliis enim omnibus Cimonem vocari video. Neque pigebit emendare locum quendam è libro ſexto Valerii Maximi, vbi de hoc ipſo Cimone ita ſcriptum eſt: *Cimonis verò incunabula opinione ſtultitiæ fuerunt referta. eiuſdem ſtultitiæ imperia ſalutaria Athenienſes ſenſerunt*. Ego autem non dubito, quin vox, *ſtultitiæ*, è poſteriori loco delenda ſit. Cimonis enim, non ſtultitiæ, dicit imperia Athenienſibus ſalutaria fuiſſe.

De conſuetudine Græcorum non adhibendi honeſtas mulieres ad conuiuia virorum. Illuſtratus locus ex Eunucho Terentii: itemq́; locus Ciceronis è libro primo in Verrem. CAP. II.

IN conuiuiis liberiùs & hilariùs fere loqui homines ſolent: neque quiſquam ita ſeuerus eſt, qui non inter vinum & epulas tum iocetur interdũ ipſe, tum libenter iocantes alios audiat. fieri autem vix poteſt, quin vacuo & ſoluto animo iocantibus non nũquam parum verecundum aliquid excidat: quodque ſi alibi diceretur, reprehenſione merita non careret. quocirca prudenter olim Græcorum conſuetudo mulie-

brem

brem ſexum à conuiuiis amouerat: neq. vlla in virorum ſympoſiis accumbebat mulier, niſi quæ quiduis non audire modò, verumetiam perpeti poſſet. videbant enim alioqui fore, vt aut matronalem virginalémve pudorem libertas iocantium offenderet, aut iocandi libertatem illius habita ratio retardaret. Inde igitur eſt, quòd cùm apud Terentium Thráſo introduci iuſſiſſet in conuiuium Pamphilam, indignata Thais, minimè, inquit, gentium. In conuiuium tu illam? quòd enim ſuis integram eam ac pudicam reddere ac reſtituere cupiebat, vix id conſequi poſſe videbatur, ſi hoc, quod poſtulabat miles, paſſa eſſet. Ex eadem etiam conſuetudine intelligendum eſt id quod apud Ciceronem libro primo accuſationis legitur. *Poſteaquam ſatis calere res Rubrio viſa eſt: Quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, vt aliquid reſponderet, negauit, moris eſſe Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte. Enimuero ferendum hoc non eſt. vocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, vt ianuam clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterent, imperat. Quod vbi ille intellexit, id agi, atque id parari, vt filiæ ſuæ vis afferretur, ſeruos ſuos ad ſe vocat: his imperat, vt ſeipſum negligant, filiam defendant.* Nam quod non nullos ceteroqui non ineruditos homines opinari video, id tum à Philodamo pro tempore confictum eſſe: quantopere in eo fallantur, vel de his, quæ ſubiiciam, nobiliſſimis oratoris Iſæi, quem veteres Demoſthenicæ in dicendo facultatis fontem vocarunt, verbis cognoſci poteſt. ita enim loquitur in oratione, qua de Pyrrhi cuiuſdam hereditate contenditur.

tenditur. Καίτοι οὐδ' ἤπουγε ἐπὶ γαμετας γυναῖκας οὐδεὶς ἂν κωμάζειν τολμήσειεν, οὐδὲ αἱ γαμεταὶ γυναῖκες ἔρχονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὰ δεῖπνα, οὐδὲ συνδειπνεῖν ἀξιοῦσι μετὰ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἐπιτυχόντων. Romani autem innuptas modò virgines, quod quidem ſciam, à conuiuiis amouebant: quod hæc Varronis vèrba oſtendunt: *Virgo de conuiuio abdicatur ideo, quòd maiores noſtri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.*

Euripidis locus in Medea correctus & declaratus.
CAP. III.

INTERPOSITA iuriſiurandi religio in obſeruandis conuentionibus homines plerunque diligentiores facit. quanquam enim boni viri eſt fidem ſeruare etiam nullo eiuſmodi vinculo alligatam: contingere tamen videmus, vt ſæpe cauſſam aliquam reperiant, qui ea quæ receperunt, præſtare nolunt: cùm in his quæ affirmatè quaſi deo teſte promiſſa ſunt, nemo id facere, niſi planè impius, ſoleat. itaque prudenter & callidè apud Euripidem Medea, cùm Ægeus tutum ei apud ſe hoſpitium fore promiſiſſet; non temere tamen ei ſtatim fidem habere vult: ſed illud ipſum iureiurando ſibi confirmari petit. quod cùm ille miraretur, quæreretque ex ea, an non ſibi fideret: ita vafra & aſtuta mulier reſpondens inducitur:

Πέποιθα. Πελίου δ' ἐχθρός ἐστί μοι δόμος,
Κρέωντε. τούτοις δ' ὁρκίοισι μὲν ζυγεὶς,
Ἄγουσιν οὐ μεθῆς ἂν ἐκ γαίης ἐμέ.
Λόγοις δὲ συμβὰς, καὶ θεῶν ἀνώμοτος,
Φίλος γένοι' ἂν, κ' ἀπικηρυκεύμασιν
Οὐκ ἂν πίθοιο. τἀμὰ μὲν γὰρ ἀσθενῆ,
Τοῖς δ' ὄλβος ἐστὶ, καὶ δόμος τυραννικός.

qui

qui quidem verſus & aliquot locis deprauati vulgò leguntur, & à ſcholiaſte, mea quidem ſententia, non intelliguntur. ego igitur ita eos interpretor. Fido equidem tibi. ceterũ inimica mihi eſt Peliæ domus: itemque Creon. τούτοις δὲ, nempe Peliæ & Creonti: ἄγουσιν ἐμὲ ἐκ γαίας, ſi venerint, cupientes me à finibus tuis abducere: οὐ μεθῇς ἂν, tu id non permittes, neque me eis trades: ſiquidem iureiurando fidem mihi tuam obligaueris. At ſi nudis tantùm ſermonibus mecum conueneris: (hoc enim eſt, λόγοις δὲ συμβὰς) neque deos teſtes adhibueris: tum te fortaſſis amicè cum illis geres, neque ſtabis iis, quæ inter nos conuenta erunt. ea enim vocat ἐπικηρυκεύματα. addit deinde cauſſam probabilẽ, cur vereatur, ne ita eueniat. Cùm autem vulgo legatur μεθεῖσαν, aut μεθεὶς ἂν, vbi ego legendum cenſeo, μεθῇς ἂν: & ἐνώμοτος, vbi ego, ἀνώμοτος: quantam ea res ἀμηχανίαν ſcholiaſtæ obiecerit; quamque longè eum à poëtæ ſententia abduxerit: dicerem, ſi liberet oſtentare me in exagitandis aliorum erroribus. nunc eo ingenio ſum, vt id, quod mihi verum videtur, nudè ac ſimpliciter proponere, ſatius ducam.

Quid interſit inter imperium patris & domini. Emendati Afranii verſus apud Gellium.

CAP. IIII.

MVLTVM intereſſe inter imperium patris & domini, longeq. alia ratione regendos eſſe liberos, alia ſeruos, multi & philoſophi & poëtæ veteres tradiderunt. nam ſeruilis quidem animus naturali quodam dominorum odio imbutus, coërceri fere, niſi malo, non poteſt. liberi, quos cum parentibus arctiſſimo caritatis vinculo natura copulauit, officiis ſunt, & obſequio, & beneuolentia deuinciendi. ſed haben-

dus diligenter eſt modus. neque enim laudandi ſunt, qui ita indulgenter filios habent, vt ad omnia eorum peccata conniueant: qualis à Terentio inducitur Mitio: multoque minus ſi qui ſe eis præbent inhoneſtarum libidinum adminiſtros, & , quod ait apud Euripidem Medeæ nutrix, ἡμαρτηκόσι κύπτειν συνεκκομίζουσι. Vt fugiamus enim proponuntur illa in theatris, non vt imitemur:

Omnes parentes Libane liberis ſuis,
Obſequelam facient, qui auſcultabunt mihi:
Quippe qui mage amico vtantur gnato, & beneuolo.
Atque ego me id facere ſtudeo: volo amari à meis.
Volo mei patris me ſimilem, qui, cauſſa mea,
Nauclerio ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam abduxit à lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi.
Eos me decretumſt perſequi mores patris.
Nam me hodie orauit Argyrippus filius,
Amanti vt facerem argenti copiam ſibi.
Et id ego percupio obſequi gnato meo.
Volo amori obſecutum illius. volo amet me patrem.

Flagitioſa quidem illa ſunt, & à paterna lenitate nimium quantum abhorrentia. an verò ſi quis pater filium aut brachio, aut crure, aut aliqua corporis parte debilitet, inutilemque reddat, teter & immanis habeatur: qui animum, quo nihil eſt diuinius, detorquebit, deprauabit, corrumpet, hunc lenem, atque indulgentem putemus? ego verò immitem potius, & crudelem nominauerim. non hercle minus, quàm ſi deſipienti ac deliranti, & mentis vitio mortiferum venenum petenti pro cibo, præbeat, eique ſe nihil negare poſſe dicat. Satis ſit errantes admonere, & admiſta

miſta blanditiis ſeueritate in viam reducere, lapſos erigere, ignoſcere: non ſæuire, non domo excludere, non in manicis & cõpedibus habere: pręcipitare quidem labãtes, & ſuapte ſponte ruentes in exitium impellere, non comitatis eſt, neque clementiæ, ſed crudelitatis, & dementiæ: neque hoc qui faciunt, benigni patres, ſed importuniſſimi filiorum ſuorum hoſtes ſunt iudicandi. Pari quoque propemodum in vitio ſunt, qui ad illam ſummam veritatis normam exigere omnia, quæ à liberis fiunt, volunt: neque fas putant, inconſultam illam & improuidam ætatem vſquam offendere, & illectam blanditiis voluptatum à rationis præſcripto deflectere: cùm ſenes quoque ipſos, quibus multo facilius eſt domitas & compreſſas libidines habere, non nunquam tamen abripi earum æſtu, neque ὀρθὰν τὰν ναῦν perpetuò tenere poſſe videamus. Illi ergo ſuperiores à filiis pro amore contemptum ferunt. nunquam enim contemptum cognita nequitia effugit. hi, quibus, naturæ lege, vita ipſa cariores eſſe debuerant, eis inuiſos ſe, odioſosque reddunt: & illud conſequuntur, vt filii paternæ vitæ finem, ſuæ principium putent fore. Iam qui ne liberis quidem carus ſit, eum conſentaneum eſt, ne ceteræ quidem familiæ carum eſſe. Cui autem dulce quicquam eſſe poſſit in vita, qui ſe viuere tota ſua domo norit inuita?

Θάνοιμ᾽ ἄν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.

ait ille. non malè. nam quid miſerius, quàm ita viuere, vt neminem videas, qui te ſaluum velit? quod conſequuntur illi, vt dixi, qui metu potius, quàm reuerentia quadam, filios in officio continendos putant. Itaque præclarè Afranius:

Horumce parentum eſt vita bilis liberis,

Qui

Qui malunt metui, quàm vereri ſe à ſuis.
cuius verſus eo libentiùs adduxi, vt emẽdarem. apud Gellium enim mirabiliter deprauati leguntur. Quare neque exultanti iuuenum libidini frena laxãda ſunt: neque ferox ætas duriore, quàm par eſt, imperio magis etiam exaſperanda: ſed ea vtendum dexteritate, vt ij qui reprehenduntur ipſi, non odio ſui, ſed amore potius & beneuolentia id fieri ſentiant: omninoq; ita temperanda omnia, vt & ab odio ſeueritatem comitas vindicet, & à contemptu ſeueritas comitatem.

Emendatus Varronis locus, qui citatur à Nonio.
CAP. V.

ASSE *vinum: aſſe pulmentarium. ſed eas, quò natura aurigatur, non neceſſitudo.* Ita planè citantur hæc verba Varronis à Nonio: niſi quòd librariorum vitio, *ſedeas*, coniunctè legitur pro, *ſed eas*. Mirum eſt autem, Victorium, qui hæc verba diligenter conſiderauit, eorumque ſententiam ſatis commodè expoſuit, non vidiſſe, magnũ in eis adhuc hærere vitium, idque tale, vt ſententiam planè abſurdam & ineptam efficiat. nam quid eſt tandem, quò natura aurigatur, non neceſſitudo? aut quò aurigatur natura, niſi quò etiam neceſſitudo? puto autem tres primas litteras vltimæ vocis ab aliquo librario ſine cauſſa geminatas eſſe, hoc modo: *nec neceſſitudo*. deinde illud, *nec*, mutatum eſſe ab aliis in, *non*. vt planè ita legendum ſit. *Aſſe vinum: aſſe pulmentarium. ſed eas, quò natura aurigatur neceſſitudo.*

Ab igne ad vitam crebrò tralatas eſſe multas ab antiquis ſcriptoribus voces. CAP. VI.

IGNEÆ naturæ eſſe animum, plerique veteres crediderunt. adducebantur autem in eam opinionem,

nem, quòd calore foueri, ac vegetari omnia viderent: tum quòd frigere cadauera: vnde & *frigidam vitai pauſam* dixit Lucretius. Sed & mouetur per ſe ignis, & paſcitur: quæ certo quodam modo propria animalium ſunt. ergo ex ea opinione multa loquendi genera fluxere in quotidianam loquendi conſuetudinem. nam extinguendi verbum, quod in igne proprium eſt, etiam in animalibus dicitur. vt, —— *natumq́ patremq́, Cum genere extinxem*. & *animam extinguam ſeni*. & viuere, ab iis quæ animata ſunt, ad ignem transfertur. Plautus:

Nam ſi ignis viuet, tu extinguere extempulo.

& Horatius *viuas lucernas* dixit, *accenſas*:

Viuaq́ producent lucernæ,
Dum rediens fuget aſtra Phœbus.

quod autem mihi rarum in primis viſum eſt, etiam interfectum torrem pro extincto Accius dixit. eius enim extant hi verſus Meleagro:

Tum ſuum vitæ finem, ac fati internecionem fore
Meleagro, cùm torris eſſet interfectus flameus.

Correctus locus è primo Rhetoricorum Ariſtotelis. item locus Callimachi ex hymno in Apollinem.

CAP. VII.

ARISTOTELES libro primo De arte dicendi, vbi felicitatis partes percenſet, εὐγηρίαν, id eſt, vt Victorius eruditè & eleganter interpretatur, bonam commodamque ſenectutem in eo poſitam eſſe dicit, vt & tardè ſeneſcat quis, & ſine dolore ac moleſtia ſeneſcat: nam neque quem citò deſerit iuuentus, feliciter ſeneſcere dicendus eſt; neque is, cuius ingraueſcentem ætatem magni dolores moleſtiæque comitantur. In iis autem verbis, quæ ſtatim apud Ariſtotelem

teſem ſequuntur, vitii aliquid ineſſe arbitror: neque Victorii aut ſcripturam, aut interpretationem ea in parte probo. Illc enim legit: Ἐστι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ σώματος ἀρετῶν, καὶ τύχης. μὴ ἄνοσος γὰρ ὤν, μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ' ἄλυπος, καὶ πολυχρόνιος, οὔτ' ἂν εὐτυχὴς διαμείνειεν ἄν. quibus ex verbis quam ſentētiam efficiat, ex ipſius commentario perſpici poteſt. ego autem ita legendum cenſeo: μὴ ἄνοσος γὰρ ὤν, μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ' ἄλυπος, καὶ πολυχρόνιος ἄνευ τύχης διαμείνειεν ἄν. cùm enim dixiſſet, ad εὐγηρίαν concurrere oportere tum corporis, tum fortunæ bona: cauſſam ſtatim addidit, cur vtraq; neceſſaria eſſent. nam & niſi qui proſpera vtatur valetudine, integriſque ſit corporis viribus, is vt ἀπαθὴς ſit, fieri prorſus non poteſt: & cui parum amica fortuna ſit, neque vacare moleſtiis poterit, neque diu viuere. multa enim fortuitò obiici poſſunt, quæ partim magnas & graues moleſtias afferant, partim etiam vitæ ſpatium contrahant. hoc eſt igitur quod ait, ἄνευ τύχης οὔτε ἄλυπον, οὔτε πολυχρόνιον διαμένειν οἷόν τε εἶναι. Eodem propè modo memini correctum olim eſſe ab Io. Aurato, homine doctiſſimo, mihiq́ue amiciſſimo, verſum quendam Callimachi ex hymno in Apollinem: qui cùm vulgo ita legatur:

Οὐδ' ὁ χορὸς τὸν φοῖβον ἐφ' ἓν μόνον ἦμαρ ἀείσει.
Ἔστι γὰρ εὔυμνός τις. ἂν οὐ ῥέα φοῖβον ἀείδει.

legendus eſt, vt is, quem modò dixi, vir eruditiſſimus admonuit, hoc modo:

Ἔστι γὰρ εὔυμνος. τίς ἂν οὐ ῥέα φοῖβον ἀείδοι;

hoc enim dicit poëta, neminem eſſe vſque eò rudem & indiſertum, cui non facillimum ſit laudare Apollinem. nam ita multa in eo laudanda eſſe, vt nemini, ne infantiſſimo quidem, qui eum celebrare inſtituerit, deeſſe poſſit oratio.

Conatus emendandi duos locos è tertio libro Ariſtotelis De arte dicendi. CAP. VIII.

SVMMVM ſtudium adhibere debent, quicunq. aliquid dicendo perſuadere meditantur, in ipſo dicendi artificio occultando & obtegendo. natura enim comparatum eſt, vt facilius aſſentiamur iis, qui ita vti naturæ impetus fert, loqui videntur, quàm illis, à quibus naturalem illum curſum arte quadam inflecti opinamur. etenim veritatis, vt ait Euripides, ſimplex eſt oratio. quo fit, vt quicunque ab illa naturali ſimplicitate diſcedunt, veniant nobis in ſuſpicionem, quaſi decipere nos, ac circumſcribere moliantur. Sapienter igitur à dicendi magiſtris præcipitur, ſummam artem in arte diſſimulãda ſitam eſſe. quod Ariſtoteles libro tertio his verbis complexus eſt: Διὸ δεῖ λανθάνειν, ποιοῦντας. καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως, ἀλλὰ πεφυκότως. τοῦτο γὰρ πιθανὸν, ἐκεῖνο δὲ τοὐναντίον. ὡς γὰρ πρὸς ἐπιβουλεύοντα διαβάλλονται. Quæ verba exponens optimus interpretum, ait, verbũ διαβάλλονται alio quodam modo accipi, quàm plerunq. ſoleat. cùm enim διαβάλλεσθαι vſitatè dicatur pro eo quod eſt criminari, aut calumniari, hîc valere idem, quod malè animo affectos eſſe. ego autem, quod bona ipſius venia dictum ſit, nũquam id verbum eam vim habere arbitror: neque ſanè eo loco quem ipſe ex Plutarcho protulit, declarationem illam vllo modo confirmari puto. potius autem crediderim, erratum eſſe à librariis, qui διαβάλλονται ſcripſerint, cùm ſcribendum eſſet διαλαβεῖν. ac ne illud quidem pigebit admonere: paulo ſupra eum quem modò recitauimus, locum, vbi in vulgatis libris legitur, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν, mihi quidem legendum videri, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττω

λάθωσιν. ipſa enim orationis ἀκολουθία, niſi valde fallor, aliter conſtare non poteſt.

Illuſtratus locus è primo Topicorum Ariſtotelis. CAP. IX.

QVODAM loco è primo Topicorum Ariſtotelis, vis particulæ πρὸς non ſatis è Latinis interpretibus percipi poteſt: vbi ſic philoſophus loquitur: Μὴ λανθανέτω δ' ἡμᾶς, ὅτι τὰ πρὸς τὸ ἴδιον, καὶ τὸ γένος καὶ τὸ συμβεβηκὸς πάντα λεγόμενα, καὶ πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς ἁρμόσει λέγεσθαι. Non enim vertendum eſt, ita vt illi faciunt, *ad proprium, ad genus, ad euentum, ad definitiones*: ſed, *aduerſus.* Hoc enim docet philoſophus: quæ argumenta afferri ſolent ad docendum aliquid non eſſe alicuius rei proprium, aut euentum, aut genus, eadē valere aduerſus definitiones. Nam vt, ſi quid non reciprocatur, proprium non eſt, ita neque definitio. & ſi doceatur, genus non eſſe id, quod in definitione pro genere poſitum eſt: ipſa quoque definitio perimetur. quinetiam ſi quid oſtēdatur eorum quæ ad definiendum adhibita ſunt, μὴ ὑπάρχειν, tolletur definitio: cùm in tollendis etiam euentis eadem ratio valeat. eſt autem ita dictum πρὸς, vt in illis, πρὸς Λεπτίνην, πρὸς τὴν Φιλίππου ἐπιστολὴν, & ſimilibus. Sic & libro ſecundo τὰ πρὸς τὴν θέσιν vocauit ea, quæ ad oppugnandam θέσιν valerent.

Correctus & illuſtratus locus è ſecundo Topicorum. CAP. X.

SIQVANDO theſis nobis aliqua impugnanda ſit, quæ ſterilis, vt ita dicam, & ieiuna ſit, neque magnum vllum habeat campum, in quo excurrere poſſit oratio: qua ratione huic incommodo occurrere

ac mederi debeamus, copioſe Ariſtoteles libro ſecundo Topicorum docet. inter cetera autem quæ ponit apta & accommodata ad orationem in planum ac patentem locum ex illis anguſtiis educendam, vafrum quoddam & callidum artificium detegit, quo ſophiſtæ vti ſolerent: ob idque locum illum ſophiſticum vocat: τόπος enim planè, non τρόπος, eo loco legendũ videtur. id erat huiuſmodi. habebant ſophiſtæ meditatos ac paratos multos diuerſis de rebus communes locos. in iis & ornamentorum & argumentorũ omni genere abundabant. ergo ſi fortè in ſuis illis ἐπιδείξεσι quæſtio inciderat quæpiam, ad quã ipſi tractandam minus inſtructi forent, quacunque via poterant, abducebant diſputationem à re propoſita ad vnum aliquem è locis illis communibus, in eoque poſtea ſeſe iactabant. Id quatuor modis fieri poteſt. quorum priores duo neminem dedecent: tertius habet aliquid ſophiſticum: ideoque parcè ac modicè eo vtendum. quartus autem continet apertam ſignificationem impudentiæ. quare totus ſophiſtis relinquendus eſt. Primus modus eſt, cùm eorum quæ à nobis ſumuntur ad euertendam theſin, aliquid negatur ab aduerſario. ita autem res fert, vt ad id ipſum, quod negatur, tractandum inſtructiores ſimus, quàm ad eam, cuius cauſſa id ſumptum erat, quæſtionem. tunc enim licebit, diis hominibusque approbantibus, quanta maxima poterimus orationis vbertate ac copia verſari in eo confirmando quod negatur. Exempli cauſſa. finge, diſputari inter duos de ſummo bono: quorum vnus in voluptate illud ponendũ eſſe defendat: alter eam ſententiã impugnet. hunc autem ponamus, non valde tritum eſſe in ea parte philoſophiæ, quæ format mores: ſed in phyſicis egregiè exercitatum.

ercitatum. nempe igitur ad propoſitam quæſtionem, quæ ethica eſt, non poterit ei magna vis argumentorum ſuppetere. quòd ſi quid phyſicum ageretur, haberet, vbi facultatem oſtentaret ſuam. accingit ſe tamen ad diſputationem: in eamque ingreditur hoc modo. Motionem omnem imperfectum quiddam eſſe. quare voluptatem, cùm motio ſit, eſſe etiam imperfectum quiddam: neque dignandum ſummi boni nomine. Neget ille alter, quod prioris ſyllogiſmi initio ſumptum eſt. omnem videlicet motionem eſſe imperfectam. quis inficiari audeat, voluptatem impugnanti licere, traferre orationem ad demonſtrandum id quod negatum eſt? pandet igitur vela, & emerſus ex illo, in quo deprehenſus erat, fretu, in explicāda vi ac natura motionis, pleno mari feretur. quippe. eſt enim ea tractatio Phyſicorum. Altera ratio his verbis ab Ariſtotele exponitur: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἐπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ κειμένου ποιησαμένου, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. quæ verba magnum negotium faceſſerunt Alexandro. ita enim ſanè vocemus eruditum illum interpretem, ſi non ſuo, at vſitato tamen nomine. cuius quæ hoc loco ſit ἀμηχανία, videre eſt. ego autem, cùm ab eo diſſentiam, non conſtitui ſententiam ipſius referre. petant eam è libro, qui volent. meam proponam: vt, cui placuerit, eam ſequatur. Primùm igitur Ariſtotelis verba ita legenda cenſeo: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἀπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ προκειμένου ποιησάμενος, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. In quo, ne quis fortè aliter putet, profiteor, me vnam tantùm litteram ex me mutare eſſe auſum. nam quòd pro ἐπαγωγὴν, ſcripſi ἀπαγωγὴν, coniectura ductus, vt verum fatear, feci. προκειμένου, vbi vulgo legi-

go legitur κειμένου, apud Alexandrum repperi. idque melius viſum eſt, propter id, quod ſequitur: καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀναιρεῖται. ποιησάμενος, pro ποιησαμένου, antiqua ſcriptura eſt. vt apparet ex eodem Græco interprete. vnam autem litteram mutare, non nimis improbum, neque inuerecundum eſſe arbitror. Nunc dicam, quam ſubeſſe his verbis ſententiam putem. In illa ſuperiori ratione, abducebatur diſputatio ad antecedentia: hîc ad conſequentia abducitur. ait enim, ſi non ſatis multa nobis occurrant argumenta, quæ propriè pertineant ad labefactandam theſin: videndum eſſe; num quid ex ea conſequatur, quod multis argumentis impugnare poſſimus. licebit enim eò traducere diſputationem: cùm, ſi quid alicui conſequens eſt, euerſo eo, id quoque vnde conſequitur corruat. Exempli gratia. ſi quis diſputet aduerſus eos, qui animos cum corporibus interire cenſent: & oſtendat, eo, quod illi volunt, poſito, omnem cultum diuinum, atque omnem religionem funditus ſublatum iri. Deinde nactus dicendi campum, oſtendat, quanta confuſio ac perturbatio omnium rerum, quanta generis humani miſeria & infelicitas conſecutura ſit, ſublata religione. quæ ſi vel cogitatu horrenda ſunt: exterminanda quoque eſt è mentibus hominum opinio illa, quæ animos mortales facit. eodem modo licebit, diſſerentem aduerſus neceſſitatem fati, oſtendere, ſi ea ſit, ſuperuacaneas eſſe leges: tum diſputare amplè ac copiosè de legum dignitate, ac præſtantia: & quantopere ſint neceſſariæ; vtpote quibus, tanquam neruis, hominum ſocietas deuincta teneatur. Hanc ego germanam eſſe Ariſtotelis ſententiam exiſtimo: eamque facilè ex ipſius verbis elici, ad eum, quem dixi, modum emendatis. Ter-

tius modus eſt, cùm videtur quidem is, qui diſputationem aliò deriuat, neceſſariò id facere: neque tamen facit. vt ſi quis diſputaturus de motibus animi: repetat ſermonis principia ab iis, quæ de motu apud Phyſicos diſputantur. videbitur enim auditoribus non acutiſſimis aliquid, quod ad rem faciat, dicere; cùm de motu vtrobique agatur. ac tum maximè, ſi aduerſarius eorum aliquid negauerit. Illud autem præteriens admonebo: in hoc loco explicando, vbi apud Ariſtotelem legitur, εἴτε ἀπὸ ἐπαγωγῆς ἐνδόξου, mihi legendum videri, εἴτε ἀπαγωγῆς ἐνδόξου. Quartus modus eſt, qui neque neceſſitatem, neque neceſſitatis ſimilitudinem habet vllam. quale ſit, ſi τῷ ἀντιπάλῳ inter diſputandum exciderit ſolœciſmus, aut falſa hiſtoria, aut aliquid tale: & tu in eo eum vrgeas.

Emendati loci aliquot è libello Q. Ciceronis De petitione conſulatus.

Cap. xi.

Nvnc, quia non omnes eadem iuuant: eſtque, κατ' ἐκεῖνο τὸ Εὐριπίδειον, μεταβολὴ πάντων γλυκὺ, omittamus paulliſper Ariſtotelem: & alios leuioris operæ ſcriptores, quoad poſſumus, adiuuemus. Eſt autem in omni re laudabili atque honeſta, etiam non conſecuta operis effectione, voluntatis laudanda propenſio. ac quoniam M. Tullii libros à mendis iam aliquot vindicauimus: voluimus quidem certè, Q. etiã Tullio eius fratri præſtemus idem officium: & quem illius vnicum habemus de petitione conſulatus commentariolum accuratiſſimè atque artificioſiſſimè ſcriptum, operæ aliquid in eo purgando ſumamus. Igitur ex ipſo quidem limine ac veſtibulo mendum

vnum

vnum ſuſtulimus iam, iis in ſcholiis, quæ anno in Propertium edidimus. cùm enim vulgo ita legatur, *Etſi tibi omnia ſuppetunt, quæ conſequi ingenio, aut vſu homines, aut diligentia poſſunt.* docuimus, vocem, *homines*, temere additam, & illud, *conſequi*, παθητικῶς poſitum eſſe. paulo pòſt autem vbi fratris amicitias generatim enumerat: ita legitur. *Deinde & amicorum multitudo, & genera appareant. habes enim ea, quæ noui habuerunt: omnes ferè publicanos, totum ferè equeſtrem ordinem, multa præterea municipia*, & cetera. quo loco, quin iſti παντολέτορες, qui præclaras ſuas gloſſas vbique infarciebant, verbum, *habuerunt*, de ſuo addiderint, neminem, conſiderata re, dubitaturum opinor. Nam qui tandem illa noui habuerant? aut quid magni erat, ea habere Ciceronem, quæ noui habuiſſent? Nóui igitur, priore ſyllaba producta legendum eſt: vt ſit: ἔχεις γὰρ ἃ ἐγῷδα: non autem, ἔχεις γὰρ ἃ εἶχον οἱ καινοί. leuiuſculum hoc eſt, quod dicturus ſum: ſed dicam tamen. nulla eſt enim tam parua macula, quam, non pulchrum ſit, è bonis libris eluere. vbi ergo eſt, *Iam P. Galbam, & L. Caſſium*: pro, *Iam*, legendum puto, *Nam*. Illud grauius. quòd cùm expoſuiſſet multas cauſſas, ob quas Antonium Cicero pro nihilo putare deberet: de Catilina ingrediens loqui, ita ſcribit. *Alter verò, dij boni, quo ſplendore eſt? primùm nobilitate eadem. num maiore? non: ſed virtute.* Iidem autem illi ſtercorei gloſſographi, quos gloſſis ſuis aliquid aliud facere, non libros contaminare oportebat: ad illa verba, *Primum nobilitate eadem*, auctarium addiderunt, *qua Catilina*. atque ita fuere bardi, vt non animaduerterent, de ipſo Catilina ſermonem eſſe. Nam illa, quæ ſequuntur, Quamobrem

qui inanius vmbram ſuam metuit, corrupta eſſe video: quomodo emendari debeant, non video. Venit mihi quidem in mentem aliquid: ſed nihil ſatis firmi. nemo autem, qui præſtat quod poteſt, quòd quædam non poſſit, reprehendendus eſt.

Ex eodem libello emendati aliquot loci.
CAP. XII.

NON eos modò, qui corruptos præſtantium ſcriptorum locos emendant, præclarè operam ſuam ponere arbitror: verùm illos quoque, qui, cùm aliud nihil poſſunt, eos indicant; proponunt enim hominibus ingenioſis, & copioſa veterum codicum ſupellectile inſtructis, materiam, in qua ſe exerceant: eosq́. excitant ad aliquid excogitandum. quod nunc faciam: locumq́ue indicabo, ex eodem illo libello, qui ſine dubio corruptus eſt. quomodo corrigi debeat, diuinabit fortaſſis alius. *Deinde vt quiſque optimus, ac maximè domeſticus, vt is amet, quiſque fidelißimum eſſe te cupiat, valde elaborandum puto: tum vt tribules, vt vicini, vt clientes, vt denique liberti, poſtremò etiam ſeruitus*. Huius periodi prima pars ita deformata eſt, vt, quid ſibi velit, ſuſpicari potius, quàm intelligere, liceat. in extremo autem, vbi eſt, *ſeruitus*, legendum cenſeo, *ſerui tui*. Sequitur: *Nam fere omnis ſermo ad forenſem famam à domeſticis emanat auctoribus*. quæ verba vt integra & incorrupta ſunt, ita deprauata & malè diſtincta, quæ ſequuntur. *Deinde inſtituendi ſunt cuiuſcunque generis amici ad ſpeciem hominis illuſtris honore ac nomine: qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia non nauant; tamen afferunt petitori aliquid dignitatis ad iuſtitiam obtinendam. Magiſtratus, ex quibus maximè conſules, deinde tribunos plebis*

plebis ad conficiendum centurias homines excellenti gratia, qui tribuent centuriam, & cetera. Spero, omnes homines mihi aſſenſuros, nullam omnino idoneam ſententiam ex iis verbis extundi poſſe. Ego autem puto eum facere tria genera amicorum: vnum, ad ſpeciem: alterum, ad iuſtitiam obtinendam: ſiquis fortè competitorum malis artibus eum deiicere moliatur: tertium, ad conficiendum centurias. ac, ne longum faciam, ita legendum cenſeo: *Deinde inſtituendi ſunt cuiuſque generis amici. Ad ſpeciem, homines illuſtres honore ac nomine: qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia non nauant, tamen afferunt petitori aliquid dignitatis. Ad iuſtitiam obtinendam, magiſtratus: ex quibus maximè conſules, deinde tribuni plebis. Ad conficiendum centurias, homines excellenti gratia.* Illud autem, *Qui tribuent centuriam*, alterius periodi principium eſt. quæ ne ipſa quidem vitio vacat. Haud ita multo infra, in eodem libello ita legitur: *Et omnino, quoniam eo genere amicitiarum petitio tua maximè initiata eſt, quod cauſſarum defenſionibus adeptus es, &c.* Ego pro *initiata*, libenter legerim, *innixa*. Paulo pòſt: *Et quemadmodum memini, quòd nulla in re illis vnquam moleſtus fuiſti, ſic cura, vt intelligant, omnia te, quæ ab illis tibi deberi putaris, ad hoc tempus reſeruaſſe.* Sed quis eſt, qui cùm illas ſermonis ſordes videt, *Memini, quòd nulla in re fuiſti moleſtus illis*, non clamet, δότε μοι λεκάνην? Vox *illis*, abeſt à quibuſdam olim impreſſis libris. vnde mihi veriſimile fit, ita legi debere: *Et quemadmodum nemini vlla in re vnquam moleſtus fuiſti, &c.*

Ex eodem libello emendati aliquot loci.
CAP. XIII.

PRÆSERTIM *cùm id tibi caſus afferat, vti tecum petant, quorum amicitia aut contemnenda, aut fugienda ſit*. ex eodem illo commentariolo ſunt hæc: in quibus libentius legerim, *Vt ii tecum petant*. at hoc non magni momenti eſt. Illud paulo grauius: quòd, *rem honeſtam*, ſcripſerunt, vbi ſine dubio ſcribere oportuerat, *honeſtatem*. Quis enim non offendatur, hæc legens? *Hac tu planè ab iis poſtulato, vt, quoniam nulla impenſa per te alii rem honeſtam, alii ſalutem ac fortunas omnes obtinuerunt. &c*. Honeſtatem autem dicit dignitatem & exiſtimationem. Aſſentior etiam homini eruditiſſimo Dionyſio Lambino, qui ignoratione antiqui verbi locum hunc ex eodem libro deprauatum iudicat. *Nam cùm id petitur, quod honeſtè, aut ſine detrimento noſtro promittere non poſſumus: quomodo ſi quis roget, vt contra amicum aliquam cauſſam recipiamus; bellè negandum eſt: vt oſtendas neceſſitudinem: demonſtres, quàm moleſtè feras: aliis te id rebus exacturum eſſe perſuadeas*. neque enim cenſet ille, ibi legi debere, *exacturum*: ſed, *exſarturum*. idemque ita legit verſus illos ex Heauton timorumeno:

Ancillas, ſeruos: niſi eos, qui, opere ruſtico
Faciundo, facile victum exſarcirent ſuum.

vnum etiam locum Q. Ciceronis corrigam: qui in optimis omnium Manutianis libris aſteriſco notatus eſt: deinde aliò me conuertam. Ita ergo ibi legitur: *Præſertim cùm multo magis iraſcantur iis qui negent, quàm iis, quem videant ea cauſſa impeditum, vt facere quod promiſit cupiat, ſi vllo modo poſſit*. Legendum autem videtur, *Quàm ei, quem videant, &c.* Errorem

obiecit

obiecit obſoleta iam ſcribendi ratio. *Eii* enim ſcribebant, pro *ei*: & *reii* pro *rei*. & de eodem genere cetera ad eundem modum.

Quod apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum legitur, ἐν αἰνιγμοῖς, vnde ſumptum ſit.
CAP. XIIII.

NOTVM eſt, Ciceronem in veteribus vtriuſque linguæ poëtis lectitandis multum fuiſſe: crebroque eorum modò integros, modò dimidiatos verſus, modò etiam leuiter immutatos ſcriptis ſuis immiſcuiſſe; quin & non nunquam vnam aut alteram vocem ab iis ſumptam vſurpaſſe, quæ tamen facilè ab hominibus in eodem ſtudio tritis agnoſceretur. Tale eſt, quod in epiſtola quadam ad Atticum poſuit, *ἐν αἰνιγμοῖσι*. Cùm enim diceret, ſe, ſi perfidelem haberet tabellarium, omnia de rep. ſcripturum planè: ſin aliter eſſet; ſubobſcurè quidem: ſed tamen, vt Atticum facilè intellecturum confideret: *In iis*, inquit, *epiſtolis me Lælium, te Furium faciam. cetera erunt ἐν αἰνιγμοῖσι*. Sumpſiſſe autem hoc videtur ex Euripide: apud quem in Rheſo ita loquitur chorus:

Τὰ δ' ἐκ ἐν αἰνιγμοῖσι σημαίνει κακά.
Σαφῶς γὰρ αὐδᾷ συμμάχους ὀλωλότας.

Prouerbium quoddam, quo Cicero De ſenectute vſus eſt, ex Euripide ſumptum eſſe.
CAP. XV.

PRINCIPIVM libri De ſenectute è primo Platonis πολιτειῶν propè ad verbum conuerſum eſſe, nemo paulum modò humanior neſcit. ſed quod ibi dicentem facit Scipionem de quibuſdam ſenibus, quibus ita odioſa ſenectus eſſet, vt onus ſe Ætna grauius dice-

 uius dice-

uius dicerent ſuſtinere : id vnde ſumptũ ſit, à nemine, quod ſciam, proditum eſt. Eruditus ſanè vir, ac multæ lectionis, qui tot millia παροιμιῶν vnum in corpus contulit, hoc non vidit. Eſt autem ex Euripide: apud quem Ἡρακλεῖ μαινομένῳ chorus, qui è ſenibus conſtat, iuuentutem quidem celebrat ac prædicat: malam verò, vt veteres loquebantur, ætatem miris modis exagitat; eique multa mala precatur. inter cetera autem, eam dicit onus eſſe Ætna grauius, quo perpetuò prematur ſenum caput. Verſus hi ſunt: qui tamen vulgo aliter leguntur. ſed ego ita legendos puto:

ἁ νεότας μοι φίλον.
τὸ δ' γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

Sed & apud Plautum non rarò ita ſenes de ætate ſua, vt de graui aliquo ac ponderoſo onere, loquuntur.

Vt Cicero dixit, conficere famam, *ita Græci dicunt* ποιεῖν ὄνομα. CAP. XVI.

IN dialogo De claris oratoribus ita de Catulo loquitur Brutus: *Catulus erat ille quidem minimè indoctus, vt à te paulo eſt antè dictum: ſed tamen ſuauitas vocis & lenis appellatio litterarum bene loquendi famam confecerat*. Videtur autem hoc loquendi genus, quo res quæpiam alicui famam conficere dicitur, à Græcis manaſſe. Socrates quidem certè apud Platonem in apologia eo vtitur. cùm enim dixiſſet, mirum non nullis videri poſſe, ſi nulla in re ceteris antecellebat; quid tandem ipſi tantam famam, tantamque inuidiam conciliare potuiſſet: *Ego verò*, inquit, *conabor demonſtrare vobis, quid mihi & famam & calum-*

niam confecerit. Verba, quibus hoc dicit, hæc ſunt: κ᾽ ἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀποδεῖξαι, τί ποτ᾽ ἐστὶ τοῦτο, ὅ ἐμοὶ πεποίηκε τό, τε ὄνομα, καὶ τὴν διαβολήν.

Quod Theopompus de Lacedæmoniis dixit, idem de fortuna quoque meritò dici poſſe.
CAP. XVII.

EVOLVEBAM nuper Theodori cuiuſdam Metochitæ librum, cuius mihi copiam fecerat homo cũ philoſophiæ ac Theologiæ ſcientia præſtans, tum ita comis atq. amabilis, vt cum ipſæ ſuis manibus Gratiæ finxiſſe ac compoſuiſſe videantur, Sixtus Medices Dominicanus. continet autem liber ille centum viginti non ſanè contemnendas variis de rebus diſputationes Græco ſermone conſcriptas: quarum in vna repperimus hæc quæ ſubijciemus in fortunæ inſtabilitatem atque inconſtantiam non inurbanè, neque illepidè dicta: quæ nobis cauſſa fuit, cur ea hoc loco proponeremus. Theopompus hiſtoricus aculeata Lacedæmonios oratione perſtringens, improbarum eos mulierum cauponam exercentium ſimiles eſſe dicebat. quæ hoſpitibus ad ſe diuertentibus vinum initio & guſtatu ſuaue, & vſu ſalubre præbent, callidè id aſtuteque facientes, vt argentum ab eis eliciant. poſtea verò aliud infundunt vile, & corruptum & acidum, eoque ipſos vti cogunt. Sic enim & Lacedæmonios initio eius belli quod aduerſus Athenienſes geſſerunt, callidè feciſſe, vt ceteros Græcos, tanquam ſuauiſſimo poculo oblatō, allicerent; cùm quaſi tabellis publicè propoſitis profiterentur, ac promulgarent, cupere ſe Græciam à dominatu Athenienſium vindicare. pòſt autem eis amariſſima & inſuauiſſima pocula miſcuiſſe, refertæ vndiq. moleſtiis

leſtiis vitæ, & negotiorum acerbiſſimos dolores inurentium: cùm præficerent ciuitatibus Xuiros, & præſides importuniſſimos, qui eas tyrannico imperio premerent, agerentque ea quæ aſperrima perpeſſu, planeq. intolerabilia eſſent. Sedenim quod Theopompus de Lacedæmoniis dicebat, id meo quidem iudicio de hominum fortuna conuenientius dici poteſt. quæ quidem multis initio obuiam ſeſe ferens, miris eos ad ſe blāditiis allicit, tum inani præſentium ſucceſſuum lætitia complens, tum ſpe ita ſemper in poſterum fore. vbi autem inhiantes ſibi homines ſua leuitate in altum ſuſtulit, ſæpè eis præter opinionem maximas exhibet difficultates. non numquam etiam illos, qui futura non proſpicientes, magnos ſpiritus, ipſius inflati fauore, conceperant, deſerit: nō aliter, quàm doloſus quiſpiam, & perfidus itineris comes, qui quibus maximè in locis ſocietate, & viribus, & mutua defenſione opus eſt, ibi potiſſimùm fugiens confiſum ſibi comitem derelinquit. Ita ferè Theodorus: cuius liber cùm adhuc diuulgatus non ſit, iudicaui, ſi hæc ex eo pauca deſcriberem, nō malam me à ſtudioſis gratiam initurum. Sed Plutarchus in Lyſandro hoc ipſum narrans, Theopompum hunc comicum vocat.

Ciceronis è Lucullo correctus & declaratus locus.

CAP. XVIII.

EXPERIRI libet, ecquid opera mea corrigi poſſit locus quidam è Ciceronis Lucullo, quem cùm deprauatum eſſe conſtaret, extiterūt etiam alij, qui emendare vellent: ſed eos, quod petebant, aſſecutos non puto. habetur autem ibi ſermo de iis qui

ab ineunte

ineunte adoleſcentia ita ſe alicui diſciplinæ philoſophorum addixerant, vt eius omnia placita ac decreta ſequerentur: & vt Vlyſſes Homericus ait, ſolùm Tireſiam apud inferos ſapere, ceteros σκιὰς ἀΐσσειν, ita ipſi, qui ex eadem eſſent hæreſi, iis veritatem patere ſolis, ceteros omnis vagari temere, & huc illuc à vero auios ferri iudicarent. negat autem id eos ſtatuere potuiſſe: non enim aliorum cognouiſſe rationes: vt, omnibus diligenter examinatis ac perpenſis, conſtituerent, qua tandem vna cunctæ aliæ præponderarentur. Scitum autem eſt illud, ſiue ἡσιόδειον eſt, ſiue, vt creditur, ψευδησιόδειον: Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. id igitur non feciſſe ipſos; ſed infirmiſſimo tempore ætatis, aut obſecutos amico cuidam, aut vna alicuius, quem primum audiiſſent, oratione captos, de rebus incognitis iudicaſſe, & ad quamcumque diſciplinam quaſi tempeſtate delati eſſent, ad eam tamquam ad ſaxum, adhæſiſſe. Porrò eandem ſtultitiam eleganter exagitauit Lucianus in dialogo qui περὶ αἱρέσεων inſcribitur. & multo grauius Origenes lib. primo κατὰ κέλσου. Sed Cicero (eius enim cauſſa hæc ſuſcepta & inſtituta oratio eſt) ita hac de re loquitur: *Nam quod dicunt, omnia ſe credere ei quẽ iudicent fuiſſe ſapientem: probarem, ſi idipſum rudes & indocti iudicare potuiſſent. ſtatuere enim, qui ſit ſapiens, vel maximè videtur eſſe ſapientis. ſed vt potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis, iudicauerunt: aut re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt.* Ex his poſtremis verbis cùm appareret, aut nullam ſententiam effici, aut eam, quæ quodammodo cum ipſius Ciceronis mente pugnaret: viſum eſt homini eruditiſſimo, & alioqui in ſanandis eiuſmodi vulneribus feliciſſimo, ita legi debere,

bere: *Sed vt potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis, iudicare: ita, re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt*. quam ego correctionem eo probare deterreor; quòd Cicero, ſi ita legamus, fateri videbitur, eos tanta de re iudicare potuiſſe, ſi omnium ſententias audiiſſent. at rudes & indocti erant. non igitur poterant, ne auditis quidem & cognitis omnium ſententiis, iudices idonei eſſe. Quocirca alio modo corrigendum arbitror: nempè ita, vt pro *potuerunt*, legamus *potuerint*: pro illo *aut*, ſubſtituamus, non *ita*, ſed *an*: totam autem comprehenſionem interrogãdo efferamus, ad hunc modum: *Sed, vt potuerint: omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis iudicarunt, an, re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt*? Ita enim duobus modis eorum iudicium reprehendetur. quòd neque iudicare potuerunt, cùm rudes & indocti eſſent: &, vt eos potuiſſe demus (ea enim vis ineſt in his verbis, *vt potuerint*) non tamen cognouerunt omnium ſententias: ſed indicta cauſſa condemnatis aliis, vnius auctoritatem ſunt ſecuti. de rebus autem neque auditis neque cognitis rectè iudicare nemo quamlibet ſapiens poſſit.

Ciceronis locus ex Iſocrate, vt videtur, imitatus. CAP. XIX.

ISOCRATES cùm Euagoræ laudationem ad Nicoclem eius filium mitteret, principio vſus eſt pereleganti, valdeque ad ornandum ac commendandum munus ſuum accommodato. putare enim ſe dixit, ſi quis eorum quæ hîc fiunt, ſenſus ad mortuos perueniret, nihil poſſe ipſi Euagoræ accidere optatius, quàm vt res ab ipſo præclarè ac fortiter geſtæ eloquentis

quentis alicuius hominis voce, vt ipſarum dignitas poſceret, celebrarentur. non erat autem dubium, quin plurimi facturus eſſet filius id, quod ipſi patri, de quo omnibus modis ornando cogitabat, probatum iri exiſtimaret. perbono igitur, perque appoſito argumēto vſus eſt rhetor ille; cùm, cuius laudes oratione ſua complexurus erat, eius ipſius ea de re, quatenus licebat, iudicium ac ſententiam protulit. Vidit id, qui Iſocratis libros diu in deliciis habuerat, multaſque de floribus illius corollas ſibi texuerat, Tullius. itaque cùm in ſenatu ageretur de Ser. Sulpicij ſtatua; quam pedeſtrem ſtatui oportere cenſeret: eandem illam Iſocrateam rationem adhibuit: vt non immeritò credi poſſit, cum Iſocratis locum ipſi tum in mentem fuiſſe. Vtriuſque verba ponam, vt conferre liceat. Iſocrates, ἡγησάμην Ευαγόραν, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι, περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, εὐμενῶς μὲν ἀποδέχεσθαι καὶ ταῦτα, καὶ χαίρειν ὁρῶντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν: πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχειν ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, & quæ ſequuntur. Cicero, *Mihi autem recordanti Ser. Sulpicij multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi videtur, ſi quis eſt ſenſus in morte, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris magis, quàm inaurata equeſtris.* Subijcit deinde vterque orator rationes, quibus veriſimile efficiat, eum illorum fuiſſe ſenſum, de quibus honeſtandis agebatur.

De quodam loco è ſecundo De finibus neque Manutij, neque Victorij ſententiam veram videri.

CAP. XX.

CICERO lib. ſecundo De finibus aduerſus Epicuri ſententiam diſputans, qui in conſtituendis, conſeruan-

ſeruandiſque amicitiis ſuam quemque vtilitatem ſequi debere affirmauerat: cum aliis argumentis vtitur ad eam opinionem labefactandam, tum hoc quoque: quòd iſta ratione ſuas quiſque poſſeſſiones pluris facere deberet, quàm amicos: cùm ex illis vberes certique plerumque fructus, ex his damna & moleſtiæ nõn parùm ſæpè capiantur. His autem verbis Torquatum, quem ab Epicuro dicentem fecerat, alloquitur: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe, quàm ſi tua ſint Puteolis gramina?* quæ verba iampridem diligenter ponderans Paulus Manutius iudicauerat, aliquid vitij ſubeſſe in voce, *gramina*: oſtenderatq. ſe ſuſpicari, pro *gramina* legendum *prædia*. Multis annis pòſt, P. Victorius libro VI. Variarum lectionum, vulgatam ſcripturam defendere conatus eſt, planeque pronunciauit, eam mendo carere. Duobus autem argumentis id probat. primùm, quòd gramen non tantùm valeat certam herbam, quam ἄγρωστιν Græci vocant, ſed alias etiam oſtendat, ex quibus fœnum cogitur. deinde, quòd Cicero lib. ſecundo De natura deorum de eadem re diſputãs, ita ſcripſerit: *Prata & arua, & pecudum greges diliguntur iſto modo, quòd fructus ex his capiuntur.* Mihi difficile & arduum videtur, à duobus eiuſmodi hominibus diſſentire: quorum vtrumque, vt debeo, plurimi facio, alterum etiam incredibiliter diligo. ſed tamen quia, quod de ſe fortiſſimus ille Troianorum apud Euripidem dicit, — φιλῶ λέγειν τ' ἀληθὲς αἰεὶ κ' οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ, non poſſum reticere, quid mihi videatur. Primùm igitur, cur Victorij ſententiam non probem: pòſt cum Manutio agemus. Quid igitur ait homo eruditiſſimus Victorius? Gramen propriè quidem eſſe eam herbam, quam Græci ἄγρωστιν vocent:

inter-

interdum tamen id nomen patere latius, ita vt complectatur eas omnis herbas è quibus cogitur fœnum. quod quidem ita eſſe, nemo neſcit, eorum dumtaxat, qui Latinarum litterarum penitus rudes non ſint. fœnum eſſe oporteret, ſiquis, qui tractaret litteras, ad hanc rem doctore egeret. Sed illud quoque intelligendum eſt, quod Victorius, cauſſæ, vt opinor, ſeruiens, omiſit dicere, hoc poſteriore modo, graminis nomine ſolos vti poëtas: idque eadem licentia, qua notum pro quolibet vento, pro qualibet arbore pinum interdum, aut abietem dicunt. quam licentiam nunquam ſibi ſumpſiſſent, qui ſoluta oratione ſcribebant: & minimè omnium, niſi fallor, Cicero. nam quòd in eius ſcriptis nuſquam hoc nomen legitur, niſi hic, dubio & controuerſo loco, id etſi tantum valere non debet, vt hæc vox propterea expungatur: (multa enim ſunt apud Ciceronem ſingularia, & magna pars librorum ipſius intercidit) non immeritò tamen, cùm præſertim alia concurrant, ſcripturam reddiderit ſuſpectiorem. Victorius certè, quem ego libenter auctorem ac ducem ſequor, hoc argumento vtitur, vt è quodam loco ex epiſtolis deleat vocem, *fugacia.* Non poſtulo tamen, vt hoc mihi in numerum procedat. nam ipſe quoque quandam hoc loco vocem reponere cogitó, quam nuſquam præterea apud Ciceronem reperiri arbitror. id me magis mouet, quòd graminis nomen pro illo toto genere herbarum pratenſium, quibus exiccatis & aridis ad paſtionem animalium vtimur, apud ſolos poëtas lego. Deinde, vt ſatis hoc è Ciceronis conſuetudine dici poſſe demus: inſulſa tamen & illepida erit oratio. hoc enim denique dicet Cicero: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium eſſe poſſe putas, quàm ſi*

tua ſint Puteolis herbæ? At, dices: parata hoc loquendi genere intelligit. Et poteſt cuiquam perſuaderi, Ciceronem tam contortè locutum, vt, cùm vellet prata dicere, noluerit ea ſuo nomine appellare, gramina maluerit: vt qui audirent, legerént ve, pro graminibus herbas, pro herbis prata accipere neceſſe haberent? Nam locum quē è primo De natura deorum adduxit Victorius, quid valere ad illam ſcripturam confirmandam crediderit, neſcio: ego, qui eam impugno, eum ipſum locum valde facere à me puto. Etenim ſi ita dixiſſet Cicero; Gramina, & arua, & pecudum greges diliguntur iſto modo; tacêrem, quieſcerem, verbum amplius non adderem: nullo modo de ſcripturæ illius integritate dubitarem. nunc quid ait? *Prata, & arua, & pecudum greges* & cetera. nempe igitur, vt hic prata ſuo nomine expreſſit, ita illic quoque, ſi prata dicere voluiſſet, prata dixiſſet, non gramina. rectè igitur iudicauit Manutius, locum hunc vitio non carere. illud minus rectè: quòd ſine auctoritate vetuſti codicis, *prædia*, pro, *gramina*, ſubſtituendum putauit. Ego in quibuſdam ſatis veteribus libris ita ſcriptum reperio: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe, quàm ſint tua Puteolis granaria?* atque hæc poſtrema vox ita etiam in quibuſdam olim excuſis legitur. quæ ſcriptura cùm abſurdi nihil habeat, cur ei quæ vulgo recepta eſt, anteponenda non ſit, non video. nihil enim prohibet, Torquatum hunc granaria quæpiam Puteolis, è quibus magnos fructus perciperet, habuiſſe.

Qui fuerint Ariſtotelis libri De philoſophia, quódque illorum argumentum. Illuſtratus locus è primo libro Ciceronis De natura deorum.

CAP. XXI.

VELLEIVS, qui apud Ciceronem De natura deorum Epicuri partes tuetur, principio diſputationis ſuæ, veterum philoſophorum ſuper ea re ſententias enumerando percenſet: credo, vt cùm alias omnes aut refelliſſet, aut illuſiſſet, conſtitueret eam, quam ſequebatur. Ibi de Ariſtotele ita loquens inducitur: *Ariſtoteles in tertio De philoſophia libro multa turbat, à magiſtro Platone non diſſentiens.* & quæ ſequuntur. quem locum declarans Petrus Marſus, homo, vt illis temporibus, non contemnendus, multa enim iam tum notauit, de quibus, tanquam nouis, & à ſe primùm animaduerſis, multi hodie ſibi placent: is igitur libros Ariſtotelis De cælo tertium De philoſophia librum vocari putat: & vt ſtultam opinionem ſuam, quoquo modo poterat, confirmaret, errorem, vt fit, errore cumulat, librorum eius philoſophi ridiculum quendam ordinem commentus. primum enim de philoſophia librum ait eſſe libros τῶν μετὰ τὰ φυσικά: ſecundum, libros φυσικῆς ἀκροάσεως: tertium, libros de cælo: quam ineptiam pluribus verbis exagitare nihil opus eſt. id modò admonere non ab re fuerit, ſcripſiſſe Ariſtotelem libros tres, quibus nomen fecerit, περὶ ἀγαθοῦ, ἢ περὶ φιλοσοφίας, quibus complexus erat ea quæ in ſermonibus à Platone acceperat; itemq. non nulla Pythagoræ dogmata. Numerũ librorum à Laërtio accepimus: qui in indice ſcriptorum Ariſtotelis ponit, περὶ φιλοσοφίας α′ β′ γ′.

β΄ γ΄. Ipſemet autem eorum meminit lib. primo De animo, his verbis: Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρίσθη. quæ verba ita exponit Simplicius: περὶ φιλοσοφίας νῦν λέγει, τὰ περὶ τἀγαθοῦ αὐτῷ ἐκ τῆς Πλάτωνος ἀναγεγραμμένα συνουσίας. ἐν οἷς ἱστορεῖ τάς τε Πυθαγορείους, καὶ Πλατωνικὰς περὶ τῶν ὄντων δόξας. ex his autem facilè cognoſci poteſt error illorúm qui apud Ciceronem legebant; *A magiſtro Platone vno diſſentiens.*

Ciceronis è tertio De natura deorum locus ex Ariſtotele expreſſus. CAP. XXII.

SEMPER exiſtimaui ea quæ libro tertio De natura deorum Cicero Cottam dicẽtem facit, vt oſtendat, in diis virtutem ineſſe non poſſe, deprompta eſſe ex Ariſtotele. Sed vt de hoc meo iudicio ceterorum iudicium faciam, hoc loco vtriuſq. verba proponam. Ita ergo loquitur Cotta: *Quid enim? prudentiam ne Deo tribuemus? quæ conſtat ex ſcientia rerum bonarum & malarum, & nec bonarum nec malarum. Cui mali nihil eſt, nec eſſe poteſt, quid huic opus eſt delectu bonorum & malorum? quid autem ratione? quid intelligentia? quibus vtimur ad eam rem, vt apertis obſcura aſſequamur. at obſcurum Deo nihil poteſt eſſe. Nam iuſtitia, quæ ſuum cuique diſtribuit, quid pertinet ad Deos? hominum enim ſocietas & communitas, vt vos dicitis, iuſtitiam procreauit. temperantia autem conſtat prætermittendis voluptatibus corporis: cui ſi locus in cælo eſt, eſt etiam voluptatibus. nam fortis Deus intelligi qui poteſt? in dolore, an in labore, an in periculo? quorum Deum nihil attingit.* Apud Ariſtotelem autem libro x. De moribus ad Nicomachum hæc leguntur: Πράξεις δὲ ποίας ἀπονεῖμαι χρεὼν αὐτοῖς; πότερα τὰς δικαίας; ἢ γελοῖοι φανοῦνται, συναλλάττοντες, καὶ παρακαταθήκας ἀποδιδόντες,

δόντες, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα; ἀλλὰ τὰς ἀνδρείους; ὑπομένοντας τὰ φοβερὰ, καὶ κινδυνεύοντας, ὅτι καλόν; ἢ τὰς ἐλευθερίους; τίνι δὲ δώσουσιν; ἄτοπον δέ. ἢ καὶ αὐτοῖς ἔσται νόμισμα, ἤ τι τοιοῦτον; εἰ δὲ σώφρονες, τί ἂν εἶεν; ἢ φορτικὸς ὁ ἔπαινος: ὅτι οὐκ ἔχουσι φαύλας ἐπιθυμίας. διεξιοῦσι δὲ πάντα, φαίνοιτ' ἂν τὰ περὶ τὰς πράξεις μικρὰ καὶ ἀνάξια θεῶν. quanquam autem inter vtriuſque orationem non ita magna eſt diſſimilitudo, longè tamen aliud Cottæ, aliud philoſophi conſilium fuit. ille enim ſceleratè & impiè efficere voluit, nullam vllius generis in diis ineſſe virtutem. hîc cùm docere vellet, τὰς θεωρητικὰς τῶν ἀρετῶν præſtare ταῖς πρακτικαῖς, oſtendit has humiliores eſſe & abiectiores, quàm vt in diuinam naturam conuenirent. Præclarè autem Platonici, omnes omnino virtutes in Deo ineſſe dicebant, ſed longè alio modo, quàm in hominibus: nempe παραδειγματικὰς, καὶ αἰτιώδεις. nobis quidem nihil eſſe certius atque exploratius debet, quàm Deum eſſe principium ac finem omnium virtutum, bonorumque adeò omnium: ipſum ſolum verè ac per ſe bonum: cetera eo tantùm bona, quòd ab ipſo proficiſcuntur, ad eundemque referuntur.

Locus è Miloniana cum duobus Demoſthenis vno, altero Lyſiæ comparatus.

CAP. XXIII.

CALLIDE' & ingenioſè locutus eſt Cicero in Miloniana, cùm illuc veniſſet, vt fatendum eſſet, Clodium à ſeruis Milonis occiſum fuiſſe. nam qui proſpiceret, rem ipſam per ſe odioſam eſſe (nemo enim ferè eſt, qui ad cædis mentionem non exhorreſcat, & auerſetur eum, à quo illa perpetrata dicitur) noluit eam ſuo ac proprio nomine appellare; ſed eam orationi ſuæ ſentẽtiam intexuit, quæ ad auertendum

odium,& ad facinus ipſum excuſandum cogitari potuit aptiſſima. *Fecerunt*, inquit, *ſerui Milonis, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet* . neque enim non ſatis ex eo intelligitur, occiſum Clodium: ſed aſperitas rei tollitur , mitigatur quidem certè, cùm cogitat quiſque, ſe quoq. idem facturum fuiſſe, ſi in tale diſcrimen incidiſſet . Omnes enim facilè ignoſcunt, cùm quis quid fecit, quod ipſi quoque feciſſent. Vſus eſt autem in re quidem & diſſimili & diſpari, ſed tamen vſus eſt eadem ſententia Demoſthenes in oratione aduerſus Midiam. Se enim dicit, contumeliis affectum , à Midia , id feciſſe , quod eorum qui iudicabant, quiſque ſibi faciendum eſſe duxiſſet. Ἐγὼ δ᾽ ὅπερ ἂν ὑμῶν ἕκαστος ὑβρισθεὶς προείλετο πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα. Idem artificium adhibuit ſubtiliſſimus oratorum Lyſias in oratione quam ſcripſit ei qui Eratoſthenem quendam in vxore ſua deprehenſum occiderat. non enim apertè ac ſimpliciter dicit, eum à ſe interfectum , ſed conſecutum ea quæ legibus conſtituta eſſent in eos qui talia facinora facerent. οὕτως, inquit, ὦ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν, ὧνπερ καὶ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας.

Illuſtrati Virgiliani verſus è quarto Æneidos. CAP. XXIIII.

FVROREM illum quo correpta eſt Dido , cùm cognoſſet, captum iam eſſe Æneæ abeundi cōſilium, vt magis exprimeret optimus poëtarum, comparauit eam cum duobus, qui ſæpè in tragœdiis furentes inducebantur, Pentheo & Oreſte . noti autem ſunt illius verſus:

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:

Aut

Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, vltriceſq́; ſedent in limine Diræ.

ac Seruius eorum exemplorum vtrumque à Pacuuio ſumptum eſſe dicit, qui furentem induxerit Pentheum, idemq́ue fecerit Oreſtem ſedentem in Apollinis templo, neque audentem egredi: quòd comitata furiis matris vmbra limen templi obſideret. neque ſanè infitias iuerim, potuiſſe Virgilium hoc à Pacuuio ſumere. mihi tamen neſcio quo modo veriſimilius fit, hauſiſſe eum ex ipſis fontibus, atque ex Æſchylo potius, & Euripide, quàm è Pacuuio, ornamenta operi ſuo quæſiiſſe. apud Euripidem quidem in Bacchis ita loquitur Pentheus:

Καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,
Διπλᾶς δὲ Θήβας.
Videre videor iam duos ſoles mihi,
Dupliceſq́; Thebas.

apud Æſchylum autem in Eumenidibus ea ſpectantur, quæ Latinus poëta de Oreſte perſtringit. aut igitur à Græcis illa repetiit, aut à Pacuuio, qui eas, quas nominaui, fabulas verterat.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER OCTAVVS.

Poëtarum & apum comparatio. Illuſtratus Horatii verſus, Necte meo Lamiæ coronam.

Cap. I.

Libenter ac ſæpe faciunt poëtæ, vt ſe quidem apibus, ſtudium autem ſuum mellificio cuidam comparent. neque, ſi quis diligenter inſpiciat, parum multa vtriſque inter ſe ſimilia reperientur. Apes in ſtruendis operibus ſuis naturam tantùm magiſtram ſequuntur: artem non adhibent. ſic & poëtæ natura tantùm valent: arte ſi qui ſe poëtarum nomen tueri poſſe confidunt, eos grauiſſimus auctor Plato pronunciat, nihil vnquam egregium ac memorabile effecturos. Itaque Pindarus eo ſe gloriatur aduerſariis ſuis, Bacchylide nimirum & Simonide, eſſe ſuperiorem: quòd ipſe natura poëta ſit, illi autem didicerint à magiſtris: in quo tantum eſſe vult, vt eo potiſſimum nomine ſe aquilæ, illos coruorum ſimiles eſſe dicat.

σοφὸς, inquit, ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ·
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὥς,

ἄκραν-

ἄκραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον.

Apes, niſi iritentur, innocuæ ſunt: iritatæ figunt aculeis eos à quibus læſæ ſunt, & acerbiſſimos eis dolores infligunt. idem poëtis ingenium. nulla, vbi non læduntur, innocentior hominum natio. laceſſiti, ita ſe vlciſcuntur, vt interdum eos quibus offenſi erant, ad mortem adegiſſe narrentur. nam præter id quod de Archilocho accepimus; noui ego, qui hac ætate tantum verſibus ſuis inimico dolorem inuſſerit, vt ex eo ille ſit mortuus. neque non hoc de ſeipſis poëtæ prædicant, quorum ſunt illa:

Caue, caue: namque in malos aſperrimus,
Parata tollo cornua. &,
Ne quiſquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit: (melius non tangere. clamo)
Flebit, & inſignis tota cantabitur vrbe.

Quocirca Plato in Minoë præcipit iis qui bonæ famæ ſtudioſi ſunt, vt diligenter caueant, ne cum poëtis inimicitias ſuſcipiant. Apes è variis floribus ſuccum exprimentes, opus dulciſſimum conficiunt. Poëtæ quoque vagantes per hortos illos Gratiarum & Veneris, de quibus eſt apud Pindarum, & ex iis belliſſimum quodque carpentes, ea concinnant carmina, quibus ne mel quidem ipſum mellitius videri poteſt. Inde igitur illa ſunt:

Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper digniſſima vita. &,
— ego apis Matinæ
More modoq́;
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus, vuidiq́;

Tiburis ripas, operoſa paruus
Carmina fingo.

Meritò igitur Euſtathius ait apem ζῶον εἶναι συγγενὲς τῇ ποιήσει, διά τε τὸν μόχθον τὸν ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔργου γλυκύτητα, καὶ τὸ τοῦ κηρίου εὐσύνθετον. ὧν πάντων μετέχει καὶ ἡ ποίησις, πόνῳ τε προσοικοῦσα, οὐδὲν γὰρ τῶν καλῶν πόνου χωρίς, ἔχουσα δὲ καὶ γλυκύτητα οὐκ ὀλίγην, ἐναγλαϊζομένη δὲ καὶ τῇ τοῦ μέτρου εὐσυνθεσίᾳ.

Eſt etiam, cùm poëtæ iucundiſſima quadam allegoria vtentes, poëmata ſua coronas vocant, quibus aiunt, ornari ac redimiri à ſe caput illius quem laudant: vt in Pythiis: σὺν εὐμενείᾳ δέξαι στεφάνωμα τόδε. & alibi ſæpe. quod imitatus Horatius dixit:

—— o quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam
Pimplea dulcis.

Deliciæ autem meæ, Euripides, Hippolytum quoque de hymno, quo Dianam celebrauerat, ita vt de corona quapiam loquentem facit:

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος ὦ δέσποινα κοσμήσας φέρω,
ἔνθ' οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ φέρβειν βοτά,
οὐδ' ἦλθέ πω σίδηρος. ἀλλ' ἀκήρατον
μέλισσα λειμῶν' ἠρινὸν διέρχεται.
αἰδὼς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.
ὅσοις διδακτὸν μηδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει
τὸ σωφρονεῖν εἴληχεν εἰς τὰ πάντ' ἀεὶ,
τούτοις δρέπεσθαι, τοῖς κακοῖσι δ' οὐ θέμις.
ἀλλ' ὦ φίλη δέσποινα χρυσέας κόμης
ἀνάδημα δέξαι, χειρὸς εὐσεβοῦς ἄπο.

atque equidem hos verſus, ſi potero, vel potius, vtcunque potero, Latinè exprimam: vt etiam ij qui

Græcè neſciunt, ſingularem eorum ſuauitatem quoquo modo odorentur. ab iis autem qui Græca per ſe ſatis intelligunt, valde peto, vt hæc mea aut ne legant, aut conniuentibus oculis legant:

Tibi hanc corollam diua nexilem fero,
Aptam è virentis pratuli intonſa coma:
Quò neque proteruum paſtor vnquam inigit pecus,
Neque falcis vnquam venit acies improba.
Apis vna flores vere libat integros,
Puris honeſtus quos rigat lymphis Pudor.
Illis, magiſtri quos ſine opera, perpetem
Natura docuit ipſa temperantiam,
Fas carpere illinc: improbis autem nefas.
At tu aureæ regina vinculum comæ
Amica ſuſcipe, pia quod porgit manus.

& quoniam ſemel audere cœpi, ſubiungam etiam verſus aliquot ex Edyllio, quod abhinc annos nouem ad FRANCISCVM TVRNONIVM, cardinalem omnibus maximis honoribus digniſſimum, ſcripſi. In eo igitur ita erat, in extremo:

Ipſe ego tum è terra pennis ſublatus Amoris,
Per Charitum, Venerisq; hortos, pictosq; perenni
Flore ferar campos, & vulgo incognita prata.
Vnde metens violasq;, & purpureos hyacinthos,
Intactasq; roſas, immortalesq; amaranthos,
Non prius audito texam tibi more corollam,
Quæ, damnoſi expers ſenii, tua tempora circum
Ardeat, æternoq; nitens ſcintillet honore:
Donec ad æquoreis ignotas fluctibus ignes
Clara Ariadneæ rutilabunt ſigna coronæ.

De

De quodam loco è libro ſecundo Rhetoricorum Ariſtotelis, aduerſus Petri Victorii ſententiam. CAP. II.

ÆQVIORE animo ſe puniri ferunt, quicunque ſe, qui puniantur, dignos putant. Quocirca Ariſtoteles libro ſecundo De arte rhetorica, inter ea quæ ad mitigandum animum pertinent, ponit id quoque, vt iis qui ſibi factã iniuriam cenſent, oſtendamus, ipſos priores in iniuria inferẽda fuiſſe, & meritò ipſis contingere ea de quibus querũtur. ira enim ex opinione iniuriæ naſcitur. quare ſi deſinent putare, iniuriã ſibi fieri, iraſci deſinent. Sed in eius rei tractatione quædam verba ſunt, quorum ſententiam Victorium aſſecutum eſſe non exiſtimo. Sunt autem hæc: Διὸ τῷ λόγῳ δεῖ προκολάζειν· ἀγανακτοῦσι γὰρ ἧττον κολαζόμενοι καὶ οἱ δοῦλοι quę ita exponũtur à Victorio: *Ne facilè iraſcamur, & ex tenui quaque ac ſæpe iniuſta cauſſa accendamur animo, quæ ex re magna ſæpè mala exoriuntur, præcipit, quo modo nos gerere debeamus. Ne temerè igitur, inquit, in alios irruamus, non eſt cunctandum ratione animum præparare, & quaſi ante motum illum caſtigare: hæc enim cauſſa eſt, cur ſerui malè mulctati æquo animo ferunt, nec valdè indignantur: antea enim iniquam ſuam condicionem cogitantes, tolerandis miſeriis ſe præpararunt: Id autem apud Plautum in milite ſeruum decere Periplectomenus tradit. Nam homini ſeruo ſuos domitos habere oportet oculos, & manus, orationemq́ue.* Hæc Victorius; quæ an vera ſint, neſcio. mihi quidem non videntur. Credo autem hoc Ariſtotelem dicere: Cùm reapſe punire aliquem volumus, prius eum oratione eſſe caſtigandum, atque efficiendum, vt ipſe planè intelligat, quaſique oculis cernat, ſe com-

commeritum pœnam. Nam & ſerui minus indignè ferunt ſupplicia, quæ de ipſis ſumuntur, ſi hoc modo cum eis agamus.

Collatio loci cuiuſdam è Phædro Platonis cum eiuſdem loci interpretatione Ciceroniana.
CAP. III.

NOBILEM illum Platonis è Phædro locum, vbi animorum immortalitas neceſſaria ratione probari creditur, Cicero, vt notum eſt, & in libris De Rep. & in primo Tuſculanarum diſputationum interpretatus eſt. mihi autem hoc loco decretum eſt, cum Platonis verbis, Ciceronis interpretationem, quàm diligentiſſimè potero, contendere. puto enim, cùm apud vtrumque nonnulla haud ſatis emendatè legantur, ex hac collatione aliquid emerſurum. Plato, Πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος. τὸ γὰρ ἀεικίνητον, ἀθάνατον. Cicero, omiſſa propoſitione: *Nam quod ſemper mouetur, æternum eſt.* In quo illud obſeruatione dignum puto, quòd ἀθάνατον vertit *æternum*. quamuis enim Plato animos non immortales modò faciebat, verùm etiam æternos; neque quicquam apud philoſophos immortale ſit, quod non ſit etiam æternum: tamen hæc vocabula vulgò diſtingui ſolent, cùm Cicero planè pro eodem accipiat. Plato: τὸ δ' ἄλλο κινοῦν, καὶ ὑπ' ἄλλου κινούμενον, παῦλαν ἔχον κινήσεως, παῦλαν ἔχει ζωῆς. Cicero: *Quod autem motum affert alicui, quodque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi quoque finem habeat neceſſe eſt.* Præclarè omnino reddita hæc pars videtur. cùm autem illa eiuſdem verbi repetitio, quæ in Græca oratione nihil habet inſuauitatis, in Latino ſermone parùm elegans, neque ſatis dilucida fore videretur, varietate vitauit hoc incommodi;

modi: *motum afferre*, dicens, pro *mouere*: & *agitari*, pro *moueri*. ſed & illud ἔχον, in quo colligendi vis ineſt, ita expreſſum eſt, vt nihil melius optari queat. Plato: *μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτὸ, οὔποτε λήγει κινούμενον. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως*. Cicero: *Solùm igitur quod ſeſe mouet, quia numquam deſeritur à ſe, numquam ne moueri quidem deſinit: quinetiam ceteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi*. In quibus illa præcipuè annotanda duco: ἅτε, commodè verti, *quia*: & κινήσεως, *mouendi*. Plato: ἀρχὴ δὲ ἀγένητον. Cicero: *Principij autem nulla eſt origo*. eleganter. neque enim poterat vna voce dicere ἀγένητον: cùm *ingenitum* ſit ἔμφυτον. Plato, ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι· αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός. Cicero: *Nam ex principio oriuntur omnia; ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt*. ἀνάγκη γίγνεσθαι, dixit ſimpliciter, *oriuntur*. & illud, τὸ γιγνόμενον, omiſit. Plato: εἰ γὰρ ἔκτου ἀρχὴ γίγνοιτο: οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο. Cicero: *Nec enim eſſet id principium, quod gigneretur aliunde*. videtur ergo apud Platonem legiſſe: εἰ γὰρ ἔκτου ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἀρχὴ γένοιτο: quod mihi, ne quid diſſimulem, verius videtur. Ariſtoteles quoque principiorum tres proprietates eſſe voluit: vt ne gignerétur ex aliis: vt ne ex ſe inuicem: & vt ex ipſis cetera gignerentur. Plato: ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι. ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης, οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του, οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται. εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι. Cicero: *Quòd ſi numquam oritur, ne occidit quidem vnquam. nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur: nec ex ſe aliud creabit*. (in quibuſdam libris legitur, *recreabit*.) *ſiquidem neceſſe eſt, à principio oriri omnia*. Plato: Οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ, τὸ αὐτὸ κινοῦν. Cicero aliquan-

aliquanto liberiùs: *Ita fit, vt motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe moueatur*. Plato: τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι, οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν. Cicero: *Id autem nec naſci poteſt, nec mori*. legit igitur apud Platonem, οὔτε γίγνεσθαι, οὔτ' ἀπόλλυσθαι. & ſanè is ordo melior, & magis naturę conſentaneus videtur. Plato: ἢ πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γῆν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μή ποτε αὖθις ἔχειν στῆναι ὅθεν κινηθέντα γενήσεται. Cicero: *Vel concidat omne cælum, omniſq; natura, & conſiſtat neceſſe eſt: nec vim vllam nanciſcatur, qua, vt à primo, impulſa moueatur.* Qua in parte id primùm animaduertendum eſt, voculam *&*, quæ in vulgatis Ciceronis libris non eſt, in veteribus legi: & neceſſariam videri. Deinde, cùm Plato dicat, πᾶσάν τε γῆν: non eſt, vt opinor, dubitãdum, quin apud Ciceronem legendum ſit, non, *omniſq; natura*, ſed *omniſq; terra*. In verbis autem Platonis delendum videtur illud ſecundum στῆναι, quod neque Cicero agnoſcit, & ſententia repudiat. Poſtremò cùm in quibuſdam Ciceronis libris vltima pars ita legatur, *Qua primo impulſu moueatur*: teſtificor, veterem ſcripturam à me repræſentatam eſſe: neq. dubitare me, quin ea vera ſit. Αὖθις autem reddidit Cicero, *vt à primo*. Plato: ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ κινουμένου, ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτο αὐτὸ τὶς λέγων, οὐκ αἰσχυνεῖται. Cicero: *Cùm pateat igitur, æternum id eſſe, quod à ſeipſo moueatur* (in aliis libris, *quod ſeipſum moueat*) *quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget?* cuius periodi poſteriorem partem ſi Cicero ita legit, vt hodie legitur (neque aliter legiſſe puto,) ne ille mirificus in ea conuertenda fuit. Hoc enim dicit Plato: ſi quis ita definiat animũ, vt dicat animum eſſe id quod ſe ipſum mouet, eam definitionem numquam auctori ſuo incuſſuram pudorem.

nam

nam οὐσίαν & λόγον, & paulo pòſt φύσιν vocat id, quod Ariſtoteles τὸ τί ἦν εἶναι. ea verò ſententia quomodo è Ciceronis verbis efficiatur, Deus aliquis viderit. Plato: πᾶν γὰρ σῶμα, ᾧ μὲν ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον· ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτὸ ἐξ αὑτοῦ, ἔμψυχον. ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. vbi non dubito quin legendum ſit αὐτῷ ἐξ αὑτοῦ. Cicero: *Inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo. quod autem animal eſt,* (in quibuſdam libris, *Quod autem eſt animatum*) *id motu cietur interiore & ſuo. nam hæc eſt propria natura animæ* (in quibuſdam libris *animi*) *atque vis.* Inuertiſſe videtur Cicero ordinem τῶν προτάσεων, id eſt, feciſſe ἐξ ὑποκειμένου κατηγορούμενον, καὶ ἀνάπαλιν. Plato: εἰ δὲ ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ αὑτὸ κινοῦν, ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη. Cicero: *Quæ ſi eſt vna ex omnibus quæ ſeſe moueat; neque nata certè eſt, & æterna eſt.*

Correctus & explicatus locus Platonis ex apologia Socratis.

CAP. IIII.

QVOTIDIE magis intelligo, verum eſſe id quod ſemper exiſtimaui: nullam eſſe mendam ita puſillam, quam non permagni interſit, è veterum monumentis tolli, ac corrigi: neque vllum hominum genus magis prodeſſe ſtudiis, quàm eos qui accuratè & fideliter operam in illis purgandis emẽdandiſque ponunt. vnius enim litterulæ erratum interdum eas etiam eruditiſſimis hominibus offundit tenebras, vt, tanquam in illuni nocte errantes, quòuis potiùs perueniant, quàm quò volunt. quod & ſæpe aliàs animaduerti, & nuper cùm Platonicam Socratis apologiam euoluerem. in qua cùm alia peccata à Mar-

à Marſilio deprehendi, tum hoc, quod nunc oſtendere inſtitui. nam cetera, eſt cùr reiecta in aliud tempus velim. ad ipſum igitur illius orationis finem ita legitur: Τοσόνδε μέν τοι αὐτῶν δέομαι· τοὺς υἱεῖς μου, ἐπειδὰν ἡβήσωσι, τιμωρήσασθε ὦ ἄνδρες, ταυτὰ ταῦτα λυποῦντας, ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων, ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι, ἢ ἀρετῆς. καὶ ἐὰν δοκῶσι τὶ εἶναι, μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς, ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονταί τι εἶναι, ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν, αὐτός τε, καὶ οἱ υἱεῖς. quæ verba ita Marſilius reddidit: *Tantum tamen vos precor ô viri, vt meos quoque filios, cùm adoleuerint, ſi ipſi, ſimiliter atque ego, vobis moleſti ſint, pœnis ſimiliter afficiatis; præſertim ſi videantur vobis vel pecuniarum, vel alterius cuiuſquam rei maiorem quàm virtutis curam habere: atque ſi videri velint, puténtve, ſe alicuius eſſe pretij, cùm nullius ſint, illos obiurgetis, quemadmodum ego vos: quòd non illis incumbant, quibus eſt incumbendum: ac exiſtiment, cùm nullius pretij ſint, ſe aliquid eſſe. Quòd ſi hæc feceritis, iuſta à vobis paſſus fuero egoq́; & filij.* In quibus id admirabile atque abſurdum videtur: quid ſit cur Socrates ab Athenienſibus petat, filios ſuos interfici, ſi paternam hominum admonendorum & adiuuandorum conſuetudinem, vbi adoleuerint, imitentur. quid enim? peccaſſe fortaſſis ſibi ipſe videbatur, quòd eam viuendi viam inſecutus eſſet? minimè omnium. nam ſe in eo & deo obtemperaſſe dixerat, & meritum, vt ea cauſſa in Prytaneo aleretur: &, ſi vita daretur longior, vnquam aliter facturum negarat. qua igitur de re ipſe ſe meritò amabat, ſummisque dignum honoribus verè gloriabatur: quid erat cauſſæ, cur eius in ſtudio verſari filios nollet? At, dicet fortaſſe ali-

N quis:

quis: ita demum eos ab Athenienſibus vltimo ſupplicio affici cupit, ſi ita reprehendant alios, vt ipſimet interim nihili ſint, aliarumque rerum maiorem, quàm virtutis, curam gerant. Ita ne quæſo? Sic quoque eos morte multari, quàm admoneri, ac corrigi mauult? nam ſi diceret ſe petere, primùm vt liberi ſui, ſi quid peccarent, reprehenderentur, atque increparentur diligenter: deinde, ſi viderentur ita deprauati, vt corrigi non poſſent, vita priuarentur denique: non inhoneſta, neque aliena perſonæ Socratis eſſet oratio. ſed & multa alia proferre poſſem, quibus eius ſententiæ abſurditas oſtenderetur: niſi ſatius ducerem, iis omiſſis, veritatem ipſam detegere, cuius ſplendor exigui erroris nubecula obumbratus Marſilii aciem fugit. Vbi enim λυπῶντας vulgo legimus, legendum eſt λυπῶντες. qua tantula mutatione ſcripturæ, quanta fiat ſententiæ mutatio, videamus. hoc enim dicit Socrates. Peto à vobis Athenienſes, cùm filii mei adoleuerint, vt eos vlciſcamini, eaſdem illis moleſtias exhibentes, quas ego vobis exhibere conſueueram: ſi aut pecuniæ, aut vllius omnino rei, quàm virtutis, ſtudioſiores eſſe videantur. Quas enim ſolebat exhibere moleſtias Athenienſibus Socrates? admonebat eos, vrgebat, inſtabat, ne vllam rem virtute potiorem eſſe ducerent: neue quicquam illius ſtudio præuertendum putarent. eandem igitur moleſtiam filiis ſuis exhiberi cupit. itaq. addit: Quòd ſi, nihili cùm ſint, aliquid tamen eſſe ſe exiſtiment: exprobrate eis, vt ego vobis, quòd non in iis, in quibus oportet, ſtudium collocent: quódque, nulli pretij cùm ſint, aliquid ſe eſſe arbitrentur. Id enim ſe feciſſe ipſemet dixerat: cùm eos, qui ſe ſapientes putabant, longè abeſſe à ſapientia oſtenderet. Se-

ret. Sequitur: Hæc ſi feceritis: tum & mihi & filiis meis id quod iuſtum eſt, tribueritis. Mihi quidem: quoniam quod ego beneficium in vos contuli, id vos conferetis in filios meos. Ipſis autem: quoniam afficietis illos ea pœna, quæ errantibus debita eſt. quænam autem pœna illa ſit, è primo πολιτειῶν cognoſcere eſt: vbi cùm Thraſymachus quæſiſſet de Socrate, quid tandem perpeti paratus eſſet, ſi ipſe talem iuſtitiæ definitionem attuliſſet, quæ reprehendi nullo modo poſſet: Quid verò, inquit, aliud, Socrates, quàm quod eum perpeti par eſt, qui aliquid neſcit? par eſt autē eum à ſciente diſcere: egoq. de me quominus ea pœna ſumatur, non recuſo. Hæc tam præclara ſententia in vnius litteræ peruerſione latuerat.

Virgilii verſus è ſexto Æneidos ex Homero imitati.

CAP. V.

CVM ſtudioſe fecerint aliquot eruditi homines, vt indicarent locos Homeri, quos Virgilius imitatus eſſet: multos tamen (neque aliter in tanta copia fieri potuit) prætermiſerunt. qualis eſt ille è ſexto Æneidos: vbi, accipiente in nauim Charonte

Ingentem Ænean, gemuit ſub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.

ita enim Iliados ε, cùm inſiliret Minerua in currum Diomedis, gemuiſſe ſub tanto pondere axis faginus dicitur:

Ἡ δ' ἐς δίφρον ἔβαινε παραὶ Διομήδεα δῖον
Ἐμμεμαυῖα θεά. μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων
Βριθοσύνῃ. δεινὴν γὰρ ἄγεν θεὸν, ἄνδρα τ' ἄριστον.

Notatum Petri Victorii μνημονικὸν ἁμάρτημα.

CAP. VI.

PETRVS Victorius libro ſexto Variarum lectio-

num, narrans notum illud Socratis ſomnium, quo, cùm in cuſtodia publica eſſet, præuidit, ſibi poſt tertium diem eſſe moriendum, admonitus illo verſu,

Ἤματί κεν τειτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο: ·

Verſum, inquit, *eſſe è primo libro Iliados notum eſt, pronunciaturq́; illic ab Agamemnone in iurgio illo: cùm enim dixiſſet Achilles ſe domum reuerſurum, copiasq́; ſuas è bello abducturum, compulſum iniuriis ipſius, liberè permiſit illi, vt hoc, ſi vellet, faceret, rex regum: vtq́; ſe oſtenderet nihil curare diſceſſum illius, monſtrauit in ſermone, eum breui tempore domum peruenturum*. Hæc Victorius. quæ omnia, vt vno verbo dicam, falſa ſunt. verſum enim illum eſſe, non è primo, ſed è nono libro Iliados, notum eſt: pronunciaturque illic non ab Agamemnone, neq. in iurgio; ſed ab Achille, qui Vlyſſem alloquens, abiturum ſe dicit, &, ſi Neptunus proſperum curſum dederit, tertio die in patriam peruenturum.

Εἰ δέ κεν εὐπλοίην δώῃ κλυτὸς Ἐννοσίγαιος,
Ἤματί κεν τειτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην. id eſt,
Quòd ſi Neptunus facilem dederit mihi curſum,
Tertia lux Phthiæ lætis me ſiſtet in aruis.

cur autem apud Platonem ex ἱκοίμην factum ſit ἵκοιο, facile eſt videre. Neminem igitur memoriæ ſuæ valde confidere oportet: cùm Victorium quoque ipſum, tanta doctrinæ copia præditum hominem, in rebus non abſtruſis neque reconditis, interdum tamen vacillare videamus.

De facultate contrariorum, emendatus & declaratus locus è ſecundo Ariſtotelis de arte dicendi.

CAP. VII.

TRIBVS modis intelligi poteſt id quod in philoſo-

loſophorum ſcholis tritum ac celebratum eſt, contrariorum eandem eſſe vim ac poteſtatem. aut enim de vi ea quæ ineſt in ipſis contrariis, aut de ea qua contraria apprehenduntur, aut de ea qua efficiuntur. nos, docendi cauſſa, vim inſitam, vim percipientem, & vim efficientem vocabimus. Ergo ſi de vi inſita quis loquatur, non eadem eſt vis ac poteſtas contrariorum, immò, vero contraria. exempli gratia: non eadem vis eſt inſita frigori ac calori; cùm frigus contrahendi vim habeat, laxandi calor: non eadem albo & nigro: cùm illud viſionem diſſipet, hoc colligat. omnino autem, cùm de hoc genere poteſtatis propriè ac per ſe agitur: valet illa regula quæ poſita eſt in primo dialecticorum, Contraria de contrariis dicta, probabilia eſſe. Quòd ſi agatur de vi percipiente: tum ſimpliciter & abſolutè dici poteſt, eandem eſſe vim contrariorum. etenim album & nigrum eadem facultate cognoſcimus: itemq. conſonum & diſſonum; calidum & frigidum, & ſimilia. & de hac poteſtate intelligendus eſt locus ille è principio quinti Ethicorum, vbi hoc dicitur. quinetiã ob hanc ipſam cauſſam contrariorum eadem eſt ars, eademque ſcientia. πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι, καὶ αἱ ποιητικαὶ, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, δυνάμεις εἰσίν, ait Ariſtoteles lib. octauo τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Vbi autem ſermo eſt de poteſtate efficiente, adhibenda quædam diſtinctio eſt. nam cauſſa efficiens contrariorum & quodammodo eadem eſt, & quodammodo non eadem; nempe eadem quidem genere, ſed non eadem ſpecie. Verbi cauſſa: eadem res efficit ſanitatem & morbum: nempe temperatio quatuor humorum, è quibus corpus conſtitutum eſt. ſed illam bona temperatio, hanc mala. itidemque efficiendæ virtutis, & efficiendi vitii poteſtas eadem in re ſita

eſt: in conſuetudine. non tamen vna eademque conſuetudo vitioſum & virtute præditum efficiet hominem: ſed contraria. atque ita intelligendus eſt locus ille è ſecundo Rhetoricorum: ἡ γὰρ αὐτὴ δύναμις τῶν ἐναντίων, ἡ ἐναντία. in quo Victorius ſui ſe diſſimilem præbuit. legendum autem ibi eſt, ἡ ἐναντία: non, vt vulgo legitur, ᾗ ἐναντία. quod ego cùm à primo coniectura tantùm fretus iudicaſſem: repperi poſtea libros & calamo notatos, & typis deſcriptos, qui opinionem confirmarent meam. Quòd ſi vna eademq. ſpecie, aut etiam numero res poteſtatem efficiendi contraria in ſe continere dicatur: id neceſſe erit contingere aut nō in eodem ὑποκειμένῳ: aut quod, ſi idem ſit, non ſit tamen affectum eodem modo: aut contraria illa non eadem ratione efficientur, aut non eodem quaſi inſtrumento. Vt idem ignis & aſtringit & reſoluit: ſed aſtringit fortaſſe corium: ceram aut glaciem laxat. Æſtas appetentiam rerum Venerearum & auget, & minuit: ſed minuit in viris: auget in feminis. Ebrietas alii garrulitatem affert, alii ſilentium. doctrinæ copia alii confidentiam, alii timiditatem. Fieri etiam poteſt, vt ſit idem ὑποκείμενον: ſed non eodem modo affectum. vt vini aut Veneris vſus vni eidemque homini, ſed aliter atque aliter affecto, modò ſalubris eſt, modò noxius. Quòd ſi & idem ſit, & eodem modo affectum: oportebit, vt dixi, contraria illa aut non eodem modo, aut non eodem quaſi inſtrumento effici. Nam diuturna niuis contrectatio & frigus affert, & calorem: ſed alterum quidem per ſe, alterum per quandam ἀντιπερίστασιν. Vinum & humectat, & exſiccat: ſed alterum per ſe, alterum κατὰ συμβεβηκός. ſic ſenectus adueniens & ſicciores & humidiores facit. At idem medicus eundem hominem & inter-

interficere poteſt, & ſanare: non tamen eodem planè inſtrumento; ſed hoc remedio, illud veneno. & idem geometres poteſt in eodem auditore & ſcientiam, & ignorantiam efficere; ſed illam demonſtratione, hanc paralogiſmo. Hæc mihi de hiſce rebus cogitanti venerant in mentem; quæ cùm haud prorſus ἀφιλόσοφα viderentur; placuit aliorum iudicio committere.

Alius locus ex eodem libro explicatus.
CAP. VIII.

INEST obſcuritatis aliquid etiam in iis verbis, quæ proximè antecedunt eum, quem modò adduximus, è Rhetoricis locum. ait enim Ariſtoteles; Si vnum contrariorum eam naturam habeat, vt aut eſſe, aut fuiſſe poſſit: poſſe id probabiliter etiam de altero colligi. quod quidem verum eſſe non videbitur, niſi, quomodo hic accipiatur δυνατὸν, intelligas. idq. Victorium nullo modo attigiſſe miror. Δυνατοῦ enim nomen interdum ita latè patet, vt amplectatur & id quod neceſſariò vel fit, vel eſt, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ χρόνου διαφορὰς: & id quod citra vllam neceſſitatem. interdum autem ad hoc tantum genus, quod poſteriore loco poſuimus, pertinet, καὶ ἀντιδιαιρεῖται τῷ ἐξ ἀνάγκης. Illo priore modo ſi accipias, falſum erit, quod hic ab Ariſtotele traditur. non enim ſi poteſt ignis eſſe calidus, ſequitur, vt etiam frigidus eſſe poſſit. neque ſi poteſt moueri cælum, poteſt etiam quieſcere. nam in iis quæ neceſſariò ſunt, non vtrunq. contrariorum eſt τῶν δυνατῶν, ſed alterum tantùm; neque vtrumlibet, ſed certò ac definitè alterum. Nemo autem cauilletur hic, motum & quietem non eſſe propriè contraria. conſtat enim, hîc, vt ſæpe alibi, Ariſtotelem accipere τὰ ἐναντία ἀντὶ τῶν ὁπωσδήποτε ἀντικειμένων.

poſteriore igitur modo accipiendum hoc loco eſt τὸ τοῦ δυνατοῦ ὄνομα. & ita veriſſimum erit, quod docetur. nam hoc modo πᾶν τὸ δυνατὸν εἶναι, δυνατόν ἐστι καὶ μὴ εἶναι. Ita diſputantur hæc ab Ariſtotele ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας.

Correctus Ciceronis locus ex oratione pro C. Rabirio perduellionis reo.

CAP. IX.

MISERA *eſt ignominia iudiciorum publicorum; miſera multatio bonorum: miſerum exilium. ſed tamen in omni calamitate retinetur aliquod veſtigium libertatis. mors denique ſi proponitur, in libertate moriamur. carnifex verò, & abductio capitis, & nomen ipſum crucis abſit non modò à corpore ciuium R. ſed etiam à cogitatione, oculis, auribus. harum enim omnium rerum non ſolùm euentus atque perpeſſio, ſed etiam conditio, expectatio, mentio ipſa denique indigna ciue R. atque homine libero eſt.* Ciceronis hæc verba ſunt è luculenta illa oratione, qua conſul C. Rabirium defendit perduellionis reum. in quibus cùm duæ voces, ſeu meritò, ſeu immeritò, ſemper mihi ſuſpectæ fuerint: non poſſum, quin ſuſpectionem meam exponam. Harum vocum prior eſt, *obductio*. quanquam enim non ſum neſcius, obducere, interdũ eſſe idem quod, obtegere; libentius tamen hoc loco legerem, *obnuptio*. nam quòd hoc vocabulum nuſquam alibi apud Ciceronem legatur; ne obductio quidem. & obnuptio melius, ni fallor, conueniret cum diro illo & horrendo carmine, quod paulo ſuprà recitauerat; *Caput obnubito; arbori infelici ſuſpendito.* Altera earum, quas dixi, vocum eſt *conditio*: pro qua mallem, *condictio*. Etenim condicere, vetere lingua, eſt denun-

dènunciare; & condictio, denunciatio; vt & veteres Grammatici, & Iuriſconſulti docent. quo ſenſu, mirificè hic, vt opinor, quadraret. Sed hæc opinione tantùm nixa ſunt: quare cohibeamus aſſenſionem, dum aliquid certius & exploratius afferatur.

Ciceronis loci duo ex Æſchine, vt videtur, imitati.

CAP. X.

CICERO, cùm in tertia oratione in Catilinam commemoraret ea ſigna, eaque prodigia, quibus dii immortales imminens periculum præmonſtrauerant, populumque R. vt ſibi caueret, præmonuerant, affirmauit, eos ita præſentes opem tuliſſe, vt pæne oculis videri poſſent. & paulo pòſt, tam multa ſigna ſe conſule diuinitùs extitiſſe dicit; vt hæc, inquit, quæ nunc fiunt, canere dii immortales viderentur. Credi autem poteſt imitatus eſſe hac in parte locum illum Æſchinis ex oratione aduerſus Cteſiphontem; vbi ait, deos ita prædixiſſe ac præſignificaſſe populo Athenienſi mala, quæ ei Rhetorum quorundam culpa imminerent, vt propè humana voce aſſumpta clamarent, cauendum eſſe. Verba Græci oratoris hæc ſunt: *ἀλλ' οὐ προὔλεγον, οὐ προεσήμαινον ἡμῖν οἱ θεοὶ φυλάξασθαι, μονονουκ ἀνθρώπων φωνὰς προσκτησάμενοι.* nam quod, videre oculis, ibi Cicero dixit, eodem loquendi genere Æſchines vſus erat paulo ſuprà; etſi nõ eadem de re loquens: *ὁρᾶτε τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ ἐξάγισον καὶ ἐπάρατον λιμένα τετειχισμένον.* eam autem orationem conuerterat, vt quidem creditur, Cicero. quo facilius ipſi, quæ ex ea imitaretur, in mentem venire potuerunt. nam pulcherrimum illum locum è ſecunda agraria, *Ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto*: & illum item ex vndecima Philippica, *Ponite igitur ante oculos*

P.C. miſeram quidem illam & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos veſtros neceſſariam, nocturnum impetum in vrbem Aſiæ clariſſimam, & quæ ſequuntur: eorum igitur locorum vtrumque quin ex eadem Æſchinis oratione expreſſerit, non ſanè admodum dubito. Locus autem Æſchinis, vnde illos imitatos eſſe credo, hic eſt: Γένεσθε δή μοι μικρὸν χρόνον, τὴν διάνοιαν, μὴ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ νομίσατε ὁρᾶν προσιόντα τὸν κήρυκα, &c. & paulo pòſt: Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς σώμασιν οὐ παρεγένεσθε, ταῖς γε διανοίαις ἀποβλέψατ' αὐτῶν εἰς τὰς συμφοράς, καὶ νομίσατε ὁρᾶν ἁλισκομένην τὴν πόλιν, τειχῶν κατασκαφάς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, ἀγομένας γυναῖκας, καὶ παῖδας εἰς δουλείαν, πρεσβύτας ἀνθρώπους, πρεσβύτιδας γυναῖκας, ὀψέ ποτε μανθάνοντας τὴν ἐλευθερίαν, κλαίοντας, ἱκετεύοντας ὑμᾶς, ὀργιζομένους, οὐ τοῖς τιμωρουμένοις, ἀλλὰ τοῖς τούτων αἰτίοις. quo quidem ſubiectionis exemplo vix vllum poſſe reperiri pulchrius puto.

E declamatione in Salluſtium loci duo, quorum alter ex Æſchine, alter è Demoſthene expreſſus videtur. CAP. XI.

Ex eadem Æſchinis oratione ſumptum eſt id quod poſitum eſt ad finem illius declamationis, qua Cicero, tamquam à Salluſtio prouocatus, reſpondere ei fingitur. ita enim ibi ſcriptum eſt: *Finem dicendi P. C. faciam. ſæpe enim grauius vidi offendere animos auditorũ, eos qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos qui commiſerunt*. apud Æſchinem enim ita legimus, ἤδη γάρ ποτε εἶδον μισηθέντας τοὺς τὰ τῶν πλησίον αἰσχρὰ λίαν σαφῶς λέγοντας. quod autem ſtatim ſubiungitur: *Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius meritò debeat audire: ſed vt ea dicam, ſi qua ego honeſtè effari poſſum*: videtur imitatum ex illo Demoſthenis:

ὄκνῶ,

ὀκνῶ, μὴ περὶ σοῦ τὰ προσήκοντα λέγων, αὐτὸς οὐ προσήκοντας ἐμαυτῷ δόξω προῃρῆσθαι λόγους. aut ex hoc, quod in eadem oratione legitur: πολλὰ γοῦν ἕτερ' εἰπεῖν ἔχων περὶ αὐτοῦ παραλείψω. οὐ γὰρ ὅσ' ἂν δείξαιμι προσόντ' αἰσχρὰ τούτῳ καὶ ὀνείδη, πάντ' οἶμαι δεῖν εὐχερῶς λέγειν· ἀλλ' ὅσα μηδὲν αἰσχρόν ἐστιν εἰπεῖν ἐμοί.

Inficetum, *non vt vulgò*, Infacetum *ſcribi oportere: & ex eadem coniugatione cetera ad eundem modum.* Cap. XII.

Cvm iampridem in veteribus Catulli libris ſcriptum reperiſſem,

O ſaclum inſipiens, & inficetum: itemque
Pleni ruris & inficetiarum: &
Idem inficeto eſt inficetior rure:

præterieram ea omnia, tanquam errata librariorum; eramque ſecutus vulgarem conſuetudinem, qua iam receptum eſt, vt per a litteram, non per i, cuncta illa vocabula & ſcribantur, & pronuncientur. nuper autem cùm ea de re paulo attentiùs cogitaſſem, planè adductus ſum in eam ſententiam, vt veterem illam ſcribendi rationem probam & incorruptam; eam autem qua vulgò nunc vtimur, prauam & corruptam iudicarem. Vt enim ab æquo, non inæquus, ſed iniquus: & ab amico, non inamicus, ſed inimicus: & à ſapiente, non inſapiens, ſed inſipiens: & à facio, non infacio, ſed inficio dicitur: ſic à *faceto*, non *infacetum*, ſed *inficetum* dicendum videtur. Nam illud quoque nonnihil eſt, quòd Angelum Politianum, eruditiſſimum & accuratiſſimum hominem, ita ſcribere ſolitum conſtat. Hermolaus quoque Barbarus, qui, quæ vrbs orbis terrarum lumen eſt, eius ipſe vrbis maximum lumen fuit, ita ſcribenda hæc cenſuit.

illius

illius enim verba hæc ſunt ex emendātionibus Plinianis: *Cùm inficetus, non infacetus dicatur, auctore vel Catullo, ſcribendum eſt, Inficetiſſimè.*

Correctus & illuſtratus Ariſtotelis locus è libro quinto Ethicorum.
CAP. XIII.

ARISTOTELES libro quinto Ethicorum cùm ius ciuile ita diuiſiſſet, vt aliud naturale eſſe, aliud legitimum diceret: legitimi exempla hæc poſuit, Mina captiuos redimere: capram, non oues duas immolare: Braſidæ ſacra facere. quorum primum & poſtremum vnde ſumpta ſint, ſatis conſtat: medium ita non commune ac contritum eſt, vt Michaël Epheſius temerè id confictum, non ex vlla hiſtoria ſumptum putarit. Quod cùm mihi ſemper ſuſpectum viſum eſſet; memini me, octo abhinc annos, cùm eum librũ Lutetiæ publicè interpretarer, ita dicere, mendoſam mihi eius loci ſcripturam videri; ſic tamen, vt non magno negotio corrigi poſſet. neque enim legendum, αἶγα θύειν, ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα: ſed, αἶγα Διὶ θύειν, ἀλλὰ μὴ πρόβατα: id eſt, capra, non ouibus, rem diuinam Ioui facere. Id acceptum eſſe ex Herodoto, qui in Euterpe narrat, ab iis Ægyptiis qui Iouis Thebani templum accolunt, ſúntve è Thebana præfectura, non oues, ſed capras tantùm immolari: cùm contrà, qui ſunt è præfectura Mendeſia, capris abſtineant, immolent oues. vtriuſque autem ritus fabuloſas quaſdam origines pluribus verbis perſequitur. Hoc ex me poſtea auditum Dionyſius Lambinus, homo ſingulari doctrina & acerrimo iudicio præditus, ita probauit, vt interpretationem Ariſtotelei loci ſuam, ad meam correctionem accommodarit.

Verbum διαψεύδεσθαι, quodam loco è ſecundo Rhetoricorum Ariſtotelis non videri ita accipiendum, vt Victorius cenſuit.

CAP. XIIII.

TRIA omninò ſunt quæ efficiunt, vt ij qui conſilium dant, digni iudicentur quibus credamus, quoſque duces in rebus ſuſcipiendis ac gerendis ſequamur: prudentia, probitas, & beneuolentia erga nos. horum trium ſi quid abfuerit, non ſatis tutum eſt, eorum conſilio fidere. nam & qui tum bonus vir erit, tum amicus nobis, ſi idem parum prudens ac conſideratus fuerit, falſus ipſe, nos fallet. & qui callidus atque acutus eſt, ſi aut improbus ſit, aut malè animatus in nos, in fraudem inducet potius, quàm bono & vtili conſilio adiuuet. etiam ſi qui & prudens eſt, & vir bonus, niſi beneuolentia nos aliqua complectatur, non valdè laborabit, quid nobis futurum ſit. itaque dabit quidem ille nobis conſilium bona fide, & ſine fallacia: ſed tamen non ita cogitate, vt ſi aliqua nobis cum ipſo eſſet coniunctio. quare poterit fallere. quòd ſi etiam inimicus ſit: numquam ſanè nobis auctor erit, vt id faciamus, quod ipſe nobis optimum fore cognoſcet. tria illa in quo inerunt, is neque volet fallere, & vix poterit falli. Hoc Ariſtoteles libro ſecundo Rhetoricorum his verbis docuit: Τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς εἶναι πιστοὺς τοὺς λέγοντας, τρία ἐστὶ τὰ αἴτια. τοσαῦτα γάρ ἐστι, δι' ἃ πιστεύομεν, ἔξω τῶν ἀποδείξεων. ἔστι δὲ ταῦτα, φρόνησις, καὶ ἀρετὴ, καὶ εὔνοια. διαψεύδονται γὰρ περὶ ὧν λέγουσιν, ἢ συμβουλεύουσιν, ἢ διὰ πάντα ταῦτα, ἢ διὰ τούτων τι. ἢ γὰρ δι' ἀφροσύνην οὐκ ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἢ δοξάζοντες ὀρθῶς, διὰ μοχθηρίαν οὐ τὰ δοκοῦντα λέγουσιν, ἢ φρόνιμοι μὲν, καὶ ἐπιεικεῖς εἰσιν, ἀλλ' οὐκ εὔνοι. διόπερ ἐνδέχεται μὴ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν

γιγνώσ-

γιγνώσκοντας. καὶ περὶ ταῦτα οὐδέν. quibus in verbis Petrus Victorius illud διαψεύδονται, exponit, *labuntur, ac decipiuntur*: & probat, id verbum interdum eo ſenſu capi, probato alio quodam Ariſtotelis loco. Ego autem, vt probes, verbum πολύσημον hoc aut illo modo accipi, non puto hoc ſatis eſſe, ſi doceas, etiam alibi eam vim habere. videndum illud quoque arbitror, ea quam afferas, interpretatio ei loco, quem declares, conueniat ne an minus. nam ſi in illo verſu,

Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere: dicerem, taurum eſſe ſecũdum ſignum Zodiaci: non eo minùs errarem, ſi oſtenderem, eam vocem id valere in illo,

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus.

Quanquam igitur διαψεύδεσθαι interdum valet idem quod labi ac decipi: tamen qui in eo quem recitaui, loco ita exponat, labi ipſum ac decipi puto. nam is qui cognoſcẽs quid ſit optimum factu, nihilo minùs aut malitia, aut odio ductus, aliud ſuadet, διαψεύδεται ex Ariſtotelis ſententia: neque tamen labitur ac decipitur; ſed fallit ac decipit. ergo præſtare arbitror, vt διαψεύδονται, exponamus, *fallunt*. quòd ſi quis obijciat, id verbum hoc ſenſu non conuenire in eum qui vir bonus amicuſque ſit, ſed per imprudentiam inutile conſilium det; huic ego reſpondeo, fallere dici nonnumquam etiam illos qui ſine vlla mala, vt ait Plautus, malitia, in errorem inducunt eos quibuſcum agunt. Non enim vetus illud iuſiurandum ita concipi voluiſſent, Si ſciens fallo: niſi etiam inſcientem poſſe fallere iudicaſſent.

Quid

Quid apud Catullum, aſini nomine intelligendum eſſe videatur. CAP. XV.

ASINVM videtur Catullus dixiſſe, non animal, quod vulgò notum eſt, ſed lapidem molarem in epigrammate, quo exagitauit Æmilij cuiuſdam deformitatem, quem ait piſtrino atque aſino tradi oportere. Græci certè & beſtiam illam, & molam eodem nomine appellant. itaque Heſychius ὄνον ait eſſe ſuperiorem in piſtrino lapidem: Euſtathius autem, τὸ κινούμενον τοῦ μύλου. & Antronium aſinum ex eo in prouerbiũ abiiſſe, quòd Antronij lapides habeant aptos ad conficiendas molas. & in primo ἀναβάσεως ita ſcriptum eſt: Οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας περὶ τὸν ποταμὸν ὀρύττοντες, καὶ ποιοῦντες, εἰς Βαβυλῶνα ἦγον, καὶ ἐπώλουν, καὶ ἀντιγοράζοντες σῖτον, ἔζων. quorum verborum hæc eſt Romuli Amaſæi interpretatio: *Incolæ aſinarias molas circa flumen cadunt, excuſaſq; Babylonem deportant, iiſq; venditis coëmpto frumento famem leuant.* qui cur aſinarias molas dixerit non video. ego *lapides molares* tantùm dixiſſem. nam illud ἀλέτας additum eſt in Græco ſermone ad tollendam vocis ambiguitatem, quæ in Latino nulla eſt. Quinetiam *piſcem* ὄνον ex eo vocatum eſſe credo; quòd in cerebro lapides habeat molarum ſimiles. quamquam alij ab aſinini corij ſimilitudine dictum autumant.

Malè conuerſos videri à Cicerone tres Euripidis verſus. CAP. XVI.

NON ſine cauſſa, ait Cic. cùm Oreſtem doceret Euripides, primos treis verſus reuocaſſe dicitur Socrates: *Neq; tam terribilis vlla fando oratio eſt,*
Neq; fors, neque ira cælitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

Qui, ſi cuique fas eſt, id quod ſentio, dicere, videtur eorum verſuum ſententiam aut non ſatis percepiſſe, aut non fideliter reddidiſſe. quod vt iudicari ab aliis poſſit, Græcos Euripidi ſubiiciam:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ης οὐκ ἂν ἄροιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

primum igitur verſum, ſi Ciceronem ſequare, ita accipias neceſſe eſt: οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔπος ὧδε δεινὸν εἰπεῖν. id eſt: *nullum eſt verbum ita terribile dictu.* quod ſanè, ne quid diſſimulem, mihi quidem non placet. ac fieri poteſt, vt fallar. ſed dico id, quod videtur. Deinde, πάθος quàm aptè reddatur *ſors*, alii viderint. poſtremò in tertio verſu nulla eſt patientiæ ac tolerantiæ ſignificatio. potiuſque hoc dicere Euripidem puto. Nihil, vt vno verbo eloquar, dirum ac terribile eſt; neque morbus neque à diis inuecta calamitas, cuius grauitati hominum natura ac conditio expoſita non ſit. id quod ſtatim confirmat inuſitato, & antea inaudito ſupplicii genere, quo à diis affectus eſt Tantalus. Neque ignoro, quàm ſit periculoſæ, vt ait Flaccus, plenum opus aleæ, à Cicerone diſſentire: verumtamen. Mecum quidem Græcus eius poëtæ explicator, quiſquis eſt, facit.

De quodam loco ex epiſtolis ad C. Trebatium accuratè diſputatum.

CAP. XVII.

ANGELVS Politianus capite XXVII. miſcellaneorum illuſtrare conatus eſt hũc Ciceronis locum ex epiſt. ad Trebat. *Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quàm ignouerunt Medeæ, quæ Corinthum arcem altam habebant, matronæ opulentæ optimates, quibus illa*

manibus

manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illæ verterent, quòd abeſſet à patria.

Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam patria procul:
Multi, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt improbati.

quod enim neminem ante ſe ne ſuſpicatum quidem eſſe gloriatur, ait, hos duos eſſe verſus ex Ennii Medea ex his Euripideis expreſſos:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
μή μοί τι μέμψησθ᾽. οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις. οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχου ποδὸς
δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥᾳθυμίαν.

Petrus quoque Victorius libro xx. Variarum lectionum idem ſentire ſe, quod tradiderat Politianus, oſtendit. neque vmquam quenquam audiui, qui ea de re vllo modo dubitandum putaret. Ego autem, quanquam apud me plurimum & Politiani & Victorij valet auctoritas, mirificè tamen ab vtroque diſſentio. quocirca hoc loco, quid de illis verſibus ſentiam, aperire conſtitui; vt ab eruditis hominibus, meritò an immeritò id faciam, iudicetur. In primis igitur Latinos verſus malè ab eis diſtinctos, ad hunc autem modum diſtinguendos cenſeo:

. . . . *nam multi ſuam*
Rem bene geſſere, & publicam, patria procul.
Multi, domi qui ætatem egerunt, propterea
Sunt improbati.

nam quòd *egerunt*, lego, vbi vulgo legitur, *agerent*: veteres in eo libros auctores habeo. & ipſe quoque Victorius ita legit. at hoc quidem leue eſt. illud grauius, quod planè iudico neceſſe eſſe, vt aut ne ſint ii

O verſus

verſus Euripidis à Latino poëta cõuerſi: aut vt eos, ſiue Ennius, ſiue quis alius fuit, qui ita interpretatus eſt, non intellexerit, & in ſententiam alieniſſimã detorſerit. Nam apud Euripidem quidem cùm Medea præ dolore iam non compos animi, domi clauſam ſe contineret, excruciaretque ſe, & eos, quaſi à furiis agitata, clamores ederet, qui etiam foris exaudirentur: Corinthiæ mulieres, è quibus conſtat chorus, orant nutricem, vt ad eam adeat, ipſamque educat ex ædibus. ſperabant enim ſe aſpectu & alloquio ſuo illum doloris ardorem aliqua ex parte mitigaturas. Paulo pòſt igitur domo egrediens Medea ita eas affatur:

> Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
> μή μοί τι μέμφησθε.

id eſt: *Corinthiæ mulieres, egreſſa ſum ex ædibus, ne quid mihi ſuccenſeatis*. quaſi diceret: Non equidem libenter hoc tempore in aſpectum hominum prodeo. omnes enim, quos grauior aliquis vrget dolor, tenebras & ſolitudinem quærunt: lucem & frequentiam oderunt. verumtamen cùm veſtro nomine rogata eſſem, vt huc prodirem, prodii: ne, ſi prodire nollem, vos id fortè ſuperbia quadam ac contemptu veſtri à me fieri crederetis. At illo altero modo, ita accipienda erunt hæc verba: ἐξῆλθον δόμων. id eſt, *patriam meam reliqui*. μή μοι μέμφησθε. id eſt *nolite id mihi vitio vertere*. quod mihi quidem alienum καὶ ἀπροσδιόνυσον videtur. Sequitur: οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο, τοὺς δ' ἐν θυραίοις. quæ ita interpretor: *noui enim multos mortalium, qui arrogantes habiti ſunt, quòd ſe videndos exhibere nollent. alios contrà, quòd in atriis ſedentes, viderentur de ſe quaſi ſpectaculum quoddam præbere, in eandem opinionem veniſſe.*

Nam

Nam quòd ille Ciceronianus poëta σεμνοὺς accipit *eos qui rem ſuam & publicam bene geſſerunt*: ego eo nomine *ſuperbos & arrogantes* accipio. & ita accepit Euripides in illo verſu ex Hippolyto: Μισεῖν τὸ σεμνὸν, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν φίλον. & in illo ex eadem fabula: Οἴ μοι. τὸ σεμνὸν ὥς μ' ἀποκτενεῖ τὸ σόν. & in illis pulcherrimis verſibus ex Alceſtide:

> Οντας δὲ θνητοὺς, θνητὰ καὶ φρονεῖν χρεών.
> ὡς τοῖς γε σεμνοῖς, καὶ συνωφρυωμένοις
> ἅπασίν ἐστιν, ὥστ' ἐμοὶ χρῆσθαι κριτῇ,
> ὁ βίος ἀληθῶς οὐ βίος, ἀλλὰ συμφορά.

Sequitur: οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥᾳθυμίαν. id eſt; *alii contrà, quòd ſe quieti tradidiſſent, inglorii habiti ſunt, & ignaui.* Hoc enim ſignificare vult, ſolere homines omnia quæ ab aliis fiunt, ad deteriorem partem accipere, & undique captare maledicendi occaſionem. Illa autem quomodo interpretatus ſit Latinus ille, ſi modò interpretari voluit, nihil attinet dicere. res ipſa loquitur. ex his, cæcutiam ipſe, an meritò alios παρεωρακέναι arbitrer, exiſtimari poteſt.

Locus Platonis è Phædro, allata vetere quadam Athenienſium conſuetudine illuſtratus.
CAP. XVIII.

SOCRATEM Phædrus cùm adducere vellet ad idem argumentum tractandum, quo ipſe ſcriptam Lyſiæ orationem paulo antè recitarat, ita ei blandiens apud Platonem inducitur: Καί σοι ἐγὼ, ὥσπερ οἱ ἐννέα ἄρχοντες, ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν, οὐ μόνον ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ σήν. quæſitum eſt autem ex me, quænam eſſet aurea illa ſtatua, quam Delphis ponere ſolitos archontas ex eo intelligeretur: & qua de cauſſa id fieret. Reſpondi, nouem

Athenienſium archontas, id eſt, eponymum, regem, polemarchum, & ſex theſmothetas, cùm magiſtratum inirent, publicè iurare ſolitos, ſe obſeruaturos eſſe leges, neque paſſuros fidem ſuam donis muneribúsve corrumpi: ſi quis ipſorum ſecus feciſſet, eum multæ nomine auream ſtatuam ſuam penſurum eſſe. Eius rei auctor eſt Iulius Pollux libro Onomaſtici ad Commodum Cæſarem octauo. Cypſelidarum autem anathema, de quo non ita multo poſt ea, quæ poſui, verba apud Platonem mentio eſt, quodnam fuerit, copioſe Pauſanias in Eliacis docet.

Quod diſcrimen ſit accuſationis & maledictionis, è Demoſthene & Cicerone. CAP. XIX.

TRADITVM eſt accuratè & diligenter à M. Tullio in Cœliana defenſione, quid inter accuſationem ac maledictionem intereſſet. olim autem Demoſthenes etiam iſta diſtinxerat: vt quamuis non planè idem ab vtroque dicatur; dubium tamen non habeam, quin Cicero in ea re tractanda ſummi Græci oratoris veſtigia ſit perſecutus. Vtrumque igitur locum meo more deſcribam, vt comparentur. Demoſthenes περὶ στεφάνου. Καίτοι καὶ τοῦτο ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ἐγὼ λοιδορίαν κατηγορίας τούτῳ διαφέρειν ἡγοῦμαι, τῷ τὴν μὲν κατηγορίαν ἀδικήματ' ἔχειν, ὧν ἐν τοῖς νόμοις εἰσὶν αἱ τιμωρίαι. τὴν δὲ λοιδορίαν βλασφημίας, ἃς κατὰ τὴν αὐτῶν φύσιν τοῖς ἐχθροῖς περὶ ἀλλήλων συμβαίνοι λέγειν. Cicero pro Cœlio: *Sed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat: rem vt definiat: nomine vt notet: argumento probet: teſte confirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti præter cõtumeliam: quæ, ſi petulantius iaciatur,* (ita enim legendum eſt: non, vt vulgo, *iactatur.*) *conuicium: ſi facetius, vrbanitas nominatur.*

S 1 De

De vi veritatis. Ciceronis ſententia ex Æſchine. Liuii loci duo emendati. CAP. XX.

EMERGERE tandem & exiſtere veritatem, neque vllis vmquam machinis ita premi, vt opprimatur, multi grauesque auctores ſæpe dixerunt: Cicero inter ceteros, qui cùm hanc grauiſſimam & dignitatis pleniſſimam ſentẽtiam ponere in Cœliana defenſione vellet, ex Æſchine eam propè interpretatus eſt. *O magna*, inquit, *vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq́ ficlas omnium inſidias facilè ſe per ſe ipſa defendat.* Æſchines autem ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου, Οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν, inquit, ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Etiam apud Liuium Q. Fabius Maximus idem dicit, in illo pulcherrimo ſermone, quem habuit cum L. Paullo aduerſus Annibalem proficiſcente. ſed is locus ita deprauatus circũfertur, vt intelligi non queat. ita enim legitur: *A veritate laborare nimis ius ſæpe aiunt: extingui numquam.* Sed vocem *ius*, in veteribus libris non legi, admonuerunt etiam alii. Mihi, cùm eum locum accuratè legerem, incidit ſuſpectio, ita corrigendum eſſe: *Veritatem laborare nimis ſæpe, aiunt: extingui numquam.* id igitur in libri mei margine aſcripſeram, addita ea nota, qua coniecturas meas diſtinguere ſoleo ab iis mutationibus, quas vetuſtis libris auctoribus facio. Sed cùm poſtea διὰ χρόνου accidiſſet mihi, vt eum ipſum locum inſpicerem; viſum eſt, librum quoque veterem, quem habeo, conſulere; ſi quid is fortè meam coniecturam adiuuaret. Repperi autem plus etiam, quàm volueram. etenim ne vna quidem littera plus minúsve habebat, quàm vt ego diuinaram. ſed ea inſpectio

iter mihi aperuit ad tollendum ex eo loco mendum alterum. nam quod ſtatim ſubiicit Fabius: *Gloriam qui ſpreuerit, veram habebit*: vix verum videtur, ita ſimpliciter, & ſine vlla adiectione prolatum. quid enim? ἀφιλότιμον ἢ, laudi ne datur, an in vitio ponitur? quàm multi gloriam ſpernunt ignaui & nulli pretii homines! Cùm igitur in meo libro legatur, *Gloriam quam qui ſpreuerit, veram habebit*: conijcio legendum, *Gloriam vanam qui ſpreuerit, veram habebit*. ſic enim & verior erit ſententia, & illa contrariorum relatione ornatior, & meliùs cohærebit cum eo quod paulo ſuprà dixerat Fabius: *Reſiſtes autem aduerſus famam rumoréſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia mouerit*. quàm facilè verò librarius in eo labi potuerit, cùm quiuis facilè videat, λεπτολογεῖν non eſt meum.

Mulieres eruditas plerumque libidinoſas eſſe, duorum poëtarum teſtimoniis confirmatum. Iuuenalis locus cum quodam Platonis collatus.

CAP. XXI.

VAFERRIMVS poëta, quique omnia ſuæ tempeſtatis hominum vitia & nouerat optimè, & inſectabatur liberrimè, Iuuenalis, in ea ſatyra, qua mulierum improbitatem detexit, non obſcurè ſignificauit, diſplicere ſibi mulieres eruditas, & diſertas,

Non habeat, inquit, matrona, tibi quæ iuncta recubit,
Dicendi genus, aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes.

Euripides quoque, magnus & ipſe mulierum oſor, etſi dictus eſt à quodam eas odiſſe in choro, amare in thoro, eiuſdem ſententiæ fuit. putauit enim, id quod

res eſt,

res eſt, catas & ingenioſas feminas promptiores & acutiores eſſe ad ſtruendas machinas, quibus decipiant viros. itaq. apud eum ita Hippolytus loquitur:

Σοφὴν δὲ μισῶ. μὴ γὰρ ἔν γ' ἐμοῖς δόμοις
Εἴη φρονοῦσα πλεῖον, ἢ γυναῖκα χρή.
Τὸ γὰρ πανοῦργον μᾶλλον ἐντίκτει Κύπρις
Ἐν ταῖς σοφαῖσιν. id eſt,
Odi eruditam. ne mea vmquam ſit domi,
Quæ plus ſciat, quàm mulierem ſcire expedit.
Namque eruditis ipſa maiorem Cypris
Aſtutiam indit.

& ſanè non nimis pudicas eſſe ingenioſas & eruditas mulieres, fidẽ facere poterit Sappho. neque mirum. multas enim hiſtorias legunt, peccare, vt ait Flaccus, docentes. ſed in iis quæ ſuprà retuli Iuuenalis verbis conſtat, metaphoram eſſe à iaculis ſumptam, quæ breuia cùm ſint, rotando torqueri ſolent. eadem autem vſus eſt Plato; cùm Lacedæmoniorum loquendi conſuetudinem exponeret; quos ait, initio videri ſolitos rudes & imperitos; ſed poſtea torquere ac vibrare breue aliquod dictum: vt is qui cum diſſerebant, puer præ ipſis videretur. eius verba ſunt: εἰ γὰρ ἐθέλοι τις Λακεδαιμονίων τῷ φαυλοτάτῳ συγγενέσθαι, τὰ μὲν πολλὰ ἐν τοῖς λόγοις εὑρήσει αὐτὸν φαῦλόν τινα φαινόμενον. ἔπειτα ὅπου ἂν τύχοι τῶν λεγομένων, ἐνέβαλε ῥῆμα ἄξιον λόγου βραχὺ καὶ κατεστραμμένον, ὥσπερ δεινὸς ἀκοντιστής, ὥστε φαίνεσθαι τὸν προσδιαλεγόμενον παιδὸς μηδὲν βελτίω.

Iphicratis multa dicta, quibus elatus & excelſus ipſius animus oſtenditur. CAP. XXII.

RERVM bellicarum gloria non ætatis modò ſuæ imperatores viciſſe, ſed ſuperiorum etiam quemlibet adæquaſſe Athenienſis Iphicrates dicitur. idemque

eloquentiæ ſtudiis deditus fuiſſe, & cùm ſæpe dixiſſe in publico, tum oſtentationis quoque gratia domi nonnumquam declamitaſſe perhibetur. erat autem excelſo vir & elato animo, quique de ſe interdum magnificentiùs, quàm vulgi aures libenter ferre poſſent, prædicaret. Itaque cùm orationem de ſtatua ſibi ab Athenienſibus poſita aduerſus Harmodiũ quendam è veteris illius tyrannicidæ poſteris haberet, multa dixit de ſeipſo animoſe, & propè arroganter: vt Dionyſius Halicarnaſſeus non alio magis argumento refellerit eos, qui orationem illam Iphicrati à Lyſia ſcriptam eſſe dicebãt, quàm quòd à Lyſiæ moderatione nimium longè abeſſet. In ea hoc dixit, quòd aduerſarius generis ſui nobilitatem extollens, illius obſcuritatem, & ignobilitatem exagitauerat, *vt quiſque virtute maximè præſtaret, ita nobiliſſimum eſſe.* nam ne Harmodium quidem & Ariſtogitonem nobiles fuiſſe prius, quàm præclarum aliquid deſignaſſent. Item illud: *ſe maiorem habere cognationem cum illis, quàm ipſum illum quo cum contenderet: quo ſua, quàm illius facta propius ad eorum gloriam accederent.* &, *Meorum nobilitas à me incipiet: tuorum in te deſinet.* quæ omnia imitatus eſt, quicumque ſcripſit declamationem in Salluſtium. ſed & ex eadem oratione hæc repperi: *Si qualis ego ſum, tales vobis ſeptem imperatores fuiſſent, deſerta iam eſſet & inculta Lacedæmon.* Et cùm de Harmodio & Ariſtogitone ageret: *Quorum*, inquit, *ego ſi temporibus fuiſſem, aut aſſumpſiſſem eos ad ſocietatem præclari illius operis, aut ipſe ab eis aſcitus eſſem.* Et, *Vos fortaſſe Athenienſes iſtam mihi columnam, & iſtas in ea inſcriptas litteras, præclarum quiddam, & gloriatione dignum à vobis contigiſſe arbitramini. at mihi columna cælum attingens in Pelopon-*

neſo

neſo virtutis meæ teſtis conſtituta eſt. Hæc poſtrema quibus verbis Græcè pronunciata ſint, ſi quis videre cupit, reperiet apud Ælium Ariſtidem ἐν τῷ περὶ τοῦ παραφθέγματος.

Medicum fuiſſe Herculem, & ſanatam ab eo Alceſtin, quum iam depoſita eſſet. CAP. XXIII.

SCRIBIT Plutarchus, fortiſſimũ herouin Herculem medicinæ peritum fuiſſe. itaque quód apud Euripidem legitur de Alceſtide, quam, cùm mortem pro viro ſuo Admeto obiiſſet, Hercules cum ipſa Morte luctatus, per vim ei eripuiſſe, & viuam ad Admetum reduxiſſe narratur: ita intelligendum eſſe: cùm Alceſtis ita grauiter ægrotaret, vt depoſita iam & deſperata eſſet, veniſſe Herculem, & medendi arte, qua excellebat, ei valetudinem priſtinam reddidiſſe. Admeto autem ea in re gratificari voluit. non enim minus amabat Admetum Hercules, quàm Alceſtin Admetus.

De immani crudelitate regis Deiotari. CAP. XXIIII.

ATROCI admodum & barbaro ingenio fuiſſe oportet regem Deiotarum: ſi verum eſt, quod de eo idem ille quem modò nominaui, Plutarchus memoriæ prodidit. & ſanè is eſt auctor Plutarchus, quem nemo reijcere vt parùm idoneum poſſit. Ait autem Deiotaro plures fuiſſe filios, quorum cùm ipſe vni relinquere imperiũ, atque omne patrimonium ſuum cuperet: quo id facilius efficeret, ceteros omnis manibus ſuis trucidauit; vinitorum exemplo, qui cùm vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, vnum modò ex eis relinquere, alios amputare conſueuerunt; vt is qui relinquitur, maior & robuſtior fiat.

De lege quadam Perſarum humanitatis plena. CAP. XXV.

MVLTÆ olim apud Perſas leges fuiſſe traduntur: ex quibus facilè intelligi poteſt, ſingularē quandam eius gentis ſapientiam fuiſſe. Atque earum in vnam nuper cùm inciderim, quæ neque multis, niſi me fallit animus, cognita eſt, & digniſſima quæ cognoſcatur ab omnibus: iudicaui non ingratum fore iis qui hæc legent, ſi eam hoc loco proponerem. Erat igitur apud eos ita conſtitutum, vt cùm quis in iudicio argueretur aliquid feciſſe contra leges, etiam ſi liquidò conſtaret, eum culpæ affinem eſſe, non tamen ſtatim condemnaretur; ſed priùs inquireretur diligentiſſimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter & flagitiosè, an bene laudabiliterque geſſiſſet. tum ſi vincebat turpium numerus, condemnabatur: ſin præponderabantur honeſtis turpia, abſoluebatur. Cogitabāt enim, humanarum virium non eſſe, rectum curſum perpetuò tenere: habendos pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent; ſed qui ſæpius honeſtè agerent. Hanc ipſam legem ego ab iis quoque, quorū in manus hi libri venient, obſeruari ſummoperè cupio: vt ne ſtatim eos reijciant ac condemnent, ſi quid in eis à me peccatum deprehenderint. nam ſi, ratione fideliter inita, maior τῶν ἐσφαλμένων, ἢ τῶν κατωρθωμένων, numerus fuerit: tum equidem, quin reijciantur, & ſordeant, non recuſo.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM
LIBER NONVS.

De genere quodam loquendi quo in magni amoris ſignificatione veteres vtebantur.

CAP. I.

INTER omnia loquendi genera, quibus veteres mirificam quandam vim amoris in aliquem ſui exprimebant, illud mihi excellere videtur, quo ſignificabant, cupere ſe, ſi quo modo id fieri poſſet, annos ſibi ad viuendum conſtitutos conferre ac contribuere cum eo quem diligerent, ita vt quod ipſis ſupereſſet vitæ, eius pars aliqua ad illius vitam adderetur. Ita blanditur anui cuidam Tibullus:

Viue diu, inquit, *mihi dulcis anus. proprios ego tecum,*
Sit modò fas, annos contribuiſſe velim.

Ita apud Plautum adoleſcens quidam amicæ, quæ cùm ei dixiſſet,

Cur tu obſecro immerito meo me morti dedere optas?

hoc ab eo reſponſum fert;

Ego te? quam ſi intelligam deficere vita, iam ipſe
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.

Atque hoc in conſuetudine poſitum fuiſſe, oſtendit Seneca in libro De breuitate vitæ, his verbis: Dicere ſolent eis quos validiſſimè diligunt, paratos ſe partem annorum ſuorum dare. Et ex illa conſue-

De lege quadam Perſarum humanitatis plena. CAP. XXV.

MVLTÆ olim apud Perſas leges fuiſſe traduntur: ex quibus facilè intelligi poteſt, ſingularē quandam eius gentis ſapientiam fuiſſe. Atque earum in vnam nuper cùm inciderim, quæ neque multis, niſi me fallit animus, cognita eſt, & digniſſima quæ cognoſcatur ab omnibus: iudicaui non ingratum fore iis qui hæc legent, ſi eam hoc loco proponerem. Erat igitur apud eos ita conſtitutum, vt cùm quis in iudicio argueretur aliquid feciſſe contra leges, etiam ſi liquidò conſtaret, eum culpæ affinem eſſe, non tamen ſtatim condemnaretur; ſed priùs inquireretur diligentiſſimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter & flagitiosè, an bene laudabiliterque geſſiſſet. tum ſi vincebat turpium numerus, condemnabatur: ſin præponderabantur honeſtis turpia, abſoluebatur. Cogitabāt enim, humanarum virium non eſſe, rectum curſum perpetuò tenere: habendos pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent; ſed qui ſæpius honeſtè agerent. Hanc ipſam legem ego ab iis quoque, quorū in manus hi libri venient, obſeruari ſummoperè cupio: vt ne ſtatim eos reijciant ac condemnent, ſi quid in eis à me peccatum deprehenderint. nam ſi, ratione fideliter inita, maior τῶν ἐσφαλμένων, ἢ τῶν κατωρθωμένων, numerus fuerit: tum equidem, quin reijciantur, & ſordeant, non recuſo.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER NONVS.

De genere quodam loquendi quo in magni amoris ſignificatione veteres vtebantur.

Cap. I.

INTER omnia loquendi genera, quibus veteres mirificam quandam vim amoris in aliquem ſui exprimebant, illud mihi excellere videtur, quo ſignificabant, cupere ſe, ſi quo modo id fieri poſſet, annos ſibi ad viuendum conſtitutos conferre ac contribuere cum eo quem diligerent, ita vt quod ipſis ſupereſſet vitæ, eius pars aliqua ad illius vitam adderetur. Ita blanditur anui cuidam Tibullus:

Viue diu, inquit, *mihi dulcis anus. proprios ego tecum,*
Sit modò fas, annos contribuiſſe velim.

Ita apud Plautum adoleſcens quidam amicæ, quæ cùm ei dixiſſet,

Cur tu obſecro immerito meo me morti dedere optas?

hoc ab eo reſponſum fert;

Ego te? quam ſi intelligam deficere vita, iam ipſe
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.

Atque hoc in conſuetudine poſitum fuiſſe, oſtendit Seneca in libro De breuitate vitæ, his verbis: Dicere ſolent eis quos validiſſimè diligunt, paratos ſe partem annorum ſuorum dare. Et ex illa conſue-

conſuetudine triumphantibus imperatoribus occinebatur,

De noſtris annis tibi Juppiter augeat annos.

quod relatum eſt à Tertulliano. Sed & ſanctiſſimus, pariterque diſertiſſimus ſcriptor Gregorius Nazianzenus ita locutus eſt in oratione εἰς βασίλειον. Καὶ προθεῖναί τι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἕκαστος ἐκείνῳ, εἴπερ οἷόν τε ἦν, πρόθυμος ἦν.

Illuſtratus Horatij ex Odis locus.

CAP. II.

CVM tanta eſſet apud veteres infamia eorum, qui abiecto clypeo fugerant, quoſque contumelioſe nomine, vt notum eſt, ῥιψάσπιδας vocabant, quid in mentem veniſſe dicemus elegantiſſimo poëtæ Horatio, eam vt notam ſibi ipſe verſibus ſuis inurere voluerit? Nota enim ſunt illa ex oda ad Pompeium Varum:

Tecum Philippos & celerem fugam
Senſi relicta non bene parmula:
Cùm fracta virtus, & minaces
Turpe ſolum tetigere mento.

An id ei ingenium fuit, vt non in alios modò, ſed in ſeipſum quoque, libenter dicta diceret, vinetaque, vt alibi ait, ipſemet cæderet ſua? An in homine minimè militari, Mercurialique potius quàm Martiali, neque ad arma, ſed ad amores, & ad pocula, & ad libros tractandos nato aperta illa & ſimplex timiditatis ſuæ profeſſio iucunda potius quàm ignominioſa eſt? Nam quod eum quoque ipſum ad quem ſcribit, in eiuſdem culpæ ſocietatem vocat, videri poteſt feciſſe Xenæneti Athenienſis exemplo, cuius eſt nobilis illa reſponſio ad ciues ſuos obiurgantes eum, quòd fugiſſet, μεθ' ὑμῶν γε ὦ φίλαι κεφαλαί. Omnino

tamen

tamen veriſimilius eſſe arbitror, Horatium hac quoque in re Archilochi, ad cuius ſe imitationē ſtudioſè comparauerat, ſimilem eſſe voluiſſe. ſiquidem & ille, vt alia turpiter à ſe facta, quod apud Ælianum legimus, prædicauerat, ita cùm in prœlio aduerſus Saios Thraciæ populos eadem ratione expedijſſet ſalutem ſuam, notum id poſteris ſuo ipſius præconio eſſe voluit: cecinitque hoc modo:

> Ἀσπίδι μὲν Σαΐων τὶς ἀγάλλεται, ἣν παρὰ θάμνῳ
> Ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἐθέλων.
> Ψυχὴν δ' ἐξεσάωσα φυγών. ἀλλ' ἀσπὶς ἐκείνη
> Ἐρρέτω. ἧς αὖθις κτήσομαι οὐ χερείω.

Ita enim eos verſus lego; & ſi aliter Alciatus. ſed & ille bello ferox, ille tyrannorum exactor Alcæus, quem etiam apud inferos, vt hic ait, canentem pugnas & exactos tyrannos mirantur Vmbræ, non ita fuit prodigus animæ, vt non fugere aliquando maluerit, quàm mori: qui & ipſe, ne hoc neſciremus, verſibus id ſuis mãdauit, vt auctor eſt Herodotus in Terpſichore: in quo malitiam quandam Herodoti notat Plutarchus. ita vt videatur ἡ φιλοψυχία poëtarum quaſi quidam morbus: poſſintq. ad multos eorum accommodari, quæ apud Homerum Veneri Iuppiter dicit:

> οὔ σοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα·
> Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο·
> Ταῦτα δ' Ἄρηϊ θοῷ, καὶ Ἀθήνῃ πάντα μελήσει.

Emendatus verſus ex Aſinaria Plauti, & locus quidam Appuleij in Floridis. CAP. III.

LOCVS eſt Plauti in Aſinaria ita ſcriptus in omnibus, quæ mihi quidem videre contigerit, exemplaribus.

Pro-

Proficiſcin. hoc nunc dixerim. nemo etiã me accuſauit
Merito meo. neque me Athenis eſt alter hodie quiſquam,
Cui credi rectè æquè putent.

In quem homo eruditiſſimus, & de quo inter eos qui poëtam illum emendare aggreſſi ſunt, propemodum dici poteſt, οἷος πέπνυται, hæc notauit. Mendum hoc eſt, & in noſtro ſcriptura deprauata, etiam interpolatione litterarum: quæramus ergo emendationem. Ego autem, quemadmodum ei loco medicina facienda ſit, iamdudum repperiſſe mihi videor: in quo, num quid ipſe me fallam, alij iudicabunt. Vetus erat opinio, periculum eſſe aliquod à faſcino, vbi quis impenſius aut laudaret ipſe ſe, aut præſens ab alio laudaretur. Eius rei cauſſas, quoniam alij & curioſè quæſierunt, & copioſè tradiderunt, nunc perſequi non eſt operæ. Sed ex ea opinione receptum erat, vt in laudando plerunque adderent vocem *præfiſcine*, aut *præfiſcini*, qua inuidiam & faſcinum à ſe amolirentur ac deprecarentur. Quale eſt, quo etiam hodie vtimur, Dicto abſit inuidia. Eſt autem *præfiſcine*, aut *præfiſcini*, idem quod μετὰ προβασκανίου. Cùm igitur magnificè de ſe locuturus eſſet veterator ille, cuius ea apud Plautum verba ſunt, quaſi inuidiam à ſe amoliri cupiens, ait,

Præfiſcini hoc nunc dixerim.

Neque enim dubito quin ita legi oporteat. Huius vocis citantur exempla hæc à Chariſio. Titinnius in Setina:

Paula mea, amabo pol tu
Ad laudem addito præfiſcini, ne puella faſcinetur.

Afranius in Conſobrinis:

Scis habitum ita vt nunc obtinet, præfiſcine.

Sed

Sed & apud Appuleium multo eruditiorem, multóque pluris faciendum ſcriptorem, quàm vulgo putant, locus eſt eiuſdem vocis ignoratione corruptus libro tertio Floridorum. *Igitur, quod difficile factu erat, quódque re verà arduum nobis exiſtimabatur, gratum eſſe populo, placere ordini, probari magiſtratibus, & principibus, id, præfiſiuè dixerim, iam quodammodo mihi obtigit.* *Præfiſcine* enim, non *præfiſiue*, eo loco legendum eſt. Iampridem hæc ſcripſeram, cùm ad me Tibur allatæ ſunt litteræ ab Oberto Giphanio homine in primis erudito, in quibus ſcriptú erat, Quod vulgo apud Gellium libro decimo Noctium Atticarum, & eius libri capite XXIIII. legitur *priſtini* & *priſtine*, in Veteribus legi, *præfiſcini*, & *præfiſcine*. certeque in vetere Macrobio quem mihi commodauit Hercules Ciofanus Sulmonenſis, vbi illa omnia ex Gellio, vt ſolet Macrobius, deſcripta referuntur, legitur *fiſcine* & *fiſcini* deprauatis quidem, ſed tamen manifeſtis rectæ ſcripturæ veſtigijs.

De loco quodam ex Odis Horatij.
CAP. IIII.

OMINOSVM eſſe crediderunt veteres illi, veræ religionis ignoratione occæcati, occurſum ſerpentis, viam qua quis iter facturus eſſet quaſi diſſecantis; exque ea ſuperſtitione dictum ab Horatio eſt,

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum.

apertius autem etiam idem cognoſcitur ex Heliodori ſuauiſſimi ſcriptoris, Æthiopicôn libro tertio, vbi ita legitur: αὐτοὶ δὲ ἄρτι τῆς κώμης ἐκτὸς γεγονότες, καὶ τὰς ὄχθας τοῦ νείλου παραμείβοντες, κροκόδειλον ὁρῶσιν ἀπὸ δεξιῶν ἐπὶ θάτερα διερπύζοντα, καὶ τῷ ῥείθρῳ τοῦ ποταμοῦ σὺν ὀξείᾳ τῇ ῥύμῃ καταδυόμενον. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι συνήθως τε καὶ ἀθορύβως τὸ ὀφθὲν ἦγον.

ἦγον. πλὴν ὅσον ὁ καλάσιρις κώλυμά τι τὴν καθ᾽ ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προὔλεγεν. Sed hoc aut nihili eſt, quod ipſe quoque non inuitus fatebor, aut, ſi non prorſus indignum erat quod notaretur, reperietur certè, qui vel à ſe iampridem animaduerſum, vel etiam è ſcidis atque aduerſariis ſuis à me ſublectum eſſe contendat.

Emendatus locus ex Politicis Ariſtotelis. CAP. V.

ARISTOTELES ſeptimo Politicon quorundam errorem notans, qui felicitatis cauſſam non in virtute, ſed in opibus ac copiis eſſe cenſent, ait perinde eos ridiculè facere, ac ſi, quòd muſicus aliquis bene caneret, eius rei cauſſam non in artem, ſed in lyram referrent. Id autem his verbis exprimit: Διὸ καὶ νομίζουσιν ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν. ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰτιῶτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Quibus in verbis, vt illud prætercam, quòd legi malim aut αἰτιῶντο, aut εἴ τις τοῦ κιθαρίζειν, aliud mihi multo grauius ſubeſſe mendum videtur. Neque enim τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς, ſed τοῦ κιθαρίζειν λάμπρον καλῶς legendum puto: Λάμπρος enim veteris muſici proprium nomẽ fuit: quàm boni, nihil ad rem: hoc enim tantùm ſignificat Ariſtoteles, *ſi Lamprus bene canat*, id non lyra, ſed artificio ipſius effici, & ridiculum fore, ſi quis id non artificio ipſius, ſed lyræ tribuendum eſſe contendat. Lampri autem mentio eſt apud Platonem principio Menexeni: vbi Socrates ait, facile eſſe, Athenis Athenienſes laudare, non ei modò qui præſtantes magiſtros nactus ſit, quales ipſe habuerat, rhetorices quidem Aſpaſiam, muſices verò Connum: ſed ei etiam qui minus bonos, vt muſices Lamprum, rhetorices Antiphontem.

tiphontem. Hunc Lamprum Athenæus, non ſanè ex conſuetudine muſicorum, abſtemium fuiſſe ait: profertq́ue in eum amara quædam dicta veteris poëtæ Phrynichi, quibus ait, lugere gauias mortuo illo aquæ potore, quem etiam vocat mirificum artificem lugubre quiddam & querulum concinendi, Muſarum aridum & exſiccatum cadauer, luſciniarum febrim, Plutonis hymnum. Eius igitur, quicunque tandem fuit, iampridem apud Ariſtotelem oblitterata memoria, repoſita à nobis ac reſtituta ſit.

De locis aliquot Plauti ex Pſeudolo. Cap. VI.

Inepte' poſt tot emendatores etiamnum legitur locus hic è Pſeudolo Plautina,

Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum litteraſq́, interpretes
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit.

Non enim *linum* legendum eſt, ſed *lignum*. nam in tabulis ligneis cera oblitis veteres, vt notum eſt, ſcribere ſolebant. Tabulas igitur ipſas vocat lignum. & ſic loquuntur iuris auctores cùm bonorum poſſeſſionem contra tabulas vocant contra lignum. Quod autem in eodem illo diuerbio ſcriptum eſt,

Atque id futurum vnde vnde dicam neſcio:
Niſi quia futurum eſt: ita ſupercilium ſalit:

& apud Theocritum, *oculus dexter ſalit*: è ſtulta illa veterum ſuperſtitione ductum eſt, qua credebant, ſi pars aliqua corporis ſuapte ſponte ſubſilijſſet ac mota eſſet, eiuſmodi palpitationibus aut proſperi aliquid aut aduerſi portendi. S. Auguſtinus libro ſecundo De doctrina Chriſtiana: *His adiunguntur millia maniſſimarum obſeruationum: ſi membrum aliquod ſalierit:*

rit: ſi innctim ambulantibus amicis, canis aut lapis aut puer medius interuenerit. Idem in libro De natura dæmonum. *Salitores vocati ſunt, qui, dum eis membrorum quæcumque partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum, ſeu triſte ſignificari prædicunt.* Tales ſaltus Græco nomine vocabant παλμοὺς: extatque liber Melampodis περὶ παλμῶν, quo eius vanitatis quaſi diſciplina quædam continetur. Sed & vltimus eiuſdem diuerbij verſus malè in vulgatis libris ita legitur:

Atque ipſe egreditur penitus periurum caput:

cùm ita legi debeat,

Atque ipſe egreditur Pœnus periurum caput.

Pœnum enim vocat lenoné, cùm ſignificet eſſe infidum, periurum, fraudulentum, quales Pœni meritiſſimò & habebantur, & habentur. Ne illud quidem pigebit adſcribere, quod paulo ſuprà de ſe dixerat Calidorus:

Quaſi ſolſtitialis herba paulisper fui:
Repente exortus ſum, repentinò occidi:

eſſe eius herbæ mentionem & apud Auſonium in Profeſſoribus, qui etiam, vt puto, hunc ipſum Plauti locum imitatus eſt his verſibus:

Solſtitialis velut herba ſolet,
Oſtentatus raptúſque ſimul.

De duobus locis ex primo Odarum Horatij. CAP. VII.

APVD Horatium libro primo Odarum in pleriſque veteribus libris ita legitur:

Scriberis Vario fortis & hoſtium
Victor, Mæonij carminis alite,
Qua rem cumque ferox nauibus aut equis
Miles te duce geſſerit.

non,

non, vt in vulgatis, *Quam rem cumque*. eaque ſcriptura mihi verior ac ſincerior videtur, vt hoc dicat, Quacumque in parte terrarum miles Agrippæ ductu rem geſſerit, id eſt cum hoſtibus populi R. conflixerit, eoſque fuderit, ac fregerit, inſignemq. aliquam victoriam ex eis retulerit, Varium ea omnia verſibus ſuis celebraturum. Hoc enim dicebant, rem gerere. vt in epiſtola ad Auguſtum:

Rem gerere & captos oſtendere ciuibus hoſtes,
Attingit ſolium Iouis.

& ſenex Terentianus;

In ipſa turba atque in peccato maxumo
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus,
Quaſi re bene geſta.

Et in Faſtis Capitolinis tam ſæpe legitur aliquẽ creatum eſſe dictatorem rei gerundæ cauſſa. At hoc fortaſſis leue alicui videbitur. Addam igitur aliud itidem leue: ſi fortè quæ ſingula parum habent ponderis, coniuncta ac conglobata aliquid adquirant ad lancem deprimendam. In explicandis igitur primis verſibus odes illius qua Quinctilij mors defletur, diſſentio ab omnibus & vetuſtis & recentioribus, & illud QVIS, quod principio poſitum eſt, ſexti caſus, poſterioris numeri eſſe arbitror. neque referendum ad illa nomina *pudor & modus*: ſed ad nomen *cantus*. Petit enim, vt mihi quidem videtur, poëta à Melpomene, vt ſibi præcipiat cantus lugubres quibus aut pudor aut modus aliquis imponatur deſiderio Quinctilij. Itaque delenda eſt illa interrogationis nota, quam poſt nomen *capitis* primus Paphlago inuexit.

Illuſtratus locus Senecæ ex epiſtolis.
CAP. VIII.

APVD diſertiſſimum eumdemq. ſapientiſſimum ſcriptorem Senecam, cuius inter ceteras ſummas laudes hanc quoque non poſtremam eſſe ſtatuo, quod ineptè faſtidioſis & olim diſplicuit & hodie diſplicet, multa ſunt non publici ſaporis, quæ qui ſurdiore, vt ita dicam, palato ſunt, inguſtata prætereunt: cùm elegantiores homines, & talium deliciarum intelligentes mirificàm quandam ex eis percipiant ſuauitatem. Quale eſt, quod in epiſtola ad Lucillium ſexageſima octaua, cùm multis verbis docuiſſet, quicquid cum virtute coniunctum eſt optabile eſſe, multaque in eam ſententiam genere orationis, vt ſolet, maſculo, & nihil vulgare aut plebeium ſonante dixiſſet, ad ipſum epiſtolæ finem ita ſcribit: *Indue magni viri animum, & ab opinionibus vulgi ſecede paulisper: cape quantam debes virtutis pulcherrimæ ac magnificentiſſimæ ſpeciem, quæ nobis non ſertis, ſed ſudore & ſanguine colenda eſt. aſpice M. Catonem ſacro illi pectori puriſſimas manus admouentem, & vulnera parum demiſſa laxantem. Vtrum illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, & moleſtè fero, an, Feliciter quòd agis?* Quibus in verbis notanda ſunt duo antiqua loquendi genera vulgo non ſatis cognita; quorum altero ad eos qui in malis eſſent, altero aduerſus eos quibus proſperè aliquid obtigiſſet, vtebantur. Nam cui boni ac ſecundi aliquid obtigerat, ei, ominis cauſſa, gratulabundi dicere ſolebant, *Feliciter*, aut *feliciter quod agis*; cùm ſignificarent, cupere ſe eum perpetuò eadem felicitate vti, idque bonum ipſi proprium ac perpetuum eſſe. Iuuenalis Satyra ſecunda:

Signata

Signatæ tabulæ: dictum Feliciter: ingens
Cœna: ſed & gremio tacuit noua nupta mariti.

Contrà cui malè & aduerſus animi ſententiam erat, eum alloquentes dicebant: *Vellem quæ velles*. cùm indicarent, dolere ſibi, quòd illi malè eſſet: ac ſi dicerent: Vellem tibi ita eſſet, vt tu quoque velles: mihique ægrè eſt, quòd tibi quidquam præter voluntatem tuam euenerit. Huius generis exemplum eſt apud Plautum in Moſtellaria:

Ei. *Quid eſt? Me miſerum. occidi: Qui? Quia*
Venit nauis noſtræ naui quæ frangat ratem.
Velim vt velles Tranio: ſed quid eſt negotij?

Hoc igitur ſignificat: ſi quis M. Catonem animo concipiat extremo illo vitæ tempore ſua viſcera lacerãtem, & exituræ animæ facientem viam, numquam ei vt in malis poſito conſolationem adhibiturum, ſed potius vt pulcherrimum & glorioſiſſimum facinus obeunti gratulaturum. Nonnumquam etiam hoc poſterius loquendi genus in nuda & ſimplici amicitiæ ſignificatione ponebant Horatius:

Suauiter, vt nunc eſt, inquam: & cupio omnia
quæ vis.

Plautus. Amphitruone:

Debetis velle quæ velimus. meruimus
Et ego & pater de vobis & republica.

De potu aquæ aut vini circumdata niue refrigerati, Macrobij locus emendatus.
CAP. IX.

AQVAM ex diſſoluta ac colliquefacta niue peſſimam & corporibus pernicioſiſſimam eſſe, & iampridem Ariſtoteles, quaſi oraculo edidit, & eorum qui palato obſequi, quàm illius auctoritatem ſequi, ma-

ſunt, quotidiana experimenta declarant. Incommoda igitur quæ niuis potum ſequuntur fugere, & tamen æſtiuis menſibus frigidum bibere qui volunt, vaſis duplicibus vti ſolent è tenuiſſima lamina eo artificio factis, vt vinum aut aquam quæ potui paratur, omni quidem ex parte nix ambiat, ſed eorum tamen neutrum contingat, neque cum eis commiſceatur. Ita fit, vt neque bibant niuem, & tamen nihilominus frigidum bibant, quàm ſi biberēt niuem. Ea me conſuetudine vtentem cùm amicus quidam, qui medicinam factitabat, pro noſtra familiaritate reprehenderet: Vel ex Macrobio, inquit, ſi fortè noſtrorum libros minus frequenter lectitas, diſcere poteras, niuem quis, an aquam iſto modo refrigeratam bibat, nihil intereſſe. Cumque ego ſubridens, quidquam tale apud Macrobiũ legi abnuiſſem: Iubeſis, inquit ille, proferri librum. Quo prolato, ita quidem in eo ſcriptũ reperimus. *Iamdudum*, inquit Auienus, *noſſe aueo, cur aqua, quæ obſita globis niuium perducitur ad niualem rigorem, non minus in potu noxia eſt, quàm ex ipſa niue aqua reſoluta.* Sed ad libri marginem adſcriptum erat mea manu, particulam NON, redundare & delendam videri. At ille, Iſto, inquit, modo facile fuerit cuilibet ſcriptori quamlibet ſententiam adfingere, ſi ex negatione adfirmationem facere liceat. Tum ego, Quæſo, inquam, conſidera earum rationum momenta quibus ſtatim ſententiam ſuam confirmat: vt apertè videas negationem eſſe tollendam. Ait enim aquam è niue liquefacta non ſolo frigore nocere: quod ſi eſſet, faterer tibi, æquè noxiam eſſe aquam ex fonte aut ex puteo, aut etiã eam, qua ego, vt omnium ſaluberrima vtor, aquam pluuiam, circumdata niue refrigeratam: ſed eſſe in illa aliud non minus

minus incommodum. Cùm enim humor vi frigoris denſetur ac concreſcit in niuem aut in glaciem, quæ partes in eo ſubtiliores ac tenuiores ſunt, eas in illo ipſo compreſſu euaneſcere ac difflari neceſſe eſt: ſolas autem manere craſſiores, & põderoſiores, id eſt, ipſius aquæ quaſi fæces quaſdam ac retrimenta. Itaque ſi quis vas aquæ gelu aſtrictum admoto igne, diſſoluat, minor modus aquæ, quàm antea fuerat, reperietur. Quod argumento eſt, in illa concretione partem aliquam abiiſſe, ac diſſipatam eſſe. Nocet igitur corporibus non tam frigore ipſo, quàm craſſitudine, ac pondere. Itaque etiamſi diſſoluta calefiat, æquè noxia erit. Hoc vitium quod maximum eſt, ab hac, qua ego vtor, abeſſe certè vides. His dictis, & re paulo accuratiùs conſiderata, acquieuit. In eodem autem illo Macrobij loco leuiuſcula quædam præterea ex veteris libri fide à me emendata erant. Nam vbi legitur, *quæ eſt corpulenta poſt terram*: vetus habebat, *qua eſt corpulenta poſt terram.* Et paulo pòſt, *coaleſcit*, vbi vulgò legitur, *caleſcit*: & paucis pòſt verbis, *cùm denſeretur*, non, vt vulgò, *cum denſaretur.* Certeque *denſeri*, non *denſari* etiam apud Virgilium & apud Horatium legi, alij quoque iampridem annotarunt.

De locis quibuſdam è prima epiſtola libri primi ad Atticum.
CAP. X.

MVLTA ſunt adhuc in epiſtolis ad Atticum deprauata: etſi eis & Manutius iampridem & poſt eum alij eruditi homines magno conatu multum opis attulerunt. Nos quoq. pro captu noſtro aliquid earum ſtudioſis præſtare conabimur, dabimuſque operam,

vt liber prudentiæ & elegantiæ pleniſſimus noſtra quoque opera nitidior & emendatior legatur. Ac primùm non dubito quin locus ille ex epiſtola prima ita diſtingui debeat: *Prenſat vnus P. Galba. ſine fuco ac fallacijs, more maiorum, negatur*. Neque enim ſine fuco ac fallacijs Galbam prenſare dicit: ſed ei prenſanti homines apertè, ac ſine circuitione vlla negare: quod iocans ipſe more maiorum fieri dicit, qui ſimpliciùs viuebant, & apertè ac ſine fuco quæ in pectore habebant eloquebantur, nondum reperto artificio mentiendi. Iam illud, quod paulo infra poſitum eſt, *Vt frontem ferias*: non dubium eſt, quin habeat ſignificationem indignationis; vt rectè adnotauit Manutius. Sic & apud Plutarchum in Pompeio: καὶ πληξόμενος τὴν κεφαλὴν, ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν. Eum autem, qui ſtatim nominatur, *Cæſonium*, in quibuſdã libris *Cæſoninum* lego; vt dubitem, num ſignificetur L. Piſo; quem aliquoties in ea qua illum inſectatus eſt oratione, non ſine quadam contumelia *Cæſoninum* vocat. Atque vt hoc propoſitum magis, quàm adſeueranter dictum velim: ita quæ de Catilina ſequuntur, non habeo dubium, quin hoc modo legenda ſint: *Catilina, ſi iudicatum erit licere, certus erit competitor*. In quo ſequor etiam teſtimonium optimi & eruditiſſimi ſenis Iacobi Taurelli, qui mihi confirmauit, in veteribus optimæ notæ libris ita legi: *Catilina ſi iudicatum erid merid lucere*. vt in hoc errauerit vetus librarius, quòd ſcripſit *erid* pro *erit*, deinde ſine cauſſa geminauit quinq. litteras MERID: ac pro *licere* ſcripſit *lucere*. De illo autem, *Curium obducere*, ita certum atque exploratum videtur, quod iampridem attulit Victorius, vt mirer, repertum eſſe poſtea quemquam qui aliter ſenſerit: niſi quod ferè fit, vt

fit, vtquos non amamus, eorum ne ſententias quidem amemus. Certè eodem modo vſus eſt eo verbo & Seneca in Troadibus:

non ſtetit fuſus cruor
Humóve ſumma fluxit. obduxit ſtatim,
Sæuusq́; totum ſanguinem tumulus bibit.

vbi vulgo malè legitur, *abduxit*. Sic & educere apud Plautũ in Sticho eſt ebibere: *Si hoc eduxeris*. & paulo infrà: *Tene tu., hoc educe*. In extremo etiam malim, *illius ἀνάθημα*, quàm ἡλίου ἀνάθημα. Quid enim efficere potuit quamuis bella Hermathenæ collocatio, vt propterea gymnaſium videretur Solis anathema? At potuit ita bellè poſita eſſe, vt principem ibi locum obtineret, vtque totum gymnaſium credi poſſet ei dicatum ac conſecratum eſſe.

Illuſtratus Plauti ex Aſinaria locus.
CAP. XI.

INCREDIBILE dictu eſt quàm puſilla menda quantas tenebras interdum etiam erudítiſſimis hominibus objiciant: vt quod multa interdum ſæcula ſummos viros latuit, id poſtea indicatum vel pueri primis litteris imbuti aſſequi debuiſſe videantur. Tale eſt quod nunc ex Plauti Aſinaria proferam. qua in fabula cùm amore perditus adoleſcens lenæ perſuadere conaretur, vt ſibi puellam quam amabat concederet: ſe poſtea pro ea pecuniam perſoluturum: vafra autem & artificij ſui inſigniter perita mulier præſenti pecunia ſibi opus eſſe diceret, ipſa denique ita loquitur:

Semper oculatæ noſtræ ſunt manus: credunt quod vident.
Vetus eſt, nihili cotio eſt.

In quo illud COTIO quot & qualibus viris negotium exhibuit? cùm & Eraſmus ridicula quædam attuliſſet, & Alciatus in parergis nihilo meliora, & poſtremò is, qui vnus plus opis Plauto attulit, quàm ceteri ante eum omnes, ab hoc loco nulla ſe ratione explicare potuiſſet. Res tamen eſt eiuſmodi, vt mirum ſit eam non vel à vulgaribus ludimagiſtris iampridem deprehenſam fuiſſe. Quis enim eſt qui neſciat litteram o, & diphthongon au ſæpiſſimè apud veteres & ſcribendo & pronuntiando inter ſe permutari ſolitas? Nam & aullam & ollam dicebant, & Paullam & Pollam, & ad eundem modum pleraque alia. Nempe igitur & hoc loco quæ *cautio* vſitatè dicitur, facta eſt *cotio*. Hoc enim dicit lena, vetus dictum eſſe, nihili eſſe cautionem ſiue ſyngrapham aut chirographum: multóque tutius ac cautius agere eos qui numeratam pecuniam ſibi in manum dari volunt. Nam qui cautionem habet, ſæpe litigare cogitur: at cui ſoluta pecunia eſt, ei res omnis in tuto eſt. Itaque & ſcriptores noſtri fragilitatem cautionis dicunt in l. Qui ita inſtitutus, D. Ad S. C. Trebell. & incertum cautionis euentum in l. pupilli, Quod fal. tut. auct. geſt. es. dic. & Seneca ſyngraphas cautionesque vocat vacua habendi ſimulacra. Hoc quod ita perſpicuum eſt, eorum tamen quos dixi oculatiſſimorum hominum aciem fugit.

De vetere prouerbio quo vſus eſt Cicero in Catilinam. CAP. XII.

PROVERBII ſpeciem habet, quod ſcriptum eſt à Cicerone libro ſecundo Catilinarium: *Qui homines primùm, ſi ſtare non poſſunt, corruant: ſed ita, vt nō modò ciuitas, ſed ne vicini quidem proximi ſentiant.* Quo-

Quoniam enim quid à quoq. fiat, vicinis ferè ignotum eſſe non ſolet, quod etiam vulgari leguleiorum prouerbio circumfertur: idcircò quod ſine vllo prorſus tumultu ac ſtrepitu fieret, id ne vicinis quidem ſentientibus fieri dicebant. E vetere autem comico id acceptũ eſſe cognoui ex Platone in Alcibiade primo, vbi ita ſcriptum eſt: ἡμῶν δὲ γινομένων, τὸ τοῦ κωμῳδοποιοῦ, οὐδ᾽ οἱ γείτονες σφόδρα τοι αἰσθάνονται ὦ ἀλκιβιάδη. Et ex Plutarcho in Phocione, vbi de oratore Demade ita loquitur: Δημέᾳ δὲ τῷ υἱῷ νύμφην ἀγόμενος, ἐμοῦ μὲν, εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν σὴν μητέρα γαμοῦντος, οὐδ᾽ ὁ γείτων ᾔσθετο. τοῖς δὲ σοῖς γάμοις καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται συγχορηγοῦσι. Ac verſus comici, quantum ſuſpicor, hic fuit,

Ἐμοῦ γαμοῦντος οὐδ᾽ ὁ γείτων ᾔσθετο.

De locis quibuſdam è Truculento Plautina.
CAP. XIII.

MIRIS modis deformatus eſt Plautus: & quidem ita malè acceptus multis admodum locis, vt, quod in pugilem ait poëta quidem Græcus, eum è pugna talem rediiſſe, vt ſi in ſpeculum inſpiciat, iuraturus ſit, ſe eundem non eſſe qui fuerat; ita videatur Plautus, ſi quis eum ab inferis Æſculapius excitet, iuraturus fabulas illas ſuas non eſſe. Mirum autem me ſemper ſtudium tenuit illius, ſi qua ratione poſſem, adiuuandi: fuitque aliquod tempus, cùm ſperabam fore, vt omnes illius comœdiæ multis à me vulneribus ſanatæ ederentur. ſed conſilium meum cùm alia remorata ſunt, tum magnificæ multorum pollicitationes, qui mihi per litteras ſignificabant, idem opus aut ſibi, aut alijs quibuſdam magnis & præclaris viris eſſe in manibus: vt vererer, ſi cum talibus antagoniſtis in arenam deſcenderem, ne non

inanis modò ac ſuperuacaneus, ſed ridiculus etiam meus omnis exiret labor. Illi autem interea partim mortui ſunt, partim ceſſant, tamquam ſibi ſatis eſſe ducentes, quòd nouum opus aliis nuntiarint. Sunt & fuci quidam qui quæ iampridem & à me & ab aliis notata ac publicata ſunt, ea colligentes, & pro ſuis impudenter vēditantes, Plautinas comœdias in quibus multa integra deprauarunt, multa corrupta fœdiùs etiam corruperunt, vt à ſe in priſtinum nitorem reſtituta, edere non verentur. Quamquã igitur quod in aliis mihi accidit, idem in eis quoque, quæ his libris inſpergam, mihi euenturum auguratur animus: experiar tamen, neque tantum apud me valere ſinam quamlibet iuſtam indignationem, vt non plus valeat vtilitatis publicæ ratio. Ac nunc quidem veteres coniecturas meas proponam de quibuſdam locis è Truculento: quibus ὁ μακαρίτης Turnebus aliter medicinã facere conatus eſt. Quod enim ita vulgò legitur:

Supplicium ad te hanc minam fero auri. ſi mihi rideſpice:

id ille ita legendum cenſet: *Si mihi rides, ſpice.*
At ego hoc modo conieceram:

Supplicium ad te hanc minam fero puriſſimi auri. reſpice.

neque dum me pænitet coniecturæ. Quod autem in eadem fabula eſt,

Non enim poſſunt militares pueri & à vio educere:

ille ita legit, *& à via educier*: Ego autem rectum iudicabam, quod in veteribus libris repereram, *ſetania educier*: aut vt in aliis item veteribus, *ſetanio educier.* Setanium enim, aut ſetania, aut, vt apud Dioſcoridem & Theophraſtum legitur, ſitanium, vel ſitania, genus meſpili eſt in Italia frequens: cuius multis lo-

cis &

cis & apud Plinium mentio eſt. Hoc igitur dicit meretrix, nõ poſſe militares pueros vilibus & parui pretij cibis educari, cuiuſmodi eſt ſetania. Ac neſcio quo modo durat, hodieque apud Italos idem loquendi genus in ſermone vulgi: vt ſi multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum ſignificent, dicant, aliud requiri quàm meſpila. Eſt & cæpæ genus ſetamia. Nam de tintinnabulis, ſemper idem, quod ille tradidit, ſenſeram: & præter locum Zonaræ, habebam alium ex Pſeudolo:

Iam hic ero. verùm extra portam Metiam currendum eſt prius.
Quid eò! lanios inde accerſam duos cũ tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero:
Vt hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Ioui.
In malam crucem iſtic ibit Iuppiter lenonius.

etenim extra portam Metiam habitabat carnifex: & ibi comburebantur cadauera damnatorum. Vnde in Caſina:

Illum edepol videre ardentẽ te extra portã Metiam
Credo ecaſtor velle.

Nunc igitur hæc. alia poſthac, vt quidque occurret, proferemus.

E Ciceronis Academicis emendatus locus.
CAP. XIIII.

LOCVS eſt Ciceronis ad finem libri primi Academicarum quæſtionum, deprauatus ille quidem in omnibus libris, ſed cuius ita facilis emendatio eſt, vt diu piguerit me eam in litteras referre, cùm putarem ita obtuſum neminem fore, quin eam facilè videret, ſi paullulum animũ aduerteret. Nunc cùm videam, neque hominem eruditiſſimum Turnebum, qui eleganti

ganti ſanè commentario librum illum illuſtrauit, neque alios qui poſtea Ciceronem à ſe, vt ipſi quidem putabant, nam quid præſtiterint, videbimus: emendatum ediderunt, quidquam de mendo cogitaſſe, indicabo eum, & purgabo, ne diutius macula illa in tam polito ſcriptore hæreat. Verba autem, quæ dico, Ciceronis hæc ſunt: *Cum Zenone, inquam, vt accepimus, Arceſilas ſibi omne certamen inſtituit, non pertinacia aut ſtudio vincendi, vt mihi quidem videtur, ſed earum rerum obſcuritate, quæ ad confeſſionem ignorationis adduxerant Socratem, veluti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes pæne veteres, qui nihil cognoſci, nihil percipi, nihil ſciri poſſe dixerunt.* Hæc Cicero. Sed quomodo, quæſo, Socratem amare potuerant Democritus, Anaxagoras, Empedocles, & veteres illi, qui antè, vt opinor, mortui erant, quàm auia Socratis naſceretur? An in re perſpicua nihil pluribus verbis opus eſt? Neque enim quemquam poſthac dubitaturũ exiſtimo, quin ita legendum ſit: *Quæ ad confeſſionem ignotationis adduxerant Socratem, velut iam ante Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes pæne veteres*. Vt ſignificet illam confeſſionem ignorantiæ non à Socrate primùm inductam, ſed multo ante eum à veteribus prolatam fuiſſe.

De locis quibuſdam è Truculento Plautinâ. Cap. XV.

Verſus hi ſunt ex Truculento:

Rus mane dudum hinc ire me iuſſit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Poſt illuc veni, quàm aduenit, ſi dis placet,
Ad villam, argentum qui meo debebat patri.

Qui

Qui ouis Tarenti erat mercatus de patre.
Quærit patrem. dico eſſe in vrbe. interrogo, quid eum velit.
Homo crumenam ſibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat. accipio libens.
Condo in crumenam. ille abijt. ego perperaminas
Ouis in crumena hac in vrbem detuli.

Quis autem eſt, qui diuinare poſſit, quas dicat *oues perperaminas?* ſed nimirum corruptus eſt locus. legendumq́ue hoc modo:

ego propere minas
Ouis in crumena hac in vrbem detuli.

De pecunia enim, id eſt de illis viginti minis, quas pro ouibus acceperat, ita vt de ouibus loquitur; eadem vrbanitate, qua viginti item minas pro aſinis acceptas vocat alibi aſinos.

Nimis vellem habere perticam. Qui rei? qui verberarem
Aſinos, ſi fortè occeperint clamare hinc ex crumena.

Simul autem eò alludit, quòd oues quæ ventrem piloſum non haberent, vocabant oues minas aut apicas, quas etiam in emendo reijciebant: vt eſt apud Varronem libro ſecundo De re ruſtica. Erant illæ igitur planè oues minæ: neque enim piloſi ſunt nummi. Quod autem ſequitur:

Fuit edepol Mars meo periratus patri.
Nam oues illius haud longè abſunt à lupis.

Inde dictum eſt, quòd lupas Marti ſacras putabant. Vnde & huius vrbis conditores, quòd à Marte geniti eſſent, aluiſſe dicitur lupa. lupas etiam vocabant meretrices, à quibus non longè abeſſe dicit eas oues quas ipſe tunc in crumena ferebat. Parua ſunt hæc, & facilia: dicet aliquis. fateor. neque ego ea pro magnis

aut

aut reconditis vendito. Sed tamen quæ homines eruditiſſimi obſcura ſibi eſſe faſſi ſunt, ea illuſtraſſe me numquam pigebit.

De Mitylene Horatij loci duo illuſtrati:
CAP. XVI.

NON temere eſt, quòd Horatius Mitylenen inter vrbes pulcherrimas numerat: tum in Odis;

Laudabunt alij pulchram Rhodon aut Mitylenen:

tum in Epiſtolis:

Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod
Pænula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris.

Talem enim ferè fuiſſe proditum eſt, quales ſunt quæ hodie non Italiæ modò, ſed vniuerſo orbi terrarum ornamento ſunt Venetiæ. Nam & in Mitylenen influens mare multis eam euripis diſtinguebat, ac diſſecabat: & pontes tota vrbe plurimi erant ex candido ac polito lapide facti, vt non vrbs, ſed inſula amœniſſima videretur. Id ita exponit dulciſſimus ac ſuauiſſimus ſcriptor Longus principio ποιμενικῶν his verbis. Πόλις ἐστὶ Λέσβου Μιτυλήνη μεγάλη καὶ καλή. διείληπται γὰρ εὐρίποις, ὑπεισρεούσης τῆς θαλάσσης, καὶ κεκόσμηται γεφύραις ξεστοῦ καὶ λευκοῦ λίθου. νομίσαις οὐ πόλιν ὁρᾶν ἀλλὰ νῆσον. Eo autem libentiùs ex eo pauca hæc protuli, quòd & confirmant Horatij de nobiliſſima vrbe teſtimonium, & Longi liber lectu digniſſimus nondum, quod ſciam, publicum accepit.

Illuſtratus locus Horatij ex Odis.
CAP. XVII.

PERELEGANTI comparatione vſus eſt Flaccus ode duodecima libri primi, cùm ornare Cæſarem vellet:

Micat

Micat, inquit, *inter omnes*
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

In eo autem imitatus eſt Pindarum: etſi quod hic noſter de luna, id Græcus ille in Iſthmijs de lucifero dixerat. λάμπει ἀωσφόρος θαητὸς ὡς ἄστροις ἐν ἄλλοις. A Luna autem obſcurari ceterarum ſtellarum ſplendorem, ſuauiſſimis verſibus dixerat etiam Sappho:

Ἀστέρες μὲν ἀμφὶ καλὰν σελάναν
Ἂψ ἀποκρύπτουσι φαεινὸν εἶδος,
Ὅπποτ᾽ ἂν πλήθοισα μάλιστα λάμπῃ.

Sed & Quintus Smyrnæus in celebranda Pentheſilea eandem comparationem adhibuit:

Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀν᾽ οὐρανὸν εὐρὺν ἐν ἄστρασι δῖα σελήνη
Ἐκπρέπει.

Puto autem huiuſmodi locorum collatione, ac contentione inter ſe, & magis elucere veterum poëtarum præſtantiam, & eiuſdem gloriæ cupidos, quomodo in eis imitandis verſari debeant, admoneri.

Emendatus & illuſtratus locus quidam Plutarchi.
CAP. XVIII.

ERVDITIONIS & prudentiæ pleniſſimus ſcriptor Plutarchus, in commentariolo quo docuit principum virorum amicitiam ac conſuetudinem eruditis hominibus non eſſe fugiendam, ſed expetendam potius, & adhibito ſtudio quærendam: quòd multo plus proſint humano generi, ſi præceptis, diſputationibus, exemplo ſuo vnum aliquem ex ijs qui principem in ciuitate ſua locum obtinent, quàm ſi cerdonem quempiam aut baiulum, meliorem ac ſapientiorem effecerint. eo igitur in libro ita ſcribit: πλοῦτον δὲ καὶ δόξαν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἐν φιλίαις οὐ διώκει· οὐ μὴν οὐδὲ

φέγγος ταῦτα προσόντα μετρίῳ ἤθει. Quæ verba homo eruditiſſimus, quique labore & induſtria ſua numquam deſinit adiuuare honeſtarum artium ſtudia, ita interpretatus eſt: *Diuitias autem & principe dignam gloriam ac potentiam in amicitijs neque ſectabitur, neque, ſi modicè affluant, auerſabitur.* Sed ſi Plutarchi verba paullo attentiùs conſideraſſet, vidiſſet omnino, verba illa, προσόντα μετρίῳ ἤθει, nullo modo ita reddenda eſſe, *ſi modicè affluant*. Hoc enim ait Plutarchus: hominé verè philoſophum in parandis ac conciliandis amicis, non illum quidẽ diuitias ſpectare aut gloriã, ac potentiam, vt vulgus ſolet: ſed tamen ſi inciderit in aliquem diuitem ac potentem qui idem apto ad virtutem ingenio, & modeſtis, ac compoſitis moribus ſit, non abſterreri, neque ipſius conſuetudinem propterea refugere, quòd diuitijs ac potentia præſtet. Idque ſtatim declarat eleganti ſimilitudine. Philoſophi, inquit, in amandis adoleſcentibus non formam ſequuntur, ſed mores, & ingenium, & ſtudium erga liberales diſciplinas: neque tamen formoſos reformidant, neque abſtinent ab eorum conſuetudine, ſi eoſdem modeſtos ac bene moratos & diſcendi cupidos eſſe videant. Deinde addit: οὕτως οὖν ἀξίας ἡγεμονικῆς καὶ δυνάμεως ἀνδρὶ μετρίῳ καὶ ἀστείῳ προσούσης, οὐκ ἀφέξεται τοῦ φιλεῖν καὶ ἀγαπᾶν, οὐδὲ φοβηθήσεται αὐλικὸς ἀκοῦσαι καὶ θεραπευτικός. Interpres autem hoc modo: *Ita dignitate & potentia principe digna præditus homo ciuilis ac moderatus non abſtinebit amando & diligendo, nec verebitur aulicus appellari, & qui principem colat.* In quo certè à Plutarchi ſententia aberrauit: qui hoc ait, Si quis ſit vir bonus & eleganti ingenio præditus, cui præterea adſit hoc quoque vt dignitate ac potentia excellat, non idcirco abſtenturum eſſe ſapientem ab eo aman-

eo amando, ac colendo, neque veriturum, ne propterea aulicus, aut adſentator vocetur. Sequitur apud Plutarchum: οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν νοσοῦσιν. ὁμοίως τοῖς ἀγαθὰ ᾐρημένοις. καὶ οἱ πρὸς ἔνδοξον οὕτως καὶ ἡγεμονικὴν φιλίαν ἔχοντες. Quæ ille ita reddidit:

Nam qui Venerem fugiunt nimis mortalium
Ægrotant.

& qui bona ſectantur. itidem errant gloriam & gratiam apud principes fugiendo. quam ſententiam nullo modo ex Plutarchi verbis effici poſſe, omnes, vt opinor, vident. Sed hoc faciliùs excuſare debemus hominem inſigniter & eruditum & induſtrium, quòd Græca manifeſtò deprauata ſunt. quæ mihi quidem videntur ita emendari poſſe:

Οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
Νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς ἄγαν θηρωμένοις. id eſt:

Namque Venerem quicumque refugiunt nimis,
Peræquè ægrotant, atque qui appetunt nimis.

itidemq́, qui erga principum ac potentum amicitiam aut hoc aut illo modo affecti ſunt. & puto hanc veriorem eſſe ſcripturam horum Euripidis verſuum, quàm quę eſt apud Stobæum:

Οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
Νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς διώκουσιν ἄγαν.

Atque hæc eo notaui, eiuſdemque generis alia poſthac fortaſſis notabo, vt proſim ſtudioſis: non vt quidquam detraham de gloria & exiſtimatione eruditorum hominum, quos in magnis & arduis operibus interdum dormitantes qui non ferat, aut qui eos propterea minoris faciendos putet; is mihi ab omni humanitate alieniſſimus eſſe videatur.

Tres antiquæ voces Ciceroni reſtitutæ.
CAP. XIX.

VETERA quædam vocabula ſunt apud Ciceronem, corrupta ab iis qui quicquid minus vſitatum eſt, pro ſuo iure expungere, & quicquid collibuit, ſubſtituere audent, etiam inuitis, nam hoc nonnumquam profitentur, & reclamantibus omnibus libris. quorum niſi regatur & coërceatur audacia, paucis annis in Cicerone minima pars Ciceronis futura eſt. Quoſdam hîc proponam locos, ex quibus hoc quod dico intelligi poſſit. Ita igitur ſcriptum eſt libro quinto De finibus: *Stoici reſtant. hi quidem non vnam aliquam aut alteram à nobis, ſed totam ad ſe noſtram philoſophiam tranſtulerunt. atque vt reliqui fures earum rerum quas ceperunt ſigna commutant, ſic illi vt ſententiis noſtris pro ſuis vterentur, nomina, tamquam rerum notas, mutauerunt.* Sed in libris veteribus, *clepſerunt*, legitur, non, *ceperunt*. quod ſine dubio rectum eſt. Cicero ipſe alibi: *Spartæ, rapere vbi pueri & clepere diſcunt*. Eodem modo peccatum eſt libro primo De diuinatione, in verſibus veteris poëtæ de Caſſandra:

Sed quid oculis rapere viſa eſt derepente ardentibus?

Non enim *rapere*, ſed *rabère* legendum eſt. Et libro ſecundo Tuſculanarum: *Ingemiſcere nonnumquam viro conceſſum eſt, idq; raro. Eiulatus ne mulieri quidem.* Et hic nimirum *eſt fletus, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Neque enim *fletus* in vetuſtis libris, ſed *leſſus* legitur. Quod autem quidam homo eruditus, pro *vetuerunt*, *voluerunt* legi vult, id tale eſt, vt ne ipſi quidem, ſi diligentiùs conſiderarit, probatum iri putem.

De qui-

De quibuſdam locis Laërtij.
CAP. XX.

MVLTA ſunt adhuc apud Laërtium corrupta: etſi præclaram in eo emendando nauauit operam, homo & induſtria & eruditione præſtans, qui libros ipſius cum vetuſtis exemplaribus collatos haud ita pridem edidit. Nos verò eum & amare ac laudare debemus ob ea quæ præſtitit, & ſi quid ipſius diligentiam fugit, id ingenuè cum ſtudioſis communicare. In vita igitur Socratis (hinc enim exordiemur) ita ſcriptum eſt: Εὐθύφρωνα δὲ τῷ πατρὶ γεγραφότα ξενίας δίκην, περὶ ὁσίου τινὰ διαλεχθεὶς ἀπήγαγε. Sed qui Platonem vel primoribus, vt dicitur, labris attigerunt, ſatis ſciunt, non fuiſſe illam ξενίας δίκην, quam Euthyphro intendebat patri: accuſabat enim eum, quòd mercenarium quendam enecaſſet: vt dubium non ſit, quin pro ξενίας legendum ſit, ξενοκτονίας. Paulo pòſt autem, vbi Euclidem à Socrate reprehenſum narrat, quòd in contentioſis Syllogiſmis nimium ſtudium poneret, ita legitur: ἄχρηστον γὰρ ᾤετο εἶναι τὴν περὶ ταῦτα αἰσχρολογίαν: cùm omninò legendum ſit, μικρολογίαν: etſi aliter Victorius. Et quoniam, quàm hæc, quæ tradimus, inter ſe cohæreant, non valde laboramus, addemus alium locum ex Heraclidis vita, vbi vnius litteræ deprauatio feſtiuam & elegantem hiſtoriam corrupit. eſt autem hæc: *Dionyſius Metathemenus, qui, vt eſt apud Ciceronem, propter dolorem oculorum à Stoicis deſciuit, & in Epicuri caſtra ſe contulit: is igitur Dionyſius cùm tragœdiam quandam ſcripſiſſet, cui Parthenopæo nomen fecerat, Sophoclis illi nomen inſcripſit.* Hac ementita inſcriptione deluſus Heraclides in commentarijs quibuſdam ſuis verſus ex

ea fabula pro Sophocleis citauerat. Tum ei Dionyſius rem, vt erat, aperit, ſeque eius fabulæ auctorem eſſe profitetur. Quod cùm etiam tum Heraclides negaret, eique fidem habere nollet, ſcripſit ad eum Dionyſius, vt quendam ex ipſa tragœdia locum inſpiceret. in quo ex primis verſuum litteris conficiebatur ac contexebatur nomen ΠΑΓΚΑΛΟΣ. Erat autem id nomen formoſi pueri, quē Dionyſius amabat; cuiuſq. nomē amoris cauſſa, occultè & artificiosè poëmati ſuo intexere voluerat. Sic olim Ennius verſus quoſdam, vt à Cicerone proditum eſt, ſcripſerat, quorū ex primis litteris efficiebatur, Q. Ennius fecit. In Græcis autem Laërtij libris ab eo quē ſupra ſignificaui editis, niſi quòd παγκάλως pro πάγκαλος ſcriptum eſt, cetera omnia ἔχει παγκάλως. Qui puſillus error tantas tenebras obiecit interpreti, vt huius hiſtoriolæ in eius interpretatione nullū propè veſtigium appareat. Ac putaſſem in Græcis erratum eſſe operarum vitio, niſi homo eruditus in ijs notis quas ad finem libri adiecit, oſtendiſſet, ſe veræ illius ſcripturæ ſententiam non eſſe aſſecutum. Certè in optimo & vetuſtiſſimo libro Alexandri Farneſij Cardinalis multis nominibus Maximi apertè legitur ΠΑΓΚΑΛΟΣ: ne quis de ſcripturæ illius integritate dubitandum putet. Rectè etiam idem ille liber in vita Cratetis, vbi ponitur iocoſum quoddam eius Philoſophi diarium, quo oſtendebat à diuitibus magnos ſumptus fieri in coquos, in adulatores, in ſcorta, cùm in bonos & eruditos viros parci ac reſtricti ſint, rectè inquam in eo libro ſcriptum eſt τάλαντα πέντε, non, vt editum eſt, τάλαντα δέκα. Sunt enim tres verſus iambici, qui propter vocis illius deprauationem nō agnoſcuntur.

Τίθει μαγείρῳ μνᾶς δέκ', ἰατρῷ δραχμὴν.

Κόλακι

Κόλακι τάλαντα πέντε, συμβούλῳ καπνόν.

Πόρνῃ τάλαντον, φιλοσόφῳ τριώβολον.

Sed & quod in vita Pythagoræ legitur, fuiſſe medicum quendam Pythagoram, qui ſcripſerit de Hernia, id non quidem omnino verè, ſed tamen propius vero ſcriptum eſt eodem in libro. Περὶ κήλης enim habet, non περὶ κήλης. legendum autem περὶ σκίλλης. Id ita eſſe conſtat ex Plinio; cuius hæc ſunt ex capite quincto libri XIX. vbi de generibus ſcillæ, quod bulbi genus eſt, loquitur: *Vnum de iis volumen condidit Pythagoras Philoſophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro.*

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER DECIMVS.

Quàm vetus ſit conſuetudo, in honore alicui habendo, manum ſuam ad os admouendi.

CAP. I.

QVOD hodieque in conſuetudine poſitum eſt, vt in ſalutandis potentibus, aut in honore eis habendo noſtram ipſi manum ori admouere ſoleamus, id quæſitum eſt ex me, num à veteribus quoque factitatum eſſet, an, vt alia pleraque, ita hoc quoque ineptè adulandi genus ſeruilia recentiorum aulicorũ ingenia excogitaſſent. Reſpondi, eum morem vſque ab impia illa, & ridicula veterum, qui multos deos colebant, ſuperſtitione ductum ac propagatum videri. Solebant enim & illi, cùm aut fanum aliquod præterirent, aut lignum, lapidémve aliquem aſpicerent, in quo diuinitatis aliquid eſſe opinarentur: neque enim vilior illis temporibus vllius rei, quàm deorum, annona erat: manum ad os referre, & tenui murmure illos ligneos aut lapideos deos, vt ſibi fauerent, precari. Ouidius:

Ecce lacu medio ſacrorum nigra fauilla
Ara vetus ſtabat tremulis circumdata cannis.
Reſtitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus: & ſimili, Faueas mihi, murmure dixi.

Appuleius apologia prima: *Nam, vt audio, percenſentibus*

tibus iis qui iſtum nouere, nulli deo ad hoc aui ſupplicauit; nullum templum frequentauit: ſi fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admouere. Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius ſimulacro Serapidis denotato, vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admouens, oſculum labiis preſſit.* Quo igitur geſtu illi diis ſuis honorem exhibebant, eodem nos hodie in potentibus ac fortunatis hominibus colendis vtimur.

Vnde ſumpſiſſe videatur Ouidius, quòd in oraculo terram, matrem, lapides autem oſſa illius vocauit. CAP. II.

SAPIENTER interpretatur Ouidianus Deucalio ſortem ſibi à Themide datam, quærenti qua arte genus humanum aquis extinctum reparare poſſet: qui iuſſus oſſa magnæ matris poſt tergum iacere, matris nomine terram intellexit, cuius in corpore oſſa lapides vocarentur. Atque equidem exiſtimo ingenioſiſſimum poëtam in illo reſponſo confingendo, quòd terram quidem matrem vocauit, ſumpſiſſe ex hiſtoria Romana, vbi, cùm regiis adoleſcentibus reſponſum eſſet, eum regnaturum Romæ, qui primus matri oſculum tuliſſet, Brutus is, qui reges exegit, è naui exiens, ſimulato caſu, terram oſculatus eſſe dicitur: quòd autem *lapides, terræ oſſa*, ſecutum eſſe auctoritatem veteris tragici, qui & ipſe illos eodem nomine affecerat. Citantur enim hæc à vetere Grammatico:

Γῆς ὀστέοισιν ἐγχριμφθεὶς πόδα.

de eo qui ad lapidem offendiſſet Sic autem, & *ſanguinem terræ* Ariſtoteles in quadam ad Alexandrum epiſtola *vinum* vocaſſe dicitur. & vulgò *venas in terra*

dicimus aut quibus aqua concluſa latet, aut è quibus metalla eruuntur.

Verſum quendam ex Odyſſea multo aliter à nonnullis accipi, quàm vt ab Horatio acceptus eſt.

CAP. III.

NON eſt dubium, quin Horatius in epiſtola ad Lollium, illo verſu,

Dum ſibi, dum ſociis reditum parat,

exprimere voluerit illum Homericum:

Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.

ſed Homericum tamen, non eodem quo Horatius ſenſu omnes accipiunt. Didymus enim, cuius extant in Odyſſean eruditiſſimæ notæ, aliam etiam quandam eius declarationem tradit, an veriorem neſcio, ipſi certè Vlixi honeſtiorem ac glorioſiorem. Illum videlicet eo animo fuiſſe, vt & vitam impendere, & omnem reditus ſpem ſibi præcludere non recuſaret, dum modò ſaluti ſociorum conſuleret. Verbũ enim ἄρνυσθαι, vt apud Euſtathium legitur, ab agnis ductum eſt, quos Græci ἄρνας vocant: vt & ὠνεῖσθαι ἀπὸ τῶν ὄνων, & πωλεῖν ἀπὸ τῶν πώλων: quòd priſci nõdum reperto nummorum vſu, agnis, aſinis, equuleïs, aliiſque eiuſdem generis animalibus parare ea, quibus indigebant, ſolebant. Hoc igitur Homerum dicere ait, paratum fuiſſe Vlixem, ſi res ita tuliſſet, ἄρνυσθαι, id eſt, quaſi pro pretio dare καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ νόστον, ἀντὶ τῶν ἑταίρων. Neque coniunctè legendum, καὶ νόστον ἑταίρων: ſed diſtinguendum hoc modo, καὶ νόστον, ἑταίρων. Lucianus tamen prorſus Horatianæ ſententiæ adſtipulatur, qui in φιλοψευδεῖ Vlixem multa in errore illo ſuo mentiri ſolitum dixit, τήν τε αὐτοῦ ψυχὴν ἀρνύμενον, καὶ τὸν νόστον τῶν ἑταίρων. Hanc ſententiarum varietatem,

quam

quam Horatiani interpretes vel non animaduerterant, vel prætermiſerant, non indignam duxi, cuius rudiores admonerentur.

De duobus locis ex primo libro Commentariorum Cæſaris De bello Gallico.

CAP. IIII.

LEGEBAMVS animi cauſſa primum librū commentariorum Cæſaris De bello Gallico ego, & Horatius Macaranus elegantiſſimo ingenio, & honeſtiſſimis moribus præditus adoleſcens: & vt ei quidque occurrerat, in quo hæreret, ita aut ex me ſciſcitabatur ſententiam meam, aut etiam ſuam ipſe modeſtè ac verecundè proferebat. Cùm igitur ventum eſſet ad eum locum, vbi Ariouiſtus Cæſaris legatis reſpondet, *Æduis ſe obſides redditurum non eſſe, neque iis, neq; eorum ſociis iniuria bellum illaturum, ſi in eo manerent quod conueniſſet, ſtipendiumq́; quotannis penderent: ſi id non feciſſent, longe iis fraternum nomen populi R. afuturum:* iis recitatis, paululum ſubſtitit Horatius: &, Quando, inquit, mihi licere voluiſti, omnia dicere quæ in mentem venirent, non diſſimulabo vereri me, ne hoc loco, vbi eſt *afuturum*, vna littera extrita, legi debeat *futurum*. Recens enim ſum à lectione vltimi Æneidos, vbi commemini ita Turnum loqui,

Longè illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Feminea tegat, & vanis ſeſe occulat vmbris.

Vt ergo illic Turnus minatur, longè Æneæ futuram matrem: ita hic Ariouiſtus, longè Æduis fraternum nomen populi R fore. Tum ego, Acutè, inquam, iſtuc à te Horati, & ingenioſè cogitatum eſt: &, quo tibi magis etiam de iſta tua coniectura placeas, ſcito, eandem

eandem adprimè eruditi hominis Gabriëlis Faërni fuiſſe, cum vno illo quo tu quoque vſus es Virgilij teſtimonio niteretur: Certe que eodem modo locutus eſt optimus, & ipſe Latinitatis auctor Ouidius octauo Metamorphoſeôn:

Pone, age, nec titulos intercipe fœmina noſtros,
Theſtiadæ clamant: nec te fiducia formæ
Decipiat: ne ſit longè tibi captus amore
Auctor.

Sed tamen cùm eadem veterum librorum ſcriptura ſit, quæ vulgata, nihil eſt cauſſæ, cur quidquam mutandum putemus. Nam hoc quoq. alterum loquendi genus veteribus non inuſitatum fuiſſe, ex eodem illo quem modò citaui, Ouidio cognoſcitur; apud quem ita legimus libro quarto:

Huic quoque, vade procul, ne longè gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longè tibi Iuppiter abſit.

Paulo autem infra eum, quem dixi, Cæſaris locum locus alius eſt in omnibus, quos ego quidem viderim, libris deprauatus; quem qui nuper emendare voluerunt, magis etiam corruperunt. Nam cùm dixiſſet Cæſar, è Gallorum ſermonibus de Germanorum virtute, tãtum extitiſſe in exercitu Romano metum, vt non mediocriter omnium mentes, animoſq. perturbaret: *Hic*, inquit, *primùm ortus eſt a tribunis militum ac præfectis, reliquiſq; qui ex vrbe, amicitiæ cauſſa, Cæſarem ſecuti magnum periculum miſerabantur; quòd non magnum in re militari vſum habebant.* Ita enim habent veteres tum calamo notati, tum typis deſcripti libri. At in iis qui poſtea editi ſunt, addita eſt negatio, hoc modo: *Non magnum periculum miſerabantur.* Sed qui attentè totum locum conſiderauerit, facilè intelliget legendum eſſe, *Magnum periculum eſſe rebantur.* *Expen-*

Expenſus locus ex Aſinaria Plauti, in quo Poeta ipſe quiddam non ſatis ex arte feciſſe videri poteſt.
CAP. V.

CVM animi cauſſa Plauti Aſinariam euoluerem, quiddam repperi, quod mihi ſcrupulum obiecit: neque audenti accuſare ἀτεχνίαν Plauti, neque tamen ad eum defendendum. ac vindicandum ab illo crimine quidquam ſatis probabile reperienti. Nam in prima fabula ſenex cum ſeruulo colloquens, ſcire ſe oſtendit filio opus eſſe viginti minis Ita enim loquitur:

Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti iam vſuſt filio argenti minis.
Face id vt paratum iam ſit.

Multo autem pòſt, Argyrippa lena ſuper illis viginti minis cum adoleſcente paciſcitur: cumque adoleſcens dixiſſet,

Mane, mane, audi. dic quid me æquum cenſes pro illa tibi dare
Annum hunc ne cum quiquam alio ſit:

ſubijcit impura mulier: *Téne? viginti minas.*

Atque ea lege: ſi alius ad me prius attulerit, tu vale.

Antè igitur reſciuerat ſenex, quantum argenti filio opus eſſet. quàm id filius ipſe ex lena cognoſcere potuiſſet. Ac ſcio, viſum eſſe nonnullis etiam Terentium in Adelphis ſimiliter ipſum quoque peccaſſe. Sed Terentij quidem cauſſam veteres critici facilè expediunt, eumque omnibus ſuffragijs liberant. Plautinum hoc, vereor, vt æque facilè defendi queat.

Locus quidam Iuuenalis aduerſus aliorum omnium ſententiam declaratus. CAP. VI.

MIRVM eſt, quanto opere vexatus ſit ab hominibus

bus eruditis verſus ille Iuuenalis è Satyra vndecima:

Qui Lacedæmonium pedeumate lubricat orbem:

vt vix vllus iam ſupereſſe videatur nouæ aut emendationi, aut interpretationi locus. Primùm enim Domitius, & alij eum ſecuti *pytiſmate* legerunt, non *pedeumate*: cumque Lacedæmonium orbem interpretarentur annulum, putarunt hoc verſu ſignificari diuitem delicatum, qui annulum, quem in digito geſtaret, identidem extraheret, ſputoque illineret, vt habiliùs & commodiùs verſari poſſet. At Merula, ſaltationis genus eſſe pytiſma quo Lacedæmonij vterentur: idque homo ingenuus faſſus eſt ſe nuſquam legiſſe: ſed ita ſibi in mentem veniſſe, vt ea quæ ſomniamus. Tertius acceſſit Georgius Valla, qui cùm putaret, vix ſatis ſibi decorum fore, ſi ad has epulas aſymbolus veniret, orbem Lacedæmonium trochum eſſe dixit è pinu factum, quæ Græcè pitys diceretur. Adhuc hæc erant, cùm ecce tibi homo acutiſſimus, & eruditiſſimus Politianus, qui, exploſis omnium ſuperiorum ſententijs, *pityliſmate* legendum cenſuit: id enim ex Galeno eſſe exercitationis genus, quo in Laconicis, id eſt, in ſudatorijs, vterentur, peruncto prius corpore: atque eò lubricandi verbum pertinere. Et fortaſſis obtinuiſſet hæc ſententia propter ſummam Politiani in litteris auctoritatem, niſi animaduertiſſent homines, eam cum ijs de quibus eo loco Iuuenalis ageret, nullo modo cohærere. Alciatus quidem cùm ſe in idem illud à Politiano extructum ſudatorium conieciſſet, vt tamen adferret aliquid noui, *pyreyſmate* legẽdum cenſuit, nouo, & ante ipſum inaudito vocabulo. Extitit deinde Flauius quidam, cuius ſcripta nondum in manus meas venerunt, qui ratus ſit legendum, *poppyſmate*:

pyſmate: & orbis Lacedæmonij nomine intellexerit τὸν σφιγκτῆρα, verſum hunc ad nefariam libidinem referendum putans: quod mihi quidē abſurdiſſimum, & à poëtæ ſententia alieniſſimum videtur. Secutus eſt homo multæ ac variæ lectionis Iohannes Brodæus, qui *pedemate* legendum pronuntiauerit. Huius ego Miſcellanea, in quibus hoc tradidiſſe fertur, quamquam magno ſtudio quæſita, numquam vſq; adhuc reperire potui: ſed facilè tamen ex ipſo pedematis nomine video eum aliquod ſaltationis genus intellexiſſe: & mihi veriſimile fit eodem modò legiſſe etiam Merulam. Poſtremò Turnebus *pytiſma* ſputum; *orbem* trochum videri voluit. Quis poſt tot, ac tales viros quidquam ſibi præterea quærendum putet? & aut idoneum ſe inter eos arbitrum profiteri, aut, quod eorum nemo intellexerit, id ſe veriùs explicaturum polliceri audeat? Quando tamen in hoc litterarum genere, minimo periculo peccatur; non deterrebor ego quoque, quid ſentiam, dicere. Puto igitur quod in vetuſtis libris legitur *pedeumate*, leuiter deprauatū eſſe, ac legendum *petteumate*, à verbo πεττεύω: ſignificariq; eo verſu diuitem aleæ ſtudio deditum. Quod cōfirmant & ea quæ ſtatim ſequuntur:

Namque ibi fortunæ veniam damus. alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. hæc eadem illi
Omnia cùm faciunt, hilares, nitidiq; vocantur.

Orbem autem Lacedæmonium vocat menſam ex marmore Laconico, vt & Martialis Libycum orbem, menſam ex marmore Africano.

Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes:
Fulcitur teſta fagina menſa mihi.

Et Seneca ad Albinam: *Magni, leuatíque menſarum orbes.* lubricantur autem, id eſt, leuantur, ac poliuntur

tur

tur adſidua attrectatione marmora ſuper quibus adſiduè alea luditur. Vix vllum reperiri poſſe verſum in omnibus antiquorum poëmatis puto, quem tam multi tam variè interpretati ſint.

Non modò, *pro*, non modò non, *ſæpe apud veteres legi, idq́; loquendi genus à Græcis ductum eſſe.*
CAP. VII.

NOTAVERAT iampridem Paulus Manutius, *non modò*, pro *non modò non*, ſæpiſſimè apud veteres legi: idque & ego poſtea libro primo commentariorum in Catilinarias confirmaueram, & alij homines eruditiſſimi ſuo calculo comprobarant. Sed inciderunt nuper in manus meas, cùm in taberna quadam libraria otioſus ſederem, ibique cum amicis aliquot eruditis hominibus colloquerer, notæ cuiuſdam ſanè docti ac diligentis viri in ſcripta Ciceronis, in quibus, quodam loco vehementer noſtrum omnium in eo iudicium improbat, & illis omnibus locis, quibus nos ad id confirmandum vtebamur, negationem addendam eſſe contendit. Ego autem, ſi quis aduerſus veterum conſuetudinem multorum librorum conſenſu teſtatam, opinione quadam, ac iudicio ſuo, aut etiam rationibus quæ ſpeciem aliquam probabilitatis habeant, niti velit, non ſanè propterea cum eo altercabor, neque pugnabo. Sed tamen non protinus de ſententia demouebor. Scio enim in omnibus linguis multa dici, quorum ratio non conſtet: ſed in vſu loquendi, ipſam bene loquentium conſuetudinem pro ratione habendam puto. Congeram igitur huc aliquot Ciceronis, & aliorum primæ claſſis ſcriptorum loca, quæ ipſe in optimæ notæ libris, ita prorſus, vt ſubijciam, ſcripta legi: vt eis inſpectis, hac

de re

de re ab hominibus eruditis iudicetur. Cicero in epiſtola ad Lentulum: *Non modò præmijs, quæ apud me minimum valent, ſed ne periculis quidem compulſus vllis*. Idem ad Pætum: *Hoc tamen ſcito, non modò me, qui conſilijs non interſum, ſed ne principem quidē ipſum ſcire, quid futurum ſit*. Idem lib. decimo ad Atticum: *Regnum non modò Romano homini, ſed ne Perſæ quidem cuiquam tolerabile*. & eodem lib. *Mihi non modò iraſci, grauiſſima iniuria accepta, ſed ne dolere quidem impune licet*. Atque hi omnes loci ita leguntur etiam in libris proximè à Victorio editis, quos ex optimis omnium exemplaribus cum fide deſcriptos eſſe conſtat. Idem libro tertio in Verrem: *Voluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe: eorum animos non modò lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri*. Idem libro primo in Catilinam: *Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modò audiam, ſed etiam videam planeq; ſentiam*. Idem pro Sex. Roſcio Amerino: *Qui tantùm facinus commiſerunt, non modò ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt*. Idem pro Cælio: *Hæc genera virtutum non ſolùm in moribus noſtris, ſed vix iam in libris reperiuntur*. Sed & in eadem oratione in libris veteribus ita legitur: *Huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti non modò ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus?* Et libro primo De oratore: *Neque ſolum inſcientiam meam, ſed ne rerum quidem magnitudinem perſpicit*. Et libro ſecundo De officijs: *Quod eò firmiore animo facient, quia non modò illi inuidetur ætati, verum etiam fauetur*. Et libro tertio: *Etenim ſi is, qui non defendit iniuriam, neque propulſat à ſuis cùm poteſt, iniuſtè facit, vt in primo libro diſſerui, qualis habendus eſt is, qui non modò repellit, ſed etiam adiuuat iniuriam?* Varro libro primo

De re ruſtica: *Bono animo eſte*, inquit Agrius: *nam non modò illud ſublatum eſt, quod ludis Circenſibus nouiſſimi curriculi finem facit quadrigis: ſed ne illud quidem vidimus, quod in Ceriali pompa ſolet eſſe primum.* Liuius libro XXV. *Poſtremò ita aſſuetudine mali efferauerant animos vt non modò lacrimis, iuſtóque comploratu proſequerentur mortuos, ſed ne efferrent quidem, aut ſepelirent.* Hæc, inquam, omnia, aliáque eiuſdem generis plurima ita in antiquiſſimis libris ſcripta ſunt, quorum tantum conſenſum pro nihilo putare, hominis eſſe ingenio ſuo præfidentis puto. Præſertim cùm Græci quoque ita loquantur, apud quos, οὐχ ὅτι, μὴ ὅτι, οὐχ ὅπως, interdum valent, *non ſolum*: interdum, *non ſolum non*: quod & docuit, & multis præſtantiſſimorum ſcriptorum teſtimonijs confirmauit decus, atque ornamentum Gallici nominis Gulielmus Budæus in commentarijs linguæ Græcæ.

De loco quodam ex ſecundo De Officijs. CAP. VIII.

DVBITANT eruditi homines, quomodo accipiendum ſit, quod ait Cicero libro ſecundo De Officijs: *multa ſæcula expectanda fuiſſe C. Pontio Samniti ſi à fortuna reſeruatus eſſet ad id tempus quo Romani dona accipere cœperunt.* Bellauit enim cum Romanis Pontius anno ab vrbe condita CCCCXXXII. lex autem Calpurnia de pecunijs repetundis lata eſt anno IↃCIIII. vt ſi *ſæculum* ſit centum annorum, quomodo accipiendum, & Grammatici veteres docent, & ludorum ſæcularium appellatio confirmat, non tota duo ſæcula ei expectanda fuerint. Sed certè *ſæculum* interdum eſt γενεὰ: vt oſtendit & Næuius, qui Neſtorem, vt eſt apud Gellium, triſæcliſenem vocauit, ex

uit, ex illis videlicet Homeri verſibus:

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

γενεὰ autem triginta annorum eſt. Itaque illi Homerici verſus oſtendunt tantùm, Neſtorem, cùm illa loqueretur, ſexagenario maiorem fuiſſe: quamuis illic quoque γενεὰν pro centum annis accepiſſe etiam veteres Latini poëtæ videntur.

Illuſtratus locus ex Oratione pro Flacco.
CAP. IX.

MIRIFICE abijcit, & extenuat Cicero in oratione pro Flacco vim, & auctoritatem plebiſcitorum ſiue pſephiſmatum, quæ fiebant in Græcia, quòd in eis neque per capita, neque per tribus, neque per centurias exquirebantur ſententiæ; ſed per præconem edicebatur, vt qui ita ſentirent, manus tollerent: atque ita clamore multitudinis, & ſublatione manuum, de rebus grauiſſimis, temere, & inconſultè decernebatur. Sic ſunt, ait ſummus orator, expreſſa iſta præclara, quæ recitantur, pſephiſmata, non ſententijs, neq. auctoritatibus declarata, non iureiurando conſtricta; ſed porrigenda manu, profundendoque clamore multitudinis concitatæ. Et paulo pòſt: Porrexerunt manus: pſephiſma natum eſt. Atque eò reſpicientes apud Ariſtophanem αἱ ἐκκλησιάζουσαι, aiunt, videndum ſibi eſſe, quomodo manus tollere debeant, ad confirmandum videlicet id quod Praxagora propoſuerit:

Ἐκεῖνο δ' οὐ πεφροντίκαμεν, ὅτῳ τρόπῳ
Τὰς χεῖρας αἴρειν μνημονεύσομεν τότε,
Εἰθισμέναι γάρ ἐσμεν αἴρειν τὼ σκέλη.

 Et ſi

Et ſi Victorius libro duodecimo Variarũ lectionum aliò id referendum putauit. Huius autem conſuetudinis & apud Æſchylum in Supplicibus mentio eſt:

Πανδημία γὰρ χερσὶ δεξιωνύμοις
Ἔφριξεν αἰθὴρ τόνδε κραινόντων λόγον. & paulo pòſt,
Τοιαῦτ᾽ ἀκούων, χερσὶν ἀργεῖος λεὼς
Ἔκρηναν.

Vbi etiam ſcholiaſtes formulam verborum ponit, quæ in eiuſmodi rebus præconi vſitata erat, ἀράτω τὰς χεῖρας ὅτῳ ταῦτα δοκεῖ. Meminit & alicubi Scholiaſtes Nicandri.

Emendatus Plauti locus in Epidico.
Cap. x.

Stvlta quædam conſuetudo eſt ignauorum, & nullius pretij hominum, vt cùm quid ignauè, indecoreque fecerunt, ſi oſtendere poſſint magno alicui, ac præclaro viro idem quoquo modo contigiſſe, ſatis id ſibi eſſe aut ad defenſionem, atque excuſationem, aut etiam ad gloriam, & commendationem arbitrentur. Sic iocans alicubi Martialis, quendam qui malos verſus faciebat, etiam laudandum eſſe dicit, quòd ea in re Ciceronis ſimilis ſit. ſic inepti olim quidam cũ illud impedimentum linguæ quo Demoſthenem laboraſſe legerant, imitarentur, germani ſibi Demoſthenes videbantur. Sic Platonis paulo elatiores humeros, Ariſtotelis vnam τραυλότητα, qui ſtudioſè effingerent, multi erant. Et apud Terentium Thraſo cùm ędes meretricis oppugnaturus, loco ſibi cauiſſet, *Idem*, inquit, *hocce Pyrrhus factitauit*. quaſi eadem ratio Pyrrhi fuiſſet, quæ tum erat illius. & in eadem fabula cùm de deditione cogitaret, iamq. ſe impuræ mulierculæ in ſeruitutem mancipaturus eſſet, *Qui*

minus,

minus, inquit, *quàm Hercules ſeruiuit Omphalæ?* Eſt autem horum conſimilis iocus & apud Plautum in Epidico, vbi ſeruus è militia rediens, de herili filio qui arma aut amiſerat, aut vendiderat, loquens, ait, id ei glorioſum fore: nam idem olim etiam Achilli contigiſſe. Notum eſt autem, vt, interfecto Patroclo, ad Troianos Achillis arma peruenerint. ſed Plauti locus in omnibus vulgatis libris deprauatus eſt. ita enim legitur:

> *Sed quid ais?* TH. *quid rogas?* EP. *vbi arma ſunt Stratippocli?*
> TH. *Pol illa ad hoſtes transfugerunt.* EP. *arma ne?*
> TH. *& quidem citò.*
> EP. *Serióne dicis hæc tu?* TH. *ſeriò, inquam, hoſtes habent.*
> EP. *Ædepol facinus improbum.* TH. *at iam antè alij fecerunt idem.*
> *Erit illi illa res honori.*

ſed pro *alii*, ſine vlla dubitatione legendum eſt *Achili* vnico l, propter verſum, vt ſæpe apud Homerũ: quod & ea quæ ſtatim ſequuntur, manifeſtò declarant. Quod autem ſtatim ſubiungit, ſe putare arma Stratippoclis fabricatum eſſe Vulcanum, quoniá ad hoſtes trauolauerint: eò pertinet, quòd τὰ ἡφαιστότευκτα plerumque animata erant: vt illi tripodes, de quibus apud Ariſtotelem primo Politicorum, quos ait Homerus αὐτομάτοις θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα.

De libidine Eunuchorum verum eſſe quod à Terentio dictum eſt. CAP. XI.

NON vanum eſt quod de Eunuchis audiſſe ſe ancilla Terentiana dicit, eos amatores eſſe mulierum maximos. neque enim quibuſcumque amputantur

teſtes, in eis libidinis ardor extinguitur: immo verò creſcit, & intenditur in ijs qui exſecti ſunt iam puberes: ita vt olim libidinoſæ mulieres, quæ tamen parere nolebant, cupidè eis, vt in illa clinopale indomitis & indefeſſis ad libidinem ſuam explendam abuterentur. Idque hoc etiam tempore metuens immanis & barbara gens Turcarum, quibus Eunuchis vti ad mulierum ſuarum cuſtodiam volunt, eis non teſtes modò, ſed & caudam, vt ait Horatius, ſalacem ferro demetere plerunque ſolent. Multæ enim alioqui facerent idem, quod Gelliam quandam facere ſolitam ait Martialis. Verum autem eſſe, quod modò dicebam, & exempla declarant, vt Phauorini philoſophi, qui eunuchus cùm eſſet, in adulterio deprehenſus dicitur: & grauiſſimi, ac ſanctiſſimi ſcriptoris Baſilij confirmat auctoritas, qui hac de re ita ſcribit in ἀσκητικοῖς. Τοὺς γὰρ μετὰ τὸ ἀνδρωθῆναι πρὸς ζωουσίαν, τὰ παιδογόνα μορία, τοὺς διδύμους ἀποτεμόντας, φασὶ δ᾽ εἰμὺ τερόντε καὶ ἄσχετον πρὸς τὰς συνουσίας οἰστρεῖσθαι, καὶ οὐκ οἰστρεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς αὐτοῖς δοκεῖ, ἀκινδύνως φθείρειν τὰς προστυχούσας. Atque hoc ipſum planè Satyricè exſequitur Iuuenalis his verſibus:

Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia ſemper
Oſcula delectent, & deſperàtio barbæ:
Et quod abortiuo non eſt opus: illa voluptas
Summa tamen, quòd iam calida, & matura iuuenta
Inguina traduntur medicis, iam pectine nigro.
Ergo expectatos, ac iuſſos creſcere primùm
Teſticulos, poſtquam cœperunt eſſe bilibres,
Tonſoris damno tantùm rapit Heliodorus.

Euri-

Euripidis vnus, Ciceronis ex epiſtolis ad Atticum duo loci emendati. CAP. XII.

ERVDITE' ſanè, vt ſolet, emendauit iampridem locum Euripidis ex Hippolyto coronato doctiſſimus homo Victorius. In quo cùm vulgò legatur,

Πότερον ὑπ' ἄτης, ἢ θανεῖν πειρωμένη;

monet ille pro ἄτης legendum videri ἄσης: quo nihil verius dici potuiſſe cenſeo. Sed tamen ſcrupulus reſidere adhuc aliquis poteſt propter ſyllabæ modum, qui obſtare, atque impedire huic mutationi videtur. Ἄτην enim priore ſyllaba producta dicimus, ἄσην correpta. Auctor huius rei Euſtathius, qui exponens illud Homericum,

Ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι,

ita ſcribit: τὸ δὲ ἀασάμην, ῥῆμά ἐστιν ἐξ οὗ ἡ ἄτη γίνεται, ἀεὶ ἐκτείνουσα, ὡς ἀπὸ κράσεως, τὸ ἐν ἀρχῇ δίχρονον. εἰ καὶ ἡ ἄση, ἄλλοτε παρὰ τὴν ἄτην οὖσα, ὡς καὶ οἱ ἀσκληπιάδαι δηλοῦσι, συστέλλει τὴν ἄρχουσαν. καθὰ καὶ Εὐριπίδης δηλοῖ ἐν τῷ, ... ἔπαυσε καρδίαν ἄτης. Neque tamen propterea non illa recta ac vera eſt emendatio. tantùm immutandus eſt duarum vocum ordo, vt ita legatur,

Πότερον ἄσης ὕπ', ἢ θανεῖν πειρωμένη;

Sed huius ipſius vocis ignoratio corrupit etiam locum quendam ex epiſtola prima libri decimi ad Atticum, vbi, cùm vulgati libri ita habeant: *Hæc eſt* ἄλη *in qua nunc ſumus, mortis inſtar*: mihi quidē dubium non ſit, quin legi debeat, *Hæc eſt* ἄση. ſignificat autem æſtum quendam animi nihil quod ſatis probet reperientis. Eſt etiam in eadem epiſtola locus ſuperuacanea vocum aliquot adiectione deprauatus, quem ita hoc loco deſcribam, vt ex veteris libri mei auctoritate legendus eſt: *Nihil video quod ſperem, aut quod iam*

putem fieri poſſe: ſed tamen hoc ipſum eſt vnum τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, veniendum ne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re bona deliberaturus ſit. Hanc ſcripturam qui cum vulgatis conferet, de eius integritate dubitaturum non puto.

Ex Amphitruone Plautina loci aliquot emendati.
CAP. XIII.

APVD Plautum Alcumena cùm dixiſſet, multo plus eſſe in vita moleſtiarum, quàm voluptatum, neque ferè quidquam boni cuiquam obtingere, quin aliqua ſtatim moleſtia conſequatur: ſibi id ſuo ipſius exemplo cognitum, ac compertum eſſe dicit:

Nam ego, inquit, *id nunc experior de me, atque ipſa de me ſcio.*

ſed in meo vetere libro, multo, vt mihi quidem videtur, elegantius ſcriptum eſt:

Nam ego id nunc experior domo, atq; ipſa de me ſcio.

Domo enim dixit, οἴκοθεν, vt cùm Græci dicunt, οἴκοθεν ὁ μάρτυς, de eo qui ſe ipſe indicat: & cùm quod cuiuſque proprium, ac ſuum eſt, id οἰκεῖον vocant. Eodem autem illo in diuerbio cùm Amphitruo ab exercitu rediens, ita ſalutaſſet vxorem:

Amphitruo vxorem ſalutat lætus ſperatam ſuam;
Quam omniũ Thebis vir vnã eſſe optimam diiudicat:
Quamq; adeò ciues Thebani vero rumificant probam:
Valuiſtin' vſque? expectatus ne aduenio?

neque illa quidquam reſponderet, quòd virum à ſe paulo antè abijſſe, ſeque ab eo illudi arbitraretur: iocans, qui eis adſtabat, ſeruus Soſia,

. . . . haud, inquit, *vidi magis*
Expectatum: eum ſalutat magis haud quiſquam, quam canem.

vbi illud, *haud vidi magis*, venuſtiſſimè dictum eſt, & ex contrario intelligendum. Sic in Captiuis;

At etiam te ſuũ ſodalem eſſe aiebat. Haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo, atq; Oreſtes, & Lycurgus poſtea
Vna opera mihi ſunt ſodales qua iſte.

Et in Pœnulo:

At amans per amorem ſi quid feci Milphio,
Ignoſcere id te mi æquum eſt. Haud vidi magis.
Et ego nunc amore pereo. ſine te verberem:
Item vt tu mihi feciſti ob nullam noxiam.
Poſt id locorum tu mihi amanti ignoſcito.

& ſimile illud Ciceronis pro Sextio:

Eſt enim homo iſte populo Romano deditus. Nihil vidi magis.

Quòd autem in illo Amphitruonis, & Alcumenæ colloquio ita vulgò legitur,

Obſecro ecaſtor, quid tu me deridiculi gratia
Sic ſalutas, atq; appellas, quaſi dudum non videris!
Quaſiq; nunc primũ recipias te domũ huc ex hoſtibus?
Atq; me nunc proinde appellas, quaſi multo poſt videris?

moneo, horum quatuor verſuum poſteriores duo neque in meo illo vetuſto libro legi, & planè otioſos videri. Et aliquanto inferius, vbi vulgò,

Si obſequare, vna reſoluas plaga: meliùs in illo,
Si obſequare, vna te abſoluas plaga.

Multis autem verſibus interiectis,

Iam illud non placet principium de oſculo.
perge exſequi.

non vt in vulgatis, *pergam exſequi*: eſt autem *exſequi*, narrare, διηγεῖσθαι. Neque indignum puto quod notetur, verbum *capere*, Græco more, poſitum eſſe pro eo quod eſt coarguere, ac conuincere: in illo verſu,

Tu ſi me impudicitiæ captas, non potes capere.

Ita enim illi ἀλίσκειν: ſed cùm verſus eo modo non conſtet, curtuſque ac mutilus ſit, facilè equidem adducor, vt ita legendum putem,

Tu ſi me impudicitiæ captas, capere non potes.

neque minori, aut commodiori mutatione arbitror eum redigi poſſe ad modum, ac menſuram ceterorum. Et, quando hæc puſilla colligere cœpi, addam illud quoque: vbi ita legitur,

Namq; de illo ſubdititio Soſia mirum nimis eſt.

Sine vlla dubitatione legendum eſſe, *mirum eſt minus*. neque hoc omittam, vbi Mercurius ſe ad Amphitruonem deturbādum comparat, legendũ videri:

Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.

non vt vulgò, *qui potius decet*. Idem enim ſignificat, quod paulo antè dixerat;

Capiam coronam mi in caput: adſimulabo med
eſſe ebrium.

eſt autem ita dictum, quomodo in hac ipſa fabula, *noſtro generi non decet*: & apud Terentium, *vt vobis decet*: Græcorum hoc quoque imitatione, & exemplo. Sic in libris iuris: *Decet enim tantæ maieſtati, eas ſeruare leges, quibus ipſe ſolutus videtur.*

Emendatus, & declaratus locus quidam ex epiſtolis ad Atticum.
CAP. XIIII.

SOLET Cicero cùm prouerbijs vtitur, mutila ſæpe ea, & decurtata proferre: quod & alij tum Latini, tum Græci ſcriptores ſæpe faciunt: videturq. in eo ineſſe aliquid lepôris, ac venuſtatis, cùm vnuſquiſq. eius linguæ non ignarus, audito eorum principio, facilè reliqua per ſe ſubiecturus eſſe videatur. Sed ad-

fert tamen ea res interdum orationi aliquid obſcuritatis, cùm ex vna, aut ex altera voculа non quilibet ſtatim prouerbium eſſe animaduertit, neq. eius ſtatim recordatur. Itaque ea quoque res non paucas maculas ſcriptis veterũ aſperſit. Quomodo equidem arbitror deprauatum fuiſſe locum quendam è libro XIII. epiſtolarum ad Atticum, vbi ita legitur: *Sed, quæſo, epiſtola mea ad Varronem valdéne tibi placuit? Malè mihi ſit, ſi vnquam quicquam tam enitar*. Quis enim hæc poſtrema verba legens, non ſentit inſuaue quiddam, & à conſuetudine Ciceronis alienum? Cùm autem in ſatis vetere libro, quo me donauit lumen, ac ſplendor ampliſſimi ordinis Gulielmus Sirletus Cardinalis, legatur: *Malè mihi ſit, ſi vmquam quidquam tam inita*: fieri poteſt, vt fallar, ſed mihi planè perſuadeo legẽdum eſſe; *ſi vmquam quidquam tam inuita*: & ſubaudiendum, *Minerua*: vt ſignificet, ſe nihil vmquam tam inuita Minerua ſcripſiſſe, quàm illam epiſtolam ad Varronem, ob idque mirari, quòd illa Attico tam valdè placuerit.

Locus Cæſaris emendatus.
CAP. XV.

IAMPRIDEM animaduerti, multa in optimis quibuſque ſcriptoribus ita manifeſtò deprauata, vt ea ipſa mihi cauſſa fuerit, ne publicè teſtarer, quomodo emendanda viderentur, quòd neminem ita hebetem arbitrabar fore, quin id per ſe videret: maleque mihi videbar iudicaturus de ceterorum ingenijs, ſi ne illa quidem quæ in oculos incurrerent, niſi monente me, animaduerſum iri exiſtimarem. Nunc, cùm huius generis pleraque illis quoque in libris hærere, ac reſidere videam, qui quotidie emendati ab homini-

bus

bus doctiſſimis prodeunt, diſſimulandum amplius non puto: cùm præſertim in illa tanta hominum multo maiori, quàm ego ſum, doctrinæ copia, multoq. acriori iudicio præditorum conſenſio interdum addubitare me cogat, ne mihi nimis ipſemet blandiar, néue ſolus ijs ipſis in locis cæcutiam, in quibus alios parum eſſe arbitror perſpicaces. Tale eſt, quod nunc è tertio libro cōmentariorum Cæſaris De bello Gallico proferam. Vbi cùm dixiſſet Cæſar, in vico Veragrorum Octodoro, qui poſitus in valle, altiſſimis vndique montibus contineretur, Galbam cum aliquot cohortibus ad hiemandum conſediſſe: &, quia is vicus in duas partes flumine diuideretur, alteram partem conceſſiſſe Gallis, alteram attribuiſſe cohortibus: tum deinde cùm dies complures hibernorum tranſijſſent, ſubitò captum à Gallis conſilium renouandi belli, opprimendæque legionis, eiusque rei cauſſa montes qui impenderent, noctu ab eis occupatos, haud ita multo pòſt ſubijcit: *Hoſtes ex omnibus partibus, ſigno dato, decurrere, lapides, geſſaq; in vallum conijcere. Noſtri primò integris viribus fortiter repugnare, neq; vllum fruſtra telum ex loco ſuperiore mittere: vt quæq; pars caſtrorum nudata defenſoribus premi videbatur, eo occurrere, & auxilium ferre.* Sed profectò aut ego planè deſipio, aut totum illud, *neque vllum fruſtra telum ex loco ſuperiore mittere*, alieno loco poſitum eſt. Neque enim in Romanos conuenit, qui, vt conſtat, in valle incluſi obſidebantur. ſed in Gallos, qui noctu, vt dictum eſt, iuga impendentium montium occuparant. Cenſeo igitur, verba illa ſtatim ſubijcienda poſt verbum *conijcere*: idque mihi ita certum videtur, vt in re perſpicua argumentis abutendum non putem.

Ouidij

Ouidij locum quendam ex Apollonio Rhodio ſumptum eſſe. CAP. XVI.

TERRAM Africam ſerpentibus plurimis infeſtam eſſe conſtat: eius autem rei Ouidius hanc cauſſam adfert, quòd Perſeus

Viperei referens ſpolium memorabile monſtri,
Aëra carpebat tenerum ſtridentibus alis;
Cumq́; ſuper Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ,
Quas humus exceptas varios animauit in angues.

Quam fabulam videtur hauſiſſe ex Apollonio Rhodio, cuius verſus ex quarto libro Argonauticon ſubijciam: quòd eos Ouidius non imitatus modò, ſed propè interpretatus videtur:

Εὖτε γὰρ ἰσόθεος λιβύην ὑπερέπτατο Περσεὺς
Ευρυμεδὼν, καὶ γὰρ τὸ κάλεσκέ νιν οὔνομα μήτηρ,
Γοργόνος ἀρτιτόμον κεφαλὴν βασιλῆϊ κομίζων,
Ὅσσαι κυανέου στάγες αἵματος οὖδας ἵκοντο,
Αἱ πᾶσαι κείνων ὀφέων γένος ἐβλάστησαν.

De quibuſdam qui habiti ſunt impij, cùm ex omnibus popularibus ſuis longiſſimè ab impietate abeſſent. CAP. XVII.

DE Diagora Melio, Theodoro Cyrenaico, alijſque nonnullis ita plerique veteres, quaſi de hominibus ſummè impiis, loquuntur, quique nullum omnino deum eſſe crederent. Eandem etiam notam calumniatores Socrati inurere voluerunt: eamque ob cauſſam Ariſtophanes, quem ipſum ἄθεον fuiſſe non dubito, Socratem Melium vocat. At de Socrate quidem longè alia eſt Iuſtini Martyris, ſanctiſſimi, & eruditiſſimi viri ſententia, qui in apologia ſecunda pro Chri-

pro Chriſtianis, cum quodam modo Chriſtianum fuiſſe ait. ita enim ſcribit: Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν ἕλλησι μὲν σωκράτης καὶ ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. ἐν βαρβάροις δὲ ἀβραὰμ, καὶ ἀνανίας, καὶ ἀζαρίας, καὶ μισαὴλ, καὶ ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Et certè Socrates numquam docuit nullos deos eſſe: ſed tantùm eſſe ſupremum quendam deum, immenſum, infinitum, æternum, multo ſuperiorem, ac potentiorem iis omnibus, qui tum pro diis publicè colebantur. De Diagora autem, & Theodoro, itemque de Euemero Agrigentino, & aliis quibuſdam, Clemens Alexandrinus in Protreptico mirari ſe ſcribit, quid ita eos antiqui pro impiis & atheis habuerint: cùm illi tamen, & modeſtè ac frugaliter viuerent, & hoc propiùs accederent ad veram pietatem, quàm ceteri, quòd, etſi veri Dei cognitionem cõſecuti non erant, eos tamen qui colerentur à popularibus ſuis, deos non eſſe intelligebant. Verba pij ac ſancti ſcriptoris hæc ſunt: θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτῳ τρόπῳ εὐήμερον τὸν ἀκραγαντῖνον, καὶ νικάνορα τὸν κύπριον, καὶ διαγόραν, καὶ ἵππωνα τὸν μήλιον, τόν τε κυρηναῖον ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνον, ὁ θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καί τινας ἄλλους συχνοὺς, σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην, ἀθέους ἐπικεκλήκασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας, ἀλλὰ τὴν πλάνην γε ὑπωπτευκότας, ὅπερ οὐ σμικρὸν εἰς ἀληθείας φρονήσεως ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα. conſtat igitur, nouum non eſſe, ſed illis etiam temporibus in conſuetudine poſitum fuiſſe, vt illi ipſi, qui in ratione diuini numinis colendi fœdiſſimis implicati erroribus tenebantur, hominibus eruditis, quibus intelligerent ſtultitiam ſuam non probari, impietatis, καὶ ἀθεότητος maculam aſpergere conarentur.

De loco

De loco quodam ex Eunucho Terentiana verius videri ſenſiſſe Donatum, quàm Turnebum.
CAP. XVIII.

RECTISSIME ac veriſſimè expoſuerat eruditiſſimus grammaticorũ Donatus dictum illud Phædriæ Terentiani, *ſi non tangendi copia eſt,*
Eho! ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil eſt.
Cùm diceret *quinque amoris* quaſi *lineas* eſſe, *quarum prima eſt, videre eam quam ames: ſecunda, cum ea ſermonem conferre: tertia, poſſe eam contingere: quarta, oſculari: quinta, potiri:* Vetus tamen poëta Græcus eas tantùm quatuor fecerat, noto diſticho:

Εὐδαίμων ὁ βλέπων σε, τρὶς ὄλβιος, ὅστις ἀκούει,
Ἡμίθεος δ᾽ ὁ φιλῶν, ἀθάνατος δ᾽ ὁ σωμών.

Neque cuiquam mirum videri debet, eandem, quæ prima eſt, extremam vocari. Prima enim eſt in conciliando amore, quaſique munienda via ad id quod amantes concupiſcunt. Sed ſi quis à fine, qui, vt ait Ariſtoteles, omnis actionis principium eſt, retro verſus numerare incipiat, eadem efficitur extrema: vt ἐν ἀναλύσει διαγράμματος extrema ſunt, quæ in componendo fuerant prima: & vt quod in deliberando vltimum eſt, idem in exſequendo conſilio primum eſt. Vt nullo modo abſurdum ſit, idem primum & extremum nominari. Hadrianus tamen Turnebus, homo immenſa quadam doctrinæ copia inſtructus, ſed interdum nimis properè, & nimis cupidè amplexari ſolitus ea, quæ ſibi in mentem venerant, capite decimo libri duodecimi Aduerſariorũ, longè aliam huius dicti interpretationem prodidit: *Amare*, inquit, *extrema*

trema linea, eſt amare impenſiſſimè, ducta tranſlatione à curriculis vel ſtadiis, in quibus prima linea curſus erat in carceribus, vltima in fine, quæ & calx dicebatur, quòd ſcilicet calce, vel creta notaretur. Hæc Turnebus: quæ tamen, quod ſine vlla contumelia dictum accipi volo; Turnebum enim & amaui, ac colui viuum, & me ſemper ab eo amari ſenſi: mihi videntur alieniſſima eſſe, neque vllo modo cum iis quæ paulò antè Phædria dixerat, cohærere. Quid enim frigidius eſt hac ſententia: Certè impenſiſſimè amare haud nihil eſt. At illud contra elegantiſſimum: Si nihil aliud conſequi hoc biduo poſſum, certè tamen aliquid erit, amicam videre. Quare qui mihi auſcultabunt, veterem interpretationẽ tenebunt. Eodem illo in capite emendat locũ quendam ex eadẽ fabula, vbi ait vulgò legi,

G. *Rex te ergo in oculis.* T. *ſcilicet.* G. *geſtire.*

ſed legendum, *geſtare*: quod vt ferre, ita geſtare in oculis, rectè dicatur: geſtiendi autem verbum ab hoc loco alienum ſit. At ego totis decem annis antequam Turnebus aduerſaria ederet, ita emendaram, & edideram: vt & illum locum ex eadem fabula,

qui illum flocci fecerim.

Neque fuit cauſſa cur homo tam eruditus ea denuò reponeret, aut obtruderet pro ſuis. Sic *impetritum* Ciceroni, & Valerio reſtituiſſe primus videri voluit, capite XVIII. libri quinti, quod tamen cui acceptum ferendum ſit, ſcient, qui legerint ſcholia Pauli Manutij in libros De diuinatione, edita abhinc annos viginti. Atque ego, quæ tum Manutio indicaui, eadem publicè docueram Lutetiæ, quinquennio antè, & cum ipſo Turnebo communicaueram. Sic *venuſtatem* ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονίας, & *inuenuſtum* pro eo qui parùm in amore felix eſſèt, tanquam à ſe

primùm

primum animaduerſa prodidit, cùm ego ante annos plus minus triginta eadem docuiſſem in ſcholiis quibuſdam meis in Terentium, quæ tum edidit Lutetiæ Michael Vaſcoſanus. Sic *deteſtata* apud Ciceronem De legibus: quod tamen mihi ſe debere poſtea faſſus eſt. Sic alia multa, quæ percenſere & longú, & moleſtum foret. Atque adeò hæc ipſa reticuiſſem libens: ſcio enim lectoris nihil intereſſe, quis primus aliquid docuerit. & tantus in litteris Turnebus fuit, vt ſuo quodam iure mea omnia ſibi vindicare potuiſſe videatur. Sed mihi ſtomachum interdum mouent furunculi quidam egentes, ac famelici, qui, quod à me talia negligi ac diſſimulari vident, mea iam Myſorum, vt dicitur, prædam putant. Quos vt quieſcant, moneo: &, ſi quiduis ſibi putant licere in ea quæ à me priuatim acceperunt, iis ſaltem abſtineant manus, quæ edita iam ac publicata ſunt: ne, etiam tacente me, plurimos & iniuſtitiæ & impudentiæ ſuæ teſtes ſuo ſibi præconio colligere velle videantur.

Illuſtrati ex Odis Horatij aliquot loci.
CAP. XIX.

SOLITAS deorum tutelarium effigies in prora, aut in puppi nauium edito atque eminenti loco collocari, & alij verè notarunt, ad illum Horatij verſum,

Non di, quos iterum preſſa voces malo:

& confirmari poteſt auctoritate veteris Grammatici exponentis hos verſus ex Iliados nono:

Στεῦται γὰρ νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα,
Αὐτάς τ' ἐμπρήσειν μαλεροῦ πυρός.

Ait enim quæri poſſe, cur Hector minari dicatur, ſe abſciſſurum ſummas Græcarum nauium partes, deinde autem ipſas naues incenſurum. reſpondetque

id eum facere, ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἀκροσωλίων ἦσαν ἀγάλματα καὶ εἰκόνες τῶν θεῶν. ne videlicet deos quoque ipſos inflammare velle videatur. Sed quid eſt, quod Horatius in Archytæ Tarentini epitaphio, quod eodem in libro legitur, bis puluerem nominat? Et opinor eum reſpexiſſe ad ſuperſtitionem veterum, qui nõ integras, ac ſolidas glebas, ſed tritum, ac minutum puluerem inijciebant mortuis: credo, ne preſſu dolorem eis aliquem adferrẽt. Nam eis etiam leuem ac mollem terram optare ſoliti erant. In quo non videntur abhorruiſſe à ſententia Democriti, qui cadauera quoque ipſa ſentire opinabatur. Itaque Euſtathius exponens illud Homericum,

Τυδέος ὃν Θήβῃσι χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτει,

χυτὴ δὲ, inquit, καὶ νῦν γαῖα ἡ ἐπιχεομένη νεκροῖς. οὐ γὰρ βῶλοι αὐτοῖς ἐπιτίθενται, ἀλλὰ χοῦς, ὅς ἐστι γῆ χυτή.
Romani tamen, vt ex Cicerone ac Varrone notum eſt, glebam inijcere ſolebant. libet adijcere, principium illud Odarij in Venerem,

O Venus regina Gnidi, Paphiq́;,
Sperne dilectam Cypron:

expreſſum videri partim ex Alcmane, cuius hæc citantur,

Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ πάφον περιῤῥύταν·

partim ex Æſchylo, ex quo hæc adducuntur,

Κύπρου πάφου τ' ἔχουσα πάντα κλῆρον.

Cæſaris locus è primo De bello ciuili emendatus.

CAP. XX.

LIBRO primo commentariorum Cęſaris De bello ciuili haud procul à principio ita ſcriptum eſt: *Hec*

Scipio-

Scipionis oratio, quod Senatus in vrbe habebatur, Pompeiuſq́; aderat, ex ipſius ore Pompeij mitti videbatur. Sed quia perſpicuum eſt, Pompeium tunc pręſentem in Senatu non adfuiſſe: idcircò iampridem homo eruditiſſimus Petrus Victorius, capite primo libri tertij Variarum lectionum, legendum cenſuit, *aberat.* qua in re auctoritatem ipſius ſecuti ſunt omnes, quorum poſtea in eis libris emendandis verſata eſt induſtria. Ego veterem librum habeo, in quo neque *aderat*, neque *aberat* legitur, ſed *auerat*. Quæ ſcriptura etſi videri poteſt confirmare coniecturam Victorij: ſiquidē librariis veteribus nihil æquè vſitatum fuit, quàm v pro B, & B pro V ſcribere: mihi tamen longè ſecus videtur. Puto enim legendum, A. V. *erat:* iiſque notis ſignificari, *ad vrbem erat.* Etenim tunc Pompeium ad vrbem fuiſſe, nemini eſſe obſcurum poteſt, qui totam illam paginam legerit. Memini me hoc ipſum ante aliquot annos Paulo Manutio dicere, eique vehemēter probatam eſſe coniecturam meam. Quam quidem ita nunc quoque probatum iri cōfido omnibus idoneis exiſtimatoribus, vt pluribus verbis confirmandam non putem.

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM
LIBER VNDECIMVS.

Emendati loci aliquot ex primo libro Annalium Taciti ab exceſſu diui Auguſti.

CAP. I.

MVLTA iampridem notaueram in C. Cornelium Tacitum, eaque, vt ſoleo, cum amicis compluribus communicaueram: cogitabamq. eum, ſi daretur occaſio, edere à multis, ſtudio, atque opera mea, errorum maculis vindicatum. Sed dum diem ex die duco, expectanseius quod animo conceperam efficiendi atque exequendi maturitatem: ecce tibi Iuſtus Lipſius adoleſcens eleganti ingenio præditus, mihique dum Romæ fuit, perfamiliaris, tamdiu ſibi cunctandum eſſe non putauit. Sed cùm ipſe quoque ex veteribus libris, quos hîc nactus erat, multa correxiſſet, nonnulla etiam acutè, & ingenioſe excogitaſſet, Taciti libros à ſe emendatos, & illuſtratos publicauit. Qui cùm ad me perlati eſſent, eoſque vnà ego, & Gibertus Oddus Peruſinus, quicum ego ante hos duodecim annos Tacitum totum diligenter euolueram, curioſe cum eo, qui tum à me emendatus erat, conferre, ac contendere cœpiſſemus, deprehendimus ita ſæpe incurriſſe vtrumque noſtrum in eadem veſtigia, vt, qui rem non noſſet, pleraque ſumpſiſſe alterum ab altero ſu-

ro ſuſpicaretur. Quam tamen ſuſpicionem & à me, ſi nihil aliud, temporum ratio facilè amolitur: neq. cadere in Lipſium ſinit fides ipſius, ac probitas; qua ille non minus, quàm ingenio excellit. Gauiſus ſum adoleſcenti, cuius ego creſcenti gloriæ plurimum faueo; tantam extitiſſe mecum his quoque in rebus conſenſionem, ac iudicij ſimilitudinem: & tamen pauca quædam in quorũ nonnullis non prorſus mihi cum illo conuenit, ſubiicienda duxi, non tam certandi ſtudio, quàm propter amorem, vt ait vetus poëta. Primum igitur ſub principium libri primi annalium lego: *Donec gliſcente adulatione detererentur*, vt Æmilius, non *deterrerentur*, vt Lipſius. libertate enim aluntur, & gliſcunt ingenia: adulatione, qua nihil ſeruilius eſt, degenerant, & deteruntur. Eſt autem oratio venuſtior illa contrariorum contentione. gliſcere enim eſt creſcere: deteri, deminui. Illud, *pluribus munimentis inſiſteret*, iampridem à me ita emendatum erat, eodemque modo verſus Ennianus apud Ciceronem:

Nam tibi munimenta mei peperere labores.

Paulo autem infrà eum locum ita lego: *Igitur verſo ciuitatis ſtatu, nihil vſquã priſci, & integri moris: omnes, exuta æqualitate, iuſſa principis aſpectare*: non vt vulgo, *omnis*. Et De Tiberio: *Ne iis quidem annis, quibus Rhodi, ſpecie ſeceſſus, exul egerit*: vbi vulgo *exulem egerit*. Iam illud: *ſeruiendum fœminæ, duobusq; inſuper adoleſcentibus, qui remp. interim premant, quandoque diſtrahãt*, prorſus integrum eſſe cẽſeo, hoc ſenſu: fore vt duo illi adoleſcentes interim dum imperaturus eſt Tiberius, remp. premant, quæ eos quoque aliqua ex parte dominos habitura ſit: quandoque autem, nempe Tiberio mortuo, quandocumque tandem id

futurum ſit, eandem diſtracturi ſint. cúm veriſimile ſit, fore, vt vterque fautores, & ſectatores habeat, per quos operam det, vt, ſummoto altero, ipſe in imperium ſuccedat. Tunc igitur remp. in partes, ac factiones diſtractum iri. *Quandoque* autem ita poſitum eſt, vt in illo loco libri quinti: *Et tu Galba quandoque deguſtabis imperium*. Sed nihil mihi tam præter opinionem accidit, quàm eam coniecturam, qua ipſe mihi præcipuè placebam, quã eruditiſſimis hominibus ſæpiſſimè oſtentaueram, quam, vt filiolam amplexabar meam, legendum eſſe *Gnarum id Cæſari*, vbi ante me omnes nullo ſenſu legerant, *C. Nauum id Cæſari*, eam Lipſio quoque in mentem veniſſe. Cogitaui autem idem mihi eueniſſe, quod multis patribus, qui dum adultas, ac nubiles filias nimium diu domi habent, eiſque condicionem quærere negligunt, efficiunt interdum, vt ipſæ ſibi maritos quærant. Sed, vt vt ſit, quoniam de eo Taciti loco multa dicenda ſunt, ea proximo capite exſequemur.

De aliquot alijs ex eodem libro locis.
CAP. II.

CVM *ſecum cogitaret Auguſtus de Agrippa Poſtumo, ſuo ex filia nepote, quem in Inſulam Planaſiam proiecerat, reuocando, ac fortaſſis ſucceſſore Imperij relinquendo, vni ex omnibus amicis conſilium hoc ſuum aperuit Fabio Maximo. Ille quod celare debuerat, Martiæ vxori aperuit; Martia Liuiæ: quæ cùm ea de re grauiter apud virum conqueſta eſſet, facilè intellexit Auguſtus, arcanum ſuum à Fabio proditum eſſe. Itaque poſtridie ab eo ſalutatus, ita eum reſalutauit, vt inſaniam obijceret. Iuſſit enim eum ὑγιαίνειν, id eſt, ſana mente eſſe. Percuſſit illico Fabii animum id quod erat. Itaq; peccati*

ſui con-

ſui conſcius, domum rediјt, moriendi certus, & cum vxore, ſe garrulitate illius perditum, conqueri cœpit. Illa contra, Tua, inquit, prior culpa eſt, qui mecū tamdiu verſatus, non cognoueris me eo ingenio eſſe, vt tacere non poſſem, neq; me celatam habueris id quod taceri, tantopere tua intererat. Sed de te quidem ipſe videris. Ego, ſi quid peccaui, pœnas à memetipſa exigam. ſimúlque arrepto gladio, quæ marito mortis cauſſam præbuerat, eadem ei fortiter moriendi dux, & exemplum fuit. Ita ferè Plutarchus in commentario περὶ ἀδολεσχίας. apud quem tamen *Poſtumius* pro *Poſtumo*, & pro *Fabio Fuluius* corruptè legitur. In ea re narrādа ſcripſit Tacitus; *Gnarum id Cæſari*: cùm ſignificare vellet, id Cæſari cognitum, ac compertum fuiſſe. Nam quod tum alij, tum Dionyſius Halicarnaſſeus in Thucydide notarunt, ſolere eum plerumque ad conciliandam orationi peregrinitatem, vti vocibus ἐνεργητικαῖς παθητικῶς, & contrà. id ipſum & Tacitus qui quam maximè Thucydideus eſſe ſtuduit, facere conſueuit. Cùm igitur *gnarus* vſitatè dicatur qui ſcit, *ignarus* qui neſcit: amat tamen ipſe *gnarum* pro *cognito*, *ignarum* pro *incognito* dicere. Sic *incautum iter* dicit, de quo hoſtes non cogitarant, neque cauerant, ne illac Romanus tranſire poſſet. hoc ipſo in libro: *Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatq; ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur, an impeditius, & intentatum, eoq; hoſtibus incautum.* Sic in eodem *neſcium* pro *incognito* dixit. Alijs gentibus ignorantia imperij Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: *Gnari* autem, & *ignari* vocibus tam ſæpe παθητικῶς vtitur, vt difficile ſit locos omnes enumerare. Hoc ipſo in libro: *Quod gnarum duci.* & alibi: *In paludem gnaram vincentibus.* libro ſecundo: *Per occulta, & vigilibus*

ignara. libro tertio: *Gnarum id Tiberio fuit*. eodem libro: *Non quidē ſibi ignara quæ de Silano vulgabātur.* libro quarto: *Non quidem ſibi ignarum poſſe argui.* libro quinto: *Sed quædam ſecus quàm dicta ſint cadere, fallacijs ignara dicentium.* libro XI. *Non rumor interea, ſed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum vltioni adferrent*. libro XII. *Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta, & aſtus oppugnationum: At nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt.* libro XV. *Idq́, nulli magis gnarum, quàm Neroni*. Sed & libro XIII vbi eſt, *Cognitum id Neroni*: è veteris ſcripturæ veſtigijs lego; *Gnarum id Neroni.*

Ex eodem libro alij aliquot loci.
CAP. III.

AGRIPPA *interfecto, nuntianti centurioni, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet, neque imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud Senatum reſpondit*. Verbis illis Taciti, *vt mos militiæ*, propemodū adducor, vt illā quaſi ſolemnem quandā fuiſſe verborum formulā putem: *Factum eſt quod imperaſti*, eò magis, quòd hac ipſa in re narranda, eandem retinet & Suetonius, cuius hæc verba ſunt: *Tiberius renuntianti Tribuno factum eſſe quod imperaſſet, neque imperaſſe ſe, & redditurum eum ſenatui rationem reſpondit*. Itemq́ue in Claudio: *Die ipſo Claudij, & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta ſenatores, trecentoſque amplius equites Romanos tanta facilitate animaduertit, vt de nece conſularis viri renuntiante centurione, factum eſſe quod imperaſſet, negaret quidquam ſe imperaſſe: nihilominus rem comprobaret*. In eo autem, quod paulo pòſt ſubijcitur: *Eam condicionem*

nem eſſe imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur: fruſtra tentatur à quibuſdam vetus ſcriptura, qui putant melius legi poſſe, *vt non aliter rata conſtet*. Hoc enim dicit Tacitus, rationem cuiuſque facti conſtare non poſſe, ſi pluribus, vt ſenatui, reddenda ſit. ſemper enim idem factum alios probaturos, alios improbaturos. vnum eſſe oportere, cui reddatur ratio, & cuius iudicio ſtetur. ſi aliter fiat, imperij vim reſolui: & pro monarchia Ariſtocratian quandam, aut oligarchian conſtitui. Paulo pòſt autem, legendum puto: *Lacrimas gaudio, queſtus adulatione miſcebant*. Nam hoc modo & venuſtior eſt, & numeroſiùs cadit oratio. Iam verò vbi de teſtamento Auguſti agitur, locus eſt mirificè corruptus, de quo quid mihi videatur exponam. Primum igitur quod ait, *Legata non vltra ciuilem modum*, nihil omnino arbitror ad legem Falcidiam pertinere: quæ cùm, vt notum eſt, ne in militari quidem teſtamento locum habeat, multo minùs locum habere potuit in teſtamento Imperatoris, quem huiuſmodi legibus ſolutum eſſe conſtat: neque hoc dicere Tacitum, non eſſe oneratam legatis ab Auguſto hereditatem ſuam vltra modum Falcidia lege præſcriptum: ſed legata ab eo fuiſſe modica, & modeſta, neque excedentia vſitatum locupletibus ciuibus in teſtamentis condendis modum. Certè enim *ciuile* etiam in libris iuris ſæpè dicitur, quod moderatum eſt, & vſitatum, & ordinarium. Et ita dixit Cicero *odium ciuile*, non vlla propria, ac priuata de cauſſa ſuſceptum, ſed quod omnium bonorum ciuium commune eſſe ſolet aduerſus improbos. Quid enim odiſſet Clodiũ Milo, ſegetem, ac materiam ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? Peccat enim

Victorius qui *commune* eo loco, non *ciuile*, aduerſus omniũ librorum fidem ſcribẽdum putat. Sic Ouid.

Exercet memores pluſquam ciuiliter iras.

Auguſtus igitur legata non reliquit vltra ciuilem modum, præter pauca quædam, quæ ſubiungit his verbis: *Niſi quod populo, & plebi* CCCCXXXV. *pratoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia, legionariis autem cohortibus ciuium R. trecentos nummos viritim dedit. Hæc enim legata magna planè, & ampla ſunt vltra ciuilem modum: & imperatoria potius, quàm ciuilia*. Sed verba Taciti, non dubito, quin corrupta, & ad hunc modum è Suetonio emendanda ſint: *Niſi quod populo, & plebi quadringenties, tribubus tricies quinquies*. Vt intelligamus, præter quadringenties legatum populo, etiam in ſingulas tribus centena millia relicta eſſe. Quod autem apud Suetonium profeſſus dicitur Auguſtus, non plus ad heredes ſuos peruenturum eſſe, quàm millies, & quingenties, non ita intelligendum eſt, vt ex ea pecunia legata præſtanda eſſent, ſed omnibus legatis, atque omni onere deducto. Ita enim id verbũ accipiendum eſſe, iuris auctores docent: quod non adſcripſiſſem, niſi à quibuſdam, quos minimè decebat, aliter accipi viderem. Aliquanto poſt, vbi ita legitur: *Cæſis Hirtio & Panſa, ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſiue milites Hirtium, & machinator doli Cæſar abſtulerat*. non dubito, quin illud poſterius, *ſiue*, deleri debeat. Huius generis multa ſciens omitto: non quin è re ſit, ea quoq. indicari: ſed quòd arida quodammodo, & legentibus nihil voluptatis allatura videam: cuius in hoc ſcriptorum genere aliquam habendam eſſe rationem puto.

In eo-

In eodem libro notata, & emendata nonnulla. CAP. IIII.

MODESTIÆ nomen tribus omnino locis apud Tacitum animaduerti longè aliter acceptum, quàm vulgo ſolet. Nam cùm *modeſtiam* ferè vocare ſoleamus affectionem animi de ſe modicè ac modeſtè ſentientis, ipſe contrà interdum *modeſtiam* pro tenuitate quadam, & infirmitate viriũ dicit. Eorum locorum vnus eſt hoc ipſo in libro, ex quo pleraque iam emendaui: *Verſæ inde ad Tiberium preces: & ille variè diſſerebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia*. modeſtiam enim dicit modicas & exiguas vires ſuas, & nequaquam tanto oneri pares. Alter eſt libro tertio: *Simul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat.* etſi eo loco fortaſſe poſſit aliquis modeſtiam, animi moderationem interpretari. Sed mihi altera illa interpretatio verior videtur. Tertius eſt libro XII. *Quindecim dierum alimenta vrbi, non amplius, ſuperfuiſſe conſtitit: magnaq́; deûm benignitate, & modeſtia hiemis, rebus extremis ſubuentum*. *Modeſtum* quoque pro modico aliquoties dixit. Quando autem ſemel Tacitum in manus ſumpſi, non tam facilè ab eo auellar: ſed pauca quædam ex eodem illo primo annalium libro, quomodo mihi legenda videantur, aperiam. Vbi igitur Aſinij Galli ſententia refertur, puto legendũ hoc modo: *Addidit de laudibus Auguſti*: non, vt vulgo, *Addidit laudem de Auguſto*. & paulo pòſt ita lego: *Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent: vel ijdem poſſent, cuperentq́; M. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem: Gallum Aſinium auidum, ſet minorem*. Verba autem Haterij, quæ tam va-

tam variè leguntur, ita puto legenda: *Quouſque patieris Cæſar deſſe caput reipublicæ?* Eſt autē vetus ſcribendi ratio, *deſſe*, pro *deeſſe*.

Notatus vſus quidam verbi labor, *aut* dilabor. CAP. V.

CVM cœtus aliquis diſſoluitur, ſeque, aut domum quiſque aut quò vocant negotia, aut denique quò fert animus, alius aliò recipit, in eo ſignificando *dilabendi* verbum ponere Tacitus ſolet. Ac fieri poteſt, vt & apud antiquiores quoque eius vſurpationis exempla reperiantur; rariora tamen, vt opinor: quo mihi putaui minus vitio datū iri, ſi huc congeſta non nulla ſub vno aſpectu ponerem. Libro igitur primo annalium ab exceſſu D. Auguſti ita ſcriptum eſt: *Impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in veſperam die, & dilapſis melioribus deterrimum quemque congregare*. Id eſt, cùm meliores iam ſe ad curanda corpora recepiſſent. Et libro ſecundo: *Neque Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famam aduentus eius dilapſi*. Et libro XI. *Ceteris paſſim dilabentibus affuere centuriones*. Et libro XII. *Vt anteirent populatores, vel dilapſis improuiſi circumfunderentur*. Et libro tertio annalium ab exceſſu Neronis: *Donec fatiſceret ſeditio: & extremo iam die ſua quiſque in tentoria dilaberetur*. Sed & æqualis Taciti Suetonius in Vitellio: *Cùm deſerta omnia reperiſſet, dilabentibus & qui ſimul erant, Zona ſe aureorum plena circumdedit*. *labi* etiam pro eodem dixit Iuuenalis ſatyra ſexta: *Labente officio crudis donanda*. *Labente* enim *officio*, eſt, ijs qui ad celebrandas nuptias officij cauſſa conuenerant, diſcedentibus, ac dilabentibus.

Inanes

Inanes videri regulas duas, quas ſuper verſibus heroicis & trimetris iambicis tradidit Gellius.

CAP. VI.

NON tantùm in iure ciuili ſed etiam in leuioribus artibus periculoſa eſt omnis definitio: perrarum enim eſt, vt ſubuerti non poſſit. Certè duarum ad artem metricam pertinentium, quas Gellius libro duodeuiceſimo tradit, quarumque alteram ad M. Varronem auctorem refert, neutram perpetuò veram eſſe, nullo negotio probari poteſt. Quod mihi eo magis indicandum putaui; quia memini quendã in vrbe magni nominis grãmaticum, quiq. etiã faciendorũ verſuum leges ſibi aut vni, aut cum perquam paucis notas eſſe iactabat, duos illos canonas, tamquã abditum quiddam, & μυστικῶς, familiaribus ſuis ἐν ἀποῤῥήτοις tradere ſolitum eſſe. Eorum prior eſt: *In longis verſibus, qui hexametri vocantur, item in ſenarijs duos primos pedes, item extremos duos habere ſingulas poſſe integras partes orationis: medios haud vmquam poſſe. Sed conſtare eos ſemper ex verbis aut diuiſis, aut miſtis atque confuſis*. Sed nos quo ludicrum præceptũ refutemus, ex ludicro poëmate ſumamus. Homerus in Ranis:

Ὑδρόχαρις δέ τε πέρνε πτερνοφάγον βασιλῆα.

Quæro, in eo verſu tertius pes habeat ne integram partem orationis, an minus. &, ſi grauius teſtimonium requiritur, arceſſamus hoc ex Iliade:

Ὣς εἰπὼν, τοὺς μὲν λίπεν αὐτοῦ, βῆ δ' μετ' ἄλλους.

Nonne hîc & tertius & quartus partem orationis abſoluunt? Addam & alium ex Lucretio:

Concutitur tum ſanguis: viſcera perſentiſcunt.

& ex Ariſtophanis Pluto:

Ἀλλ' ἴθι σὺ μὲν ταχέως δαμών. τί δρῶ; λέγε.

Altera

Altera regula eſt: *obſeruaſſe M. Varronem in verſu hexametro, quòd omni modo quinctus ſemipes verbum finiret*. Sed hoc quoque quàm ſit ἀρχαῖον, tamen etſi ex ijs ipſis verſibus quos ſuprà poſui, cognoſci poteſt: addamus tamẽ alios. Et primum quidem occurrit primus verſus Odyſſeæ:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον.

Et ſecundus Iliados:

Οὐλομένην, ἣ μυρί' ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν.

Quid in illis Virgilianis: *Nil noſtri miſerere*: &, *Cùm venti poſuere*: *& Infit. eo dicente*: ac ſimilibus, num quinctus ſemipes verbum finit? Sed ſi plura teſtimonia in re perſpicua congeram, ipſe mihi videor ridiculus fore.

Quiddam quod occultè ſignificauerat Homerus, non minori artificio à Virgilio ſignificatum eſſe.
CAP. VII.

VT inferos eſſe, vbi à ſceleratis hominibus pœnæ poſt mortẽ exigantur, nemini vnquam ſano dubium fuit, ita excubantem pro inferorum foribus Cerberum; & Acheruntis tranſuectionem, & cauſſæ dictionem ad Minois tribunal, & pertuſis doliis aquam haurientes puellas, & Ixionis ſibi aſſiduè imminentem fugam, & metuentem ne aut ſiti, aut impendentis ſaxi caſu denuò moriatur; Tantalum, & totam denique illam in Plutonis domo tragœdiam, quicumq. ex veteribus paulò cordatiores erant, in ſomniorum, aut anilium fabellarum loco ſemper habuerunt. Itaque & Cicero primo libro Tuſculanarum ea irridere, ac pictorum, & poëtarum portenta vocare non veretur, quæ conuincere nihil negotij ſit: & aliorum quamlibet multa teſtimonia colligi poſſunt, ex quibus

bus conſtet eandem illorũ quoque his de rebus fuiſſe ſententiam. Sed & antiquiſſimus poëtarum Homerus tecta quadam vrbanitate ſignificauit, quæcumq. ipſe de inferis cecinilſet, talia eſſe, qualia interdum mulierculis & puerulis ad focum ſedentibus aut fallendi aut conciliandi ſomni gratia narrari ſolerent. Facit enim Vlixem moneri à matre, vt quamprimum ſuperos repetat, quæque apud inferos vidit, mente condita teneat, vt habeat quod vxori narrare poſſit.

Ἀλλὰ φόωσδε τάχιστα λιλαίεο. ταῦτα δὲ πάντα
Ἴσθ', ἵνα καὶ μετόπισθε τεῇ εἴπῃσθα γυναικί.

vt tantum non apertè dicere videatur,

Πὰρ πυρὶ χρὴ τοιαῦτα λέγειν χειμῶνος ἐν ὥρῃ.

ſummus autem Homericarũ virtutum imitator Virgilius aliam rationem commentus eſt, qua idem obſcurè ac ſymbolicè indicaret. Nam cùm duas, ex Homero hoc quoque, Somni portas feciſſet, Corneã vnam, qua vera; Eburnam alteram, qua falſa inſomnia mitterẽtur: Ænean, ſpectatis illis inferorum portentis, porta eburna egredientem facit, vt ſagacibus lectoribus ſuſpicandum relinqueret, talem eſſe totam illam *τερατολογίαν*, qualia ſomnia ex inferis eadem illa porta exire dixiſſet.

Veterum comicorum loci duo inter ſe collati. CAP. VIII.

FACETE expreſſit Plautus in Menæchmis Peniculi paraſiti edacitatẽ, qui cùm Cylindrum coquum, iuſſum tribus parare prandium, interrogantem feciſſet, qui nam illi tres futuri eſſent, reſpondiſſetq. meretrix, ſe, & Menæchmum, & paraſitum eius, ita ſtatim ratiocinantem inducit coquum:

iam iſti ſunt decem:

Nam

Nam paraſitus octo munus hominum facilè fungitur.
Videtur autem Eubulum veterem comicum imitatus eſſe, qui Philocratem quendam in menſa facilè pro duobus aut pro tribus eſſe dixerat. Sed Plautus, vt ſolet, modum exceſſit. Eubuli verſus hi ſunt apud Athenæum:

> Εἰσὶν γὰρ ἡμῖν τῶν κεκλημένων δύο
> Ἐπὶ δεῖπνον ἄμαχοι, φιλοκράτης καὶ φιλοκράτης.
> Ἕνα γὰρ ἐκεῖνον ὄντα, δύο λογίζομαι,
> Μᾶλλον δὲ τρεῖς.

ſed Eubulus, vt mihi quidem videtur, vrbaniùs, qui cùm duos dixiſſet, vnum Philocratem bis nominari fecerit. Nam inſulſi profectò, & illepidi fuerunt, qui apud Athenæum in ſecundo horum verſuum ſcripſerunt, φιλοκράτης καὶ φιλοκτήτης. corruperunt enim & vrbanitatem dicti, & verſus modum. Eodem autem ſale condijt vetus quidam poëta diſtichon, quo cùm quædam cauenda ac fugienda complexus eſſet, bis in eis Laodicenſes nominauit. Id diſtichon in Syneſij epiſtolis legitur; ſed non ſatis emendatè. Sic autem legendum videtur:

> Ἀσπίδα, φρύνον, ὄφιν καὶ λαοδικέας περίφευγε,
> Καὶ κύνα λυσσώδη, καὶ πάλι λαοδικέας.

Radians *pro ſole. Emendatus apud Ciceronem veteris poëtæ verſus.*
CAP. IX.

RADIANTEM veteres poëtæ Latini interdum ſine vlla adiectione vocabant ſolem. Et ita hoc nomine vſus eſt Cicero in Arato:

Hoc motu radiantis, Eteſiæ in vada ponti.
neque enim dubium eſt, quin expreſſerit illud Arateum,

Ηελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι,
Τῆμος καὶ κελάδοντες ἐτήσιαι εὐρέϊ πόντῳ
Αθρόοι ἐμπίπτουσι.

Quo fit, vt in verſibus vetuſti poëtæ, qui citantur libro tertio De oratore,

Viue Vlixes, dum licet.
Oculis poſtremum lumen radiatum rape:

non dubitem, quin melius omninò ſit, quod in vetere libro meo legitur,

Oculis poſtremum lumen radiantis rape.

Cur Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, claudum eum vocet.

CAP. X.

QVÆRIT P. Victorius libro XXIX. Variarum lectionum, quo conſilio Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, verita tamen non ſit eũ κυλλοποδίωνα vocare: idq́ue eò factum ait, quòd cùm vitium pedum ipſius apertum eſſet, neque vllo modo tegi poſſet, nullo verbo magis eum mater oſtendere potuit, quàm ſi inde ipſum vocaſſet. id autem feciſſe ὑποκοριζομένην, vt oſtenderet eum à ſe valdè amari. Quæ fortaſſis vera ſunt. Sed Plutarchus, grauis in primis & idoneus auctor, aliam huius rei cauſſam adfert, nihilo, vt ego quidem arbitror, deteriorem. Ait enim, voluiſſe ſummum ac ſapientiſſimum poëtam oſtendere, neque bona neq. mala corporis talia eſſe, vt aut ad laudem, aut ad vituperationem cuiuſquam valdè pertineant. Itaq. apud eum etiam qui aliquem obiurgant, ac reprehendunt, eo tamen ipſo tempore commendare ipſius formam, ſi bona eſt, non verentur. Vt Hector Paridi conuicium faciens,

Δύσπαρι, εἶδος ἄριστε, γυναιμανὲς ἠπεροπευτά.

T &ipſi

& ipſi Hectori Glaucus,

Ἕκτορ, εἶδος ἄριστε, μάχης ἄρα πολλὸν ἐδεύεο.

neque vnquam in probri loco obijciunt ea quæ corporis ſunt, ſed quæ animi; vt Vlixes Therſitæ non quòd claudus eſſet, aut caluus, aut gibberus, exprobrat, ſed quòd immodicè, & intempeſtiuè loquax. Contraq. mater ipſa ne tum quidem cùm filio blanditur, veretur eum claudum vt erat, vocare; quòd ea res nullo modo ad vituperationem ipſius pertineat; neque quidquam de dignitate ipſius detrahat. οὕτως, inquit, Ὅμηρος καταγελᾷ τῶν αἰσχυνομένων ἐπὶ χωλότητι, ἢ τυφλότητι, οὔτε ψεκτὸν ἡγούμενος τὸ μὴ αἰσχρὸν, οὔτε αἰσχρὸν τὸ μὴ δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ τύχης γινόμενον. eodemque modo Attius in Philocteta, quem Vlixi blandientem induxerat, ab eo id commemorari facit, Vlixem formoſum non eſſe.

Inclute, parua prædite forma,
Nomine celebri, claroq; potens
Pectore Achiuis claſſibus ductor,
Grauis Dardaniis gentibus vltor,
Laërtiade.

Vbi etiam illud notant, quòd patris nomen in vltimum locum reiecerit: quia in laudibus magnorum virorum poſtremum locum generis nobilitas teneat: ea autem poſuerit primo loco, quæ ipſius Vlixis propria eſſent: in quibus nihil ſibi neque Laërtes, neque Anticlea, neque Acriſius vindicaret.

Quod de Scipione & Lælio dictum eſt, idem de duobus antiquis Philoſophis dictum eſſe. Diogenes Laertius locis aliquot illuſtratus.

CAP. XI.

SCIPIONIS, & Lælij amicitia nemini ignota eſſe pau-

paulùm modò humaniori poteſt. cùm autem præſtaret ſapientia Lælius, ex qua etiam ei cognomen inditum fuiſſe notum eſt: nihil admodum in rep. gerebat, nihil moliebatur, nihil ſuſcipiebat Scipio, niſi de conſilio, & ſententia Lælij. Vnde qui aut tales viros inter ſe committere aut de Scipionis gloria aliquid deterere, ac deminuere volebant, actorem modò eſſe aiebant Scipionem, ſed Lælium poëtam. Eadem autem orationis figura dictum vulgo erat & antea de duobus erudititiſſimis hominibus Eretrienſi Menedemo, & Aſclepiade. Qui cùm inter ſe ita coniunctè viuerent, vt Pyladea quædam eſſe ipſorum amicitia putaretur, eſſetque Aſclepiades natu grandior: non deerant, qui dicerent, poëtam quidem Aſclepiaden, nihil autem aliud quàm actorem, & hiſtrionē quendam eſſe Menedemum. Hunc Menedemum, grauem poſtea, & ſeuerum philoſophum, principiò ſcenarum pictorem fuiſſe aiunt; id eſt σκηνογράφον, non, vt vulgo putant σκηνοῤῥάφον. Quod & ex vetuſtis Laërtij libris cognoſcere poterant, & ex aliis quæ in ipſius Menedemi vita legũtur. Vt quod cùm pſephiſma quoddam ſcripſiſſet, dictum eſt in eum à quodam Alexini ſectatore, ὡς οὔτε σκηνὴν, οὔτε ψήφισμα προσήκει τῷ σοφῷ γράφειν. Ioci enim venuſtas eſt in multiplici ſignificatione verbi γράφειν, quod eſt & ſcribere, & pingere. Item quòd adoleſcentuli cuiuſdam ferocientis audaciam compeſcuit, cùm in eum quidem nihil dixiſſet, ſed tantùm humi delineaſſet muliebria patientem. Hoc enim eſt, περαινόμενον: quod malè interpres conuertit, traiectum. Et eodem modo accipitur verbum illud paulo pòſt in illo mordaci, & aculeato aduerſus Hieroclem dicto, εἰς τί αὐτὸν ὁ ἀντίγονος περαίνει. Et in vita Arceſilai: quem locum ita malè acce-

pit interpres, vt veræ ſententiæ ne veſtigium quidem appareat: Diogenis enim verba ſunt: πρὸς δὲ τὴν αἰτίαν ἔχοντα περιέργως, ὃς ἀνήνεγκεν αὐτῷ, ὅτι οὐ δοκεῖ ἕτερον ἑτέρου μεῖζον εἶναι, ἠρώτησεν, εἰ οὐδὲ τὸ δεκαδάκτυλον τοῦ ἑξαδακτύλου. Ea ita reddit interpres: *Quum retuliſſet ad eum quidam vitioſe concludens, non videri altero alterum maius, Nec decem, inquit, digitorum longitudo ſenorum longitudine*. Ego autem hoc modo: *Cùm quidã, quem, opinio erat, mollem, atque impudicum eſſe, ad eum retuliſſet, non videri ſibi aliud alio maius: interrogauit eum, num ne id quidem, quod decẽ digitos longum eſſet, longius videretur eo quod ſex tantum digitos longum*. Quid autem ſignificaret, neque difficile eſt cogitare, neque honeſtum eloqui.

Ciceronis locus è Sophocle expreſſus.
CAP. XII.

PRÆCLARVM ſapientiæ præceptum eſt, debere vnumquemque noſtrûm maiorem curam habere eius temporis quod poſt mortem noſtram conſecuturum eſt, quàm breuis illius, & exigui, quo in hac vita ſumus. Itaque grauiter, & magnificè Cicero in quadam ad Atticum epiſtola: *Longum*, inquit, *illud tempus, cùm non ero, magis me mouet, quàm hoc exiguum*. Nam quod ita locutus eſt, *cùm non ero*: in eo ſecutus eſt conſuetudinem vulgi: non quòd eos, qui ex hac vita migraſſent, non amplius eſſe opinaretur. Quamquam autem hæc ſẽntentia ſuapte ſponte in mentem ei venire facilè potuerit; tamen facilè adducor, vt hominem eruditiſſimum, & in Græcorum poëtarum lectione exercitatiſſimum cogitaſſe putem de loco Sophoclis, apud quẽ Antigone, cùm fratrem inſepultũ iacere nollet, & certò tamen ſciret, ſi eum

aduer-

aduerſus Creontis edictum ſepeliuiſſet, ſibi quoque moriendum eſſe; non tamen propterea abſterreretur ab illius pij erga fratrem muneris functione: cùm dicat, multo longius eſſe tempus, quo ſe placere, ac probari oporteat inferis, apud quos perpetuò futura ſit, quàm iis qui in hac vita verſantur. Verba ipſius hæc ſunt:

Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
Ὅσια πανουργήσασ'. ἐπεὶ πλείων χρόνος,
Ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω, τῶν ἐνθάδε.
Ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι.

Eclogium. Conciliaturæ. Diuinaculi. *Tres loci emendati apud Suetonium in Vitellio.*

CAP. XIII.

SCRIPSERAM iampridem *elogij* nomen neque Græcum eſſe, neque Latinum: deinde mirantibus quibuſdam amicis dixeram, vbicumque *elogium* legeretur, neque *ellogiũ*, neque *eulogium*, ſed *eclogium* dici debere. Id duo ex ipſis à me acceptum in me torſerunt: cùm enim de elogij nomine diſputaſſent, vltroque eos accuſaſſent, qui vocem probam, & antiquàm nimis imperioſe è ciuitate deturbare vellent: poſtremò eò venerunt, vt *elogium* quidem non, ſed *eclogium* rectè & emendatè dici docerent. Ac mihi quidem, ne viuam, ſi non & hæc, & talia omnia ridiculo ſunt. Sed interdum tamen neſcio quid ſtomachi mouent. Nunc expungamus præclarum iſtud *elogij* nomen è quodam Suetonij loco, in quo iampridem inſedit. Ita enim vulgo legitur in Vitellio: *Extatque elogij ad Q. Vitellium D. Augusti quæſtorem libellus, quo continetur, Vitellios Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperaſſe.* Sed quis iſte eſt libellus elo-

gij, aut à quo ſcriptus? An fatuũ eſt id quærere: cùm in vetere libro ita legatur; *Extat Q. Clodij ad Q. Vitellium D. Auguſti quæſtorem libellus.* eodem modo peccatum eſt in omnibus libris editis lib. v. in Verrem: vbi legitur, *Poſteáque Pompeius*, cùm legendum ſit, *Poſtea Q. Pompeius*. ſed, vt ad Suetoniũ redeam, in eodem vetere libro paulo infra eum locum ita legitur: *Cuius filius ſectionibus, & conciliaturis vberius compendium nactus*: non, vt vulgo, *conſùturis*, aut, vt quidam emendare voluit, *cognituris*. Conciliatores autem erant, qui Græco vocabulo proxenetæ. & in eodem Vitellio: *Nullis tamen infenſior quàm diuinaculis, & mathematicis, vt quiſque deferretur, inauditum capite puniebat.* Vbi vulgo ineptè legitur, *vernaculis.*

Reſtituti Ciceronis loci duo, in quibus librarij duorum veterum ſcriptorum nomina corruperant.

CAP. XIIII.

LIBET duorum eruditorum hominum nomina apud Ciceronem corrupta integritati ſuæ reſtituere: quando iſti, qui tota plauſtra librorum veterum habuiſſe ſe iactant, quorũ collatione Ciceronem emendarint, aliquanto pauciora præſtant, quàm pollicentur. Apud Ciceronem igitur in Lucullo ita vulgo legitur: *Nicetas Syracuſius, vt ait Theophraſtus, cælum, Solem, Lunam, ſtellas, ſupera denique omnia ſtare cenſet: neque præter terram rem vllam in mundo moueri: quæ cùm circum axem ſe ſumma celeritate conuertat, & torqueat, eadem effici omnia, quæ, ſi, ſtante terra, cælum moueretur. atque hoc etiam Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur, ſed paulo obſcurius.* Hæc Cicero: ſed, qui illius admirabilis ſententiæ auctor putatus

eſt,

eſt, ei Hicetas, non Nicetas nomen fuit. Laërtius in vita Philolai: καὶ τὴν γῆν κατὰ κύκλον κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν, οἱ δὲ ἱκέταν συρακούσιόν φασιν. Apud eundem Ciceronem lib. primo De diuinatione ita ſcriptum eſt: *Quid ego, quæ magi Cyro illi principi interpretati ſunt, ex Dionyſij Perſicis libris proferam?* Sed præclarè in vetere libro meo: *ex Dinonis Perſicis proferam?* Dinonis enim Perſica ſæpe & ab Athenæo, & à Diogene Laërtio citantur. Neque verò addenda eſt vox, *libris*. non enim cùm dicunt, Indica, Perſica, Iberica, & ſimilia, intelligunt βιβλία: ſed res Indorum, res Perſarum, Iberorum: eodemque modo in ceteris.

De fictis quibuſdam amicis, qui leuia amicorum peccata reprehendunt, ad grauiora conniuent.

CAP. XV.

VEHEMENTER vituperare ac reprehendere ſolebat Hippolytus Cardinalis Ferrarienſis, cuius ego memoriam perpetuò colere, eique pacem ac veniam à Deo precibus omnibus expoſcere debeo, ſententiam Plauti de amici officio: neque vnquam audiebat hos verſus,

Amicum caſtigare ob meritam noxiam,
Immane eſt facinus:

quin propè excandeſceret, diceretque nihil potuiſſe ſtultius, aut à veri amici natura, ac conſuetudine alienius cogitari. Vix enim vllum eſſe aut viri boni, aut amici hominis maius, ac præclarius munus, quàm amicum vel peccare parantem retinere, atque impedire, vel cùm iam peccaſſet, reprehendere atque increpare: dum tamen conſtaret id non alio animo fieri, quàm ad incutiendum ei pudorem, ne quid poſtea tale committeret. ſed in eo magnam adhibẽdam eſſe

cautionem, ne deciperemur ab hominibus improbis, qui vt amicè ac liberè agere videantur, in iis, quibus ſe amicos eſſe ſimulant, leuia quædam, & puſilla peccata reprehendunt, ad maiora & grauiora interim conniuentes: cuiuſmodi ferè omnes eſſe dicebat Regum ac potentum tenuiores amicos: neque hac maiorem vllam eſſe in felicitate infelicitatem. Ac memini olim eum Tibure, cùm inter prandium multa in hanc ſententiam diſputaſſet, meque poſtea, vt ſolebat, in cubiculum ſuum ſeuocaſſet, valdè gauiſum eſſe, vt ex me audijt, aut eadem quæ ipſe dixiſſet, aut certè valdè ijs conſentanea à Plutarcho tradita eſſe eo in libro, quo adulatoris ab amico diſtinguendi viam, ac rationem doceret. Mirificè enim amabat Plutarchum: magiſque confirmabatur in ſententia ſua, cùm intelligeret eam, tam grauis, tamque cordati ſcriptoris iudicio comprobari. Verba autem quæ tum protuli, hæc ſunt: *ἔπειτα δὲ τῶν μὲν ἀληθινῶν καὶ μεγάλων ἁμαρτημάτων οὐδὲν εἰδέναι προσποιούμενος, οὐδὲ γινώσκειν, πρὸς δὲ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐκτὸς ἐλλείμματα δεινὸς ἀῖξαι, καὶ μετὰ τόνου καθάψασθαι καὶ σφοδρότητος, ἂν σκεῦος ἀμελῶς ἴδῃ κείμενον, ἂν οἰκοῦντα φαύλως, ἂν ὀλιγωροῦντα κουρᾶς, ἢ ἀμπεχόνης, ἢ κυνὸς, ἢ ἵππου μὴ κατ' ἀξίαν ἐπιμελούμενον. γονέων δὲ ὀλιγωρία, καὶ παίδων ἀμέλεια, καὶ ἀτιμία γαμετῆς, καὶ πρὸς οἰκείους ὑπεροψία, καὶ χρημάτων ὄλεθρος οὐδέν ἐστι πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἄφωνος ἐν τούτοις καὶ ἄτολμος. ὥσπερ ἀθλητὴν ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν, εἶτα περὶ ληκύθου χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος, ἢ γραμματικὸς ἐπιπλήττων τῷ παιδὶ περὶ δέλτου καὶ γραφείου, σολοικίζοντος δὲ καὶ βαρβαρίζοντος οὐ δοκῶν ἀκούειν.* Quæ cùm ei interpretatus eſſem, addidi huiuſmodi præpoſteros amicorum reprehenſores exagitari etiam ab Horatio: qui etiam duobus exemplis ijſdem, quibus Plutarchus vſus eſſet, *κουρᾶς καὶ ἀμπεχόνης.* ſtatimque recitaui hos Horatij verſus:

Si cur-

Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ: vel ſi toga diſſidet impar,
Rides. quid mea cùm pugnat ſententia ſecum:
Quod petijt, ſpernit: repetit quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
Inſanire putas ſolemnia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutella mearum
Cùm ſis, & praua ſectum ſtomacheris ob vnguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.

cumque eum huius loci collatione oblectatum viderem: addidi tertiú è ſanctiſſimo & diſertiſſimo ſcriptore Iohanne Chryſoſtomo in oratione πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων: vbi ita ſcribit, Ναὶ γὰρ ἂν μὲν ἴδωμεν ἄνθρωπον τὸν χιτωνίσκον ἔχοντα παρηλελυμένον ἐκ πλαγίων, ἢ τὴν ἄλλην στολὴν κακῶς περικειμένην, διορθοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν. ἂν δὲ ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ζώνην παραλελυμένην, οὐδὲ λόγον ποιούμεθα. Huius generis ſermonibus partem aliquam tẽporis propè quotidie mecum conſumebat ille omnium quos vnquam vidi prudentiſſimus, & conſilij pleniſſimus ſenex: cuius aut excelſitatem animi, aut perpetuam erga eruditos homines munificentiam ac liberalitatem qui exæquet, & adhuc requiro, & vereor, ne ſemper fruſtrà requiram.

Quòd Epicurum meritò à Plutarcho reprehenſum A. Gellius frigidè atque ineptè defendere conatus ſit. CAP. XVI.

EPICVRVM dialectices imperitum fuiſſe, ac putaſſe etiam omnem operam ludi, quę in ea cognoſcenda ac perdiſcenda poneretur, ita notum eſt, vt confirmatione

mationc non egeat. Itaq. illius artis ignoratione ruebat in dicendo: ſæpeque aliquid probare aggreſſus, ea ſumebat, quibus datis ac conceſſis, id tamen quod probare inſtituerat, non concluderetur. Quale eſt, quod cùm docere vellet, mortem nihil ad nos pertinere, ita ratiocinabatur: Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Neque enim ſequitur, ſi id quod diſſolutum eſt, ſenſu vacat; idcirco ipſam quoque diſſolutionem non ſentiri. Neque mors eſt τὸ διαλυθὲν, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ διάλυσις. Meritoq. Plutarchus ſecũdo librorum quos de Homero compoſuit, imperfectè, atque præpoſterè, atque ſyllogiſmò vſum eſſe eum dixerat: non quòd prætermiſiſſet illud λῆμμα, ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις: quo addito, nihilo magis efficietur, quod ipſe voluit: ſed quòd, ſtupiditate quadam, & craſſitudine ingenij, non peruidiſſet, quantum inter id quod diſſolutum eſt, & ipſam diſſolutionem intereſſet. Nactus autem eſt patronum tali prorſus cliente dignũ Gellium; qui dum alienã ſtultitiam tegere vult, prodit ſuam. Tantum enim abeſt ab eo defendendo, vt ne intellexiſſe quidem videatur, quid in eo reprehenderetur. Neque enim difficile eſt conijcere, ita eum à Plutarcho reprehenſum, vt & ab eruditiſſimo Ariſtotelis interprete Alexandro Aphrodiſienſi reprehẽditur: cuius hæc ſunt ex commẽtario in primum Topicorum: τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Ἐπικούρου λόγος εἰρημένος. οὐ γὰρ ἐκ τῶν λεγομένων προτάσεων, τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, (συνάγεται) τὸ, ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἡγεῖται, ἀλλ' ὅτι τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ διαλυθέν ἐστιν, ἀλλ' ἡ διάλυσις. οὐκ ἔδοικε δὲ ὁ δεῖ τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖν, καὶ τὸ, τὴν διάλυσιν γίνεσθαι ἀναισθήτως. Neque minus iuſtè ac grauiter reprehenditur ab

codem

eodem Plutarcho, quòd *τὸ ἀλγοῦν* poſuiſſet *ἀντὶ τοῦ ἀλγεινοῦ*. Cuius enim ſtuporis eſt, confundere id quod dolorem excipit, ac patitur, cum eo quod dolorem facit? At iſtas curas vocum, verborumq́ue elegantias, ait Gellius, non modò non ſectatur Epicurus, ſed etiam inſectatur. Noſtra ſanè nihil intereſt, quid ille aut ſectetur aut inſectetur. Sed qui tam ſæpe monuerat, diligenter videndum eſſe, quæ vis, quæq́ue notio vnicuique voci ſubiecta eſſet, tam negligens eſſe in loquendo non debuit, vt aliud ſentiret, aliud diceret. Neque ſi Epicuro eſſe negligenti licuit, cauſſa vlla eſt, cur aliis diligentibus eſſe non liceat.

De duabus antiquis vocibus, Tamenetſi & Inſuperhabere. CAP. XVII.

VOCES quaſdam Latinas, quæ iam ita exoleuerant, vt propè à nemine agnoſcerentur, retraxit ex fuga ſummus, & cum illis veteribus comparandus I. C. Iacobus Cuiacius: quas diligenter retinendas cenſeo, & quam plurimis teſtimonijs corroborandas: ne lingua ſatis per ſe inops, noſtra negligentia, atque incuria magis etiam pauperetur. Ex illis vocibus eſt *tamenetſi*, pro tametſi: de qua, quoniam nonnullos adhuc dubitare video, proponam hîc locos aliquot, præter eos quos attulit Cuiacius: ex quibus conſtet frequentem apud veteres illius vſum fuiſſe. Plautus Milite: *Deos ſperabo, téque poſtremò: tamenetſi iſtuc mihi acerbum eſt, quia hero te carendum eſt optimo.* Cicero in Verrem: *Hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamenetſi animo æquo prouincia tuliſſet, inimici iudicium graue videretur.* Idem libro XII ad Atticum: *& tamenetſi continuò congreſſuri ſumus, ſcribes ad me, ſi quid habebis.* Cæſar lib. ſeptimo De bello Gallico: *Quæ tamenetſi*

etſi Cæſar intelligebat, tamen quàm mitiſſimè poteſt, legatos appellat. Idem eodem libro: *Ac tamenetſi dextris humeris exertis animaduertebantur*. Ennius: *At Romanus homo, tamenetſi res bene geſta eſt, Corde ſuo trepidat*. Lucanus in carmine ad Piſonem: *tamenetſi bella quierunt, Non periit virtus*. Seneca libro quinto De beneficijs: *Cui, tamenetſi malus eſt, ipſe quoque in ſimili materia gratus eſſe debebit*. Eiuſdem generis eſt verbum *inſuperhabere*, pro eo quod eſt negligere: cuius ipſe teſtimonia multa ex libris iuris: vnum præterea ex Appuleio protulit. Sed & Gellius cap. XIX. libri primi eo verbo vſus eſt: *Eam*, inquit, *conſtātiam, confidentiámque non inſuperhabendam intelligit*. Ita enim planè, id eſt, non duabus vocibus, ſed vno iuncto verbo legitur in vetere libro Fuluij Vrſini. Appuleius quoq. libro primo De aſino aureo: *Hic qui meis amoribus inſuperhabitus, non ſolùm me diffamat probris, verum etiam fugam inſtruit*. Ita enim habent veteres libri, non, vt editi, *ſubterhabitis*.

Locos quoſdam è primo Rhetoricorum Ariſtotelis è Platone ſumptos videri.

CAP. XVIII.

NON ſemper nominat Platonem Ariſtoteles, neque cùm ab eo diſſentit, neque cùm ab eo aliquid ſumit, neque denique cùm quid dicit, quod ad aliquem Platonis locum pertineat: ſed interdum, quaſi præteriens, & aliud agens, id facit: ita vt lectorem minùs attentum facilè lateat. Vt libro primo De arte dicendi, cùm opus, ac finem Rhetorices, ait, non in perſuadendo poſitum eſſe, ſed in videndo, quid in quaque re aptum ſit ad perſuadendum: non dubium

eſt,

eſt, quin verba illa, καὶ ὅτι οὐ τὸ πεῖσαι ἔργον αὐτῆς, dirigantur aduerſus id quod apud Platonem ait Gorgias: τὴν ῥητορικὴν πειθοῦς δημιουργὸν εἶναι. καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς εἰς τοῦτο τελευτᾷν. Itemq. paulo pòſt, cùm ait τὸ σοφιστικὸν εἶναι οὐκ ἐν τῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει: & libro quarto νικομαχείων, cùm idem dicit περὶ τοῦ ἀλαζόνος, duobus verbis perſecat ea quę apud Platonem in Hippia minore fuſiùs, ac copioſiùs diſputantur. Illud quoque quod paulo infra eum locum tradit, vnamquamq. aliarum artium eſſe διδασκαλικὴν, καὶ πιστικὴν in eo quod tractat, vt geometriam in ijs quæ magnitudinibus accidunt: in numeris arithmeticen, ſimiliterque in alijs alias: manifeſtò ſumptum eſt è diſputatione Socratis aduerſus Gorgiam. Hæc notare non alienum putaui: quia P. Victorius, qui mihi adhuc videtur ſolus in eos libros ſcripſiſſe, id facere omiſerat. Neque ſanè ab vno ſcribi omnia aut potuerunt, aut debuerunt. ſatis eſſe debet Victorio ad gloriam, quòd ea in illis libris præſtitit, quæ nemo hac tempeſtate alius præſtitiſſet.

Loci aliquot è Pœnulo Plautina emendati, & illuſtrati.
CAP. XIX.

APVD Plautum in Pœnulo ita cum Milphione ſeruo Agoraſtocles adoleſcens colloquitur:

Quid nunc mihi & auctor Milphio? MIL. vt me verberes,
Atque auctionem facias. nam impuniſſimè
Tibi quidem hercle vendere haſce ædis licet.
AG. Quid iam? MIL. maiorem parte minore habitas mea.
AG. Superſede iſtis verbis.

Sed

Sed Turnebus è veteri, vt ipſe ait, membrana vnam litteram addit, legitque hoc modo:

maiorem partem minore habitas mea.

atque hanc ſententiam eſſe dicit. Tibi licet impune haſce ædes vendere in auctione: maior enim pars tua eſt, minor mea: vt acceſſiuncula mea impedire venditionē, legemq́. mancipij non poſſit. quę declaratio, ſi vera eſt, primùm de Turnebi ſententia nouum ius ciuile recipiendum erit, vt quarum ædium maior pars alicuius eſt, ei, etiam inuito eo, cuius eſt pars minor, eas totas ædes vendere liceat. Sed hoc ius, niſi obſtet Turnebi auctoritas, valde controuerſum futurum eſt: & vix, aut ne vix quidem, illius ſententia obtinebit. Sed & aliud nobis multo abſurdius deuorandum erit. Quomodo enim ædes domini, & ſerui communes eſſe poſſunt? aut qui ſui dominus non eſt, is partis ædium dominus eſſe? An eam partem dicetur habere in peculió? At non ne dominus & ſerui, & peculij dominus eſt? An qui facilè pronuntiant, facilè etiam παραλογίζονται: noſque ipſi ridiculè facimus, dum in declaratione tam ridicula confutanda tam multi ſumus? legendum enim planè eſt,

maiorem partem in ore habitas meo.

hac ſententia. Licet tibi has ædes impune vendere; vt quibus tibi iam opus non ſit: ita enim ſæpe mihi contundis os pugnis, & calcibus, vt, non in ædibus, ſed in ore meo maiorē temporis partem habitare videaris. In eadem autem fabula, vbi legitur:

res ſerias

Omnis extollo ex hoc die in alium diem.

Profecto feſtos habeam decretum eſt mihi:

vna littera mutata, legendum, *Pro feſto.* Habere autem dies feſtos pro feſto, ita dictum eſt, vt, *ſomnia, pro*

ſomniis

ſomniis habẽda. vt,apud hunc ipſum,*pro ſano*:vt apud iuris auctores, *pro herede, pro domino, pro poſſeſſore*: vt apud Appuleium; *neque pro amico, neque pro Philoſopho factur um*. Et cùm ait, ſe res omnes ſerias extollere in alium diem, procul dubio reſpexit ad illud vetus dictum, εἰς ἄυριον τὰ σπουδαῖα. Sed & in eadem fabula, in Agoraſtoclis ἀναγνωρίσει deprauati ſunt hi verſus:

Oſtende, vt inſpiciam. iam aperi, audi, atq; ades.
Ag. Mi patrue ſalue. Poe. et tu ſalueto Agoraſtocles.

Legendíque hoc modo:

Oſtende, vt inſpiciam. aperi. Ag. vide. eccum. adeſt.
Mi patrue ſalue. Poe. & tu ſalueto Agoraſtocles.

Sed in illo verſu, qui in extrema fabula legitur,

Iniuriarum multo induci ſatius eſt,

qui vulgatam ſcripturam mutare conantur, nimis ingenioſi ſunt. *Induci* eſt εἰσάγεσθαι: & de hoc verbo conſulendus eſt Budæus in commẽtarijs linguæ Græcæ.

Vnde ſumpſerit Horatius, quòd Amorem in Chiæ genis excubare dixit.

CAP. XX.

NEMINEM eſſe opinor, duntaxat græcarum deliciarum οὐκ ἄγευστον, quin peregrini, & tranſmarini ſaporis aliquid ſentiat in his Horatij verſibus:

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis, &
Doctæ pſallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.

Ego quidem quoties illum tremulum Lyces cantum cogito, videre mihi videor libidinoſam illam & καπρῶσαν anum, quæ apud Ariſtophanem, ceruſſa, & purpuriſſo fluentibus buccis, cantare ſe ait, vt virum aliquem ſibi conciliet:

Εγὼ δ' καταπεπλασμένη ψιμυθίῳ
Εστηκα, καὶ κροκωτὸν ἠμφιεσμένη
Αργὸς, μινυρομένη τι πρὸς ἐμαυτὴν μέλος,
Παίζουσ', ὅπως ἂν περιλάβοιμ' αὐτῶν τινὰ
Παριόντα. Μοῦσαι δεῦρ' ἴτ' ἐπὶ τοὐμὸν στόμα,
Μελύδριον εὑροῦσαί τι τῶν ἰωνικῶν.

Iam in ijs quæ ſequuntur, Græca planè omnia. non in eo modo quod virentem Chiam dicit, id eſt, *χλωρὰν καὶ ἡβῶσαν*: ſed multo etiam magis, quòd Amorem ait in pulchris illius genis excubare. Sumpſit autem hoc è grauiſſimo poëta Sophocle, apud quem ita in Antigona canit chorus:

ἔρως ἀνίκατε μάχαν,
ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
ὃς ἐν μαλακαῖσι παρειαῖς
νεανίδος ἐννυχεύεις.

Hoc certè quidam, ſi viueret, aut ſibi ſubreptum eſſe, aut ſibi alicubi in via excidiſſe diceret.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER DVODECIMVS.

Emendati loci aliquot è libro primo Senecæ De beneficijs.

CAP. I.

VT emptoris & venditoris, locatoris & conductoris permutata eſſe inter ſe aliquot in iure ciuili locis nomina docuit princeps & noſtræ & ſuperioris memoriæ iuriſconſultorum Cuiacius, ita notaſſe mihi videor quodam apud Senecam loco creditoré pro debitore poſitum eſſe. Ita enim vulgo legitur, lib. primo De beneficijs: *Nemo beneficia in kalendario ſcribit: nec auarus exactor ad horam & diem creditorem appellat.* Vbi, niſi me fallit animus, legendum eſt, *debitorem.* Neq. hoc, quando hæc rudioribus nauatur opera, monere omiſerim, non id dicere Senecam, ab auaro exactore non appellari debitorem ad horam & diem, quod manifeſtò falſum eſſet: ſed eum qui beneficium dat, non facere item vt auari exactores ſolent, qui, quod crediderunt, id ſibi ad horam & diem ſolui volunt. Similis ergo locus eſt illi Horatiano: *Nec excitatur claſſico miles truci.* non enim negat militem claſſico excitari; ſed eum, qui rus ſuum colit, negat ita excitari claſſico, vt milites ſolent. Sic in epiſtola ad Piſones: *Nec verbum verbo curabit reddere fidus Interpres.* negat enim bo-

num imitatorē id ſibi ſtudio habere, vt verbum verbo reddat, quemadmodum fidi interpretes ſolent. Emendabo & ex eodem libro alia. Vbi ergo de Gratijs loquens ait: *Inueniam alium poëtam, apud quem præcingantur, & ſpiſſis prodeant*: legendum eſt ex veteribus libris, *& ſpiſſis auro Phrygianis prodeant*. Phrygianarum veſtium mentio eſt & apud Plinium. ſpiſſas autem auro dicit, quibus Phrygio multum ac denſum aurum intertexuiſſet. Et, vt quædam in medio leuiora omittam, veniam ad locum quendam mirificè deprauatum, qui cùm minimo negotio ex vetere ſcriptura ſanari poſſet, tales medicos inuenit, vt cuilibet eorum dici potuerit,

Τὸ φάρμακόν σου τὴν νόσον μείζω ποιεῖ.

Vulgo enim ita legitur: *Ad hanc honeſtiſſimam contentionem beneficijs beneficia vincendi ſic nos adhortatur Chryſippus, vt dicat verendū eſſe, ne quia Charites Iouis filiæ ſunt, putemus certè paruum ingerere ſacrilegium, ſi tam bellis puellis fiat iniuria*. Poſſem oſtēdere, quomodo alij ſcribēdum cenſuerint. Sed quid opus eſt, exagitandis illis, oſtentare me? Veterum librorū ſcriptura hæc eſt: *parum ſacrate gerere ſacrilegium ſit, & tam bellis puellis fiat iniuria*. Vbi eſt, *ſacrate*, ſcribito, *ſe grate*: plana omnia & emendata erunt. Vnum etiam locum ex eodem libro appingam; qui vulgo ita legitur: *Itaque boni etiam farre ac fictili religioſi ſunt: mali rurſus non effugiunt impietatem, quamuis aras ſanguine multo cruentauerint*. Libri veteres, & vt Turnebus loquitur, manuales, pro *fictili* habent *fritilla*. Sed legendum, *fitilla*. Id genus erat pultis, quo vtebantur in ſacris. Arnobius lib. ſeptimo aduerſus Gentes: *Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conſpolium, cubula?* ex quibus duo, quæ

prima

prima, ſunt pultium nomina, ſed genere & qualitate diuerſa. ſeries verò, quæ ſequitur, librorum ſignificantias continet.

Eiuſdem Senecæ locus illuſtratus.
CAP. II.

MVLTI ſunt, qui, cùm & libenter & prolixè alios laudent, neminem tamen habent, qui ſe, quòd ab eis laudatus ſit, quidquã propterea eis debere arbitretur. Laudant enim ſine vllo dilectu ac diſcrimine omnes: vt id non aut iudicio aut beneuolentia adducti, ſed morbo quodam animi facere videantur. Sed & in pecunia idem, quamquam rarius & à paucioribus, fieri videas. Eiuſmodi igitur homines & eleuant auctoritatem iudicij ſui, & omnem benefactorum gratiam amittunt. De quibus præclarè Seneca: *Beneficium*, inquit, *quod quibuſlibet datur, nulli gratum eſt. Nemo ſe ſtabularij aut cauponis hoſpitem iudicat, nec conuiuam dantis epulum: vbi dici poteſt, Quid enim in me contulit? Nempe hoc, quod in illum & vix notum ſibi, & in illum etiam inimicum ac turpiſſimum hominem. Nunquid enim me dignum iudicauit? Morbo ſuo morem geſſit*. Puto autem hoc, quod poſtremo loco poſitum eſt, veteris poëtæ Græci exemplo dictum eſſe, ex quo quadratum verſum perelegantem citat Plutarchus:

Ο'υ φιλάνθρωπος σύγ' ἐσσ'. ἔχεις νόσον. χαίρεις διδούς.

Ibi enim quiſquis ille eſt, qui loquens inducitur, negat, quòd alius quiſpiam multis pecuniam largiatur, id ab ipſius humanitate ac liberalitate proficiſci: eum enim illo quaſi morbo teneri, vt dandis pecunijs gaudeat.

Alius eiuſdem ſcriptoris locus emendatus.

CAP. III.

EXCEPTA *Macedonum gente*, ait libro tertio De beneficijs Seneca, ***non eſt in vlla data aduerſus ingratum actio***. Sed vbi quidquam tale de Macedonibus lectum eſt? Immo verò apud ſolos mortalium Perſas ingrati actionem dari, ex Xenophonte didicimus; cuius verba deſcribam, non vt vulgo leguntur, ſed vt legenda ſunt: δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος οὗ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζουσι δὲ ἥκιστα, ἀχαριστίας. Nunquid igitur Senecam memoria lapſum eſſe dicemus? At eam ipſemet profitetur ſibi vſque eò firmam fuiſſe, vt non tantùm ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet. Equidem vidi veterem Senecæ librum, in quo non *Macedonum* legebatur, ſed *Madonum*. neque dubium habeo, quin legendum ſit, *Medorum*. Medos autem pro Perſis antiqui ſæpe dicebãt: vt iampridem docui in illum Catulli locum:

Cùm Medi irrupere nouum mare.

Itaque Ariſtophanes gallinaceum, quem iocans ait olim Perſis imperaſſe, ea de cauſa μῆδον ὄρνιν vocat: ἐπεὶ καὶ τοὺς πέρσας μήδους ἔλεγον: ait qui ſcholia in eius fabulas ſcripſit.

Vetus quædam conſuetudo ſatisfaciendi ijs, quibus malè precati erant.

CAP. IIII.

IN conſuetudine apud veteres poſitum fuit, vt qui alicui malè precatus erat, is ſi eum placare eíque ſatiſfacere vellet, optaret, eo præſente, vt in caput ſuum reciderent ea quæ in ipſum dixiſſet. Duobus hoc è Seneca locis cognoſci poteſt: quorum vnus eſt libro

tertio

tertio De beneficijs, vbi ita ſcriptum eſt: *Rufus vir ordinis ſenatorij inter cenam optauerat, ne Cæſar ſaluus rediret ex ea peregrinatione, quam parabat: & adiecerat idem omnes & tauros & vitulos optare. Fuerunt, qui illa diligenter audirent. Vt primùm diluxit, ſeruus, qui cenanti ad pedes ſteterat, narrat, quæ inter cenam ebrius dixiſſet. Hortatur, vt Cæſarem occupet, atque ipſe ſe deferat. Vſus conſilio deſcendenti Cæſari occurrit. Et cùm malam mentem habuiſſe ſe pridie iuraſſet, id vt in ſe & filios ſuos recideret, optauit, & Cæſarem vt ignoſceret ſibi, rediretq́; in gratiam ſecum, rogauit.* Alter eſt libro quarto: quem & ipſum ſubijciam: loquitur autem de homine impuriſſimo Mamerco Scauro. Pollioni Aſinio iacenti, obſcœno verbo vſus dixerat ſe facturum id, quod pati malebat: & cùm Pollionis attractiorem vidiſſet frontē: *Quidquid*, inquit, *mali dixi, mihi & capiti meo.* Sed & feſtiuiſſimus poëta Tibullus, cùm ianuæ cuidam multa mala dixiſſet, eamq́ue poſtremò placare vellet, ita canit:

Et mala ſi qua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſcas. capiti ſint precor illa meo.

Vrbaniſſimè autem apud Ariſtophanem Dicæopolis cùm Megarenſem χαίρειν, id eſt, gaudere aut ſaluere iuſſiſſet: idq́ue ille reſpondiſſet ſibi οὐκ ἐπιχώριον ἐστὶ, precatur, vt id in caput ſuum recidat.

Πολυπραγμοσύνης νῦν, ἐς κεφαλὴν τρέποιτ᾽ ἐμοί.

Vbi Scholiaſtes eam, quam dixi, conſuetudinē etiam Athenienſium fuiſſe tradit.

Linguarium quid vocarit Seneca.
CAP. V.

QVÆRIT Seneca libro quarto De beneficijs, ſi quis cui quid tamquam digno ſe daturum promiſerit, quem

rit, quem poſtea indignum eſſe comperiat, quid facere debeat: num recedere ab eo, quod promiſit, an etiam indigno dare. Et hanc quæſtionem diſtinctione diſſoluit: *Aut enim magnum aliquid promiſſum eſt: & tunc præſtat ſemel pudere, quàm ſemper pœnitere: aut exiguum aliquid: quo caſu etiam indigno dari poteſt.* Hoc poſterius ipſe ita exprimit: *Si exiguum eſt, dabo: non quia dignus es, ſed quia promiſi. Nec tamquam munus dabo; ſed verba mea redimam, & aurem mihi peruellam.* Id eſt, ſcribam hoc in animo diligenter, & in memoria infigam, vt mihi documento ſit in poſterum, ne temerè promittam. Aurem enim vellebant, cùm quid volebant in memoria hærere. Plinius libro vndecimo: *Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes anteſtamur.* Et inde eſt illud Horatij: *licet anteſtari? ego verò Oppono auriculam.* Ac vidi veteres nummos æreos, in quibus viri duo inſculpti erant, quorum vnus alteri aurem vellebat: in orbem autem ſcriptum erat, ΜΝΗΜΟΝΕΤΕ. Seneca ipſe libro quinto: *Dicere ſolemus; Sine tu, loquar mecum: & Ego mihi aurem peruellam.* Sed in eo loco, de quo dicere cœperã, ſtatim ſequitur: *Damno caſtigabo promittendi temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt poſtea conſideratius loquaris. quod dicitur, linguarium dabo.* Quibus in verbis dubitari poteſt, quid ſit *linguarium.* & Turnebus quidem ait eſſe tamquam linguarum thecam & repoſitorium, in quo dicat Seneca ſe linguam conditurum, ne temere promittat. Ego autem longè aliter eam vocem accipio: neque dubito, quin *linguarium* ſit id quod pro lingua, quæ temere locuta eſt, penditur. Idq. mihi apertè oſtendere videntur verba illa Senecæ, *Verba mea redimam:* &, *Damno caſtigabo promittendi temeritatem.* Sic *vaſarium* dicebatur pecu-

pecunia, quæ pro vaſis, id eſt, pro vtenſilibus attribuebatur ex ærario magiſtratibus in prouincias proficiſcentibus. Sic *cerarium* vocabat Verres pecuniam, quam quaſi pro cera exigebat. Sic *ſalarium* antiquitus, quod dabatur pro victu, in quo principem locum tribuebant ſali. Sic *vnguentarium* apud Plinium libro ſecundo Epiſtolarum, quod Marius Priſcus à prouincialibus, quaſi pro vnguentis exegerat. Sic *honorarium vinum*, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia ſua: *Cùm eſſem in prouincia legatus quamplures ad prætores & conſules vinum honorarium dabant, numquam accepi nec priuatus quidem.* Sic *hordearium*, quod equiti pro hordeo ad alendum equum dabatur. Sic denique *vxorium*, pœna quæ publicè exigebatur ab ijs qui vxores non haberent.

De naturali quadam ſpei & metus coniunctione.
Cap. VI.

Cvm ſpei nihil æquè aduerſetur ac timor: notatum tamen eſt à ſapientiſſimis viris, vbi omnis omnino ſublata ſpes eſt, ne timorem quidem poſſe ſubſiſtere. Pendeat enim oportet metuentis animus: qui ſi ſpei, quo ſuſtentetur, nihil prorſus reliquum ſit, planè iacet. Atque hoc eleganter admodum expreſſiſſe videtur adoleſcens Terentianus:

Væ miſero mihi.
Vt animus in ſpe atque in timore vſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.

Itaque negat Ariſtoteles eos qui ad mortem ducuntur, timere; vt quos iam ſpes omnis reliquit. Et qui

timent, quærunt, ſi qua ratione id, quod imminet, vitare poſſint. At in rebus deſperatis nemo conſultat. Immo verò ita ſpe alitur metus, vt omni ſpe adempta, plerumque in audaciam tranſeat. Idque in extremum periculum adductis ſæpe ſaluti fuit. Hac de re dictum Hecatonis commemorat Seneca: *Deſines timere, ſi ſperare deſieris*. Cui ipſe poſtea addit: *Dices, quomodo iſta tam diuerſa pariter ſunt? Ita eſt, mi Lucili. cùm videantur diſſidere, coniuncta ſunt. Quemadmodum eadem catena & cuſtodem & militem copulat: ſic iſta, quæ tam diſſimilia ſunt, pariter incedunt*. Sed in his poſtremis verbis omnes editiones deprauatæ ſunt. Non enim *cuſtodem*, legendũ eſt, ſed *cuſtodiam.* Vocabant autẽ cuſtodias reos ipſos, qui ſub cuſtodia erant; vt alibi: *Cùm adueheretur inter cuſtodias quidam ad matutinum ſpectaculum miſſus*. Et ſæpe ita accipitur hoc nomen in libris iuris ciuilis. Dabantur autẽ ferè militibus cuſtodiendi.

De piſcibus ſubterraneis emendati Senecæ loci duo. CAP. VII.

IMMENSAM quandam aquarum vim in ſubterraneis ſpecubus latêre philoſophi tradunt, quæ etiam interdum erumpant, ſecumque magnam piſcium multitudinem efferant. Ceterùm piſces illos, vt in tenebris ſaginatos, tum aſpectu deformes atque horridos, tum guſtatu noxios ac mortiferos eſſe. In Caria quidem cùm id aliquando contigiſſet, quicumque illos ederant piſces, omnes ad vnum perijſſe, litterarum monumentis proditum eſt. Sed quam ad vrbem id contigiſſe Seneca dicit, is enim huius hiſtoriæ auctor eſt, eius vrbis nomen ita in libris ipſius corruptum circumfertur, vt ſine veterum librorum ope vix quiſpiam

quiſpiam, non dicam ad verum peruenire, ſed de mendo ſuſpicari queat. *Circa Myndum enim Cariæ vrbem id eueniſſe* in vulgatis libris legas. Ego olim librum veterem habui, quem poſtea clariſſimo, & cum incredibili omnigenæ eruditionis copia, tum virtute atque integritate præſtanti viro Vincẽtio Laureo epiſcopo Montiſdiuitis dono dedi: quo in libro ſcriptum erat *factum id in Caria circa Iotuma vrbem*. Ex qua leuiter deprauata ſcriptura facilè conieci legendum eſſe, *circa Loruma vrbem*. Nam & in epitoma Stephani De vrbibus nominatur, λώρυμα πόλις καρίας: & à Strabone libro XIIII. & à Ptolemæo libro quinto, & à Plinio, & à Mela, niſi quòd apud hunc librariorũ vitio, *Latumna*, non *Loruma* legitur. Emendabo & alium ex eodem libro locum, quem omnes vſque in hunc diem aliquot vocibus mancum ac mutilum ediderunt. Vbi enim narrat Seneca quoſdam fluuios palàm in ſpecum aliquem decidere, & terra abſorberi, deinde in remotiſſimis locis exire, curſumque ac nomen ſuum repetere: cùm id de Lyco amne expoſuiſſet Ouidij verſibus; ſubiungit; *Idem & in oriente Tigris facit: abſorbetur & deſideratus diu, tandem longè remoto loco purgamenta eiectat, vt Arethuſa in Sicilia quinta quaque æſtate per Olympia.*

De Arimaſpis, cur dicti ſint vnum tantùm oculum habere: item de populis, apud quos pueri oblongo capite naſcuntur.

CAP. VIII.

HOMINES eſſe quoſdam in Scythia tradiderunt ex antiquis nonnulli, qui vnum tantùm in media fronte oculum haberent. *Arimaſpis* nomen eſt, quos & Æſchylus ex eo μονῶπας vocat. Ipſum quoque

Arimaſporum nomen ex re illis inditum putant. Scythica enim lingua *ari* vnum eſſe: *maſpon* oculum. Sed quibus curæ fuit veritatem rerum diligentiùs indagare, eam gentem arcu & ſagittis excelluiſſe memorant, quas cùm dirigerent, alterumque, vt fit, oculum clauderent, adſiduique in eo ſtudio eſſent, dicti ſunt vno tantùm oculo vti. Fortaſſis etiam, quòd ei rei à pueris adſuefierent, alterius oculi orbe erāt contractiore: verſaque paulatim, vt ſæpe accidit, in naturam conſuetudine, patrum ſimiles filij naſcebantur: quæq. in patribus deformitas ex oculorum inæqualitate ἐπίκτητος & aduenticia, eadem in filijs innata atq. inſita erat. Ita certè de quibuſdam in Aſia populis grauis auctor Hippocrates narrat; cùm apud eos pulchrum haberetur oblongo capite eſſe: ob idque nutrices recèns editorum infantium tenella capita manibus contrectando ac comprimendo, globoſam & orbicularem figuram corrumperent, eaque faſtigiarent, ac faſciis etiam adſtricta in acumen creſcere cogerent, paulatim ſtudium in naturam vertiſſe; vt omnes ea in gente oblongis capitibus naſcerētur; ex eoq. Macrocephalos vocari. Idem & hodie, ſeriò an ioco, de gente quadam in Italia dicitur.

De loco quodam Terentij ex Eunucho confutata Marcelli Virgilij ſententia.

CAP. IX.

IOCOSE quidem dictum eſt à Chęrea in Eunucho Terentiana, *Peſſulum oſtio obdo*: ſubeſtque omnino obſcœnior ſenſus: neque tamen adſentior Marcello Virgilio, qui putat reſpexiſſe poëtam ad medicorum πεσσοὺς, qui mulierum naturalibus ad prouocandos menſes ſubijci ſolent. Primū enim ex voce non Græ-

ca modò, ſed & medicorum propria quotuſquiſque aſſecutus eſſet vim ioci? deinde non puto voces Græcas admittere eam formam imminuendi, quæ Latinis vſitata eſt; neque ſi Græci exiguum πεσὸν dicunt πεσσάριον, licere continuò Latinis peſſulum eo ſenſu dicere: non ſanè magis quàm logulum ἀντὶ λογαρίου, aut eiuſmodi alia. ipſumque Marcellum peccaſſe arbitror, qui πεσσάρια peſſulos vertit. Sed peſſulus eſt πάσσαλος: quo nomine ſignificabant interdum iocantes id quo mares ſumus. Ariſtophanes:

Ταῖς πρεσβυτέραις γυναιξὶν ἔξω τὸ νέον
Ἕλκειν ἀνατὶ, λαβομένας τοῦ παττάλου.

Suſpicor & Horatium in illo verſu,

nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus,

cùm allegoriæ ſeruiret, eò etiam reſpexiſſe, quòd illam partem Græci interdum ταῦρον vocant: vnde & λασταύρους. Quin & temporibus Romuli, cùm conſulta Iuno, matronas Romanas, ſi fecundæ fieri vellent, à capro iniri oportere reſpondit, Græcè potius quàm Latinè locuta eſt, neque tam caprum intellexit, quàm illum κάπρον, in quo præcipuum putatur eſſe remedium aduerſus mulierum ſterilitatem.

De quibuſdam, qui piloſo ſunt corde.
CAP. X.

ARISTOMENIS Meſſenij, qui trecentos Lacedæmonios occiderat, quique & fortitudine & calliditate præſtiterat, mortui cor hirtum & denſa quaſi ſilua pilorum obſitum repertum eſſe tradit Plinius. Idem de Lyſandro Lacedæmonio, qui & ipſe tum fortiſſimus tum aſtutiſſimus fuit, Græci quidam memoriæ prodiderunt. Ipſe quoque memini, cùm Venetiis eſſem,

tiis eſſem, ſumptum eſſe capitis ſupplicium de nobili quodam latrone, qui cùm à carnifice diſſecaretur, corde admodum piloſo repertus eſt. Roboris quidã, aſtutiæ & calliditatis alij eſſe id argumentum volunt. Ab ingenti certè calore proficiſcitur, quo qui abundant, ij & robuſti eſſe, & callidi ſolent. Itaque eruditus & grandiloquus poëta Nonnus libro XXVI. Dionyſiacon Sabiris populis ait eſſe cor denſis veſtitum pilis: ideoque audaciſſimos eſſe, neque vnquam in prœliis metuere.

τοῖς ἔπι δυσσαίων πυκιναὶ στίχες, οἷσι καὶ αὐτῶν
φρικτὰ δασυστέρνων ἐκορύσσετο φῦλα σαβείρων.
τοῖσιν ἐνὶ κραδίῃ λάσιαι τρίχες, ὧν χάριν αἰεὶ
ψυχῆς θάρσος ἔχουσι, καὶ οὐ πτώσσουσιν ἐνυώ.

De aduerbiis quibuſdam, quæ aliter apud veteres interdum ſcribebantur, quàm nunc ſolent. Emendatus Ciceronis apud Fabium locus.

CAP. XI.

QVOD nunc perpetuò *iſtinc* & *illinc* ſcribimus, veteres nonnumquam *iſtim* & *illim* ſcribere ſolitos conſtat. Recteque factum à Petro Victorio eſt, quòd in libris epiſtolarum Ciceronis, antiquam ſcripturam hac quoque in parte cum fide repræſentandam putauit. vt in epiſtola ad Valerium: *Qui iſtim nunc veniunt*, & aliis locis. Huius autem rei ignoratione deprauatus eſt Ciceronis locus ex epiſtolis ad Brutum, qui citatur à Fabio; neque correctus ab eruditis hominibus, qui Ciceronis fragméta ſtudioſè collegerunt. Ita enim vulgò legitur, *Veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferamus illinc mali quid; etſi argumentum ſimile non erat.* In vetuſto autem Fabij

bij

bij codice, qui penes me eſt, hoc modo: *Veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferremus illum aliquid: etſi argumentum ſimile non erat*. Hoc ne cui leue videatur, moneo alios quoque primæ claſſis ſcriptorum locos eodem modo corruptos eſſe: quos aut nos ipſi, aut alij quandoque indicabunt.

De Thalete Mileſio hiſtoria elegans. CAP. XII.

THALES Mileſius magno vir & ſublimi, vt notum eſt, ingenio fuit: multáque admirabilia cùm in aliis diſciplinis, tum in aſtrologia primus excogitauit. Is cùm reperiſſet, quam rationem haberet magnitudo Solis ad magnitudinem eius circuli, quem Sol ipſe annuo curſu metitur ac conficit, quóque modo id Geometrica ſubtilitate demõſtrari poſſet: eam rationem cum Prienenſi quodam, homine & talium rerum curioſo, & diuite ac copioſo communicauit. Qui & acumen Thaletis, & inuenti pulchritudinem admiratus, præmium à ſe illum, quãtum vellet, optare iuſſit. *Nullũ te*, inquit, *aliud præmium poſco, Thales, niſi, vt ne tibi vnquam huius inuenti gloriam arroges: ſed ſi quando eius alios participes facere volueris, auctorem illius eſſe me perpetuò profitearis. Non igitur contemnunt gloriam ne ſapientiſſimi quidem: nedum nos, qui ſapientes non ſumus, æquo animo feramus, ſi quid à nobis interdum, ex quo laus aliqua poſſit exiſtere, animaduerſum eſt, id iniuſtè atque impudenter ab aliis occupari.*

De quibuſdam locis è primo Rhetoricorum Ariſtotelis. CAP. XIII.

ARISTOTELES libro primo De arte dicendi, vbi

vbi docet neminem ſanæ mẽtis deliberare de iis quæ vno tantùm modo euenire poſſunt, qui modò ea talia eſſe exiſtimet: ita loquitur, περὶ γὰρ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἢ γενέσθαι ἢ ἔσεσθαι, ἢ ἔχειν οὐδεὶς βουλεύεται, οὕτως ὑπολαμβάνων: vbi putat optimus interpres, cum cõplecti tria tempora. & certè tria verba, quibus vtitur, facilè id alicui perſuadere poſſunt. Sed tamen cùm omnis deliberatio futurum tempus reſpiciat: quomodo, quæſo, quis deliberare de rebus præteritis poteſt, ſiue illæ vno, ſiue pluribus modis aut eſſe aut fieri potuerint? Poſſunt quidem vrbes pluribus modis capi atque expugnari: Sed ſi quis hodie deliberet atq. in conſultatione ponat, quemadmodum Troia capta ſit, nónne ad agnatos & gentiles deducẽdus eſſe videatur? Quærere, quomodo id factum ſit, poſſumus: deliberare non poſſumus. Omnis autem conſultatio quæſtio illa quidem eſt, ſed non contrà. Ne præſentia quidem in deliberationem cadunt, niſi vt eis in poſterum conſulatur, ac denique omnis deliberatio ad futurum tempus refertur. Ita igitur interpretor, vt cùm rerum, quemadmodũ multis locis Plato & Ariſtoteles docent, quædam dicantur εἶναι, vt nummi, ædes: quædam γίνεσθαι, vt bellum aut nuptiæ: vtrumque genus hic Ariſtoteles complexus ſit. Aoriſtus enim γενέσθαι non magis præteriti quàm præſentis aut futuri temporis ſignificationem habet. Et rectiſſimè Victorius hoc ipſo in libro verba illa Ariſtotelis, ὅσα ἐνδέχεται καὶ γενέσθαι καὶ μὴ, interpretatus eſt, *quæ eam naturã habent, vt & fieri & nõ fieri poſſint*. Sæpe autem conſultamus non tam περὶ τοῦ γενέσθαι, ἢ ἔσεσθαι, quàm περὶ τοῦ πῶς μέλλει ἔχειν. igitur & hoc addidit, non deliberare homines περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν. Deinde ſubiungit: οὐδὲν γὰρ πλέον, ἢ οὕτως ἐνδέχεται συμβουλεύειν. Sed ego totum illud,

lud, ἢ οὕτως ἐνδέχεται συμβουλεύειν, delendum cenſeo: legendumque ſimpliciter, οὐδὲν γὰρ πλέον, & ita interpretor: *nullus enim vſus eiuſmodi deliberationis eſſet*. Sic Plato libro quarto De Rep. ὅτι ἀνωφελὲς καὶ πλέον οὐδέν. Idem epiſtola quincta: εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύσειν ᾤετο, πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν. Ariſtophanes in Pluto: καίτοι τί πλέον πλουτεῖν; quod Scholiaſtes ita exponit, τίς χρεία δεῖ τοῦ πλουτεῖν; Hoc qui non viderant, putarant aliquid deeſſe.

Locus Virgilij expreſſus è Chœrilo.
CAP. XIIII.

VIDETVR Chœrilus non ita contemptus & abiectus poëta fuiſſe, vt eum haberi voluit Horatius: quamquam & alij, quorum maior eſt auctoritas, malè de eo multo ante Horatium ſenſerant. Sed tamen & hic verſus ipſius:

Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ,

multos magnosque imitatores habuit: & propè auſim dicere, locum quendam optimi maximi poëtarum Virgilij ex eo mihi expreſſum atque effictum videri. Cùm enim Chœrili verſus quidam legantur, quibus queritur precipua argumenta ſcribendorum poëmatum à vetuſtis poëtis occupata iam eſſe: eadem etiam conqueſtio tertio libro Georgicon apud Virgilium legitur. Chœrili verſus hi ſunt:

Ἆ μάκαρ, ὅστις ἔην κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδᾶν
Μουσάων θεράπων, ὅτ' ἀκήρατος ἦν ἔτι λειμών.
Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται, ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι,
Ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ', οὐδέ τοι ἔστι
Πάντῃ παπταίνοντα νεοζυγὲς ἅρμα πελάσαι.

Virgilij autem hi:

Cetera, quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,

Omnia

Omnia iam vulgata. Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, aut Latonia Delos,
Hippodameq́, humeroq́, Pelops inſignis eburno
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoq́, poſſim
Tollere humo, victorq́, virûm volitare per ora.

Illud certè, *Omnia iam vulgata*, prorſus compar ac geminum eſt illi, Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται.

Emendata multa in oratione Ciceronis pro Archia.
CAP. XV.

CICERO in oratione pro Archia cùm multis verbis doctrinæ ſtudia commendaſſet, eaq́. magnam vim ad laudem atque virtutem habere dixiſſet: addit poſtea, etiamſi nihil ex eis aliud quàm delectatio peteretur, nihil eſſe, quo quaſi diuertere, & in quo honeſtiùs ac liberaliùs requieſcere feſſus grauium negotiorum tractatione animus poſſit. In hac autem re explicãda verba ipſius hæc ſunt: *Quod ſi non hic tantus fructus oſtenderetur: & ſi ex his ſtudiis delectatio ſola peteretur: tamen vt opinor, hanc animaduerſionem humaniſſimam ac liberaliſſimam iudicaretis*. Sed cùm *animaduerſionis* nomen pro certo aliquo ſtudiorum genere nuſquam neque apud Ciceronem, neq. apud vllum alium bonum Latinitatis auctorem legatur, Lazarum Bonamicum aiunt, cùm eam orationem interpretaretur, non *animaduerſionem*, ſed *animi remiſſionem*, ibi legendum cenſuiſſe, qui mihi videtur, quòd *animaduerſionis* nomen ei loco non conuenire cenſuit, rectè ac verè iudicaſſe: ſed in eo peccaſſe, quòd à vetere ſcriptura nimis longè receſſit. Ego cùm eam orationẽ abhinc triennium publicè in vrbe interpretarer, vſus ſum vetere libro Fuluij Vrſini, viri optimi,

optimi & hominis erudiriſſimi: quo in libro ſcriptum erat *animaduerſionem*. Vnde ego vna littera detracta, ſcribendum cenſui, *animi auerſionem*. Auertere enim animum aut cogitationem à re aliqua, ſæpe vt notum eſt, Cicero dicit. Eodem in libro vetere apertè ſcriptum erat: *Hæc ſtudia adoleſcentiam agunt*: non, vt vulgò, *alunt*. Ferri tamen poteſt, *alunt*. Sic enim alibi Cicero, *ingenia melius ali Græcis exercitationibus*. Iam quod eadem in oratione legitur: *Beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atque conſiſtunt*: ſi quis attentè conſideret, videbit nullo modo referri poſſe ad Orphei & Arionis fabulã: quod tamen erudito homini Paulo Manutio viſum eſt. Nam quod perrarò factum poëtæ fabulantur, quo ore id Cicero dixiſſet ſæpe fieri? Melius igitur Victorius, qui id iampridem ad ſerpentes retulerat: quos carminibus flecti ac conſiſtere opinio eſt. Gotthicarum quidem rerum ſcriptores narrant vrſos ita delectari tibiarum & fiſtularum paſtoriciarum ſono, vt, cùm in paſtores impetum facturi ſunt, ſæpe ab eis cantu mulceantur: atq. hanc vſitatiſſimam paſtoribus eius regionis rationem eſſe expediendæ ab vrſorum impetu ſalutis ſuæ. Vix tamen eſt, vt exiſtimem id Ciceroni notum fuiſſe. Illa autem de Homeri patria ita in eodem illo libro leguntur: *Homerum Colophonij ciuem eſſe dicunt ſuum: Chij ſuum vindicant: Salaminij repetunt: Smyrnæi verò ſuum eſſe confirmant*. melius omnino, quàm vt vulgò, *confitentur*. Quis enim in ſignificatione gloriationis, confitendi verbo vtitur? Quod autem ſtatim ſequitur: *Itaq. etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt*: cauſſa nulla eſt, cur mutetur. Quamuis enim Ietæ quoque Homerum ſuum eſſe contenderent, non tamen Ciceroni propoſitum fuit eas omnis vrbes nominare,

minare, quæ ſibi ſummum illum poëtam vindicarent. Et notum eſt apud Smyrnæos Homeri delubrum fuiſſe. Strabo libro quartodecimo: ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα νεὼν ὁμήρου καὶ ξόανον. ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ. καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ' αὐτοῖς ὁμήρειον λέγεται. Cuius me loci admonuit, vnumque eius generis æreum nummum perueterem oſtendit idem ille, quem antea nominaui, ſummè doctus, & ſummè in amicos officioſus Vrſinus. Puto etiam in eadem oratione ita legendum: *Nam niſi Ilias extitiſſet, ille idem tumulus*. non vt vulgò: *Nam niſi Ilias extitiſſet illa*. Sed hoc leuiuſculum eſt, & coniectura tantùm nititur. Ad ipſum autem orationis finem ita vulgo legitur: *Hæc verò ſiue à meo ſenſu poſt mortem afutura ſunt: ſiue, vt ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebũt: nunc quidem certè cogitatione ſpeq́; delector*. Sed à libro vetere abeſt vox *animi*, quod verius puto. Ita enim veteres loquebantur: Horatius,

Non totus moriar, magnaq́; pars mei
Vitabit Libitinam. Ouidius:
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

Sequitur locus, qui valdè torſit & alios homines eruditos, & ipſum in primis Manutium; vbi ita Cicero: *Quare conſeruate iudices hominẽ pudore eo, quem amicorum ſtudiis videtis comprobari tum dignitate, tum etiam venuſtate*. Manutius autem ita: Quem hic locum habet *dignitas aut venuſtas*? ſatis valere debet ad conciliandam Archiæ iudicum voluntatem pudor ipſius & ingenium: plurimum verò ipſa cauſſa: quibus ſingulis aliquid addit, quo pateant illuſtrius. at hæc, *tum dignitate, tum etiam venuſtate*, neſcio quo

modo

modo intruſa, prorſus nuda ſunt. Vt omittam, quòd hic loquendi modus, *Conſeruate hominem tum dignitate, tum etiam venuſtate*, mihi quidem parùm ſatisfacit. Adde, quòd venuſtas iucunda quædam vel in vultu vel in corporis motu ſpecies eſt, quæ ad commendationem Archiæ, præſertim ætate prouecti, nihil pertinet. Itaque prorſus videtur abundare. gloſſema dicerem, ſi, quo adiungi poſſet, viderem. nam gloſſemata, quæ vocant, interpretandi cauſſa ponuntur. Sed ita hîc aperta ſunt omnia, de pudore Archiæ, de ingenio, de cauſſa, vt nullum interpretationis lumen deſiderent. Hoc tamen, quicquid eſt, & omnino, quæcumque ſentimus & ſcribimus, ita probamus, dum ne hominibus eruditis, & in hoc ſtudiorum genere exercitatis improbanda videantur. Hæc Manutius: vt homo diſertus ac copioſus, multa; vt in loco deprauato, non multum opis adferentia. Ego rem paucis expediam. Vox *ſtudiis*, abeſt ab omnibus antiquis libris. Delenda igitur: & pro *venuſtate*, legendum *vetuſtate*. Hoc enim dicit: pudorem & integritatem morum in Archia comprobari amicorum ipſius tum dignitate tum vetuſtate. Luculli enim & Metelli & Catuli, & alij præterea viri grauiſſimi, quos antea nominarat, non tantùm Archiæ amici, ſed veterrimi amici erant. Numquam autem ille, niſi planè vir bonus fuiſſet, talium virorum amicitiam aut tam facilè comparare, aut tam diu conſeruare potuiſſet. Vocem *ſtudiis* redundare, viderat & alius: ſed ineptè in talibus viris, quaſi in pulchellis pueris, venuſtatem commendari, non viderat. Idq. illorum qui eum nouerant, nemo miratur. Neſcio, an hoc quoque addere debeam; quod paulo pòſt legitur: *Quiq; eſt eo numero qui ſemper apud omnes ſancti ſunt*

habiti atque dicti: non eſſe, cur quiſquam calumnietur. Ita enim & pro Marcello: *An ex eo numero, qui vnà tecum fuerunt*?

Prouerbium ab aliis prætermiſſum è Plutarcho. CAP. XVI.

REPERIVNTVR nonnulli homines, qui dum faceti ac dicaces videri volunt, nullam ſalsè aliquid dicendi occaſionem prætermittunt, maluntque ſæpe amicum, quàm dictum perdere: faciliusq. flammam ardentem in ore, quàm dictum aliquod aculeatum continerent. Talis erat ille, de quo Horatius:

dum modò riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.

Neque in priuatos modò ac ſortis ſuę homines, ſed & in principes immoderata illa maledicendi libidine abutuntur: non cogitantes, quàm ſtultum ſit ſcribere in eos qui poſſunt proſcribere; &, vt Cicero alicubi loquitur, gladio ἀντιμυκτηρίζειν. Vitæ igitur periculo dicacitatis famam aucupantur, ſparguntq. voces per iugulum fortaſſe redituras: ac plerunque leuiſſimæ rei, vt Plato ait, verborum grauiſſimas pœnas ſufferunt. Ac ne mortui quidem aliam mercedem ferunt, quàm vt de eis dicatur, quod de Tantalo Euripides, ἀκόλαστον ἔχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.

Eiuſmodi homines Plutarchus in commentario, quo tradit, quibus notis adulator ab amico diſcerni queat, ait, τὴν περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀτεχνῶς ὀρχεῖσθαι. Quod cùm prouerbij figuram habere videatur, quæſij nuper, num in illam præclaram congeriem adagiorum, quæ Florentiæ cum tot ſpecioſis ac magnificis titulis impreſſa tum primùm prodierat, relatum eſſet. Sed hoc dum quæro, ea vidi, quæ vidiſſe piguit. Neque ego

vllum vmquam inſpexi librum,qui magis confirmaret vetus dictum : *Magnus liber, magnum malum*. Sublata quidem omnia, quæ piorum animos offendere poterant, exiſtimo: neque dubito, quin Epiſcopus Regienſis, qua rerum ſacrarum intelligentia, & qua in rebus ſibi mandatis diligẽtia eſt, quod ſtarum partium erat, egregiè præſtiterit: ſed vellem aliquid diligentiæ ab alijs collatum ad ea quoque tollenda, quæ ineruditis errorem obijcere, eruditis nauſeam mouere poſſent. Nam cùm is, qui primus aliquot prouerbiorum millia collegerat, qui vtinam aut ne attigiſſet vmquam theologica, aut in eis religioſiùs & ſinceriùs verſatus eſſet, homo, qui neque legendo expleri, neque ſcribendo defatigari poſſet, multa in illo pręcipiti ſcribendi calore malè interpretatus eſſet, multa conieciſſet in illum aceruum prouerbiorũ,quę prouerbia non erant: decuit certè vtriuſq. incommodi partem aliquam ab eis tolli, qui prouinciam illius operis perpurgandi ſuſceperant: & in eorum quæ detracta eſſent, locum ſubſtitui, ſi qua ab eo omiſſa viderentur. Nunc omnes fatuas interpretationes intactas reliquerunt, eiſque tanquam ſacris pepercerunt: quæ prouerbia non ſunt, non tantùm non reſecuerunt, ſed multa præterea, vt liber grandior fieret, addiderunt: & tamen ſic quoque multa, quæ verè prouerbia ſunt, omiſerunt. Ac vellem ſuum cuique tribuiſſent, eorum ſaltem, quorum nomina damnata non ſunt. Ita enim ſciret quiſque, quid in quoque aut laudaret aut reprehenderet. Nunc quicumque rudem illam & indigeſtam molem congeſſit: Paulum enim Manutium fuiſſe, nemo mihi vmquam perſuaſerit: qui etiam breui ſcripto teſtatus eſt, ſe ea tantùm, quæ imprimenda acceperat, alijs imprimenda

dediſſe: credo, quòd ipſe non ſatis digna pleraque iudicaret, quæ typis ſuis excuſa legerentur: ille igitur ἕλξας ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς ὁ καικίας, νέφη, omnes omnium reprehenſiones in caput ſuum traxit. Cùm enim nobis interdictum ſit lectione aliorum omnium librorum, quibus prouerbia explicãtur: quicquid ſtolidè, quicquid imperitè, quicquid ineleganter dictum erit: id ſcilicet ei vni, cuius ille liber eſt, imputari oportebit. Ita homines interdum, dum aliorum gloriam ad ſe trahere conantur, alienæ ſtultitiæ ſuccidanei, vt Plautus loquitur, fiunt. Sed hæc, ſi videbitur, aliàs. Nunc, quod cœperamus, exequamur: *Quorum puteorum neque obſtructa ora ſunt, neque crepidines paulo altius exaggeratæ: neque denique quidquam eſt, quod obiectu ſuo prohibeat, ne quis in eos incautior prolabatur: quales multos ruri videmus: ſi qui circa eos choreas agant, magnum periculum adeunt, ne, dum progrediuntur, regrediuntur, corpus in orbem mouent, ſaltitant, in puteum delapſi mergantur.* Prouerbij igitur vſus eſſe poterit in eos, qui per ludum ac laſciuiam tale aliquid factitant, vt eo ipſo ſe in magnum aliquod periculũ conijciant.

De libro Prouerbiorum nuper edito Florentiæ. CAP. XVII.

NE quis me putet, quia ſuperiori capite dixi de Florẽtina Prouerbiorum editione, ſine cauſa dixiſſe, & alienæ induſtriæ iniquum exiſtimatoré fuiſſe: propo nam hîc aliquot exempla, vt quidq. occurret: non enim mihi tantum eſt otij, vt plures horas ea in re perdere libeat: ex quibus illa verè ac meritò dicta eſſe intelligatur. Atq. vt hinc exordiar: ait alicubi in Odis Horatius, ſe Veneri ſacrificare velle, quam in ſe nimis ſæuam experiatur: ſperare autem, vbi ei hoſtiam ma-

ctauerit, illam ſibi leniorem fore. Atque hoc ita exprimit: *Mactata veniet lenior hoſtia.* Inde Eraſmus, aliud cogitans, prouerbium fecerat, *Mactata hoſtia lenior.* & adfirmarat, dici de ſpontaneis ac manſuetis. Nonne oportuit tam ridiculam interpretationem tolli ab iis, qui à ſe falſas interpretationes ſublatas eſſe profiterentur? Nam ſi quis vel inſpecto Horatij loco, non viderit, quàm hoc ridiculè dictum ſit: prope eſt, vt alia prouerbij figura dicat aliquis, minus ei eſſe ſenſus, quàm mactatæ hoſtiæ. Plautus ludens dixerat Amphitruonem ſuam neque tragœdiam, neque tamen planè comœdiam fore, ſed tragocomœdiam. Iſti hanc ipſam vocem κωμῳδοτραγῳδίαν prouerbium eſſe dixerunt, de re, quæ ex lætis ſimul & triſtibus conſtaret. Quis igitur modus prouerbiorum ſcribendorum futurus eſt, ſi talia quoque prouerbia accipimus? Cognouerant ex Varrone, in bulgam ſeu veſicam olim condi ſolitos nummos. ſtatim natum prouerbium eſt: *Ad oculos magis, quàm ad veſicam pertinet.* Quo præclaro prouerbio quis, quæſo, vnquam antiquus ſcriptor vſus eſt? Saltem vnum citaſſent. Eiuſdem generis ſunt illa: *Fluuij curſus non detorquendus: Pauca malè parta, multa bene comparata perdunt: Conſcientia crimen prodit: Patere legem, quam ipſe tuliſti. Tonderi pecus, non radi debet: Temporibus ſeruire decet: Pygmæi vel Thiodamas cum Hercule: Amor fit ira iucundior: Voluptas malorum eſca:* & talia, ὅσα κόνις. Vt enim quibuſdam hominibus malè affectis, quicquid edunt, in bilem aut in pituitam, ita iſtis, quicquid legunt, in prouerbium vertitur. Verſus eſt Catulli ex Epithalamio: *Omnia omnibus annuit.* Deſcripſerunt ad verbum, quæ ego abhinc viginti annos ad eum verſum ſcripſeram, eaque pro ſuis ſumentes,

nouum prouerbium concinnarũt. Verſus eſt, opinor, Euripidis:

> ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὁπλίζει χέρα. id eſt,
>
> *In hoſtes ipſamet ira armat manum.*

Eum iſti ita verterunt: *inimicitias armabit ira manus.* Quid illa? φῶς ἀγαθὸν: *Manuarium æs*: *Sternutauerunt Amores*: *Bilis in naribus* : *Planus ſemel crura fregit*: *Abſens heres non erit*: *Oleo fraudare lucernas*: & illa, *Noxa caput ſequitur*: *Herculis clypeus*: *Ab aula receſſit* : *Leuato velo de cauſſa cognoſcere*: & illud omnium ſtultiſſimum, *Lex Africani*: & qualia in eo libro tam multa ſunt, vt ea quærere, ſit aquam in mari quærere; tanti fuerunt, vt propter tales nugas librũ in tantam molem excreſcere oporteret? Addam pauca quædam, vt occurrent, &, ſi potero, inſignia: quamquam ita multa ſunt inſignia, vt hoc ipſo difficile ſit reperire quæ dicantur inſignia. Verſus eſt Luciani: Πώγωνα τίλλει κουρέων ὑπ' ὠλέναις. Hunc quidem ex illis prouerbium facit, & ita vertit: *Barbã velle à puerorum vlnis.* Quot verba, tot peccata. Πώγωνα id eſt *barbam* interpretatur pilos, qui in vlnis naſcuntur. nihil ineptius. Τίλλει, non eſt *velle*; ſed, *vellit*. Ridiculè autem ἐκ κουρέων facit κούρους: id eſt *ex tonſoribus*, *pueros*. Et ὑπ' ὠλέναις, ineptè interpretatur, *ab vlnis* : cùm ὑπ' ὠλέναις κουρέων, ſit, *ſub manibus tonſorum.* Verſus eſt Ariſtophanis, principio τῆς εἰρήνης. Αἶρ' αἶρε μᾶζαν ὡς τάχιστα κανθάρῳ. Eum aiunt iſti ab eruditis prouerbij loco referri. Quæro, qui ſint iſti eruditi: aut quis vmquam idoneus auctor hoc verſu, vt prouerbio, vſus ſit. Eraſmus in quodam verſu ſcripſerat, facile videri, prouerbia ſcribere; idque ſe non negare: ſed difficile eſſe chiliadas ſcribere. At ſi talia prouerbia recipiamus: iam non chiliadas, ſed myriadum myriadas ſcribere

facile fuerit. Quanto enim iuſtius in hunc ordinem referetur illud ex Pluto?

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ᾽ ἐστιν ὦ Ζεῦ καὶ θεοί,
Δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου.

Vt dicas prouerbij vſum eſſe poſſe in eos, qui ſeruiunt libidinoſo amori, aut auaritiæ, aut denique alicui cupiditati. & illa ex Nebulis:

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ. τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν, ὅσον
Ἀπέραντον. οὔποθ᾽ ἡμέρα γενήσεται;

Vt dicas prouerbio vti poſſe aliquem, qui, exempli cauſſa, doleat, tot gentes hæreticorum præſtigijs occæcatas tam diu in tam craſſa errorum caligine verſari: cuiq. longum videatur, dum eis veritas illuceſcat. Sed non quicquid cōmodè in varios ſenſus flecti poteſt, ſtatim prouerbiū eſt. *Inſuere in ſaccum vel culeum*, ait, quicumque eſt ex illis parœmiologis, vulgò dicimus, pro circumuenire aliquē vel ludere. Neſcio an ita loquātur in Germania, aut in alia quapiam gente, vnde eſt, quiſquis eſt, qui hoc ſcripſit. Sed ego putabam non Germanica, aut Gallica, aut Italica, ſed Latina tantùm, & Græca vetera prouerbia eo libro contineri. Latini autem de parricidis loquentes, dicunt quidem eos in culeum inſuendos eſſe, non tamen ludo, neque vt eos circumueniant: neque hoc prouerbio dicunt. Plato libro decimo De Rep. dixerat poëtarum metra, ſpoliata muſices coloribus ſimilia eſſe eorum vultui, qui ætate quidem integra ſunt, ſed formoſi non ſunt: id eſt, τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις, καλῶν δὲ μή, οἷα γίνεται ἰδεῖν, ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπῃ. Iſti prouerbium fecerunt: *Formoſus ſine pulchritudine*, in eos qui pigmentis exoticam, ita enim loquuntur, formam adſciuerunt. Perſarum reges, quibus à populis poteſtatem omnium rerum ſibi tradi volebant, ab eis ſym-

bolicè per legatos terram & aquam petebant. quam qui dabant, ſignificabant, ſe imperium accipere. Res vulgo nota eſt. Iſti prouerbium fecerunt, *Terram & aquam poſcere, & terram & aquam dare*, pro, bellum alicui inferre, & bellum cum aliquo ſuſcipere. *Maſſilienſes mores* colere dixerat Plautus in Caſina eum ſenem, qui armigero filij ſibi pro puella ſuppoſito facere id voluerat, quod nouæ nuptæ ſolet, eò reſpiciens, quòd Maſſilienſes, etſi ab alijs vt ſeueri prædicantur, mollitiei tamen nomine malè audiebant, vt eſt apud Athenæum, credebanturque γυναικοπαθεῖν. At iſti *Maſſilienſes mores* apud Plautum, optimos & probatiſſimos interpretantur. S. Hieronymus verba, quibus vſus erat Iouinianus, irridens, ita ſcripſerat: *Rogo, quæ ſunt hæc portenta verborum? quódue ſcriptionis dedecus? Nonne vel febrem ſomniare eum putes, vel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis vinculis alligandum?* reſpiciens videlicet ad ea vincula, de quibus Hippocrates ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον. At iſti, quæ argumentis fortiſſimis roborata ſunt, vel ſcripturarum teſtimonijs, ea tradũt ab Hieronymo dici vinculis Hippocratis alligata. Quod ſi quis obſtinatiùs defendere audeat, ipſemet vinculis Hippocratis alligandus eſſe videatur. Sed hæc hydra quædam eſt. quo plura capita amputaueris, plura ſuccreſcunt.

Dictum elegans Io. Antonij Lucatelli epiſcopi Venuſini. CAP. XVIII.

VERÈ & grauiter dicere ſolitum memini Io. Antonium Lucatellum, & virum & philoſophum optimum, qui poſtea epiſcopus Venuſinus fuit, tunc autẽ in familia magni illius Hippolyti Cardinalis Ferrarienſis mecum amiciſſimè coniunctiſſimeque viuebat,

bat, quod Socrates in cibo ac potu faciendum eſſe monuiſſet, id contrà fieri oportere in iȷ́s quibus animus aleretur. Etenim apud Xenophontem Socrates eos cibos ſummo ſtudio vitandos eſſe dicit, quibus etiam, qui non eſuriunt, ad edendum prouocantur: & eos potus, qui etiam non ſitientem adducunt, vt bibat. Contrà autem ij ſermones vtiliſſimi ſunt, atque omni ſtudio conſectandi, qui in animis languentibus excitant cognitionis & ſcientiæ cupiditatem.

Emendatus Plauti locus è Bacchidibus.
CAP. XIX.

DEMVS aliquid iſtis, qui Plautum alieno labore emendare cupiunt, quod, cùm libuerit, vt ſolent, arripiant pro ſuo. Verſus ſunt è Bacchidibus:

Poſtquā aurum abſtulimus, in nauem conſcendimus,
Domum cupientes. fortè vt adſedi in ſtega,
Dum circumſpecto: atque ego tum lembum conſpicor,
Longum eſt rigorem maleficum exornarier.

Vbi illud *Atque*, ita poſitum eſt, vt in illo Virgilij,

Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Sed hoc fortaſſis omnes vident. eorū autem verſuum poſtremum quis, quæſo, intelligit? *Strigas* vocabant mulieres maleficas, quas etiam noctu volare arbitrabantur. Eodemque modo *ſtrigones*, homines maleficos. quorum vocabulorum vtroq. hodieq. vulgus in Italia vtitur. Vafer igitur ille ſeruus, quem lembum maleficum vocaturus erat, quòd eo piratas vectos eſſe ſimularet, eum prius, quaſi idem valente vocabulo, ſtrigonem nominauit: vt planè legendum ſit hoc modo:

Longum, ſtrigonem, maleficum exornarier.

Loci quidam ex Oratore Ciceronis ad Brutum illuſtrati.

CAP. XX.

M. CICERO etſi de laudibus ſuis non inuitus prædicabat, potiuſque in eam partem peccabat, vt in eis immodicus atque immoderatus eſſet: ſemper tamen diligenter cauit, ne ſibi ingenij laudem arrogaret: potiuſq. videri voluit labore & diligentia, quàm ingenij præſtantia aliquã dicendi facultatem conſecutus. Intelligebat enim nihil eſſe inuidioſius, quàm de ingenio ſuo gloriari: cùm quauis laude facilius homines aliis, quàm laude ingenij cedant, vt verè cecinit Martialis:

Aurum & opes & rura frequens donabit amicus.
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Nota igitur illa ſunt: *Quominus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui* : &, *Si quid eſt in me ingenij, iudices: quod ſentio quàm ſit exiguum*: &, *Ariſtoteles ait omnes ingenioſos melancholicos eſſe: vt ego tardiorem eſſe me non moleſtè feram*: & ſimilia. Sed & in Oratore ad Brutum locus quidam eſt, in quo ſibi ingenij laudem detrahit: quod tamen eo minus animaduertitur, quia locus ille aliquot vocibus mancus ac mutilus legitur etiam in iis libris, qui cum librorum veterum aceruis collati eſſe dicuntur. Ita enim eum vulgò ſcriptum videas: *Atque haud ſcio an plerique noſtrorum Oratorum ingenio plus valuerint, quàm doctrina; itaque illi dicere melius quàm præcipere, nos contrà fortaſſe poſſumus*. Sed cõplures iam anni ſunt, cùm Alexander Glorierius, tunc quidem magnæ ſpei adoleſcens, nunc autem vir clariſſimus, quique magnis in rep. muneribus præfectus, concitatæ iampri-

dem expectationi præclarè omni ex parte reſpódeat, librum veterem mihi vtendum dedit, in quo ita integriùs & emendatiùs legebatur: *Atqui haud ſcio an plerique noſtrorum oratorum, contra atq; nos, ingenio plus valuerint, quàm doctrina. Itaque illi dicere melius quàm præcipere: nos contrà fortaſſe poſſumus melius docere.* Eodé illo in libro ita ſcriptum erat: *Quomodo enim veſter Axilla Ahala factus eſt, niſi fuga litteræ vaſtioris? Quam litteram etiam è maxillis, & axillis, & vexillo, & pauxillo conſuetudo elegans Latini ſermonis euellit.* & paulo infrà: *decemuirorum ſtlitibus iudicandis*: non vt vulgò, *litibus iudicandis*. Neque hæc indigna viſa ſunt, quæ adnotarem.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.
VARIARVM LECTIONVM
LIBER XIII.

Nigidij rationes quædam quibus contendebat natura ineſſe in vocibus vim ſignificandi. vnde ſumptæ ſint, indicatum.

CAP. I.

LEVI prorſus & futili arguméto vſus eſt P. Nigidius, vt doceret nomina & verba naturalem quandam ſignificandi vim habere, non quæ eis hominum arbitratu, quaſiq. cõuentione quadã impoſita eſſet. ſcripſit enim id perſpici poſſe ex vocibus, *Ego*, *Tu*, *Mihi*, *Tibi*, *Nos & Vos*. itemq. ex græcis prouocabulis quæ idem valerent. Nam, *Ego*, *Nos*, *Mihi*, neq. profuſo intentoque flatu vocis, neque proiectis labiis pronuntiari, ſed & ſpiritu & labijs quaſi intra noſmetipſos adductis atque compreſſis. At cùm *Tu*, *Tibi*, *Vos*, dicimus, labias ſenſim primores emoueri, ac ſpiritum atq. animam porrò verſum & ad eos quibus cũ loqueremur, intendi. Dignum ſanè argumentum, quod ex multis ſeligeretur à Gellio, eiq. præter cetera lepidum & feſtiuum videretur. Exiſtimo autem illud, qualecumque eſt, è Chryſippi fontibus hauſtum ac deriuatum fuiſſe. qui cùm ſuperiorem animi partem, id eſt, τὸ ἡγεμονικὸν, in corde, non in cerebro, eſſe contenderet: vel ex eo id colligi poſſe dicebat, quod cùm dicimus, *Ego*, natura ipſa duce, & ita quodammodo cogente

natura

natura ipſius litteræ quæ eius vocis princeps eſt, mentum deorſum ad pectus, & ad cor mouemus: vt quaſi nutu oſtendamus eam partem qua præcipuè ſumus id quod ſumus: *Mens enim cuiuſque*, ait Cicero, *is eſt quiſque*. Addebat illud quoque, naturale eſſe, vt de nobis loquentes, nosque ipſos oſtendere volentes, digitum indicem ad pectus referamus, non ad caput. ex quo effici, vt natura ipſa quodammodo docere videatur, præcipuæ partis, & eius quæ hominem conſtituit, non in capite, ſed in corde, ſedē ac domicilium eſſe. Quoniam autem videbat Chryſippus, promtam ac paratam eſſe ἔνστασιν aduerſus illud prius argumentum ex voce ἐκεῖνος, cuius idem eſſet principium, quod τῆς ἐγώ: ſubiecerat pulchram ſanè & ingenioſam diſſolutionem. neque enim tantùm priorem ſyllabam vocis *Ego* ita conformatam eſſe, vt eam qui proferret, nutu ſe, id eſt pectus ſuum, oſtenderet: verùm & poſteriorem, id eſt ſyllabam *go*, nihil habere, vt ipſe loquebatur, apoſtematicon, id eſt, quo quidquam extra nos poſitum indicaretur. At vocem ἐκεῖνος incipere quidem ab eadem ſyllaba; ſed ſequi ſtatim ſyllabam κεῖ: in qua ineſſet vis quædam ſignificandi aliquid à nobis ſeiunctum ac ſeparatum. Hæc tam ingenioſè fatua vix à ſummis viris dicta crederemus, niſi ex Varrone didiciſſemus, nihil à quoquam ægroto ſomniari poſſe tam ſtultum, quod non aliquis Philoſophorum ſeriò dixerit.

Virgilij locus è ſexto Æneidos illuſtratus. CAP. II.

QVID eſt, quòd doctiſſimo poëtarum Maroni, qui infantes mortui ſunt, eos dies ipſa abſtuliſſe dicitur? noti enim ſunt verſus illi è ſexto diuini poëmatis:

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq́ animæ flentes in limine primo,
Quos dulcis vitæ exſortes, & ab vbere raptos,
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo:

& exiſtimo, eum ad conſuetudinem & ad opinionem veterum reſpexiſſe: apud quos qui iuuenes immaturam, vt videbatur, mortem obierant, albeſcente cælo, ante ſolis exortum, à propinquis efferri ſolebant: quòd nefas opinarentur, tanti mali, tantæque calamitatis ſpectatorem ac teſtem eſſe ſolem. Atque eam ob cauſſam dies ipſa eos auferre ac rapere dicebatur: quòd vt primùm dies apparere cœperat, auferebantur. Qua de re ita Euſtathius: φασὶ γὰρ ὅτι τοὺς τοιούτους νέους ἅμα ἡμέρᾳ ἐξωσίουν ταφῇ οἱ προσήκοντες, ὡς μὴ ἀνεκτὸν ὂν ἡλίῳ θεαθῆναι τοιοῦτον κακόν. διὸ καὶ ἐλέγετο ἁρπάζειν αὐτοὺς ἡ ἡμέρα. Sic raptum ab aurora, quæ eadem & dies eſt, Orionem fabulantur. Atque hoc colore vſus eſt Nero cùm Britannicum fratrem ſuum, qua nocte veneno ſuſtulerat, ea ipſa humandum curauit. Qua de re A ita prudentiſſimus hiſtoriæ ſcriptor Tacitus: *Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit.* & paulo pòſt: *Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſar defendit, id à maioribus inſtitutum referens, ſubtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompa detinere.*

De Anchiſæ morte variæ veterum Scriptorum ſententiæ. CAP. III.

VARIA admodum & inter ſe diſcrepantia de morte Anchiſæ, qui Æneæ pater fuit, veteres prodiderunt. Sunt enim, qui annos natum octoginta in Phrygia obiiſſe dicunt; oſtendique tumulum ipſius in monte Ida: vbi paſtores & bubulci quotannis per

autumnum ſacra faciant. Pauſanias mortuum in regione Laconica tradit, antequam in Siciliam perueniret: ſepultumque in monte qui ex eo Anchiſias vocetur. Virgilius in Sicilia: quam opinionem νεωτέρων τινῶν eſſe ait Euſtathius. Cato, vt à Seruio relatum eſt, cum Ænea filio in Italiam perueniſſe.

Verſus Græcus in eos qui robuſti cùm ſint, mendicant tamen, emendatus.

CAP. IIII.

MENDICOS quoſdam videmus, qui mendicandi victus quaſi artem quandam factitant, quiq. cùm robuſto ſint corpore, & validis lacertis, languori tamen & ignauiæ ita dediti ſunt, quiduis vt malint, quàm labore & induſtria ſua ſibi vnde viuant quærere. eis vetere verſu iubemur panem dare: & inſuper quaſi pro opſonio pugnum impingere: illud quidem; quia homini panem petenti negare, vix hominis videtur; hoc autem, vt diſcant ab illa fœda parandi victus ratione abſiſtere, & intelligant ſe bonis omnibus meritò odioſos eſſe. Verſus Græcus hic eſt:

Δὸς ἄρτον πτωχῷ, καὶ κονδύλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

eſt autem verſus ἀκέφαλος, vt cuius prima ſyllaba breuis ſit. Aliter eum ab Euſtathio & legi & exponi ſcio; ſed, vt ſuum cuique, mea mihi interpretatio magis arridet.

De loco quodam Horatij aduerſus ſententiam cuiuſdam, qui eum corrupit, diſputatum.

CAP. V.

HORATIVS cùm veteres tragicos ac comicos Latinos in componẽdis Iambicis verſibus mirè negligentes fuiſſe dixiſſet: indignamque eis veniam da-

tam eſſe: quærit, num idcircò ſi quis ſcripturus ſit, eorum negligentiam imitari debeat, & , vt Teucer ſub Aiacis clypeo, ita ſub auctoritate eorum latere; an potius imitari ſeueritatem ac diligentiam Græcorum, qui tantam ſibi licentiam non ſumpſerunt, ſed verſus ſuos multo certioribus, multóque arctioribus legibus adſtrinxerunt. Tum ſubijcit, eum qui nihil aliud in ſcribendo ſtudeat niſi vt tutus ſit à reprehenſoribus, & vt ſe aliorum exemplo tegat; neque vlterius cauet, quàm ne quid admittat, in quo veniæ ſpem promptam ac paratam non habeat, nullam laudem mereri: ſed, vt liberaliſſimè cum eo agatur, hoc tantùm dici poſſe, eum vacare culpa. Hortatur ergo Piſones, ne id ſibi ſatis eſſe ducant: ſed verſent diurna ac nocturna manu Græcos poëtas, & ad eorum exemplum ſcripta ſua dirigere conentur. Verſus autem quibus id præcipit, hi ſunt:

Non quiuis videt immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircóne vager, peccemq́ licenter: an omnes
Viſuros peccata putem mea? tutus & intra
Spem veniæ cautus, vitaui denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna.

Tutus, inquit, id eſt, ſi tantum me tutum alieno exemplo præſtitero; & ſi cautus fuero intra ſpem veniæ: neque aliud cauero, quàm ne illos quaſi cancellos & limites tranſiliam, intra quos eandem veniam ſperare poſſum, quæ iam alijs antè conceſſa eſt: culpam denique vitaſſe, non laudem meruiſſe dicat. Quæ ſententia cùm & vera & perſpicua ſit: quidam tamen, qui eam non intelligeret, auſus eſt locum deprauare: & vbi rectè legebatur, *intra ſpem veniæ*, quaſi pro imperio

perio iubere, vt legatur, *extra ſpem veniæ*. Verba eius ſubieci, è quibus hominis & cautio & modeſtia cognoſceretur. Mendosè in omnibus libris legebatur, *intra ſpem veniæ cautus*. quæ ſcriptura mirè torſit eos omnes, qui in hanc Epiſtolam commentarios ſcripſerunt. Ego autem coniectura ductus, & ab ipſius veritatis voce admonitus, locum corruptum ita emendaui: *& extra ſpem veniæ cautus*. Neque hoc ſatis. addit ſanctionem. Si quis diſſentire audeat, è doctorum numero ſummotum iri. Sed ipſum audire præſtat: *Sic*, inquit, *legendum; quicquid obſtrepant ſemidocti ſeu potius indocti quidam. Nam quid peruerſius lectione vulgata?* Hæc ille. Mihi verò ſiue ſemidocto, ſiue etiam, ſi quis ita malit, indocto ſeſquidoctus ille planè extra ſpem veniæ peccaſſe in Horatium non hoc tantum loco videtur.

Alius Horatij locus illuſtratus.
CAP. VI.

HORATII verſus ſunt è primo Epiſtolarum:

Rupit Hyarbitan Timagenis æmula lingua
Dum ſtudet vrbanus, tenditq; diſertus haberi.

Quos in verſus decuit interpretem illum, qui quicquid vſquam viderat, legerat, audierat, ſomniauerat, ἀυτῇ τῇ θυλάκῳ in cõmentarios ſuos cõgerebat, de Timagene, ſi quid haberet, dicere. Et tamẽ in priori editione ſilentium: in poſteriori pauca quædã ex Suida. Prætermittenda certè non erant, quæ de eo leguntur apud Senecam libro tertio De ira: ex quibus & Timagenis maledicentia & contumax animus, & Auguſti comitas ac facilitas optimè cognoſcitur. Addi poterant & illa Plutarchi, ex libro De diſcrimine adulatoris & amici. Τιμαγένης ἐξέπεσε τῆς Καίσαρος φιλίας, ἐλευ-

θέρα μὲν οὐδέποτε φωνῇ χρησάμενος. ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις, καὶ τοῖς περιπάτοις ἑκάστοτε πρὸς οὐδ' ἥντινοῦν σπουδήν· Ἀλλ' ὅ,τι δὲ εἴσαιτο γελοῖον ἀργείοισιν, αἰτίαν φιλίας, ὥσπερ σόφισμα λοιδορίας προσφερόμενος. Sed non dubito, quin hæc quoque habuerit in ſcidis & aduerſariis ſuis: in quibus iam pridem notauerat quicquid alij aut iam dixerant, aut quandoque dicturi erant.

Illuſtratus locus Tibulli.

CAP. VII.

DISTICHON eſt Tibulli ad amicam:

Tunc veniam ſubitò, nec quiſquam nuntiet antè:
Sed videar cælo miſſus adeſſe tibi.

Cuius priorem partem interpretati ſunt alij ex Plutarcho. eam videlicet Romanorum fuiſſe conſuetudinem, vt domũ ex peregrinatione redituri, præmitterent, qui vxoribus nuntiarent ipſos aduentare, ſiue vt illæ ſe diligẽtius ad viros decẽter excipiendos præpararent: ſiue ne viri tamquam de illarum pudicitia dubitãtes, ſubitò eas opprimere velle viderẽtur: ſiue, vt quidam alij dixerunt, ne repentina vis gaudij ex ſubito virorum adſpectu eas grauiore aliquo incõmodo adficeret. Sed ad poſteriorem verſum nemo adhuc, quod ſciam, quidquã notauit, quo is illuſtrior fieret. Sciendum igitur eſt, fuiſſe illud vulgare loquendi genus, vt cælo miſſos dicerent, quos inopinatò viderent. Neque mihi hoc credi poſtulo, ſed graui & erudito ſcriptori Minucio Felici, qui ita ſcribit in Octauio: *In hodiernum, inopinatò viſos, cælo miſſos; ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus.*

Refuta-

Refutatum impudens & impium mendacium Petri Criniti.

CAP. VIII.

PETRVS Crinitus Florentinus patrum noſtrorum memoria libros aliquot ſcripſit De honeſta diſciplina: de quibus in vniuerſum quid ſentiam, non habeo neceſſe dicere. Illud quidem certè negari non poteſt, multa in eis vulgaria pro reconditis, falſa pro veris, noua pro veteribus legi. quale eſt turpiſſimum illud & impudentiſſimum, vt ipſe vocat, Senatus conſultum, ex quo concinnauit caput octauum libri vndecimi: quod nemo, niſi planè obeſæ naris, non ſtatim animaduertit, nihil prorſus redolere antiquitatis, ſed aut ab ipſo Crinito confictum eſſe, aut, quod credibilius eſt, à nebulone aliquo, qui ipſi Crinito illudere voluerit. At hoc quidem non magni momenti eſt: niſi quòd talia indigna certè erant, quæ referrentur in eos libros, quorum inſcriptio honeſtam diſciplinam polliceretur. Illud grauius & acriori reprehenſione dignũ, quòd veritus non eſt optimo & religioſiſſimo imperatori Theodoſio violatę Religionis crimen adfingere. Etenim libri noni cap. 9. tradit Valentem & Theodoſium Auguſtos ita ſcribere ad Eudoxium præfectum prætorio; & ſi ipſe quidem Eudoxium non nominat: *Cùm ſit nobis cura diligens in rebus omnibus ſuperni numinis religionem tueri: Signum Saluatoris* CHRISTI *nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliáue materia fingere, inſculpere, aut pingere. Sed quodcumque reperitur, tolli iubemus, grauiſſima pœna eos multando, qui contrarium decretis noſtris & imperio quidquam tentauerint.* Atq. id referre ſe aĩt ex libris Auguſtalibus: ita enim, inepta quadam

oſtentatione, Codicem Iuſtinianeum vocat; nolens eum vſitato nomine appellare, vt reconditos aliquos libros tractare videretur. Sed profectò dignus fuit, qui falſi pœna plecteretur, auſus ſanctiſſimæ Conſtitutionis verba corrumpere,& eam ad impietatem detorquere. Ita enim legitur in Codicis Iuſtiniani libro primo, titulo octauo: *Impp. Theod. & Valent. AA. Eudoxio PP. Cùm ſit nobis cura diligens, per omnia ſuperni numinis religionem tueri: Signum Saluatoris* CHRISTI *nemini licere vel in ſolo, vel in ſilice, vel in marmoribus humi poſitis inſculpere vel pingere: ſed quodcumque reperitur, tolli: grauiſſima pœna multando eo, qui cõtrarium ſtatutis noſtris tentauerit, ſpecialiter imperamus. Dat. xij Kal. Iun. Hierio & Ardaburio Coſs.* Ac ne quis fortaſſe putet, aliam veterum librorum ſcripturam fuiſſe: habeo ipſe Codicem ſcriptum annos ab hinc ferè ſexcentos, in quo planè eodem modo, vt in vulgatis, legitur. Licuerit fortaſſe Crinito in rebus ludicris ac leuibus leges ac Senatuſconſulta confingere: certè in re ad cultum diuini numinis pertinente, imperatoris commemorabili pietate ac religione præditi conſtitutio corrumpenda non fuit.

Puerorum luſus quibus maximi momenti negotia præſignificata ſunt. CAP. IX.

SOLENT pueri interdum colludentes imitari ea quæ maximè ſeria ſunt; neque rarò animaduerſum eſt, eorum ludicris quandam futuræ ſortis ac condicionis ſignificationem cõtineri. Romulus certè, cùm adhuc ignarus ſuæ originis inter paſtores educaretur, rex ab illis per ludum creatus, & per eam occaſionem ad magnum patruum perductus, puerilis ſimplicitatis præſagitionem re ac factis comprobauit.

Quod ipſum & de Cyro aliiſq. proditum nouimus. Sed & L. Septimium Seuerum, qui poſtea Romano imperio præfuit, tradit Spartianus, cùm adhuc puerulus eſſet, nullum alium ludum inter pueros exercuiſſe, niſi ad iudices: cùm ipſe prælatis faſcibus ac ſecuribus, ordine puerorum circumſtante, ſederet ac iudicaret. Quod autem his omnibus multo maius ac præſtantius eſt, ſanctiſſimo viro Athanaſio ſummus ordo in Eccleſia Dei puerili quodam ludo præſignificatus eſt. Nam cùm eum æquales ſui, feſto quodam die in littore maris colludentes, Epiſcopum creaſſent: & ad eum alios quoſdam puerulos nōdum baptizatos perduxiſſent: ipſeque eos, obſeruatis ad vnguem omnibus Eccleſiaſticis ritibus ſalutari aqua tinxiſſet: Alexander epiſcopus Alexandriæ, qui totum illum ludum eminus ſpectauerat, atque etiam à principio iniquo animo tulerat: cùm, vocatis ad ſe pueris, rem totam diligenter cognouiſſet: pronuntiauit, pueros illos ritè baptizatos videri, neque amplius baptizandos eſſe; adijcienda tantùm ad illud myſterium ea, quæ more atque inſtituto Chriſtiano à ſacerdotibus obiri oporteret. Eius autem Alexandri S. Athanaſius ſucceſſor fuit. Neq. abſimile eſt, quod de S. Ambroſio Epiſcopo Mediolanenſi S. Paulinus Nolanus Epiſcopus memoriæ prodidit, eum adhuc puerulum ſolitum eſſe quaſi per iocum manus ſororibus ſuis oſculandas dare; cùm ſacerdotibus eum honorem ab illis tribui videret; nam ſe aliquando Epiſcopum fore.

Locus Demoſthenis à Cicerone, ſingulari artificio expreſſus. CAP. X.

NON quicquid more fit, iure fit: aliudque multo

eſt, ſolere aliquid fieri, & aliud licere. & hæc tamen turpiter factis excuſatio plerumque prætexi ſolet: neque ferè quiſquam eſt, quin iniuriam ſibi fieri putet, quod alij complures diu impunè fecerunt, ſi à ſe potiſſimùm eius vlciſcēdi ducatur exordium. Sed acerrimus ac pugnaciſſimus oratorū Demoſthenes, quem perurbanè amicus quidam meus Ariſtotelem oratorum vocat, quòd, vt in Ariſtotele, ita in Demoſthene nihil otioſum, nihil redundans reperiatur, denſa & compacta omnia & neruorū ac virium plena: is igitur grauiter labefactat ac concutit hanc rationem defendendi, eiuſque fundamenta, impacto huius vehementiſſimi enthymematis quaſi ariete quodam ſubruit: οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπεράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. quæ ita Latinè reddita ſunt à Fabio: *Non enim ſi quid vnquam contra leges factum eſt, idq; tu es imitatus, idcirco te conuenit pœna liberari: quin econtrario damnari multo magis. Nam vt ſi quis eorum damnatus eſſet, tu hæc non ſcripſiſſes: ita, ſi tu damnatus fueris, non ſcribet alius.* Summus autem Latinus orator, vt peritum imitatorem decet, vim quidem ac pondus ſententiæ retinuit: ſed eam, toto dicendi genere immutato, ſuam fecit. Ita enim ſcribit libro tertio accuſationis: *Quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? vtrum crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? Tu in hac repub. atque in hac hominum libidine, & , vt adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, ſed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, rectè factum eſſe defendes?* & paulo pòſt: *Vt ego adſentiar orationi, defenſionem tamen*

tamen non probabo. Potius enim te damnato, ceteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te abſoluto, alij, quod audaciſſimè fecerunt, rectè feciſſe exiſtimentur. Talium exemplorum collatione velim ſtudioſis eloquentię adoleſcentibus veram & rectam imitandi rationem indicari; non vt à pleriſque fieri video: qui cùm, vt picæ & pſittaci, eaſdem voces reddiderunt, magnos ſe luculentorum ſcriptorum imitatores arbitrantur.

Oleum numquam conglaciare, contrà quàm à Gellio proditum eſt. CAP. XI.

SÆPENVMERO miratus ſum quæſtioné quam Gellius libro xvij. propoſitam eſſe dicit in cena Athenis apud philoſophum Taurum, cur oleum ſæpe & facilè, vina rariùs congelaſcant. ac doluit mihi quòd puer ille qui emptum oleum ierat, tam citò rediiſſet, aut non alicubi guttú fregiſſet in via; erat enim tanti, corrumpi ollam illam lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ, dum quæſtiones quæ propoſitæ erant, explicarentur. Saltem olla vacua, pleno ventre redijſſent ad diſputationes inſtitutas. ſed, vt opinor, vnà cum olla deferbuerat etiam ardor diſputandi. Equidem ita ſemper accepi ab iis quibus omnis propè cenſus in oleo eſt, oleum frigore craſſeſcere quidem, ſed núquam congelaſcere. Quin & ij qui conglaciare vſquam negant mare, inter ceteras eam quoque cauſſam adferunt, quòd innatet mari pinguis quidam & olei ſimilis humor. & Heracleo in Iliados ψ, numquam ait conglaciare oleum, propter calorem qui ei admiſtus eſt: τὸ ἔλαιον, inquit, οὐκ ἀποκρυσταλλοῦται, πολὺ ἔχον ἐν αὑτῷ τὸ θερμόν. Et hoc philoſophus Taurus cognoſcere potuerat ex Ariſtotelis libro quarto Meteorologicon,

vbi docet ſummus Philoſophus, οὔτε ὑπὸ ψυχροῦ πήγνυσθαι τὸ ἔλαιον, οὔτε ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ ὑπ' ἀμφοῖν παχύνεσθαι. propterea quòd aëris plenum ſit: ex quo etiam fieri, vt aquæ innatet: quod ipſum tradit & libro ſecundo De generatione animalium, vbi ita legitur, ἐν τοῖς ψύχεσι γὰρ καὶ πάγοις παχύνεται τὸ ἔλαιον, πήγνυται δ' οὔ. διὰ μὲν γὰρ θερμότητα οὐ πήγνυται. ὁ γὰρ ἀὴρ θερμὸν καὶ ἄπηκτον. Ac dicerem, Gellium ita intellexiſſe, non planè in cruſtam cõcreſcere oleum, ſed craſſius ac denſius fieri, niſi puerum apertè vtentem feciſſet verbo κεκρυστάλλωται.

Iucunda narratio ſuper ambiguitate voculæ cuiuſdam, quæ duobus erudititiſſimis hominibus errorem obiecit. CAP. XII.

INTERPRETABAR nuper publicè librum Senecæ, quo ſanctus ille Philoſophus quærit, quare mala bonis viris accidant, cùm ſit Prouidentia. Cumq. ventum eſſet ad eam partem in qua ipſe grauiter inſectatur luxum temporum ſuorum, accidit, vt ego quoque in eo loco tractando enumerarem multa genera peregrinarum auium quas veteres Romani è remotiſſimis totius orbis partibus petitas menſis inferre ſoliti eſſent. Venit ad me triduo pòſt vnus eorum qui tum interfuerant, homo & ſuo iudicio eruditiſſimus, & meo non ineruditus. Iſq. cùm aliquot è familiaribus meis mecum vnà eſſe vidiſſet, diſſimulanter quidẽ, ſed ita tamen vt artificiũ appareret, cœpit operam dare vt ſermo noſter, aliis de rebus ſuſceptus, in mentionem eius diſputationis quæ triduo antè à me habita erat, ſenſim delaberetur. Tum quaſi occaſionem nactus oſtentandæ eruditionis ſuæ: Nollem, inquit, à te tum prætermiſſam vnius auis mentionem, ex qua vna inexplebilis veterum libido in exqui-

exquiſitis dapibus conquirendis vel maximè cognoſci poterat. Quam, quæſo? inquam. Phœnicem, inquit ille. Obſecro te, etiam phœnicem illi eſitabant? certè, inquit. Neque multi, inquam, neque ſæpè id facere poterant. aiunt enim eam auem vnicam toto orbe reperiri, & viuere annos, opinor, ſexcentos ſexaginta, & cùm ipſa ſibi rogum conſtruxerit, funuſque fecerit, tum eodem illo ex rogo renaſci. Sed ego figmenta eſſe illa poëtarum putabam. Tu verò, quem, vt illos raræ inuentu dapes, ita omnia in ſtudiis rara & exquiſita delectant, ede nobis nomen gulonis illius, qui tanti putauerit palato gratificari, vt tam pulchram auem in perpetuum ſuſtulerit. certè enim, cùm vnica toto orbe ſit, neque niſi ex ſe renaſcatur, interfecta vna, totum genus extinctum eſt. Atque ea fortaſſis cauſſa eſt, cur nullus iampridem Phœnix reperiatur. Ludis tu quidem, inquit ille, & ſolita illa tua diſſimulatione vteris: ſed ſi tum inſpexiſſes librũ Plutarchi De valetudine tuenda, didiciſſes ex eo, iſtius auis, quam tu nullam eſſe putas, cerebrum dulce quidem eſſe, ſed dolorem capitis inducere, quod tam grauis auctor numquam prodidiſſet, niſi ſaltem ab iis qui id guſtaſſent, audijſſet. Iſtud verò, inquam, magis etiã mirum fuerit, qui ſemel eum cibum guſtaſſent, neque enim potuere ſæpius tam citò, & tam diſtinctè naturam illius percipere potuiſſe. Nam ego ita ex Ariſtotele didiceram, è memoria eius quod ſæpè eodem modo contigiſſet, experientiam, è multis autem, ſcio hoc Latinum non eſſe, ſed dabitis veniam, experientiis artem effici. De iſtò, inquit, tu videris: mihi ſatis erit, ſi tibi Plutarchi locum oſtendero. Simulque librum è ſinu protulit, in quo cum aliis quibuſdam erant & ὑγιεινὰ Plutarchi, Eraſino, vt

puto,

puto, interprete: nomen enim ita deletum erat, vt tamen ex ductibus litterarum agnoſceretur. In eo autem ita planè ſcriptum legebatur: *Nam Phœnicis cerebrum cùm ſit admodum dulce, tamen aiunt capitis dolorem parere*. Homo igitur qui eam vnam ob cauſſam veniſſet, atque id vnum operis habuiſſet, cum dicto, vix ſalutatis nobis, cauſatus ſibi neſcio quid negotij eſſe, diſceſſit. Eo digreſſo, viſum eſt ijs qui aderant, etiam Xylandri interpretationem inſpicere. Is autem ita locum illum reddiderat: *Cerebrum Phœnicis dulce admodum eſt, ſed dolores capitis inducere fertur*. Tum ego, Vna, inquam, Græca vox paulo negligentiùs expreſſa, videte, quantum errorem & ſodali illi noſtro, qui modò diſceſſit, & fortaſſe etiam aliis obiecerit. φοίνιξ enim Græcè palma eſt, cuius arboris non tantùm fructus eſui ſunt, ſed etiam medulla, quam & Græci ἐγκέφαλον, & Latini cerebrum vocant. De illa autem loquitur Plutarchus, non de Phœnicis commenticiæ auis cerebro. Theophraſtus libro ſecundo περὶ φυτῶν, vbi de Palmarum generibus agit: καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντος τοῦ ἐγκεφάλου, ζῶσι, καὶ κοπέντες ἀπὸ τῆς ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Plinius: *Sunt & cæduæ Palmarum quoque ſiluæ germinantes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrum appellant: exemptaque viuunt, quod non aliæ*. Meminit & Galenus libro octauo De facultatibus ſimplicium medicamẽtorum, & alij. Quod autem hic ait Plutarchus, è Xenophonte videlicet ſumpſit, apud quem id relatum eſt libro ſecundo Anabaſeos.

Quiddam de Vrſorum adipe dictum à Theophraſto, non ſatis ex fide à Plinio relatum videri. CAP. XIII.

VIDETVR Plinius nõ ſemper inſpexiſſe veterum libros,

libros, cùm quæ ab eis ſcripta erant, referre vellet: ſed interdum nimis fidens memoriæ ſuæ, quædam non ſatis fideliter tradidiſſe. Quale eſt quod ſcribit libro octauo, Theophraſtum credere, certo quodam tempore anni, quo latêre vrſi & ſupra modum pingueſcere, altiſſimo ſomno oppreſſi ſolent, coctas quoque eorum carnes, ſi aſſeruentur, increſcere. Neque enim id Theophraſtus de coctis carnibus, quod prorſus incredibile eſt, ſed περὶ στέατος, id eſt, de adipe dixerat. Adſcribam verba nobiliſſimi Philoſophi ex libro De odoribus, vt ea politiſſimns & accuratiſſimus interpres Turnebus reddidit: ita enim nunc quidē malo, quàm Græcè: *Huiuſmodi autem naturæ conſenſio atque contagio in alijs etiam quodammodo euenit. Vinum enim cum vua effloreſcens tentari videtur: & allia cepaq́; tum acerrimi ſunt odoris cùm in terra germināt. Sed præterea accidit, vt vnà etiā ipſa germinēt: atq; omnino omnia quæ tunicata conſtant radice, modò non exaruerint, germinationis tempore mouentur: cùm inſita cuique vis ſollicitetur & excitetur. Sed omnium iſtorum admirationem facilè ſuperat, quod in adipe vrſino euenit, qui latebrarum tempore exūdat, intumeſcenſq; vaſa implet.* Theophraſti verba paulo altiùs repetij, vt è ſimilium collatione magis intelligeretur, id quo de agebatur.

Cur maior in nonnullis ciuitatibus, quàm in aliis, exiſtere fortium virorum copia ſoleat, ex Hippocrate explicatum. CAP. XIIII.

QVOD lauti ac ſumptuoſi homines facere in cibis ſolent, vt ijs quæ in mari naſcuntur, magis in mediterraneis, quàm in maritimis locis gaudeant: contraque cùm in mari verſantur, iis veſcantur libentiùs, quæ niſi in continenti reperiri non ſolent, vt ipſa peregri-

regrinitas pro condimento eſſe, & cibis præcipuam quandam gratiam conciliare videatur: idem ego in ſtudiis interdum facio: & ſi quid aut apud grammaticos, quod ad ius ciuile; aut apud phyſicos, quod ad politicen; aut denique apud quemque, quod ad aliam artem quàm eam, quæ ab eo præcipuè tractatur, pertineat, reperio, eo mirificè capior: multoque magis afficior, quàm ſi idipſum reperiſſem apud alium ſcriptorem, cuius ea tractatio propria eſſet. Vt nuper, cùm quæſtionem politicam, & magni quidem momenti, deprehendi à principe medicorum Hippocrate veriſſimè ac ſapientiſſimè explicatã. Cùm enim conſtet maiorem copiam virorum fortium exiſtere ſolere in ciuitatibus liberis, quàm in ijs quę vnius dominatu tenentur: vt in hiſtorijs veteribus multo plures legimus Athenienſes, Lacedæmonios, Romanos, quàm Aſſyrios, Perſas, Medos, fortitudinis laude excelluiſſe: quæri non iniuria poteſt, quæ id cauſſa efficiat. Ait igitur Hippocrates, id ex eo euenire, quòd homines pro ſuis quàm pro alienis commodis, pro ſua quàm pro aliena gloria, longè alacriùs atque animoſiùs pugnant. In ijs autem ciuitatibus, quæ ſuis legibus viuunt, ſi quid bello partum ſit, eius intelligit quiſque ciuium aliquid ad ſe pro virili parte pertinere. At vbi ſumma rerum omnium penes vnum eſt, ibi labores quidem militares, & pericula, & vulnera & cædes pertinent ad eos qui imperio ſubſunt: gloriæ autem & imperij amplificatio, & omnis denique fructus qui ex victoria capitur, ad eum vnum redit, qui ceteros oppreſſos tenet, eosq. habet in mancipiorum aut in pecudum loco. Hæc in hanc ferè ſententiam diſputantur ab Hippocrate in libello, quo explicat, Quid efficiant cæli, aquarum & locorum varietates.

Baci-

Bacides tres. CAP. XV.

RECTE iudicauit P. Victorius, apud Ariſtotelem in Problematis, vbi vulgo legebatur, σίϐυλλαι καὶ ϐακχίδες, legendum eſſe, ϐάκιδες. Sed non veram cauſſam reddidit, cur Ariſtoteles Bacidas ac non potius Bacidem dixerit. Putauit enim, vnum quidem fuiſſe Bacidem: ſed numero multitudinis, nota figura vſum, ſummum Philoſophum dixiſſe Βάκιδες, cùm intelligeret non illum ſolum ſed ceteros omnes eius generis atque illi ſimiles. Id autem ſecus eſt. Duo enim Bacides fuerunt: quorum vterque futura prænoſcere ac prædicere putabatur. Docet id Clemens Alexandrinus, cuius hæc verba ſunt è primo ςρωμάτων. Ηδη δὲ καὶ παρ᾽ ἕλλησι χρησμολόγοι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται, ὡς οἱ ϐάκιδες, ὁ μὲν ϐοιώτιος, ὁ δὲ ἀρκὰς πολλὰ πολλοῖς προαγορεύσαντες. Sed & tertium Atheniēſem addit Philetas apud Suidam. Bœotij tamen frequentiſſima apud veteres mentio.

Locus Virgilij è Thucydide effictus. CAP. XVI.

QVI collegerunt indicaruntque locos Virgilij ex alijs ſcriptoribus expreſſos, ad illum verſum ex quarto Æneidos,

Ille dies primus lethi, primusq; malorum
Cauſa fuit,

alii alia notarunt. Ego autem exiſtimo, Virgilium habuiſſe tunc in animo dictum Meleſippi Spartiatæ, qui principio belli Peloponneſiaci cùm ad pertentandos animos Athenienſium miſſus eſſet: eumque illi inauditum ſtatim ad ſuos redire iuſſiſſent, ex Atticæ finibus excedens dixiſſe fertur, illum diem Græcis magno-

magnorum malorum principium fore. qua de re ita Thucydides libro ſecundo: ὁ δ' ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς ὁρίοις ἐγένετο, καὶ ἔμελλε διαλύεσθαι, τοσόνδε εἰπὼν, ἐπορεύετο, ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει. fuit autem Virgilius grauiſſimi illius rerum ſcriptoris ſtudioſiſſimus: vt multis certiſque argumentis peruinci facilè poteſt.

Probam vocem eſſe, Exanclare, *& temerè ab aliјs damnatam.*
Cap. XVII.

Exantlandi verbum numquid à Latinis ſcriptoribus vſurpatum ſit, pro certo & explorato ſtatuere non auſim. Si quis tamen ex me, quid ſentiam, roget, peregrinum eſſe exiſtimo: & Græcè quidem rectè dici ἐξαντλεῖν: ſed Latinè loquenti *exanclare*, non *exantlare*, dicendum. Quo magis miror, quid acciderit cuidam, qui eam vocem, ipſa enim hominis verba ponam, neque ab vlla Latina, neque ab vlla græca voce originem habere poſſe, & ex totius linguæ Latinæ finibus ablegandam eſſe, audacter pronuntiauit. Poterat certè, qui tam multis locis alienam in hoc genere audaciam accuſat, ipſemet modeſtiùs loqui. Sed non eſt nouum, vt quo quiſque vitio maximè laborat, eius ſe in aliis acerrimum ac vehemētiſſimum reprehenſorem profiteatur. Αγκύλον curuum eſt: & inde eſt *angulus*, & *ancylia*, ſcuta, vt ait Nonius, grandia: & *ancyle*, vt ait Heſychius, poculi genus: id eſt, vt ego arbitror, ſcutella: & inde eſt Latinis *anculare*, id eſt, haurire: & συγκεκομμένον *anclare*, & *exanclare*, id eſt, exhaurire: eadem forma, qua *poplum* pro *populo*, & talia multa dicebant. Neque hæc vel ex Feſto & Nonio ignota eſſe debebant. Itaque apud Plautum, Ciceronem, alioſque ſcriptores Latinos vbicumque *exantlare*

antlare legitur, vna littera mutata, *exanclare* legendum puto.

Emendatus è Plauti Bacchidibus locus. CAP. XVIII.

THESAVRVM quendam malorum Plautinæ fabulæ cõtinent: ita quo plura in eis hulcera coëunt, ac conſaneſcunt, eo plura erumpunt ac deteguntur. Itaque non eſt verendum, ne iſtis, qui ex veterum ſcriptorum emẽdatione ingenij gloriam aucupantur, quid agant, deſit. Vt omnes omnia conferant, vnus eis Plautus ſatis ſuperque negotij vſque & vſque exhibebit. Quando igitur nos quoque in eis quorundam opinione cenſemur: agedum, opis ei aliquid pro noſtra virili parte, quantula ea cumque eſt, adferamus. Mneſilochus in Bacchidibus cùm amorem ſuum, quem per litteras ſodali Piſtoclero, commendarat, rectè & cum cùra ab eo procuratum eſſe audiiſſet: itemque bonam ſibi operam à ſeruo Chryſalo datam in reperienda techna, qua patrem argento interuerteret, negat, committendum ſibi eſſe, vt ingratus habeatur: ideoque diligenter ſibi videndum, quomodo gratiam Chryſalo referat. Id exponit his verſibus:

Nam vt in Epheſum hinc abij, hoc factum eſt ferme abbinc biennium.
Ex Epheſo huc ad Piſtoclerum meum ſodalem litteras
Miſi, amicam vt mihi inueniret Bacchidem. illum intelligo
Inueniſſe, vt ſeruus meus mihi nuntiauit Chryſalus.
Condignè is quam technam de auro aduerſum meum fecit patrem,
Vt mihi amanti copia eſſet. Sed eccum video incedere.

Sed quis, quæſo, ille eſt, quem ait videre ſe incedere? certè enim neque patrem ſuum, neque ſodalem, neq. Chryſalum videt: quos nominarat vnos. Atque hoc non modò non emendauit is qui ſe Lynceum, ceteros Hypſæa cæciores putabat, ſed ne mendum quidem ſubeſſe animaduertit. Legendum autem videtur hoc modo:

Sed æquum id eij reddere.

idque apertè declarant, quæ ſtatim ſubijcit:

Nam pol meo quidem animo, ingrato homine nihil impenſiu'ſt.

Illa autem deprauata ſcriptura extitiſſe videtur ex eo quod paulo pòſt ſcriptum eſt:

Vtut eris, moneo, haut celabis. Sed eccos video incedere
Patrem ſodalis, & magiſtrum. hinc auſcultabo, quam rem agant.

Loci aliquot veterum ſcriptorum apud Nonium emendati.

CAP. XIX.

CORPORA noſtra vi animi moueri, ex ſe autem immobilia eſſe dixerat Varro, Mutuum muli ſcabunt. cuius ea de re verba citantur à Nonio, ſed ita deprauata, vt difficile ſit eorum ſententiam conſequi. leguntur autem in voce Grallatores, hoc modo: *Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ ſunt perticæ ligneæ ab homine iſto qui in iſta tangitantur, ſicilianimi noſtri ſunt, galeæ crura ac pedes noſtri eſſiarexωnτι: ſed ab animo mouentur.* Puto autem ita emendari poſſe, partim veterum librorum auctoritate, partim coniectura fretus: *Quæ ſunt perticæ ligneæ ſine animo: ſed ab homine, qui in iis ſtat, agitantur. ſic illi animi noſtri ſunt: grallæ,*

gallæ, crura ac pedes noſtri, ex ſe ἀκίνητοι: ſed ab animo mouentur. Aliter diuinarat Iunius. Erit igitur aliorum iudicium. Addam & corollarium ex eodẽ grammatico in voce Deprecor: vbi enim legitur, *Ennius: Eripite o cui nunc ærumnam à libertate para quibus ſeruitutem meam miſeram deprecor*: ita emendat Iunius:

Ennius: Eripite ô ciues quibus
Nunc ærumna mea libertatem paro,
Quibus ſeruitutem mea miſeria deprecor.

Ego, *Ennius Erechtheo:*

Quibu' nunc ærumna mea libertatem paro.

In ceteris Iunium ſequor. In voce Obſcenum: verſus Lucilij ita lego:

Vos ite actutum, atque opere magno edicite
Per vrbem, vt omnes, qui arcem aſtuq; accolunt.

non, vt Iunius, *Arpinam & Arſam*: quorſus enim neceſſe eſt, præcones, quibus per vrbem aliquid edicendum eſt, in Elidem & in Hiſpaniam mittere? Video hæc quàm leuia & puſilla ſint: ſed, vt horũ temporum mos eſt, talia multa ab alijs quoq. in cenſum deferuntur.

De Nili & Iſtri magnitudine non idem videri ſentire Salluſtium & Arrianum. tum pœnæ cuiuſdam militaris ratio aliter, quàm à Gellio, explicata. CAP. XX.

TRIA maxima Europæ flumina eſſe Nilum, Iſtrum, & Rhodanum, traditum eſt: ſed principem locum omnes tribuunt Nilo. ab eo autem ſecundum Iſtrum facit Salluſtius. At Arrianus Iſtrum omnium maximum eſſe adfirmat his verbis: Ἀπὸ δὲ τῆς μάχης τριταῖος ἀφικνεῖται Ἀλέξανδρος ἐπὶ τὸν πόταμον τὸν ἴσρον, ποταμῶν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην μέγιστον ὄντα καὶ πλείστην γῆν ἐπερχόμενον.

μενον. hoc igitur appingi poterit ad ea quæ de his fluminibus tradidit Gellius capite ſeptimo libri decimi. Sed & hoc, quod dicam, adijci poterit ad id caput eiuſdem ſcriptoris quod proximè ſequitur. Ibi enim ſanguinis miſſionem narrat fuiſſe olim inter ignominias militares: neque cauſſam eius rei vllam à veteribus proditam eſſe. Se igitur putare id factum, quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent: ob idque tali purgatione egerent. Ego autem potius id factum puto vt ſanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluerant, eum cum ignominia amitterent.

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM
LIBER XIIII.

Duo grauiſſimorum ſcriptorum loci, quorum in vtroque eadem macula hæſerat, emendati.

CAP. I.

VEREOR interdum, ne ſint quibus hoc totum ſcriptionis genus leue ac contemnendum eſſe videatur, quod ad maculas è veterum libris eluendas refertur. Vt enim vera ſint quæ ſcribimus: ferè tamen, ſimulatque quis vnam aut alteram litterã vocémve in libro ſuo aut mutauerit, aut deleuerit, aut addiderit, ita ſingula horum librorum capita concerpat licet: vt quorum vix vſus præterea vllus eſſe alius poſſit. Sed tamen ſi quis tecum reputet, primùm, quanta vtilitas ex veterum ſcriptorum lectione capiatur, deinde, quantam difficultatem deprauata ſcriptura illorum ſtudioſis exhibere ſoleat, magnam gratiam habendam eſſe iudicabit iis, qui ſuo labore laborem aliis minuunt: &, in quibus ipſi fortaſſis aliquãdo hæſitarunt, in eis ne alij quoque hæſitent, elaborant. Qua ſpe fretus, ſubſeciuis horis, eorum librorum, quibus olim vſus ſum, oras inſpicio, & ſi quid in eis notatum video, quod vſui etiam aliis eſſe poſſe arbitrer, colligo: atq. ita hæc qualiacumque concinno: vt, ſi minus ipſe de meo excudere poſſum digna quæ legantur; at certè

aliquid efficiam, quo ij qui lectione digna ſcripſerunt, faciliùs intelligantur. Nunc igitur duos locos indicabo, quorum in vtroq. διάνοια legitur, cùm vtrobique ἄνοια legi debeat: idque eo libentiùs faciam, quod in vtroq. & eruditiſſimi interpretes lapſi ſunt: neque id iſti animaduerterunt, qui, quaſi ipſi nuſquam offendant, exultant in aliorum erratis, eaque inimico orationis genere tam cupidè perſequuntur. Eorum prior eſt apud Thucydidem lib. ſexto, in oratione qua Alcibiades aduerſus Niciam de mittendis in Siciliam copiis diſſerit. Cùm enim prior eum tetigiſſet Nicias, quòd maiores ſumptus quàm pro re faceret: reſpondet delicatus ac ſumptuoſus adoleſcẽs, ſumptus illos ad oſtentandam externis hominibus ciuitatis magnitudinem ac potentiam pertinere: neque illam imprudentiam inutilem eſſe (ita enim εἰρωνευόμενος vocat) cùm quis ſumptibus ſuis non ſibi ſolùm prodeſt, ſed etiam ciuitati. Verba eius hæc ſunt: καὶ οὐκ ἄχρηστος ἥδ' ἄνοια, ὃς ἂν τοῖς ἰδίοις τέλεσι μὴ ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ὠφελῇ. Ita enim legendum eſſe, non vt omnes peruulgati libri habent, διάνοια, vel de ſcholiis Græcis intelligi poterat, in quibus ita notatum eſt: εἰρωνεύεται ὁ Ἀλκιβιάδης, λέγων ὅτι, εἰ καὶ ἀνόητος φαίνομαί τισιν, ἀλλ' οὖν τῇ πόλει οὐκ ἄχρηστός μου ἐστὶν ἡ ἄνοια, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος. Idemque planè confirmat, quod in eadem oratione haud ita multo pòſt legitur: καὶ ταῦτα ἡ ἐμὴ νεότης καὶ ἄνοια παρὰ φύσιν δοκοῦσα εἶναι, ἐς τὴν Πελοποννησίων δύναμιν λόγοις τε πρέπουσιν ὡμίλησε, καὶ ὀργῇ πίστιν παρασχομένη, ἔπεισε. Alter locus eſt in libello, qui Plutarchi quidem non videtur, ſed inter ipſius opuſcula tamen legitur, De liberis educandis: vbi grauiter peccare oſtendit eos, qui paruulos quidem liberos ſub magiſtris ac pædagogis habent; ſed puberes iam factos,

ctos, ſuo more ac modo viuere patiuntur: ait enim, eos non animaduertere, ſe in eo imprudentiæ ac temeritati licentiam ad faciendas iniurias dare. Atque hoc exponit his verbis, ὥσθ' οἱ μὴ τῆς ἡλικίας ταύτης ἐῤῥωμένως ἀντιλαμβανόμενοι τῇ ἀνοίᾳ διδόντες ἐξουσίαν ἐπὶ τὰ ἀδικήματα, λανθάνουσι. Sed hic quoque τῇ διανοίᾳ perperam in vulgatis libris legitur.

Illuſtrati loci duo ex Æneide.
CAP. II.

NIHIL temerè aut inconſideratè à Virgilio dicitur: omnia propriis & accõmodatis ad id quod agitur vocibus exprimuntur: &, vbi minimè putes, aliquid plerumque reconditæ eruditionis latet. Vt in illis verſibus è ſexto Æneidos:

Sed non antè datur telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.

nemo, quod ſciam, veterum, ac ne Fuluius quidem aut Guellius notarunt, cur *operta telluris* dixerit. Bonam deam & Tellurem eadem eſſe, vel ex Macrobio conſtat. Vbi autem Bonæ deæ fiebat, opertum vocabant, quò viris ingredi nefas erat. Cicero primo Epiſtolarum ad Atticum: *Quaſi in operto dicas fuiſſe.* Et in Paradoxis: *Vt, ſi in opertum Bonæ deæ acceſſiſſes, exulares*. Iam igitur conſtat, cur *telluris operta* dixerit. Sed & in illis è quincto verſibus:

Stans procul in prora pateram tenet, extaq; ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

vt veterem eſſe illam porriciendi exta in mare cõſuetudinem notarunt: ita vellem, aliquid de fundendi meri conſuetudine notaſſent. Poterant autem è Thucydidi libro ſexto: vbi Nicias, Lamachus, & Alcibiades ſoluentes è Piræeo aureis & argenteis pateris vi-

num in mare fudiſſe dicuntur. Verba ſcriptoris omnium grauiſſimi hæc ſunt: *κρατῆράς τε κεράσαντες παρ' ἅπαν τὸ στράτευμα, καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς οἵ τε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες σπένδοντες.* Quod & à Diodoro libro tertio decimo bibliothecæ, in eiuſdem hiſtoriæ explicatione memoriæ proditum eſt.

Emendati loci aliquot è tertio libro Ciceronis De officiis. CAP. III.

CICERONIS è lib. tertio De officiis verba ſunt: *Tollendum eſt igitur ex rebus contrahendis omne mendacium. non licitatorem venditor, nec qui contra ſe liceatur, emptor apponet. Vterque, ſi ad loquendum venerit, non plus quàm ſemel loquetur.* Quibus in verbis memini ab eruditis hominibus dubitatum eſſe, cur diceretur emptor neminem, qui contra ſe liceretur, appoſiturus. Certè enim ſolent interdum venditores in auctionibus licitatorem aliquem apponere, qui ſe emere velle ſimulet: & pluris liceatur ea quæ venum expoſita ſunt, quàm quanti ſunt; vt eo modo ceteri emptores inducantur. Atque hoc ſæpè fieri vidimus. Emptor autem cur, quæſo, quemquam, qui contra te liceatur, apponat? Id enim ſi faciat, obſtabit ſibi: neque hoc dubium eſt, quin qui emere aliquid vult, illud potius optare debeat, vt nemo, qui contra liceri velit, reperiatur. Quare ſi qui contra ſe liceatur apponat, non ſibi conſulet, ſed venditori. Quid igitur eſt? Multa ab iſtis *παραδιορθωταῖς* allata ſunt, quæ qui accuratè refellere velit, ridiculus ſit: ita ſunt ridicula ipſa & leuia. Peccatum hic eſt, vt & in aliis libris ſæpe, & in Pandectis Florentinis ſæpiſſimè, vt ſemel tantùm poſitæ ſint litteræ, quas geminari oportebat. Legendum enim eſt, *qui contra ſe liceatur,* id eſt, qui

contra aſſe liceatur. Vt enim venditor doloſè apponit, qui pluris liceantur, ita emptor qui minoris: vt ſibi faciliùs res addicatur. Aſſem autem pro minimo pretio veteres ſæpe dicebant: eoque nomine in rebus extenuandis & abijciendis vtebantur. Socrates apud Varronem: *Aſſe vinum, aſſe pulmentarium*. Cato: *Quod non opus eſt, aſſe carum eſt*. In ludicro poëmate: *Non aſſis faciunt, euntq; recta*. Catullus: *Omnes vnius æſtimemus aſſis*. Horatius: *In triuiis fixum qui ſe demittit ob aſſem*. Perſius: *Et centum Græcos curto centuſſe licetur*. *Aſſe* igitur *liceri*, eſt pretium rei extenuare & abijcere; quod qui faciat, ſi emptor apponat, improbè eum facturum Cicero putat. In eodem libro quod vulgò ita legitur: *vt omnes ſimul in roſtra poſt meridiem deſcenderent*. vetus liber meus habet, *eſcenderent*. Rectè omninò. Neque enim *deſcendere in roſtra* dicebant, ſed *aſcendere*. *Eſcendere* autem vetere lingua & *aſcendere* idem eſt: vt alibi docui. In eodem libro ita legitur etiam in ijs libris, qui vt hiantes inducātur emptores, cum totis plauſtris librorum veterum collati eſſe dicuntur: *Nunc abeo ad vulgi opinionem, quæ maior vtilitas quàm regnandi eſſe poſſit? nihil contrà inutilius ei qui id iniuſtè conſecutus ſit, inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem*. legendum autem hoc modo: *Non habeo ad vulgi opinionem, quæ maior vtilitas, quàm regnandi eſſe poſſit. nihil contra inutilius ei qui id iniuſtè conſecutus ſit, inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem*. Sed vt piſces ſale, ita correctores iſti correctore indigēt. Quid autem eſt, quod in verſu Ennij, qui eodem in libro citatur, *fides alma, apta pinnis* dicitur? Pleriſque ſimulacris Deorum, vt Victoriæ, vt Famæ, affingebant alas: vt Deos vbique præſto eſſe indicarent. *Apta* au-

tem *pinnis* eſt πτερόεντα. Appuleius apologia prima: *Si verba, ita vt poëtæ aiunt, pinnis apta vulgo volarent.* Expreſſit autem illud Homericum, ἔπεα πτερόεντα. Attij autem verſus eodem in libro ita legendus eſt:

Neque do infideli cuiquam, neque dedi fidem.

vt ſit ſenarius.

Addam & alia, quæ cùm addidero, ſic quoque alia ſupererunt: ita diligenter præſtant iſti quæ pollicentúr. Vbi ergo de Epicureis ita ſcriptum eſt, *Dicunt enim voluptatis magnitudinem doloris detractione fieri*: non *fieri* legendum eſt, ſed *finiri*. Hoc enim dicebant Epicurei, vbi dolor detractus eſſet, finiri ac terminari, & quo verbo ipſi vtebantur, ὁρίζεσθαι voluptatem: neque creſcere amplius, ſed variari tantùm, id eſt, ποικίλλεσθαι. Sed & paulo pòſt, vbi vulgò legitur: *Nec verò finis bonorum & malorum qui ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt.* ibi ergo, ſi quis attentè rem ipſam conſiderauerit, animaduertet duas illas voces *& malorum* ab hominibus fortaſſe minimè malis, ſed certè non ſatis intelligentibus, additas eſſe.

Plinij locus emendatus. CAP. IIII.

RISI nuper Plinium legens, cùm in ea, quæ ille de bonaſo refert, incidiſſem. Hæc enim ipſius verba ſunt: *Tradunt in Polonia feram quæ bonaſus vocetur, equina iuba, cetera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis, vt non ſint vtilia pugnæ. quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem & fimum interdum trium iugerum longitudine, cuius contactus ſequentes, vt ignis aliquis, amburat.* Sanè enim mirificum ſiphonem illius beſtiæ eſſe oporteret, quo illa ſuũ illud cauſticum ſtercus ad CXX. paſſus, tot enim efficiunt tria iugera, iaculare-

culraetur. Quæ autē balliſta aut quæ catapulta cum illa igniuoma fiſtula comparari poſſet? Sed modeſtius Ariſtoteles, qui id ipſum referens, ait bonaſum iacere ſtercoreum illud incendium εἰς τέτταρας ὀργυιὰς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, id eſt, ad quatuor paſſus. Quare aut fœdè errauit Plinius, aut quod verius puto, peccatum eſt à librariis: & vbi legitur III. *iugerum*, legendum eſt IIII. *orgyiarum*. Quòd autem orgyiæ nomen in Latinè loquentium conſuetudine non eſſet, eam erroris cauſſam fuiſſe librarijs arbitror.

Plauti loci aliquot illuſtrati.
CAP. V.

EPICHARMVM tradidit Ariſtoteles, & poſt eum Demetrius in commentariolo περὶ ἑρμηνείας, riſus captandi cauſſa, interdum ſententias quaſdam ita conformaſſe, vt è contrarijs conſtare viderētur, cùm tamen in eis bis idem diceretur: quarum exemplum hoc vterque ponit: Τόκα μὲν παρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρ κείνοις ἐγών. Ita enim legēdum eſt, vt trochaici metri ratio conſtet, quo gaudebat Epicharmus. Riſum autem cōmouet illa ſtultitiæ imitatio, καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cùm auditor qui aliquid aliud expectabat, ſua ſe ſpe deluſum videt, quo in genere faceti ſſimum eſt illud Ciceronis ad Atticum: *Noli putare, pigritia facere me, quòd non mea manu ſcribam; ſed me hercule pigritia: nihil enim habeo aliud quod dicam: & tamen in tuis quoq; epiſtolis Alexin videor agnoſcere.* Plautus autem, quem dixit Horatius *ad exemplar Siculi properare Epicharmi*, & frequenter ita ludit: & interdum ſine illa ſimulata contentione contrariorum, ridiculi cauſſa eiuſmodi enuntiationes ponit, in quibus, vt dialecticorum more loquar, idem ſit τὸ κατηγορούμενον τοῦ

ὑποκειμένῳ, idq. non numquam paulo alijs, non numquam etiam planè ijſdem verbis. Sic ille in Curculione leno:

Quoi homini di ſunt propitij:

expectes dum dicat, ei omnia ſuccedunt ſub manum: aut aliquid eiuſmodi. at ille,

ei, inquit, *non eſſe iratos puto.*

quod tale eſt, ac ſi quis diceret, *Vinum quod album eſt, nigrum non eſſe arbitror*. Itaque ridiculè quidam illic acutus eſſe voluit, & argumentari eum, à contrarijs dixit. Simile illud è Sticho:

quanta mea ſapientia eſt,
E malis multis malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Talia erant illa quę ridentur in Stoicis: *Si dies eſt, dies eſt. Eſt autem dies. Eſt igitur dies.* Cui enim dubium eſſe poteſt, quin quod malum minimum eſt, id ſit minimum malum? Sed ſunt quidam μωρόσοφοι, qui hæc perinde accipiunt, ac ſi ſeriò dicerentur. Simile eſt illud è principio Captiuorum:

Hos quos videtis ſtare hic captiuos duos,
Illi qui ſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.

Hoc enim dicit, eos captiuos qui illic ſtant in conſpectû omnium, eos igitur ſtare, non ſedere. neque dictum eſt, Hos duos captiuos, pro horum captiuorum duorum, vt quidam putat: ſed talis verborum conſtructio eſt, qualis illa,

Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt: & illa,

Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?

& in Amphitruone,

Naucraten quem conuenire volui, in naui non erat.

Deinde, quaſi res dubia ſit, aut teſtibus egeat, itidem riſus cauſſa,

Vos vos,

Voſvos, inquit, *mihi teſtes eſtis, me verum loqui.* Vbi, *Voſvos*, valet voſmetipſi: quomodo *meme* dicimus me ipſum, *& tete*, teipſum. Hæc omnia prætermiſiſſem, vt per ſe vel pueris nota, niſi iſtos ſua & quorundam opinione Lynceos nihil in eis vidiſſe vidiſſem.

Dubitatum de iis quæ tradit Gellius ſuper vi muſicorum cantuum in morbis quibuſdam ſanandis.
CAP. VI.

APVD Gellium cap. xiij. libri quarti hæc leguntur: *Creditum hoc à pleriſque eſt, & memoriæ mandatum, Iſchiaci cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrimè in libro Theophraſti ſcriptum inueni, viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulateq́ adhibitum mederi.* Hæc Gellius: quæ vereor, vt ab eo ſatis fideliter relata ſint. Certè quidem Theophraſtus non lenibus modulis leuari iſchiacos ſcripſerat: ſed harmonia Phrygia, quę omnium vehementiſſima eſt, & aptiſſima ad animos audientium diuino quodam furore incitandos. Ideoque eam adhibebāt in orgiis Bacchi & Berecyntiæ. & hoc eſt quod ait Catullus:

Tibicen vbi canit Phryx curuo graue calamo.

ET propterea ait Ariſtoteles tibiam adhibendam eſſe ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. quod non animaduerterunt, qui eum Ariſtotelis locum interpretati ſunt. Verum autē eſſe quod dixi de Theophraſto, conſtat ex his quæ ſunt apud Athenæum libro xiiij. ὅτι δὲ καὶ νόσους ἰᾶται μουσικὴ Θεόφραστος ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τις τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Sed & quod ſtatim ſubijcit de morſu viperarum, vereor ne non de

viperis

viperis ſcripſerit Theophraſtus, ſed de iis phalangiis, quæ hodie vulgò Tarantolæ vocantur, quarũ morſus hîc Romæ, quod ſciam, innoxius, in Appulia ſi negligatur, lethalis eſt: neq. aliud mali vſitatius, aut exploratius remedium, quàm in citharœdis & tibicinibus: quibus auditis, velut è graui ſomno excitatus, qui morſus eſt, attonitus & extra ſe poſitus ſaltare ac tripudiare incipit; neque vnquam deſinit, dum ne illi quidem intermittant, donec delaſſatus, ac ſudore fluens, propè exanimis concidat. Hoc quidem & certiſſimum ac notiſſimum eſt, & à præſtanti medico Matthiolo litteris proditum. Apud Gellium autem eodem loco vbi legitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν, non dubium eſt, quin λοιμικῶν, non λογικῶν, legi debeat.

Quid ſignificet vox περπερεύεσθαι.

CAP. VII.

VERBVM περπερεύεσθαι, quo vtitur M. Tullius in epiſtola quadam libri primi ad Atticum: (verba eius ſunt: *Ego autem ipſe, dij boni, quomodo ἐνεπερπερευσάμην nouo auditori Pompeio?*) quoque vſus eſt & Paulus Apoſtolus in priore epiſtola ad Corinthios, ἡ ἀγάπη, inquiens, οὐ περπερεύεται, rarò admodum in ſcriptoribus Græcis legitur: ideoque variè & à Grammaticis & ab aliis exponitur. Eſt autem *iactare & oſtentare ſe, & inanis gloriolæ fructum ex re aliqua aucupari*. Id didici ex illo verè magno Baſilio, cuius hæc ſunt ἐν ἀσκητικοῖς. Πᾶν ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν. Neque vſquam melior eius vocis interpretatio reperiri poteſt.

Loci aliquot ex epiſtolis ad Atticum emendati.

CAP. VIII.

EMENDABO, aut ſaltem emendare conabor ex

iiſdem

ijſdem epiſtolis alia Libro igitur ſecundo ita vulgò legitur: *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum. ei nos θεῖοι videmur.* vbi quam; queſo, idoneam ſententiā efficere poteſt illud θεῖοι, ſiue patruos, ſiue diuinos interpretere? Sed nō libet ἀρπηρίζειν. In libro ſatis vetere, quo me donauit vir multis nominibus illuſtriſſimus Gulielmus Sirletus Cardinalis, ita ſcriptū eſt: *Cura amabo te Ciceronē noſtrū* CINOS CVNOCTIN *videmur.* Ex quibus deprauatæ veteris ſcripturæ veſtigiis conijcio legendum: *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum: cui nos συννοσεῖν videmur.* Ægrotabat apud Atticum Q. Cicero Q. F. Eum igitur patruus auunculo diligenter commendat: & quo magis declaret ſuam erga illum voluntatem, ait, ſe ſibi videri vnà cum eo ægrotare. In ea autē epiſtola quæ ſtatim ſequitur, vbi vulgati libri habent, SED ME KATAKPICIC MEA ILLA COMMOVET. in meo eſt: *ſed me pecis mea illa commouet.* vt ſuſpicer pro κατάκεισις legēdum ῥῆσις. Ita enim veteres ῥήσεως nomine vſos ſcio. Illud autem miror in eodem libro à nemine emēdatum eſſe, *Subitò cùm mihi dixiſſet Cæcilius quæſtor puerum ſe Romam mittere, hæc ſcripſi raptim.* Non enim *ſubitò* legendum: ſed S. V. B. quo ſcribendi compendio ſignificabant, *Si vales beneſt.* & ita iampridem emendarat Riuius eodem modo corruptum locum nono earundem Epiſtolarum.

E libro quarto earundem Epiſtolarum emendata alia. CAP. IX.

SVPPVDET me interdum quædam referre in litteras, verentem ne nimis obuia & protrita ſint: ſed cùm in eis animaduerto erraſſe eos qui quaſi columina quædam litterarum habentur; venio in ſpem,

fore,

fore, vt ea, quamuis leuia & puſilla ſunt, aliquos tamen inueniant amatores. In epiſtola quadam libri quarti ad Atticum ita ſcriptum eſt in libris Manutianis: *Sed quoniam qui nihil poſſunt, ij me nolunt amare: demus operam vt ab iis qui poſſunt diligamur: Dices, vellem iampridem. ſcio te voluiſſe: & me aſt nugigeram manum fuiſſe.* ſed illud, *aſt nugigeram manum*, quid tandem monſtri eſt? Manutius ingenuè fatetur, locum ſibi depoſitum ac deſperatum videri. Malaſpina, ſanè fidenter, *maſtigiam germanum* legit: & eſt qui occinat, nihil hac coniectura diuinius. Eò enim iam ſtultitiæ ventum eſt, vt ſatis non ſit in his quiſquiliis laudandis dicere, eleganter, acutè, ingeniosè, εὐστόχως: dicēdum, nihil diuinius: ne frigidè laudaſſe videaris. In libro Victorij eſt: *ſcio te voluiſſe, & me. Aſt num germanum fuiſſet?* Manutius in quodam ſe legiſſe ait: *Aſt num gerammanum fuiſſet.* meus habet, *Aſt num germanum fuiſſe.* Muta vnam litteram vt ſit, *& me aſinum germanum fuiſſe*: vitium omne ſuſtuleris. Hoc enim dicit, ſe merum aſinum fuiſſe, qui bene monenti Attico non obtemperarit. Erat autem illa iocularis contumelia. Terentius: *qui ſtatus eſſet, flabellum tenere te aſinum tantùm.* idem, *Quid? tu aſine huic auſcultas?* in eodem autē libro, in epiſtola cuius principium eſt, *Epiſtola tua.* in extremo ita lego: *Quid ſupereſt? etiam. Puerum Ciceronem curabis, & nos amabis vt facis.*

Item alia ex eodem libro.
CAP. X.

QVANDO quartus epiſtolarum ad Atticum eſt in manibus: vnum etiam locum ex eo emendabo, qui in omnibus editis libris mirabiliter deprauatus eſt.

Legitur

Legitur autem in libris quidem, Victorij ferè ad finem eius epiſtolæ, cuius principium eſt, *Occupationum mearum*: at in aliis, in epiſtola, *O expectatas*. Vulgò igitur ita ſcriptum reperias: *Quid aliud noui? & tamen abſoluto Gabinio ſtomachantes alij iudices, hora pòſt, Antiochum Gabinium neſcio quem, accenſum Gabinij, ſolidis pectoribus libertum, lege Papia condemnarunt*. Itaque dixit ſtatim reus lege maieſtatis, ** ΟΥ ΣΟΙΜΡΙΣΑΜΑ ΦΙΗΙ. Ego autem ita emendo: *Quid aliud noui? Eſt tamen. Abſoluto Gabinio, ſtomachantes alij iudices*, & quæ ſequuntur, deinde Græca illa hoc modo: ΟΥ ΣΥ ΜΕ ΠΡΟΙΚ' ΑΦΙΗΙΣ Hoc autem dicit, Libertus ille Gabinij, cùm patronum ſuum tam turpiter abſolutum videret, ſe quoque ſperabat abſolutum iri, etiam ſi nulla mercede iudices corrupiſſet. At vbi ſe præter ſpem, lege Papia condemnatum vidit: reus factus lege maieſtatis, intellexit iudices eadem via ſibi expugnandos, qua Philippus Macedo omnia caſtella expugnari poſſe dicebat. itaque cœpit eos circumire, & illam eis cantilenam occentare, οὐ σύ με προῖκ' ἀφίῃς. qua ſignificabat, qui ſe abſoluiſſet, gratis id facturum non eſſe. Suſpicor autem fuiſſe hemiſtichium veteris alicuius poëtæ; cuius eadẽ eſſet ſententia cum illo Homerico, Ζώγρει Ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα.

E libro quinto earundem emendata quædam.

CAP. XI.

PERSEQVAR & alia ex iiſdem epiſtolis. digniſſimæ enim ſunt ad quas perpurgandas omnia ab omnibus conferantur. Quod igitur eſt in epiſtola ſecunda libri quincti in Manutianis, *cùm me è Panſæ villa, numquid vellem, rogaſſet*: certo certius eſt exturban-

dum hinc eſſe *Panſam*. Victoriani & veteres habent, *cùm me expenſe ſua villa*. Vnius litterulæ mutatione locus integer fiet: vt ſit *cùm me exiens è ſua villa*. Epiſtola duodecima vbi vulgò ineptiſſimè legitur: *Itaq; erat in animo, nihil feſtinare, nec me Delo mouere, niſi omnia ἀκρωτηρίων iura vidiſſem*. è deprauatis veteris ſcripturæ veſtigiis, quæ hæc ſunt, ΑΚΡΑ ΤΗ ΚΙΙΥΡΑ: ex eis igitur legendum puto, ἀκραῆ τε καὶ οὔρια. Hoc enim dicit non eſſe ſibi conſilium nauigare, niſi ſerena & tranquilla, ac ſecũda omnia viderit. In illa quæ ſequitur, mirum eſt, homines eruditos, Manutium, Corradum, alios, tam nihil vidiſſe, vt cùm paulum modò vetus ſcriptura abeſſet à recto; ipſi tam longè deflexerint. Veteres libri; *Verumtamen Decumanius veniſſem cum imperio*. At illi, *Verumtamen cùm ciuis Romanus veniſſem cum imperio*. Erat autem rectum, *Verumtamen decumani, vt ſi veniſſem cum imperio*. Ne intellexerunt quidem id quod ſtatim ſequitur: *Ex quo te intelligere certò ſcio, multorum annorum oſtentationes meas nunc in diſcrimen eſſe adductas*. Quorum verborum ſententia hæc eſt: Et oſtentarat ſe Cicero ſemper amiciſſimum ordini publicanorum: & ſemper item ſeruire inſtituerat prouincialium commodis. Nunc cùm inter decumanos & prouinciales malè conueniret: periculum erat, quicquid inter eos decreuiſſet in prouincia ſua, ne in alterorum offenſionem incurreret. Ait igitur, ſe vſurum ea palæſtra, quã ab Attico didicerat. Multa ſciens prætermitto: neque enim omnia huc cõgerere decreui. In epiſtola, *Quàm vellem*, ita legitur: *Stamus animis: &, quia conſiliis, vt videmur, bonis vtimur, ſperamus etiam manu; tuto conſedimus, copioſo à frumento, Ciliciam propè conſpiciente, expedito ad mutandum locum.* Sed neque illud *ſpe-*

rare manu, rectè dici arbitror: & illa tam multa epitheta, *tuto, copioſo à frumento, conſpiciente Ciliciam, expedito*; cum quo cohæreant, non habent. Quid, quòd illi ipſi qui ita legunt, fatentur, ſe hoc excogitaſſe, cùm in antiquis libris extaret aliud? Illi enim habent: *Stamus animis: & quia cõſiliis, vt videmur, bonis vtimur, ſperamus etiam arno tuto conſedimus copioſo à frumento*. Vbi ſi minima mutatione facta legas, *ſperamus & iam aruo tuto conſedimus*: rectè, vt mea quidẽ opinio eſt, legeris. Sic locutus eſt & poëta:

Nec venit in mentem, quorum conſederis aruis?

Taurum autem montem, vbi tunc erat Cicero, magna ex parte aruum eſſe, notiſſimum eſt vel è Tibullo, cuius illud eſt,

Quantus & intonſos Taurus alat Cilicas.

Emendatus locus è ſecundo Politicorum Ariſtotelis. CAP. XII.

NOTA eſt lex Pittaci, quia cauerat, vt, qui ebrij peccaſſent, ijs non modò pœna non imminueretur, ſed duplaretur. Meminit eius Ariſtoteles tertio Ethicorum, ſecundo Rhetoricorum, & ſecundo Politicorum. Niſi quòd in politicis dicere videtur, id tantùm conſtitutum in eos qui ebrij aliquem pulſaſſent, aut verberaſſent. Ita enim ait: Ἐγένετο δὲ καὶ πίττακος νόμων δημιουργὸς, ἀλλ' οὐ πολιτείας. νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ, τὸ, τοὺς μεθύοντας ἂν τυπτήσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. Quid igitur, ſi in alio aliquo genere peccauerint? An tum tantùm creſcet pœna, ſi quem percuſſerint? Et verius eſt, idem in ceteris quoque peccatis conſtitutum. Nam & in ſecundo Rhetoricorum, πιττάκου dicitur, maiores pœnas ſtatuiſſe, ἐάν τις μεθύων ἁμαρτάνοι. quare non dubito, quin locus ille è ſecundo politi-

corum deprauatus ſit, vt, vbi legitur ἄν τυπήσωσι, legendum ſit, ἄν τι παίσωσι. Neque hoc vlla confirmatione egere arbitror.

Qui ſint verſus ἰσόψηφοι. Declaratum epigramma Græcum. Item aliquot quæſtiones ludicræ, quæ apud Gellium proponuntur, diſſoluta.

CAP. XIII.

NON equidem vnquam cuiquam auctor fuerim, vt quærat apud Homerum verſus ἰσοψήφους: ſi quis tamen neque habet quod agat, & nihil agere non poteſt, indicabo ei, qui verſus dicantur ἰσόψηφοι: quos ſi quærere poſtea volet, præſtabo, non defore illi vbi ſe exerceat. Cùm igitur litteræ Græcorum etiam ad numeros ſignificandos, vt notum eſt, adhibeantur, quorum verſuum omnes litteræ pro numeris acceptæ eundem numerum efficerent ac conſtituerent, eos verſus ἰσοψήφους vocabant. Eius rei exemplum oſtendam in duobus nominibus: eademq. declarabo epigramma Græcum incerti auctoris è libro ſecundo anthologias; quod qui explicarit, neminem adhuc video extitiſſe. Primùm igitur illud adſcribam:

Δαμαγόραν καὶ λοιμὸν ἰσόψηφόν τις ἀκούσας
　Ἔστητ' ἀμφοτέρων τὸν τρόπον ἐκ κανόνος.
Ὡς τὸ μέρος τοῦ καθείλκετ' ἀνελκυσθὲν τὸ τάλαντον
　Δαμαγόρου. λοιμὸν δ' εὗρεν ἐλαφρότερον.

Iocatur quiſquis eſt in flagitioſum quendam, Damagoran nomine: cuius nomen cum peſtis nomine ἰσόψηφον eſſe, quidam cùm audiiſſet, quaſi in ſtatera expendit ingenium peſtis & ingenium Damagoræ: præponderaſſe autem eam lancem, in quam Damagoræ ingenium impoſitum erat: quòd videlicet multo leuiora eſſent mala, quæ à peſte, quàm quæ à Damagora,

magora, importarentur. Sunt autem ἰσόψηφα planè nomina δαμαγόρας, & λοιμὸς, vt è ſubiecta deſcriptione perſpici poteſt:

δ	4	λ	30
α	1	ο	70
μ	40	ι	10
α	1	μ	40
γ	3	ο	70
ο	70	ς	200
ρ	100		
α	1		420.
ς	200		
	420		

Multum igitur negotij habuit, aut potius multum ei ab re ſua otij ſuperfuit, quicumque ille fuit Gellij familiaris, qui conquiſierat, quinam ita inter ſe affecti verſus apud Homerum forent. Quod autem præterea notarat, quorum nominum in Homerico poëmate reperiretur ἀρχαὶ πλοχὶς: notat Euſtathius, è primis litteris quinque primorum verſuum vltimi libri Iliados effici nomen λάδκη, vbi etiam tradit veteres eiuſmodi quæſtiunculis luſitare ſolitos eſſe, quales aliquot ponit & explicat, leues illas quidem & ludicras, ſed tamen cognitu non iniucundas. Nam quod ibidem amicus ille Gellianus quærit, quis Homeri verſus ſit, qui per ſingula vocabula ſingulis ſyllabis increſcat: non dubito, quin illum ſignificauerit è tertio Iliados,

Ω μάκαρ Ατρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιοδαίμων.

Sed & illius quæſtionis explicationem, qua ratione dicat Homerus, ſingulas pecudes in Africa, in ſingulos annos terna párere, reperiet, qui hoc tanti putabit,

bit, apud Euſtathium in quartum Odyſſeæ. Leuia hæc eſſe fateor: ſed vt in eis quærendis defatigari ſtultum fuerit, ita cùm ſe ſpontè offerunt, non omnino repudianda eſſe arbitror.

Emendatus locus è ſeptimo Politicorum Ariſtotelis.

CAP. XIIII.

CVI vnquam vel fando auditum eſt, vel perſuaderi poteſt, eas domos eáue cubicula quæ Aquiloni expoſita ſunt, eſſe ad hiemandum accommodatiora? Certè enim ſi ita eſt, magnam hominum partem in magno errore verſari neceſſe eſt, qui hiemi quidem loca tepida præoptant, æſtate autem alſioſa. Notum autem eſt, quæ ad Aquilonem obuerſa ſunt, omnium frigidiſſima eſſe. Itaque Horatius villam ſuam commendans, *Eſt*, inquit, *vbi plus tepeant hiemes?* Illæ verò in locis Aquilonaribus minimè tepent. Et Cornelius Celſus ad ſalubritatem monet habitandum eſſe ædificio lucido, perflatum æſtiuum, hibernum Solem habente. Et hoc eſt quod Ariſtoteles ait in Oeconomicis, *oportere domum* πρὸς ὑγίειαν εἶναι εὔπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος. Quomodo autem ad ſeptentriones expoſita, hibernum Solem habitura ſunt? Mirari igitur non immeritò poſſit aliquis, cur Ariſtoteles lib. VII. Politicorum, vt nunc quidẽ libri illi collocari ſolent: mihi enim dubium non eſt, quin quartus liber ſit, qui vulgò numeratur ſeptimus: ſed cur in eo libro, quotuſcumq. tandem ille ſit, obuerſas ad Boreã habitationes, aptiores eſſe dicat ad hiemãdum. Nam cùm omniũ ſaluberrimas eſſe dixiſſet eas quæ excipiunt eos ventos qui ab Oriente flant, ſtatim ſubijcit: δεύτερον δὲ κατὰ βορέαν. εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. At quomodo, ſi Aquilonẽ ſpectabũt, futuræ ſunt εὐήλιοι? Tales autem, vt ex Oeconomicis

micis retulimus, hieme eſſe oportet: ſed non dubito, quin vbi legitur εὐχείμεροι, legendum ſit εὐδιεροι: quod cùm per me ſuſpicatus eſſem, magis etiam cõfirmatus ſum in ſententia, cùm veterem interpreté eodem modo legiſſe animaduerti. Vertit enim, *recentiores*. Sunt auté εὐδιέροι μᾶλλον, altiores & ſalubriores: quales eſſe, quę Aquiloné excipiunt. Siquis fortè dubitat, audiat verba Varronis è libro primo De re ruſtica: *Permagni intereſt, vbi ſint poſitæ villæ, quantæ ſint, quò ſpectent porticibus, oſtiis ac feneſtris*. An non ille Hippocrates medicus in magna peſtilentia, non vnum agrum, ſed multa oppida ſcientia ſeruauit? Sed quid ego illum voco ad teſtimonium? Non hic Varro noſter, cùm Corcyræ eſſet exercitus ac claſſis, & omnes domus repletæ eſſent ægrotis ac funeribus, immiſſo feneſtris nouis Aquilone, & obſtructis peſtilentibus, ianuaque permutata, ceteraque eius generis diligentia, ſuos comites ac familiam incolumes reduxit?

Himeræ mulieris de Dionyſio tyranno ſomnium eodem propè modo Græcè à Timeſia, quo Latinè à Valerio relatum. CAP. XV.

NON inutilem ſtudioſis elegantioris doctrinæ nauauit operam Sebaſtianus Corradus, qui breuibus notis ad Valerij Maximi libros additis, aliorum ſcriptorum locos, vnde ille ſingula ſumpſiſſe videretur, aut certę in quibus eadem hiſtoria legeretur, indicauit. Pauca autem quædam reliquit, quæ vnde ſumpta eſſent, perueſtigare non potuerat: quale illud eſt quod libro primo legitur de ſomnio Himeræ mulieris, quo Dionyſij tyrannis præſignificata eſt. Ego igitur cùm deprehenderim antiqui ſcriptoris Timeſiæ locum è libro ſexto hiſtoriarum, quem propè ad verbum interpretatus eſt Valerius, vtriuſque verba

proponenda duxi, vt conferri queant. Valerij igitur hæc ſunt: *Intra priuatum habitum Dionyſio Syracuſano adhuc ſe continente, Himeræa quædam, non obſcuri generis fœmina, inter quietem opinione ſua cælum conſcendit: atque ibidem deorum omnium luſtratis ſedibus animaduertit prævalentem virum, flaui coloris, lentiginoſi oris, ferreis catenis vinctũ, Iouis ſolio pedibuſq́ſubiectum: interrogatoq́, iuuene, quo conſiderandi cæli duce fuerat vſa, quiſnam eſſet; audijt illum Siciliæ atque Italiæ dirum eſſe fatum, ſolutumq́, vinculis, multis vrbibus exitio futurum: quod ſomnium poſtero die ſermone vulgauit. Poſtquam deinde Dionyſium inimica Syracuſanorum libertati, capitibuſq́, inſontium infeſta fortuna cæleſti cuſtodia liberatum, velut fulmen aliquod, otio ac tranquillitati iniecit, Himeræorum mœnia, inter effuſam ad officium & ad ſpectaculum eius turbam, intrantem vt aſpexit, hunc eſſe quem in quiete viderat, vociferata eſt. Id cognitum tyranno cauſſam tollendæ mulieris dedit.* Timeſias autem hoc modo: γυναῖκά τινα τὸ γένος Ἱμεραίαν ἰδεῖν ὄναρ ἀνιοῦσαν αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πρός τινος ἀγομένην θεασαμένην τὰς τῶν θεῶν οἰκήσεις. ἔνθα ἰδεῖν καὶ τὸν Δία καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου, ὑφ᾽ ᾧ ἐδέδετο πυῤῥός τις ἄνθρωπος καὶ μέγας ἁλύσει καὶ κλοιῷ. ἐρέσθαι οὖν τὸν περιάγοντα ὅς τις ἐστίν. αὐτὸν δὲ εἰπεῖν· ἀλάστωρ ἐστὶ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας· καὶ εἴπερ ἀφεθῇ, τὰς χώρας φθερεῖ· ἀναστᾶσαν δὲ, χρόνοις ὑστέροις ὑπαντῆσαι Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ μετὰ δορυφόρων· ἰδοῦσαν δὲ ἀνακράξαι, ὡς οὗτος εἴη ὁ τότε ἀλάστωρ δειχθείς· καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσαν; πεσεῖν εἰς τοὔδαφος ἐκλυθεῖσαν. μετὰ δὲ τρίμηνον οὐκ ἔτι ὀφθῆναι τὴν γυναῖκα, ὑπὸ τοῦ Διονυσίου διαφθαρεῖσαν λάθρα. Putaui autem horum inter ſe neq. inamœnam neque inutilem collationem fore.

In Plauto & in Euripide notata quædam non ſatis ex arte facta. CAP. XVI.

MVLTA admodum notaui in Plauto, in quibus puto illius œconomian meritò reprehendi poſſe, ni vetuſtatis auctoritas obſtet. Quale eſt quod in Captiuis, vix vnius horæ ſpatio Philocratem ex Ætolia euntem in Elidem, & rurſus ex Elide, confecto negotio, quod certi aliquid temporis poſtulabat, redeuntem in Ætoliam facit; vt non multo citiùs ſenex è foro domum ſe receperit, quàm ille totum illud iter confecerit. Itaque ridiculus eſt Hegio, cùm ei profecturo dicit,

Sequere me, viaticum vt dem hinc à Trapezita tibi.

Quid enim ante horã vnam rediturus viatico eguit? Niſi fortè & ſeni ipſi, cùm in forum iret, viatico opus fuit. Sed ſi in peccatis magna exempla ad defenſionem valent, tueri ſe Plautus Euripidis exemplo poteſt: qui in Supplicibus tam citò redeuntem Thebis Athenas nuntium facit, vt volaſſe, & ea quæ interea facta refert, vix tantulo temporis ſpatio ſomniare potuiſſe videatur. At in Amphitruone nimis certè ſibi Plautus licentiæ ſumpſit, qui eadem illa nocte quam triplo longiorem eſſe voluit Iuppiter in Hercule procudendo occupatus, redeuntem è bello Amphitruonem, & eo ipſo die qui illi nocti proximus illuxit, decumo pòſt menſe Alcmenam parientem facit. Siquis quid hodie tale faceret, exſibilaretur: ſed quadam antiquitatis maieſtate fit, vt quæ in noſtris reprehenderemus, in veteribus admiremur.

Diuerbium Plautinum è Rudente reſtitutum. CAP. XVII.

PRINCIPIVM Stichi Plautinæ iampridẽ emen-

daui: & meam in ea re ſententiam ſecuti ſunt, qui poſtea Plautum ediderunt. Sed vellem, ipſi quoque ad verſus diſtinguendos aliquid operæ contuliſſent. Quod quando facere aut non potuerunt, aut noluerunt, alia quoque eodem modo à me emendata, his libris inſeram: ſi fortè tam venuſtus poëta paulatim priſtinum nitorem reciperare poſſit. Nam vt nunc quidem eſt, qui ei poſt Ioachimum admouerunt manus, magna profeſſi, parua admodum præſtiterunt. Sed mihi quidem neque aliena abijcere animus eſt, neque mea venditare tanti videtur. In Rudente, ad ipſum finem actus primi, colloquium eſt aniculæ, quæ Veneris ſacerdos erat, cum puellis eiectis, ita cõfuſum ac perturbatum, vt nullus propè verſus integer ſit. Id igitur proponam, ita vti legendum cenſeo.

SACERDOS.

Qui ſunt, qui pacem à patrona expetunt mea?
Nam vox precantum me excitauit huc foras.
Bonam deam ſequuntur, obſequentémque haud grauatim
Multumq́; benignam. PALÆSTRA. *Mater hem. ſaluere te iubemus.*
SA. *Saluete puellæ. Sed vos vnde cum vuida*
Veſte ire dicam, tam veſtitas mæſtiter?
PA. *Haud longulè imus illicò hinc ex hoc loco,*
Verùm longè hinc abeſt, vnde huc vectæ ſumus.
SA. *Nempeá equo ligneo cæruleas per vias*
Vectæ eſtis. PA. *admodum.* SA. *Æquius ergo vos erat*
Venire candidatas hoſtiataſq́;: ad hoc
Fanum iſtunc ad modum veniri non ſolet.
PA. *Quæ'ne eiectæ ſumus è mare nunc ambæ, obſecro,*
Vnde hoſtias nos agere voluiſti huc tibi?

Ample-

Amplectimur tibi nunc genua, egentes opum,
Quæ neſcia ſpe in neſciis locis ſumus,
Tecto recipias vt tuo ſeruéſque nos:
Vtique te miſerarum ambarum miſereat:
Quibus neque ſpes parata eſt vlla, nec locus:
Neque quidquam eſt nobis amplius, quàm hoc quod vides.

SA. *Manus mihi certè ambæ, à genibus exſurgite.*
Me fœminarum nulla eſt miſericordior.
Sed res, puellæ, hæ pauperes inopéſque ſunt.
Egomet vix vitam colo. Veneri cibo meo
Seruio. AM. *Veneris fanum, obſecro, hoc eſt?*
SA. *Sanè. Ego*
Huius Sacerdos clueo. Verùm, quicquid eſt,
Fient comiter à me omnia, quorum copia
Cluebit. ite hac mecum. PA. *amicè noſtrum habes*
Honorem mater, ac benignè. SA. *oportet.*

Sunt autem tertius & quartus verſus iambici quadrati catalectici: poſtremus trimeter catalecticus: ceteri omnes trimetri acatalecti.

Num qui capiuntur in bello, ignaui propterea habendi ſint. Illuſtratus Plauti è Captiuis locus.
CAP. XVIII.

FORTIVM virorum videtur in prœliis aut vincere aut mori: qui enim capiuntur, vix interdum effugiunt ignauiæ aut certè ψιλοψυχίας notam: Atque hoc ſignificauit Philocrates Plautinus, qui cùm ex Hegione apud quem vinctus adſeruabatur, audiiſſet,

Vt vos hic, itidē illic apud vos meus adſeruatur filius,
Captus eſt? inquit: deinde adfirmante ſene; *Non igitur*, inquit, *vos ſoli ignaui ſumus*. Sed tamen Lacedæmonius quidam ex iis qui ab Athenienſibus capti ſunt

ſunt in Pylo, vrbanè à ſe ignauiæ notam amolitus dicitur. Cùm enim Athenienſis quidam ei per ludibrium dixiſſet, *Ex veſtris videlicet optimi ac fortiſſimi quique ceciderunt: Magni*, inquit, *faciendus eſſet fuſus, ſi viros fortes dignoſcere ac diſcernere ab ignauis poſſet*. fuſum autem, Lacedæmoniorum more, vocabat ſagittam; & ſignificabat, non fortiſſimos quoſq. mortuos eſſe, ſed eos, qui caſu ſagittis icti fuiſſent: vt qui hoſtium potiti erant, non propterea minus fortes habendi eſſent, quàm qui ceciderant. Eminus enim cum illis prœliati erant Athenienſes. Ita hoc à grauiſſimo hiſtoriæ ſcriptore Thucydide accepimus.

Nihili eſſe verbum excolubrandi, *quod quidam pro Plautino obtrudere conatus eſt.*

CAP. XIX.

SÆPE contingit, vt in magnis ſcriptoribus vitia lateant, & quæ corrupta atque ὕπουλα ſunt, integra putentur: nonnumquam etiam, vt quæ recta & incorrupta ſunt, hominibus non ſatis intelligentibus corrupta videantur. Vt autem medicamenta bene valentibus, ita rectis & veris correctiones ac mutationes nocent. Eius rei exemplum proferam è Sticho Plautina, vbi Dinacium è portu rediens, iniquo animo fert, ſibi à paraſito Gelaſimo moleſtiam exhiberi. Verſus hi ſunt:

GE. *Ibo, atque hunc compellabo.*
Saluos ſis. DI. *Et tu ſalue.*
GE. *Iam tu piſcator factus?*
DI. *Quampridem non ediſti?*
GE. *Vnde is? quid fers? quid feſtinas?*
DI. *Tua quod nihil refert, ne*
Cures. GE. *Quid iſtic ineſt?*

DI.

Di. *Quas tu vides colubras?*

Ge. *Quid tam iracundus?* Di. *Si in te*
Pudor aſſit, non me appelles.

Illud igitur de colubris Ioachimus quò pertineret, nõ videns, hanc notam ad illum locum addiderat: *Suſpecta hæc ſcriptura mihi eſt. Ac ſi ſciam, quid hoc verbi ſit, ſuſpicor ſic feciſſe poëtam, Qua tu id re excolubras?* Hæc ille: fruſtrà quidem, ſed modeſtè tamen. & alioqui homini erudito, qui Plauti fabulis hoc tempore, fatendum enim eſt, ſaluti fuit, ſicubi falſus ſit, facilè condonari poteſt. Vetus eſt, non omnia vni deos dare. Secutus eſt alter multo confidentior, qui illam tenuẽ & obſcuram Ioachimi cõiecturam, nihil dubitans, arripuit pro vera: & conteſtatus, ſic ſine vlla litura eſſe in ſuis veteribus libris (habebat autem plerumque bonos & obſequentes libros) interpretatus eſt etiam nobis verbum *excolubrandi*: vt ſit *excolubrare*, illo quidem auctore, curiosè, & oculis eminentibus, quales ſunt oculi colubrorum, & ceruicibus inflexis, & oculis extantibus exquirere. Verboſa ſanè declaratio: ſed, cui ſi crediturus ſim, locupletiorem eius auctorem requiro. Atque vt ſine fuco & fallaciis agam, emendationem illam non tam reputatione, quàm riſu, dignam puto. Inſanum enim dicit eſſe paraſitum puer, & à furiis atque intemperiis agitari: ideoque ex eo quærit, quas colubras videat: quod furiæ non tedis modò ardentibus, ſed colubris quoque ac ſerpentibus inſectari eos quos agitabant, putabantur. Et inde eſt illud è vetere tragœdia,

Ω μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
Τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας.

Quare excolubrandi verbum, qui pepererunt, ſibi habeant licet.

Dete-

Detectum Ciceronis erratum in quinto De finibus. CAP. XX.

MAGNORVM virorum errores qui notant, dum id modeſtè & ſine ſcurrilitate faciant, publicè prodeſſe arbitror. Nam neque quidquam propterea de illorum exiſtimatione detrahitur: & ceteri, vt cautiores ac conſideratiores in ſcribendo ſint admonentur: & ſiquid cui, vt ſunt humana, tale contigerit, habet exempla quibus aut excuſare ſe aut ſolari queat. Eo igitur animo indicare hoc loco inſtitui inſignem Ciceronis negligentiam, quam à nemine vſque adhuc notatam eſſe demiror. Quinque ſunt, vt notum eſt, illius libri De finibus, quibus explicatæ & excuſſæ veterum philoſophorum, ſed præcipuè Epicuri, Stoicorum, & Peripateticorum, de ſummo bono ſententiæ continentur. Et prima quidem diſputatio, qua Epicuri ſententia examinatur, habita fingitur in Cumano Ciceronis, cùm eò L. Torquatus & C. Triarius ſalutandi Ciceronis cauſſa veniſſent: neque quiſquam præterea alius intereſſet. Secunda autem in Tuſculano Luculli, inter Ciceronem ipſum & M. Catonem, cùm ſe illi in Luculli bibliothecam ſine arbitris abdidiſſent. At tertia Athenis in Academia, cùm ibi vnà eſſent M. Q. & L. Cicerones, & Atticus, & is, cui diſputandi partes tribuuntur, M. Piſo. Certè igitur apertè conſtat tres illas diſputationes & locis, & temporibus, & perſonis eſſe diſtinctas. Et tamen, perinde ac ſi vnus & idem, iiſdem ſuperſtitibus præſentibus, vt in formulis dicebant, & aduerſus Epicurum, & aduerſus Stoicos diſputaſſet: ita Piſo loquens inducitur: *Quoniam igitur & de volu-*

ptate

ptate cum Torquato, & de honeſtate, in qua vna omne bonum poneretur, cum Catone eſt diſputatum : & quæ ſequuntur. Hæc ſi Cicero ipſe in proœmio eius libri ex ſua perſona diceret, ferri poſſent: à Piſone quidem quomodo aptè & conuenienter dici queant, neque video, neque videre quemquam puto. Sed certè Cicero, cùm illa ſcriberet, oblitus erat, non ſe, ſed Piſonem loqui. Quod ei tum quoque contigiſſe arbitror, cùm eodem in libro verſus Homericos, quibus Sirenes Vlixem alloquuntur, Piſonem ſibi tribuentem ac vindicantem facit. Non enim dubium eſt, quin eos Cicero ſuos, vt erant, videri voluerit.

M. AN-

tam turpem ſuſpicionem in vxore tam lentè ac negligenter ferat. Neque dubium eſt, quin de Bruto & Lepido loquatur: ſed in talium rerum narratione, ac ſignificatione, propria eorum, de quibus agitur, nomina multo venuſtiùs multoque verecundiùs ſubticentur. Addita autẽ puto iampridem ab aliquo erudito homine, qui locum declarare vellet. Iam illud, *os hominis*, ita dictum eſt, vt apud Martialem;

Santonica medicata dedit mihi pocula virga.

Os hominis. mulſum me rogat Hippocrates.

Libet & notare vſum verbi *placet*, ſanè elegantem: ſi quis fortè eum minus aduerterit. Cùm igitur in manifeſto peccato aliquem deprehenderant, ita vt ne ipſe quidem factum ſuum defendere poſſe videretur: ita eum interrogabant: *Placet hoc tibi?* Sic Thais Terentiana deprehenſum Chæream leuiter obiurgans, *Satin' hoc tibi placet?* Cicero epiſtola ſexta eius libri in quo nunc verſamur: *Sed heus tu πρὸς εἰς δ῾ῆλον. placet hoc tibi?* Tibullus in carmine obſcœno: *Placet ..... qui ſub arborum coma*: & quæ ſequuntur. piget enim adſcribere. In eadem epiſtola, vbi vulgò legitur, *At nunc Cœlius, non dico equidem, quid egerit*: legendum eſt, *quidquid egerit*. In octaua, *meros terrores*, non vt vulgò, *miros*. In vltima verò, *Accepi ab Acaſto, meo ſtatore, tuas litteras*. non vt editi libri habent, *Accepi ab Acaſto ſeruo meo ſtatim tuas litteras.*

Emendata multa è libro tertio De officiis.
CAP. IX.

CICERONIS verba ſunt è tertio De officiis: *Accedit eôdem teſtis locuples Poſidonius, qui etiã ſcribit in quadam epiſtola, P. Rutilium Rufum, qui Panætium audiuerat, dicere ſolere, vt nemo pictor eſſet in-*

nentus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquiſſet, abſolueret: oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi ſpem auferebat: ſic ea quæ Panætius prætermiſiſſet, & non perfeciſſet, propter eorum quæ feciſſet praſtantiam, neminem perſecuturum. Quibus in verbis ſæpè admiratus eram, cur additum eſſet illud, *& non perfeciſſet*. certè enim quæ prætermiſerat Panætius, ea non modò non perfecerat, ſed ne inchoauerat quidem. Sed veteres libri admirationem ſuſtulerunt, quorum in pleriſque poſtrema eius comprehenſionis pars ita legitur: *Sic ea quæ Panætius prætermiſiſſet, propter eorum quæ perfeciſſet praſtantiam, neminem perſecutum*. In eodem libro, vbi de Cæſaris cæde, etſi cum non nominat, loquitur, ita vulgò legas: *Vicit igitur vtilitas honeſtatem: imò verò honeſtas vtilitatem ſecuta eſt*. At in vetuſtioribus quanto melius? *Vicit igitur vtilitas honeſtatem? imò verò honeſtatem vtilitas conſecuta eſt*. Significat enim factum illud honeſtū fuiſſe per ſe, vtile κτ' συμβεβηκός. Vnum præterea locum ſubijciam, qui nuſquam ille quidem in vulgatis libris emendatè legitur: ſed in libris præclari illius correctoris ita deprauatus eſt, vt ipſius ſententiæ, aliquot vocum temerè additarum congeſtu obrutæ, vix, quaſi per nebulam, tenue quoddam veſtigium appareat. Et fuit ea illius conſuetudo, vt non tam quæreret interdum, quid dixiſſet Cicero, quàm, quid ipſe eum dicere oportuiſſe cenſeret. Sed tota res mihi paulo altiùs repetenda eſt: vt etiam in iis Ciceronis verbis quæ non multò antecedunt eum quem purgare inſtituimus locum, maculæ quædam eluantur. Quærit igitur Cicero, liceátne interdum viro bono alium lædere, deque illius commodis aliquid detrahere. Ac primùm illud quaſi principium ponit, huma-

humanæ ſocietatis arctiſſimum vinculum eſſe; magis arbitrari eſſe contra naturam, hominem homini detrahere ſui commodi cauſſa, quàm omnia incommoda ſubire vel externa, vel corporis, vel etiam ipſius animi, *ſeruantem iuſtitiam*. Ita enim planè legendum eſt, non vt vulgò, *quæ vacent iuſtitia*. Vetus ſcriptura deprauata eſt, *ceuatent iuſtitiam*. Deinde, paucis interiectis, addit: *Quid? ſi Phalarin, crudelem tyrannum, & immanem, vir bonus, ne ipſe frigore conficiatur, veſtitu ſpoliare poſſit, nónne faciat?* Hic libri mei veteres habent, *ne ipſe algore pereat*: ſed vtroque modo eadem ſentētia efficitur. Deinde totam quæſtionem, adhibita diſtinctione, explicat his verbis: *Nam ſiquid homini ad nullam partem vtili, vtilitatis tuæ cauſſa detraxeris, inhumanè feceris contraq; naturæ legem*, quibus verbis ne homini quidem planè inutili ſignificat, quidquam ſapientem detrahere debere, vtilitatis ſuæ cauſſa. At ille, quem dico, ita edidit: *Nam ſiquid homini, homo ad nullam rem vtilis, vtilitatis tuæ cauſſa detraxeris*. Ineptè. Inſtituta enim quæſtio eſt hoc modo, *Num ſapiens homini ad nullam rem vtili aliquid aliquando detrahere poſſit*. non autem: *Num homo ad nullam rem vtilis*. Ita enim paulo antè quæſitum erat: *Nónne igitur ſapiens, ſi fame ipſe conficiatur, abſtulerit cibum alteri homini ad nullam rem vtili?* Negat igitur Cicero, id vtilitatis priuatæ cauſſa licere. Deinde addit: *Sin autem is tu ſis, qui multam vtilitatem Reip. atque hominum ſocietati, ſi in vita remaneas, adferre poſſis: ſiquid ob eam cauſſam alteri detraxeris, non ſit reprehendendum. Ob eam cauſſam*; id eſt, non ob tuam vtilitatem, ſed publicam. Sequitur: *Sin autem id non ſit eiuſmodi: ſuum cuique incommodum ferendum eſt potius, quàm de alterius commodis detrahendum*. Liber

autem vetus, quo nunc vtor, ita habet: *Sin autem is non ſis eiuſmodi*. vnde colligo librarium, primò per errorem, cùm ſcripſiſſet *ſin*, redijſſe denuò ad ſuperius membrum, cuius principium erat, *ſin autem is tu ſis*. deinde, errore animaduerſo, non deleuiſſe quidem duas voces, quas fruſtrà repetierat, *autem is*, ſed cetera perſecutum. Vt ſit vera lectio: *ſin nõ ſis eiuſmodi*. Solebant enim homines imperiti, qui auorum aut proauorum noſtrorum temporibus, victum ſibi deſcribendis libris quæritabant, quæ perperam ſcripſerant, non delere: ne libros ſuos, multis lituris deformatos, minus vendibiles redderent, iterúmue totas paginas deſcribere cogerentur: ſed iis vt erant omiſſis cetera perſequi. Atque ea res innumerabilem errorum copiam in omne ſcriptorum genus inuexit.

Xenophontis loci duo emendati. CAP. X.

LIBET hoc loco proferre coniecturam meam de duobus locis Xenophontis è primo ἀναβάσεως: de quibus dubium non habeo, quin & in omnibus vſque in hunc diem editis libris corruptè legantur, & tutò ac facilè corrigi poſſint. Eorum primus eſt, vbi Cyrus in Ciliciam tranſit, ſuperatis montibus in quibus Syenneſis præſidium collocarat. Cùm enim Cilices ad primam Cyri aduentantis famam ſeſe in fugam dediſſent, ſine vllo negotio Cyrus & mõtes conſcendit, & Cilicum caſtra cepit. Ibi Xenophontis verba ſunt: Κῦρος δὲ ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς κωλύοντος, καὶ εἶδε τὰς σκηνὰς οὗ ἐφύλαττον οἱ Κίλικες. Quid autem attinuit dicere eum, ſuperatis montibus, vidiſſe caſtra quæ Cilicum fuerant? Certè enim ita neceſſe fuit, niſi aut cæcus fuiſſet, aut clauſiſſet oculos. Sed nos quoque cæci, opinor, fuerimus, niſi videamus, εἷλε, non εἶδε legen-

legendum eſſe. Alter locus eſt, vbi Cyrus ad flumen Chalum perueniſſe dicitur: cuius piſces Syri, vt & columbas, pro diis habebant Ibi enim ita legimus: Αἱ δὲ κῶμαι ἐν αἷς ἐσκήνουν, Παρυσάτιδος ἦσαν, εἰς ζωὴν δεδομέναι. Sed mihi excuti non poteſt, quin ζώνην, non ζωὴν legere oporteat: vt dicamus eam totam regionem reginæ Paryſatidi in cingulum adtributam fuiſſe. Reginis enim Perſarum multa oppida, multæque regiones in ſingulas mundi muliebris partes adtribui ſolebant: verbi cauſſa, *in ſtrophium, in amiculum, in cingulum, in ſandalia*. Idque locupletiſſimus teſtis confirmat Plato in Alcibiade primo his verbis: ἐπεί ποτ' ἤκουσα ἐγὼ ἀνδρὸς ἀξιοπίστου τῶν ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὃς ἔφη παρελθεῖν χώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδὸν, ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρίους ζώνην τῆς βασιλέως γυναικός. εἶναι δὲ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλεῖσθαι καλύπτραν. καὶ ἄλλους πολλοὺς τόπους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὸν κόσμον ἐξῃρημένους τὸν τῆς γυναικὸς, καὶ ὀνόματα ἔχειν ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. Sed & Lutetię Pariſiorum vectigal quoddam vino impoſitum eſt, quod vulgò *cingulum reginæ* vocant. Sic Themiſtocli apud eoſdem Perſas quinque vrbes, Magneſia, Lampſacus, Myus, Percope, & Palæſcepſis, in panem, vinum, opſonium, ſtragula & veſtitum adtributæ fuiſſe dicuntur.

Suetonij in Galba vnus, & alter in Otthone emendatus & illuſtratus locus. CAP. XI.

MIRAM & propè ſordidam Galbæ Imperatoris parſimoniam fuiſſe & Tacitus & Suetonius, & alij tradiderunt. Cuius exempla multa cùm retuliſſet Suetonius, adijcit: *Quare aduentus eius non perinde gratus fuit: idq́ proximo ſpectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notiſſimum canticum exorſis, Venit io ſimus*

à villa: cuncti ſimul ſpectatores, conſentiente voce, reliquam partem retulerunt, ac ſæpius verſu repetito egerunt. Quæ Turnebus libro quinto Aduerſariorum emendaturum ſe & explicaturum profeſſus, nihil de ſuo adſert, niſi *Io* eſſe interiectionem exultantis omnibus notiſſimam. Miror autem cur tantus vir, cùm manus deprauato loco admouiſſet, nihil protulerit, niſi quod pueri paulo grandiores in ſchola ſi ignorarent, cæderentur. Certè ſi nodus ille tam facilè ſolui poterat, non tali vindice indigebat. Quomodo autem populus, iterando eam vocem quæ exultantium propria eſt, declarare potuiſſet, parùm ſibi gratum eſſe imperatoris aduentum? Sed nos tentemus, ſiquid melius poſſumus. Seruis olim & libertis interdum nomina ex moribus ipſorum imponi ſolebant, atque id magis etiam fiebat in comœdiis. Puto igitur in vetere Atellana vel ſeruum vel libertum diſpenſatorem fuiſſe, qui, quòd frugi & parcus, & dominis vtibilis foret, ex re Oneſimus vocaretur. Seruile autem illud nomē eſſe, etiam è S Pauli epiſtolis notum eſt. Eum igitur conſerui cùm in Atellana fabula viderent redeuntem è villa, intelligerentque parciùs ſibi iam edendum ac bibendum fore, quòd eos Oneſimus durè contenteque habiturus eſſet, cecinerant, *Venit Oneſimus à villa*: & addiderant, opinor, alia quæ ad parſimoniam & ſeueritatem ipſius exagitandam pertinerent. Eadem igitur illa cùm in Galbam, qui nuper venerat, præclarè conuenire viderentur, populus iocans crebrò iteraſſe dicitur. Planè autem in veteribus libris legitur *Venitone ſimus*. quod teſtati ſunt & alij: & minimo negotio mendum tolli potuerit. Sed ſæpe fit, vt etiam perſpicaciſſimos ea quæ ſunt ante oculos poſita, fugiant. Fuit autem ipſi Suetonio pater

vir for-

vir fortiſſimus, & ſpectatæ virtutis: cuius nomẽ cùm in filij libris decurtatum ac deprauatum legatur, reſtituere, operæ fuerit. Sic ergo legimus in Otthone: *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus, anguſticlauius.* Ita vulgò. At vidi ego librum qui cariem & tineas ſenſerat, in quo poſt nomen *Suetonius* foramen erat exiguum: deinde ſequebatur *linus*: & ſuprà alia manu emẽdatum *lenis*: Omnino autem legendum eſt *Paullinus*. id enim ei verum cognomen fuit. Teſtem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen, neque virtutem tacitam eſſe ſiuit. Eius enim & ſæpè in annalibus & in Agricolæ vita perhonorificam mentionem facit.

Ariſtoteles è primo Politicorum Hippocratis è libro περὶ τροφῆς *emendati & illuſtrati loci.*
CAP. XII.

ARISTOTELES libro primo Politicorum eruditè ac copioſè diſputat de origine ſeruitutis: oſtenditque verę ſeruitutis cauſſam in natura poſitam eſſe: ita vt ij qui mente ac conſilio valent, corpore autem ſunt ad obeunda neceſſaria munera non ſatis habili, natura facti ſint ad imperandum: qui contrà valido ac robuſto corpore, ſed ingenio hebeti ac ſtolido, tantùm vt imperata facere, non etiam ipſi, quid agendum ſit, proſpicere poſſint, eos natura ipſa eorumque qui plus ſapiunt imperio ſubieciſſe videatur. Qui autem bello capti, aut alio modo in ſeruitutem redacti ſunt, ij, ſi liberali ſint ingenio, fortuna quidem ac condicione ſerui ſunt, ſed natura liberi. Sunt igitur quidam liberi natura, quos in ſeruilem ſortem caſus aliquis deduxit: ſunt cõtrà multi quos ſeruire oportet, quiq.

natura ſerui ſunt, qui melioribus & natura liberis imperant. Neque omnis aut libertas, aut ſeruitus contra naturam eſt: neque omnis congruens ac conſentanea naturæ. Sed ad ipſum eius diſputationis finem ita legitur in libris emendatis à Victorio, & in aliis propè omnibus: ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, δῆλον. quæ ita interpretatur Victorius: *Continere igitur in ſe rationem quandam hanc controuerſiam, & non eſſe, hos quidem natura ſeruos, hos autem liberos, planum eſt.* Atqui Ariſtoteles ipſe nihil tam docere conatus eſt, in iis quæ anteceſſerunt, quàm eſſe quoſdam natura ſeruos, & quoſdam natura liberos. Itaque in libris Aldinis hoc modo legimus: καὶ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id eſt, *& eſſe alios natura ſeruos, alios liberos.* Sed ne hoc quidem ferri poteſt. Vtrumque enim docuit, quoſdam natura, quoſdam præter naturam, & ſeruos & liberos eſſe. Verum igitur eſt, quod ego, cùm prius coniecissem, poſtea ſcriptum repperi in eis libris, quos Aldi heredes edidere: καὶ εἰσὶ καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id eſt, *Et eſſe, & non eſſe alios quidem natura ſeruos, alios autem liberos.* Similis locus eſt in libro Hippocratis De aliméto: qui ita lacer ac mutilus eſt, vt & Cardanus & ceteri, quos ego quidem viderim, ætatis noſtræ medici, qui eum declarare voluerunt, meras nugas attulerint. Ego autem eum ita interpretabor, vt non verear, ne quis mihi illud obijciat: τέκτων γὰρ ὢν ἐργάζεται οὐ τεκτονικά. Expoſuerat Hippocrates varias ſuper tempore puerperij ſententias. dixeratque aliis quidem videri tempus id eſſe dierum c c x, qui quidem efficiunt ſeptem menſes, ſiquis Ægyptiorum more, quem tum ferè ſequebantur, tricenos dies ſingulis menſibus tribuat: aliis trecentorum,

qui eadem ratione efficiunt decem menſes: alii denique CCXL: qui eadem ratione octo menſes efficiunt. Deinde ad hanc poſtremam opinionem reſpiciens, ſubiicit: οὐκ ἔστι καὶ ἔστι. Quæ verba quid ſibi velint, ne Mopſus quidem aut Oedipus diuinarit. Legendum autem hoc modo: Ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. Atque ita intelligendum eſſe quodammodo partum octimeſtrem, & quodammodo non eſſe. Poteſt enim menſe octauo mulier párere: ſed fetus vitalis non eſt. Atque ideò Sabinus, Galeno, vt notum eſt, antiquior medicus, ea ſic expoſuerat: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα· καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παρεγυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. ex quibus etiam Sabini verbis, coniicio, vbi apud Hippocratem legimus ἐκτρῶσιν, legẽdum ἐκβῶσιν. Sunt &, quæ ſequuntur, deprauata in Hippocratis libris: quæ quomodo emendanda ſint, cognoſci poterit è Gellio, libri tertij capite XVI. vnde etiam ſumpta ſunt quæ modò attuli. vt mirum ſit ea tãdiu latuiſſe, cùm tam aperto ac celebri in loco paterent. Eodem autem loquendi genere vſus eſt & Plautus in Trinummo:

Eſt atq; non eſt mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non eſt. meritò vt ne dicant, id eſt.

Emendati è Trinummo Plautina loci duo.
CAP. XIII.

FACTA me Trinummi mentio admonet, vt inſignem ex ea locum emendem: in quo & verſus perperam collocati ſunt, & perſonarum nomina locis non ſuis poſita, & deprauati verſus, & denique οὐδὲν ὑγιές. Nolo autem otium, quo minimè abundo, inanibus verbis conſumere. tantùm proponam locum

ipſum, ita vt mihi legendus videtur:

PHILT.

Non edepol tibi pernegare poſſum quidquā quod velis.
Cui egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.

LYSITELES.

Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidæ huius filio.
Qui illic habitat. PH. *qui comedit, quod fuit, quod non fuit?*
LY. *Ne opprobra pater. eueniunt multa homini quæ vult quæ ne vult.*
Sapientia ætas condimentum eſt: ſapientia ætati cibuſt.
PH. *Mentire edepol nate. atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam ſapiens quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Nulli quæ ne volt eueniunt, niſi fictor malus ſiet.
LY. *Multa eſt opera opus fictura, qui ſe fictorem probū*
Vitæ agendæ eſſe expetit. ſed hic admodum adoleſcentuluſt.
PH. *Non ætate, verum ingenio apiſcitur ſapientia.*
Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis? LY. *nihil quidquam pater.*
Tu modò ne me prohibeas accipere, ſiquid det mihi.

Quod autem ait Lyſiteles ad excuſandum ſodalem, *ſapientiæ eſſe condimentum ætatem, & ſapientiam ætati cibum*; hanc ſententiam habet. Quidam cibi ſunt, qui recentes quidem non ſunt eſui; ſed reponi ſolent in longam vſionem, & muria aut aceto, aut ſale, aliíſue modis condiri. miteſcunt autem, ac concoquuntur tempore, & ad veſcendum vtiles fiant. ſic ſapientiam ait in iuuenibus immaturam eſſe: procedente ætate condiri ac mitigari, quaſique matureſcere. In eadem autem fabula iocularis quidam verſus qui à Staſimo pronuntiatur, & corruptè legitur, & malè explicatur. Lambinus hoc modo: *Cœna*

Cœna hæc annona eſt, ſine ſacris hereditas.
& exponit, Cœna hæc eſt inſtar annonæ. At Lipſius ἐρωτηματικῶς: *Cœna hæc an non eſt?* Ego veterem ſcripturam retineo:

Cœna, hac annona, eſt ſine ſacris hereditas.
Eſt autem, *hac annona*, ablatiuus, vt grammatici vulgò loquuntur, abſolutus; & hoc ſignificat, hac annonæ caritate quæ nunc eſt. Sic alibi:

Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico:
id eſt, cùm triticum tam vile ſit.

Notata quædam apud Liuium, in quibus ipſe ſibi pugnare videri poteſt. CAP. XIIII.

LIVII hiſtoriarum ſcriptoris diſertiſſimi ac copioſiſſimi errores quoſdam notauit olim Laurentius Valla, vnum etiam homo eruditiſſimus mihiq. amiciſſimus Carolus Sigonius, qui hoc tempore tantum in Liuij annalibus præſtitit, quantum vix ſperare fas erat. Superſunt & alij, quos notare non ab re fuerit: vt incendatur ſcribentium induſtria; & vt intelligatur τὸ ἀναμάρτητον maius quiddam eſſe, quàm vt ab homine præſtari queat. Libro igitur annaliũ quarto, multis argumentis docet, errare eos, qui tradunt A. Cornelium Coſſum tribunum militum, ſecũda opima ſpolia Iouis Feretrij templo intuliſſe. At eodem in libro Mam. Æmilium dicentem facit, ſe eundem dictatorem eſſe, qui antè Veientium Fidenatiumque, adiunctis Faliſcis, ad Nomentum exercitus fuderit: & magiſtrum equitum A. Cornelium eundẽ in acie fore, qui priore bello tribunus militum, Larte Tolumnio, & rege Veientium, in conſpectu duorum exercituum occiſo, ſpolia opima Iouis Feretrij templo

plo intulerit. Ne illud quidem defendi poſſe arbitror, quod libro nono in laudando L. Papirio Curſore ita ſcribit: *Haut dubiè illa ætate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo vnus erat vir, quo magis innixa res Romana ſtaret. quin eum parem deſtinarant animis magno Alexandro ducem, ſi arma, Aſia perdomita, in Europam vertiſſet.* At paulo pòſt ait, ſe arbitrari, Alexandrum ne fama quidẽ Romanis notum fuiſſe. Quomodo igitur L. Papirium, quem ei opponerent, animis deſtinare potuerant? Sed & illud rectè ac verè notauit Glareanus, manifeſtò eum ſibi pugnare, cùm Hannibalem vixdum puberem Haſdrubalis litteris accerſitum ſcribit, cùm ex ipſis Liuij verbis neceſſariò colligatur, Hannibalem eo tempore annos non minus viginti tres natum fuiſſe. Qua ætate qui alium tutore egere dicat, ipſemet curatore potius indigere videatur.

Cur videatur Aſſa nutricibus dici ſolitum. Emendatus quidam Varronis locus. CAP. XV.

QVOD Nonius *aſſas nutrices olim vocatas* eſſe ſcribit, *quia aſſint eis quos nutriant*, id quàm verum ſit, videbimus. Fortaſſis enim verius eſt eſſe à Gręco ἄττα. ἔστι δὲ τὸ μὲν τέττα, φίλου, τὸ δὲ ἄττα, τροφέως, τὸ δὲ πάππα, πατρὸς, τὸ δὲ ἠθεῖε, ἀδελφοῦ, ait Euſtathius. Sed quod homo eruditus putat, ſe apud ipſum Nonium eius vocis exemplum reperiſſe in exemplo Varronis ab eo adducto, cùm verbi Betere notionem explicat, de eo mihi quidem longè aliter videtur. Verba Varronis in veteribus libris ita ſcripta ſunt: *Aſſanòs multos quòd ea parere non poterat mulier, eum betere foras iuſſit.* quę is, quem dico ita emendat: *Aſſa non multo poſt, quod ea parere non poterat mulier, eum betere foras iuſſit.* & tamen

tamen ait ibi aſſam vocari non nutricem, ſed obſtetricem. Quod ſi admitteremus, nõ tamen dicendum eſſet, repertũ exemplum eius quod Nonius dixerat; ſed repertam aliam ſignificationẽ nominis *Aſſa*, quæ ipſum quoq. latuiſſet Nonium, neque vſquam à veteribus tradita eſſet. Id autem quàm credibile ſit, non diſputo: mihi certè nondum diſplicet, quod de illis Varronis verbis iampridem exiſtimaui: ea pertinere ad Sp. Caruilium, qui primus Romanorum vxorem repudiaſſe dicitur, nõ quòd eius mores aut ingenium parum probaret, ſed quòd coniugem ſe velle diceret liberorum quærendorum gratia: illam autem ſterilem eſſe. Lego igitur hoc modo: *A ſe annos multos quòd ea parere non poterat mulier, eam betere foras iuſſit.* Erat enim hoc quoque verbum vſitatum in repudiis. Cicero: *Claues ademit. foras exegit*. Martialis: *Vxor vade foras, aut moribus vtere noſtris.*

Emendati complures variorũ ſcriptorum loci in quibus à librariis eodem modo peccatum erat. CAP. XVI.

AD medicinam meliùs & certiùs factitandam, non mediocriter vtile eſt, ſcire, quibus in rebus is qui ægrotat, peccare ſolitus ſit: quo & cauſſa morbi facilius reperiatur, & ad eam medendi ratio accõmodetur. Sic & iis, qui ſe veterum ſcriptorum quaſi medicos quoſdam eſſe profitentur, noſſe expedit, quibus potiſſimùm modis veteres librarij peccare ſoliti ſint, vt latentia hulcera quæ in optimis quibuſq. ſcriptoribus inueterarunt, ſagaciùs deprehendant. Inter cetera igitur ſanè multa genera deprauationum, animaduerti, ſolitos eos, ſiquando vetuſtioris libri, ex quo aliquid deſcribebant, ſcripturam ſatis certò ac

liquidò perſpicere non poterant, dubitabantque hoc an illo modo ſcriptum foret, aut ſiquando aliud in aliis exemplaribus ſcriptum reperiebant, vtrumque ponere, & lectorum iudicio permittere; vtrum verius videretur. Eo modo, vix credibile eſt, quàm multa in optimis & nobiliſſimis quibuſque ſcriptoribus maculata ſint. Libet eius rei aliquot exempla proponere: vt ab aliis quoq. alia conſimilia notentur. Apud Xenophontem libro primo Anabaſeos ita legimus: τὸ δὲ στράτευμα ὁ σῖτος ἐπέλιπε, καὶ πρίασθαι οὐκ ἦν, εἰ μὴ ἐν τῇ Λυδίᾳ ἀγορᾷ, ἐν τῷ Κύρου βαρβαρικῷ, τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων, τεττάρων σίγλων. vbi qui diligenter attenderit, facilè videbit, legendum tantùm eſſe, τὴν καπίθην ἀλφίτων. Apud Ariſtotelem libro primo De arte dicendi: Ἀνάγκη συλλογιζόμενον ἢ ἐπάγοντα δεικνύναι ὁπωοῦν ἢ ὁντινοῦν. vbi fruſtrà ſe torquet Victorius. illud enim ἢ ὁντινοῦν planè delendum eſt: quod ego cùm iampridem conieciſſem, confirmatus ſum in ſententia, auctoritate Halicarnaſſei, qui hunc locũ ita citat, vt illam librariorum προσθήκην non agnoſcat. Apud Ciceronem in Academicis: *& veluti amantes Socratem*. vbi docui legendum, *& iam ante Socratem*. Apud Liuium libro XXIIII. in libris à doctiſſimo Sigonio emendatis: *Cùm illud potius agendum, atque eis cogitandum ſit, ſi quomodo fieri poſſit, ne qui ſocij à populo R. deſciſcant: & non vocitent. documentum autem ducant, ſtatui oportere, ſi quis reſipiſcat, & antiquam ſocietatem reſpiciat.* Libri autem veteres ita habent: *Documẽtum aut ducant, ſtatui oportere non nocituum.* Ita igitur emendo eum locum quem inſanabilem eſſe pronuntiauit Sigonius. Primùm illud, *Documentum aut ducant*, aio librarij eſſe, vtro modo ſcriptum eſſet, ambigentis. Deinde illud, *& non vocitent*, factum eſſe ex eo, quod paulo

paulo pòſt ſequitur *non nociturum*, & poſitum loco non ſuo. Quibus poſitis ita lego: *Documentum ſtatui oportere, non nociturum, ſi quis reſipiſcat & antiquam ſocietatem reſpiciat*. Eſt autem optima & grauiſſima ſententia, & Thucydidea: οὔτε ἀνέλπιςον καταςῆναι τοῖς ἀποςᾶσιν, ὡς οὐκ ἔςι μεταγνῶναι. Apud Senecam libro primo De beneficiis: *Ergo & Mercurius vna ſtat, non quia beneficia ratio commendat vel oratio, ſed quia pictori ita viſum eſt*. legendum: *Non quia beneficia commendat oratio*. Apud eundem epiſtola XXXIII. *Ego verò vtar via veteri: ſed ſi priorem planioremq; inuenero, hanc muniam*. Libri veteres: *Sed ſi priorem vel planiorem*. Ego, *ſed ſi planiorem inuenero*. Apud Plinium capite XXII. libri XIIII. *Spectante, miraculi gratia Tiberio principe in ſenecta iam ſeuero, atque etiam aliâs ſæuo, ſed ipſa iuuenta ad merum pronior fuerat*. Totum illud, *atque etiam aliâs ſæuo*; delendum eſt. Apud eundem capite III. libri XXVI. *Abſtinentiã cibi, aliâs vini*. Dele illud, *aliâs vini*. dicit enim ἀσιτίαν. Apud Tacitum libro XI. ab exceſſu Diui Auguſti: *Vt ſacrificantes vel inſanientes Bacchæ*. Vtrum non facilè dixerim: alterum certè παρέλκει. Apud eundem libro XIII. *Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rurſus Burrus*. Liber vetus: *inde deuilis rurſus aut Burrus*. legendum, *inde debilis Burrus*. debilem autem vocat, quia trunca erat manu: vt ſtatim ſubijcit. Apud eundem libro XIIII. *Per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit*. delendum illud, *aut prodidit*. Apud Plutarchũ in Theſeo: ἔπεισεν αὐτὸν ἢ δυνατάτῃ τῇ αἴθρᾳ συγγενέσθαι. delendum illud, ἢ δυνατάτῃ. Parcam plura congerere: ne ipſa copia lectoribus moleſta ſit.

qui eis digreſſis, Verum omninò, inquit, eſt quod dicitur, in nullis hominibus hoc tempore, præterquam in tranſalpinis, promptam atque expeditam reperiri Latinè loquendi facultatem. Vel ij, qui modò abierunt, vt nuſquam in loquendo hærent, nuſquam titubant, nuſquam offendunt, vt omnia in numerato habent, vt tota eorum ſine vllo impedimento ac ſalebris decurrit oratio. At noſtri homines, etiam ij qui ſibi è ſtudiorum laboribus pallorem & maciem & ſenium contraxerunt, ſi quando Latinè loquendũ eſt, vt luctantur, vt ſudant, vt anhelant. Credas eos magna vi ex imis pulmonibus verba eruere: cùm iſtis contrà ſine vlla cura ac cogitatione iugis quædam ac beata Latinarum vocum copia vltro ex ore manare ac decurrere videatur. Eſt iſtuc quidem, inquam, ita vt dicis, Dari: ſed tamen habet & Italia præclaros viros, quique & ornatiſſimè ſcribant, & diſertiſſimè ac copioſiſſimè, cùm opus eſt, loquantur. Manutium, inquit, fortaſſe dicis, & Sigonium, & Petrum Ioannem Maffeium, aut ex eadem ſodalitate eum cuius audita morte vbertim tibi nuper lacrymas iſſe memini, Perpinianum: & ſi quos tales vix ſingulos ſingulæ ætates ferunt. Et iſtos, inquam, & alios, quamquam is quidem quem tu poſtremo loco nominaſti, Hiſpanus non Italus fuit: ſed ita diu in Italia fuerat, vt pro Italo haberi poſſet. Quem tu virum Dari vtinam audire potuiſſes, neque te, quo tempore ille in hac vrbe eloquentiæ præcepta tradebat, alio vitæ genere implicatum aula tenuiſſet. Nunquam enim quemquam audiiſti, ac ne audies quidem, vt opinor, in quem illud de Neſtore elogium melius conueniret; *Cuius ex ore melle dulcior fluebat oratio.* Sed quid eſt quod tu, colloquentibus nobis, bis térue, nutu

b mihi

mihi neſcio quid ſignificare viſus es? Egó ne? inquit: Dolebam excidere interdum grādiori illi, qui tecum colloquebatur, voces quaſdam minùs Latinas, quibus ille perpetuus ſubitæ orationis nitor quaſi maculis quibuſdam infuſcaretur. Quas quæſo? inquam: nam me quidem alia cogitantem præteruolarunt. *Cælos*, inquit, *& cælorum orbes* aliquoties dixit, & *eam doctrinam quæ cælitus ad homines lapſa eſſet*. Quid tu? rectè hæc dici non putas? *Cæleſtia*, inquit, *corpora, & orbes cæleſtes, & cælo lapſam doctrinam* dixiſſem lubentiùs. Non malè tu quidem: ſed tamen ne illa quidem ſuos auctores non habent. Citat hæc Seruius è Ciceronis Hortenſio, *Epicurei plures volunt eſſe cælos.* Et Lucretij ſunt hæc è libro ſecundo:

Quis regere immenſi ſummam, quis habere profundi
Endo manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter cælos omnis conuertere?

Quamuis autem cælos illi dicebant mundos, quos putabant eſſe innumerabiles: tamen ex eo ſatis conſtat, *cæli* nomē apud Latinos & ſingulare eſſe & multitudinis. Nam de illo *cælitus*, me quoque olim reprehenſum memini à quodam, qui niſi quod Ciceronis eſſet, nihil Latinè dici putabat. Itaque irridebat me, non modò cùm citarem Seruium, qui verſum illum è primo Georgicon;

Si te digna manet diuini gloria ruris;

ita exponit, *ſi id tibi conceſſum eſt cælitus, vt gloriam ruris habeas*: ſed etiam, cùm multo meliorem iſtis omnibus Ciceronis imitatorem Lactantium, cuius hæc ſunt è libro quincto Inſtitutionum: *Nemini dubium poteſt eſſe, quin is doctor qui cælitus mittitur, tam ſcientia ſit rerum omnium quàm virtute perfectus*. Quid tu igitur? inquit: ſatiſne iſtos idoneos auctores Lati-

nitatis putas? Ego dicam tibi, inquam, Dari. Diu & ipſe in eo errore verſatus ſum, vt niſi qui aut Ciceronis ætate, aut paulo antè vixiſſent, aut certè illi ætati ſuppares fuiſſent, non ſatis dignos eſſe arbitrarer, quorum exemplo qui Latinè aut ſcribere aut loqui vellent, niterentur. Sed poſtea, re tota mecum accuratiùs conſiderata, viſus ipſi mihi ſum nimio plus mihi ſumere, qui de Seneca, Liuio, Valerio, Celſo, Quinctiliano, Columella, vtroque Plinio, Tacito, Suetonio, Velleio, Q. Curtio, Lactantio, alijſque eiuſmodi ſcriptoribus, quos & ab iis ipſis temporibus, quibus Latina lingua floruiſſe diceretur, propiùs afuiſſe, & ſuo quemque ſæculo, diſertiſſimos habitos eſſe conſtaret, temerè pronuntiare auderem. Certè enim neque quiſquam vnquam veterum eos malè Latinè locutos eſſe dixit: neque nos, tam longo interuallo, valdè boni eius rei exiſtimatores ſumus. At multa ſimplicia vocabula, multa etiam loquendi genera in eorum libris leguntur, quæ apud Ciceronem & eius æquales nuſquam reperias. Primùm quis hoc præſtare audeat? Ciceronis ſcriptorum vix decimam partem reliquam habemus, eamque multis partibus mancam ac mutilam, multis vulneribus, multis cicatricibus deformatam: Salluſtij vix cẽteſimam, Varronis tantundem, Catonis è tam multis voluminibus vnum De re ruſtica commentariolum: tot philoſophorum, tot oratorum veterum, tot poëtarum, tot hiſtoricorum, tot iuriſconſultorum ſcripta perierunt; & ex illis fractis ac laceris, quæ ad nos peruenerunt, Romani ſermonis reliquiis adfirmare audemus, ſiquid in eis non reperiatur, id apud veteres in vſu non fuiſſe? Quanto credibilius eſt, noua multa atque inuſitata nobis videri, quæ ſi eorum libri exſtarent, in fre-

quentiſſimo vſu poſita fuiſſe conſtaret? Illi autem, quos ſtultè & arroganter, vt minus eleganter locutos, deſpicere audemus, cùm & bibliothecas haberent omni genere librorum inſtructiſſimas, & eas diligentiſſimè peruolutarent, & acerrimo iudicio præditi eſſent; quis ſcit, an ea ipſa ex vetuſtioribus ſumpſerint, quæ fruſtrà nobis aut nouitatis aut peregrinitatis nomine ſuſpecta ſunt? Cùm ſæpe contingere videamus vt multæ voces diu ab iſtis cenſeantur inter nouas quæ poſtea vſque ab vltima antiquitate à nobiliſſimis auctoribus proditæ ac propagatæ reperiuntur. Quid quòd in iſtis ipſis Ciceronis reliquiis multæ ſunt, quæ ſemel tantùm legũtur? Ergo ſi paullum chartæ, aut mus, aut tinea adroſiſſet, aut ſitus & caries corrupiſſet, aut ſcintilla è lucerna in certam aliquam libri partem incidiſſet, hodie *pigrandi & controuerſandi* verba, multaq. alia iſtis delicatis barbara eſſent: quæ nunc ita non refugiunt, vt inculcent. Et vt magis intelligas totum hoc è ſtulta quadam opinione pendêre, ſcito multos ex iſtis ineptè faſtidioſis, quibus qui quid dicunt, quod Ciceronis non ſit, meros lapides loqui videntur, quibus, vt olim athletis in arenam deſcendentibus, circumdandæ eſſent amphotides, quoties in publicum prodeunt, ne delicatæ ipſorum aures vocum non Ciceronianarum ictibus contunderentur, ſæpè eſſe à me magna cum voluptate deluſos. Nam cùm voces quaſdam obſeruaſſem, Ciceronis quidem illas, ſed minus contritas, neque à Nizolio in illum præclarum indicem, qui iſtorum obruza eſt, relatas: admiſcebam eas de induſtria orationi meæ, cùm ad me audiendum amici quidam hoc, de quo loquor, morbo laborantes veniſſent. Illi vt earum quamque audierant, ceruicem contor-

contorquere, humeros attollere, frontem contrahere, alius alij in aurem inſuſurrare, excuti ſibi cerebrũ, perire aures, cùm talibus vocibus verberarẽtur. Quin etiam cœtu dimiſſo, cùm me, vt fit, officij cauſſa domum reducerent, malè ſe à me habitos atque acceptos eſſe conquerebantur. Ego aliquandiu eos ambiguo ſermone fruſtratus, tandem ſponſione laceſſebam, ni illæ ipſæ voces quibus auditis, caput ſibi condoluiſſe dicerent, ipſius Ciceronis eſſent. Quid quæris? cùm id ita eſſe pernicissem: iam voces illæ omnem duritiam atque aſperitatem depoſuerãt; iam lenes, ſuaues, iucundæ auditu factæ erant: &, vt lupini aqua macerati, omnem amaritiem exuerãt, ſimulatq. eas Ciceronis eſſe conſtiterat. Meminiſtíne cùm vox *illuſtriſſimus* apud iſtos cenſores in vrbe ius togæ tueri non poterat, ſed pro peregrina habebatur?

Nec miſera prodeſſe in tali tempore quibat, quòd Gellius *illuſtriſſimas orationes*, & *illuſtriſſimos philoſophorum* alicubi dixiſſet. Itaque ſiquis Latinè loquens *Cardinalem quempiam illuſtriſſimum*, vt fit, vocauerat, in eum ὅλῳ τῷ μυκτῆρι, vt Græci dicunt, vtebantur. Neque extorqueri eis poterat, vt non *maximè illuſtrem*, pro *illuſtriſſimo* dicerent, niſi, poſtquã ex Varrone audierunt, *illuſtriſſimum quemque ex veteribus paſtorem fuiſſe.* Et quidem eam vocem nemo maiori cachinno excipere ſolitus erat, quàm ille quem ſui ita eſſe Ciceronis ſimilem prædicabant, vt dicerent, σύκῳ μὰ τὴν Δήμητρα: eique illud occinerent, οὐ παῖς ἀγγελέως, ἀλλ' ἀγγελεὺς αὐτὸς εἶ. Qui cùm aliquando ad me libros tum Ariſtotelis ad Nicomachum interpretantem veniſſet, audiſſetque adfirmantem innumerabilia eſſe in omnibus philoſophiæ partibus, quæ Latinè dici non poſſent ab iis qui tam ſeueri eſſe vellent:

egreſſo mihi, cùm circumfuſa nobis eſſet magna eruditorum hominum corona, mirari ſe dixit, quid ita mihi videretur fieri non poſſe, quòd iam egregiè Perionius præſtitiſſet. Credo, inquit, illum dicis, qui quod quinćto quoque anno faciendũ ſignificari vellet, id *ſingulis quinq; annis* fieri oportere ſcripſit. Eum ipſum, inquam, & Ciceronis eloquentiam vides. Sed vt me ad propoſitum referam, etiam ſi hoc demus, nouata eſſe multa ab iis qui poſt Ciceronem fuerunt, quid cauſſæ eſt, cur ea reijcere debeamus? Quorſus igitur illud Horatij? *Vt folia in ſiluis*. & illud: *—licuit ſempérque licebit*

Signatum præſente nota producere nomen.

Nónne Cicero & multa nouauit ipſe, & Catonem, Varronem, Brutum, alioſque vt idem facerent hortatus eſt? An fortaſſis perſonale illud priuilegium fuit: vt cum Cicerone, & cum iis,

Qui tum viuebant homines atque æuum agitabant, extinćtum eſſe videatur? *Incomprehenſibile* Ciceroni fingere licuit: quid ni aliis alia ad eundem modum poſtea licuerit? Equidem exiſtimo Ciceronem, ſi ad Quinćtiliani & Plinij, & Taciti tempora vitam producere potuiſſet, & Romanam linguam multis vocibus eleganter conformatis eorum ſtudio auctam ac locupletatam vidiſſet, magnam eis gratiam habiturum, atque illis vocibus cupidè vſurum fuiſſe. Nam iſtorum quidem audire eſt operęprętium amentiam. Ad Taciti aut Suetonij voces nauſeant: ipſi eas ſcriptis ſuis intexunt, quæ ne in culina quidem illorum patienter audiri potuiſſent. Mentior, niſi tibi, cùm voles, in ſcriptis quorundam qui huius ſectæ coryphæi habentur; *ſpeculationem, ingratitudinem, contrarietatem*, aliaq. eiuſdem generis plurima oſtendero:

Sed,

Sed, ſatis eſt dixiſſe, ego pulchra poëmata pango. Cùm ſemel in hanc diſciplinam nomen dederis, quocumque modo & ſcribas, & loquare, dicas licebit;

Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Fuit hæc de principio laborioſa quædam, & exquiſita diligẽtia. nunc in ignauiam vertit. quid enim magis in promptu eſt, quàm, cùm quid ſcribere ingreſſus ſis, de ſingulis voculis Nizolium conſulere? Quid tu igitur? inquies. ex omnibus antiquis ſcriptoribus, nullo diſcrimine, verba quibus vtare, depromes? Immò verò adhibebo iudicium, habebo delectum, &, cùm ex iis potiſſimùm qui antiquitatis quoq. ipſi principes viſi ſunt, Cicerone, Cæſare, Terentio, aliis, quamplurima ſumpſero: cùm orationis meæ genus ad eorum exemplar quàm maximè potuero, conformaro, ex aliis quoque belliſſimum quodque carpam: & quo quiſque maximè excelluiſſe videbitur, id imitari atque exprimere conabor: neq. in iis modò quos paulo antè nominaui, ſed in Tertulliano, Arnobio, Hieronymo, Auguſtino, Ambroſio, & quod magis mireris, Appuleio, Caſſiodoro, Martiano etiam & Sidonio Apollinari multa reperiam, quibus ſuo loco poſitis oratio vberior & ornatior fiat. Tibi quoque, Dari, auctor ſum, vt idem facias, in primiſq́ue vt ne eorum ſtultitiam imiteris, qui vſque eò antiquitatis ſtudioſi ſunt, vt voces quoquè Chriſtianæ religionis proprias refugiant, & in earum locum alias ſubſtituant, quarum nõnullæ etiam impietatem olent: qui non *fidem*, ſed *perſuaſionem*; non *ſacramentum corporis Dominici*, ſed *ſanctificum cruſtulum*: non *excommunicare*, ſed *diris deuouere*: non *Angelos*, ſed *genios*: non *baptizare*, ſed *abluere* dicunt: aliaque eodem modo deprauant: qui, vt opinor, niſi ſibi metuerent,

rent, etiam pro Chriſto *Iouem optimũ maximum* dicerent. eſt enim magis Ciceronianum. Quæ autem inſania eſt, cùm *porricere*, cùm *impetrire*, cùm *tripudium ſoliſtimum*, cùm *pateras* & *ſympinia* legimus, notare ea tamquam dicta ſapienter: quòd ex auguralibus & pontificalibus libris deprompta ſint; propria Chriſtianæ fidei, & Chriſtianorum rituum verba, vt non ſatis Latina contemnere? Plura dicere cùm pararem, amicorum quorundam interuentus inſtitutum ſermonem abrumpere coëgit.

Conatus emendandi locum quendam Taciti peſſimè à librariis acceptum.

C AP. I I.

SOLENT interdum medici eos quoque ægrotos, quorum ſalus ab omnibus depoſita iam ac deſperata eſt, curandos ſuſcipere, interpoſita prius cautione, fraudi ſibi non fore, ſi quid eis interea deterius acciderit. Eadem ego quoque conditione locum quendam Taciti ſuſcipiam, ita malè affectũ & in vulgatis & in veteribus libris, vix vt vlla ſpes eius ſanandi ſuperſit. Si quid igitur boni efficere potuero: ſin minus, veniam tamen vt ſpero, ab æquis iudicibus conſequar. Ita ergo ſcriptum eſt libro XIV. annalium ab exceſſu Diui Auguſti: *Ne tamen ludicræ tantùm imperatoris artes noteſcerent, carminum quoque ſtudium affectauit contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum inſignis ætatis nati conſidere ſimul, & allatos vel ibidem repertos verſus connectere, atque ipſius verba quoquo modo prolata ſupplere: quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu & inſtinctu, nec ore vno fluens.* Neque multum opis in veteribus libris, in quibus ita legitur; *Nec dum inſignis ætatis tati conſidere ſimul & natos*

natos vel repertos ibidem verſus connectere. Nunc quomodo ei mederi coner, aperiam. Primùm illud *tati*, ex quo ab aliis factum eſt, *nati*, deleo: & puto fruſtrà geminatas eſſe ab indocto & oſcitante librario litteras eius vocis quæ proximè præceſſerat. Deinde ex illo *etatis*, facio *erat*. Ij. Poſtremò vbi eſt & *natos vel repertos*, deleo illud *vel repertos*: & puto dubitationem fuiſſe librarij legere neſcientis. Quæ ſi mihi concedantur, præſtare auſim, locum integrum eſſe hoc modo: *Ne tamen ludicræ tantum imperatoris artes noteſcerent, carminum quoque ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum inſignis erat. Ii cõſidere ſimul, & natos ibidem verſus connectere, atq. ipſius verba quoquo modo prolata ſupplere: quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu & inſtinctu, nec ore vno fluens.* Si quis igitur melius aliquid nouit, impertiat: ſi non, his mecum vtatur licet.

Emendata quædam apud Tacitum in vita Iulij Agricolæ.

CAP. III.

IN vita Iulij Agricolæ, quam idem ille Latinus Thucydides ſcripſit, oratio eſt ducis Britannorum Galgaci, ardoris & vehementiæ plena, qua ille milites ſuos ad fortiter pugnandũ cohortatur, facilemq. eis, ſi præſenti animo ſint, ſpem victoriæ oſtentat. In ea ita vulgo legitur: *Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra, ac, niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim congreſſu vnde oſtendamus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit.* In quibus acutè vidit Lipſius, legendum, *prima*

ſtatim congreſſione. Idq́. ipſi mihi magis placet, quàm quod ego antea ſuſpicatus eram, vocem *vnde* delendam eſſe: tametſi vtroque modo eadem ſententia efficitur. Sed ea quæ proximè antecedunt, vt obſcuriora,& ad corrigendum difficiliora ſint, Rhenani temeritate factum eſt, qui, vt in Taciti libris nonnulla correxerit, multo certè plura corrupit. Libri Romæ impreſſi habebant, *& in libertatem non in præſentiam laturi.* Rhenanus fecit, *& libertatem non in præſentia inlaturi.* & ſtultæ mutationi ſtultiorem interpretationem addidit. Significat, inquit, prius ipſis libertatem fuiſſe, pro qua adipiſcenda non erat opus pugnare, ſed conſeruanda. In præſentia dixit de futuro. Equidem Rhenanum, cùm illa ſcriberet, ſobrium fuiſſe non puto. Sed, eo omiſſo, adferamus ſi quid verius poſſumus. Cenſeo igitur vbi eſt, *in præſentiam laturi*, legendum eſſe, *in P. R. ſeruitium nati.* vt totus locus legatur hoc modo: *Nos integri & indomiti, & in libertatem, non in populi Romani ſeruitium nati, prima ſtatim congreſſione oſtendamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit.* Non magnam neque violentam eſſe mutationem, qui in hoc genere exercitati ſunt facilè vident: vulgus quid probet, quid non probet, numquam laboraui.

Quid ſit apud Ciceronem amor amicitiæ: *& cur idem in flagitioſi amoris mentione, dixerit,* more Græciæ.

CAP. IIII.

VETERES philoſophi Græci libentiùs ferè verſabantur cum adoleſcentulis, quàm vt ſermones hominum, & aliquam turpitudinis ſuſpicionem effugerent: quanquam enim illorum ſe ingenia amare dicebant,

cebant, ea tamen ferè potiſſimùm amabant, quæ bene habitarent. Itaque id Cicero in eis vrbanè, vt ſolet, exagitans, ita ſcribit libro quarto Tuſculanarum: *Ad magiſtros virtutis philoſophos veniamus: qui amorem negant ſtupri eſſe, & in eo litigant cum Epicuro, non multùm, vt opinio mea fert, mentiente. quis eſt enim amor iſte amicitiæ? cur neque deformem adoleſcentem quiſquam amat, neque formoſum ſenem?* Quibus in verbis, quæſitum eſt ex me, quem aut Cicero, aut illi *amorem amicitiæ* dicerent. Reſpondi hoc eos προκάλυμμα nequitiæ ſuæ obtendere ſolitos eſſe, vt dicerent, amorem ſuum non ad fœdam & nefariam corporum commiſtionem, ſed ad conſtituendam amicitiam referri: atque ita eum vocaſſe ἔρωτα ἐπὶ φιλίᾳ, id eſt, vt Cicero interpretatur, *amorem amicitiæ*. Plutarchus: ἔρως γὰρ εὐφυοῦς καὶ νέας ψυχῆς ἁψάμενος, εἰς ἀρετὴν διὰ φιλίας τελευτᾷ. & paulo pòſt: οὐ συνουσίας γὰρ αὐτὸς ὁ ἔρως, καθάπερ τῶν γυναικῶν. Idem in Numa: ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς θεὸν, οὐδὲ ὁμιλία σώματος. ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι τὸ μιγνύμενον ᾧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἄνθρωπον εἶναι θεῷ καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα. Fuiſſe autem amores illos in Græcia vſitatos, etiam illud indicio eſt, quòd qui eo vitio laborabant, *more Græcorum facere* dicebantur. Cicero quincto Tuſculanarum de Dionyſio tyranno loquens: *Cùm abundaret & æqualium familiaritatibus & conſuetudine propinquorũ, haberet etiam, more Græciæ, quoſdam adoleſcentes amore coniunctos, credebat eorum nemini.* Æmilius Probus in Alcibiade: *Ineunte adoleſcentia, amatus eſt à multis, more Græcorum.* Xenophon libro ſecundo παιδείας. Ἀλλ᾽ ἦ καὶ σὺ, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐστι, περιάγῃ τοῦτο τὸ μειράκιον.

Vetus

Vetus quædam Æmilij Probi reprehenſio aduerſus eruditum virum qui Æmilium defendere voluit, confirmata. CAP. V.

SCRIPSI iampridem, erraſſe mihi videri Æmilium Probū, qui negaſſet, turpe fuiſſe Cimoni, ſummo Athenienſium viro, ſororem germanam habere in matrimonio, quippe cùm ciues eius eodem vterentur inſtituto. Extitit biennio aut triennio pòſt homo non indoctus, qui in notis, quas ad Plutarchi vitas in Latinum ſermonem à ſe conuerſas addidit, à me diſſentiens, Æmilium defendere conatus eſt. Ait enim Cimonem pulſum eſſe in exilium, non quòd ſororem duxiſſet vxorem: ſed quòd ea citra nuptias abuſus crederetur: idque ex ipſis Plutarchi verbis colligi poſſe, ſi quis attentiùs ea conſideret. addit Athenæum libro XIII. hac ipſa de re loquentem non ſimpliciter dicere, τῇ ἀδελφῇ συνόντος, ſed addere παρανόμως: ex quo intelligi damnatum Cimonem, non ſimpliciter quòd cum ſorore germana corpus commiſcuiſſet, ſed quòd id feciſſet aduerſus leges, id eſt, priuſquam illam vxorem duceret. Poſtremò Plutarchum apertè idem quod Æmilium dicere, qui Themiſtoclis filio Mneſiptolemam Themiſtoclis ipſam quoque, ſed ex alia matre filiam, ex ea conſuetudine nupſiſſe narret. Ego autem non eram neſcius licuiſſe Athenienſibus, ſorores eodem patre, dum ne eadem matre, natas vxores ducere. Docuerat me id Theon, qui in Nebulas Ariſtophanis ita ſcribit: παρ᾽ Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ τῶν πατέρων ἀδελφάς. Sciebam hoc interfuiſſe inter Solonem & Lycurgum, quòd ille τὰς ὁμοπατρίους ducere permiſerat: hic τὰς ὁμομητρίους. Docuerat me id Philo, cuius hæc ſunt: Ὁ μὲν οὖν ἀθηναῖος σόλων ὁμοπατρίους ἐφεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυ-

ἐκώλυσεν. ὁ δὲ λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν μὲν ταῖς ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας, τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν. At de germanis ſororibus nuſquam tale quidquam legere memineram. Ita enim ſemper exiſtimaui, qui eodẽ patre, ſed non eadem matre geniti eſſent, conſanguineos; qui eadem matre, ſed non eodem patre, vterinos; qui iiſdem & patre & matre interdum quidem conſanguineos, ſed ſuo ac proprio vocabulo germanos vocari. Itaque neque vnquam apud Athenienſes germanam ſororem habere in matrimonio licuit: &, ſi Elpinice conſanguinea tantùm Cimonis fuit, non etiam ὁμομήτριος: bis errauit Æmilius, qui eam germanam ipſius ſororem fuiſſe dixit. Imò verò ſi conſanguinea tantùm fuit, dicere auſim, cauſam non fuiſſe, cur Athenienſium legibus Cimon in exilium pelleretur. Stuprum enim, non inceſtũ fuiſſet. Inceſtum ſiquidem non committitur cum ea, quam quis ducere vxorẽ poteſt. Sed certè veriſimilius eſt, germanam fuiſſe: & eo illum exulaſſe, quòd eam παρανόμως, vxorem ducere auſus eſſet. Nam illud quidem argumentum ex Athenæo, non fuiſſe additurum παρανόμως, niſi idem fieri poſſet etiam οὐ παρανόμως, æquè bellum eſt, ac ſi quis, quia Cicero alicubi dicit, Catilinam peſtem patriæ nefariè moliri, colligat, idem non ſemper nefariè, ſed interdum etiam ſine ſcelere fieri poſſe. Poſtremò ſanctiſſimus & eruditiſſimus vir Cyrillus Alexandrinus libro ſexto aduerſus Iulianum, non furtiuos concubitus, ſed nuptias cum ſororè Cimoni, vt ſcelus nefarium obiicit: non facturus, ſi id apud Athenienſes legitimum & vſitatum fuiſſet. Tunc enim accuſari Solonem oportuerat, qui id permiſiſſet, non ciuem qui patriæ ſuæ legibus paruiſſet.

De

De Chaldæis Ciceronis locum è Theophraſto conuerſum videri. CAP. VI.

CHALDÆI, ait Cicero libro primo De diuinatione, *non ex artis, ſed ex gentis vocabulo nominati diuturna obſeruatione ſiderum, ſcientiã putantur effeciſſe, vt prædici poſſet, quid cuique euenturum, & quo quiſq. fato natus eſſet.* In quo, quòd ait Chaldæos ex gentis, non ex artis, vocabulo nominatos, pertinet ad communem errorem refellendũ, quo genethliacos, cuiuſcumque gentis forent, Chaldæos vocabant: ita vt id artis, non gentis, vocabulum haberetur. Quod autem ait de illorum ſcientia, aut vanitate potius, & falſa opinione ſcientiæ, ex Theophraſto ſumptum videri poteſt: qui eos temporibus ſuis in magna admiratione fuiſſe dicit: quòd non ea tantùm prædicerent, quæ communia eſſent, vt tempeſtatem, ſerenitatem, & iis ſimilia, ſed etiam quomodo quiſque victurus, quomodo moriturus eſſet. Atque hoc de Proculo cognouimus: apud quem ita ſcriptum eſt: Θαυμασιωτάτην δὲ εἶναί φησιν ὁ Θεόφραστος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις τὴν τῶν χαλδαίων περὶ ταῦτα θεωρίαν, τά τε ἄλλα προλέγουσαν, καὶ τοὺς βίους ἑκάστων, καὶ τοὺς θανάτους, καὶ οὐ τὰ κοινὰ μόνον, οἷον χειμῶνα, καὶ εὐδίας· ὥσπερ καὶ τὸν ἀστέρα τοῦ ἑρμοῦ χειμῶνος μὲν ἐμφανῆ γινόμενον ψύχη σημαίνειν, καύματα δὲ θέρους εἰς ἐκείνους ἀναπέμπει. πάντα δ' οὖν αὐτοὺς καὶ τὰ ἴδια, καὶ τὰ κοινὰ προγινώσκειν ἀπὸ τῶν οὐρανίων, ἐν τῇ περὶ σημείων βίβλῳ φησὶν ἐκεῖνος.

De honore qui Olympionicis & interdum imperatoribus re præclarè geſta habebatur. Emendatus Æmilij Probi locus. CAP. VII.

QVANTO in honore fuerint antiquitus Olympionicæ,

pionicæ, nemini, qui paulum modò verſatus ſit in hoc litterarum genere, ignotum eſt. Solebant autem inter cetera, donari coronis aureis: vnde & Pindarus Olympiam vocat μητέρα χρυσοστεφάνων ἀέθλων. Imperatores quoque, re bene & feliciter geſta, interdum quamquam admodum raró, eodem honoris genere afficiebantur. Sic Cyro, poſt tam multas tamque inſignes victorias in auitum regnum redeunti Cyaxaris filia, quæ ipſius poſtea vxor fuit, coronam auream offert. Xenophon libro octauo: ὁ δὲ κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέξατο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ ψέλλια φέρουσαν. Habitus eſt hic honos Alcibiadi quoque, cùm domita Lacedæmoniorum ſuperbia in patriam rediret: qua de re ita Probus: *Hic vt naui egreſſus eſt, quamquam Theramenes, & Thraſybulus eiſdem rebus præfuerant, ſimulq́ue venerant in Piræeum, tamen illum vnum omnes proſequebantur: &, id quod numquam antea vſuuenerat niſi Olympiæ victoribus, coronis aureis æneiſq́ue, vulgò donabatur.* Sed cur æneas quoque coronas addat, non immeritò quæri poteſt. Nam vt Glauci Homerici væcordia ridetur permutantis χρύσεα χαλκείων, ita ridicula videri poteſt hæc χρυσέων καὶ χαλκείων permiſtio. Ego verò non dubito, quin Probi verba corrupta ſint, ita vt vbi eſt *æneiſq́ue*, legendum ſit *tænijſq́ue*. Solebant enim ferè tæniæ cum coronis coniungi. Empedocles:

Ταινίαις τε περίστεπτος, στέφεσί τε θαλείοις.

Idq́ue manifeſtò confirmat quod apud Thucydidem de Braſida legitur: quem Scionæi, re præclarè geſta, vt Olympionicen excepiſſe, & vt Græciæ liberatorem, corona aurea & tænijs reuinxiſſe dicuntur. Thucydidis verba hæc ſunt: καὶ οἱ μὲν σκιωναῖοι ἐπήρθησάν τε τοῖς λόγοις, καὶ θαρσήσαντες πάντες ὁμοίως, καὶ οἷς μὴ πρότερον

ἤρεσκε τὰ

Ariſtotelem videri in Hippodami rep. reprehendenda: idque cognoſci poſſe de quibuſdam ipſius Hippodami fragmentis quę apud Stobæum extarent. Extitit, qui decennio pòſt, Ariſtotelis defenſionem ſuſciperet: meque eius rei hiſtoriam ignoraſſe diceret: ſe autem planum facturum, fideliter, vt docebat, ſe ſummum philoſophum in toto illo negotio præſtitiſſe. Expectabam igitur, vt ipſe quoque ſe in ſuſcepto negotio fideliter præſtaret: & quando me inani argumento vſum dixerat; ſolidis ipſe ac grauibus argumentis in mea opinione refutanda vteretur. Reperio hiſtoriam quidem nullam: argumenta autem ita leuia, vt ea dum refello, videar mihi cum Ænea Virgiliano perſequi tenues ſine corpore vitas. Alium eſſe ait Hippodamum, cuius multa apud Stobæum leguntur, alium qui ab Ariſtotele reprehenditur. Illum enim Italicum, hunc Mileſium fuiſſe. Vellem alicuius veteris ſcriptoris teſtimonium protuliſſet, à quo horum duorum Hippodamorum Mileſij & Italici, quorum vterque optimæ reip. ſpeciem informaſſet, mentio fieret. Quamquam enim plurimum illi tribuo; non tantum tamen, vt ſatis ſit, αὐτὸς ἔφα. Hæc videlicet illa hiſtoria eſt, cuius ignoratione lapſum eſſe me dicit. Quæ ſi in ipſius ingenio delituerat, neque à quoquam veterum prodita erat, quî, quęſo, eam non ignoraſſe potui? At quia teſtimonia non ſuppetunt, ab argumentis auxilium mutuatur. *Hippodamus*, inquit, *Ariſtotelis Mileſius fuit.* *Fateor: Stobæi verò vt exiſtimare licet; Italicus, quod diſciplina illius, & ſermo etiam Doricus, quo vtitur, declarat. alter Hippodamus Ionico vſus fuiſſet. Miletus enim Ioniæ ciuitas fuit.* Nego quidquam hac ratione concludi. Nam neque omnes qui Italicam philoſophiam

coluere, fuerunt genere atque origine Italici: cùm Pythagoras eius diſciplinæ auctor Samius fuerit: neque omnes Dorico ſermone ſcripſere. Empedocles certè Ionicè ſcripſit; qui tamen Pythagoreus fuit: *At alter*, inquit, *Hippodamus Ionico vſus fuiſſet. Miletus enim Ioniæ ciuitas fuit.* Quaſi verò neceſſe ſit, vnumquemque eius gentis lingua in ſcribendo vti, in qua ipſe natus eſt. Fruſtrà certaſſent ſeptem vrbes de ſtirpe inſignis Homeri, ſi vlla in hoc argumento firmitas eſſet. Neq. ego puto ea lingua vſos Stagiritas, qua Ariſtoteles ſcripſit: aut, quia ἀττικώτατα ſcripſit Theophraſtus, ideò ita locutos Epheſios. Petrũ Bembum optimè Etruſcè ſcripſiſſe ait bonus in primis eius rei exiſtimator Ioannes Caſa. at Bembus Venetus fuit. Quid autem vetat, Hippodamum, cùm Mileti quidẽ natus eſſet, ſed diu verſatus in magna Græcia, in qua philoſophia illa florebat, eius gentis ſermone ſcripſiſſe, non in qua natus eſſet, ſed in qua viueret, & cui fortaſſe potiſſimùm ſcriberet? Dorienſis fuit Hippocrates, ait Ælianus: ſed in Democriti gratiam Ionicè ſcripſit. Quî magis licuerit Dorienſi Ionicè, quàm Ionico Doricè ſcribere? Hoc ſaltem admonere debuit ipſum, non minus acri iudicio, quàm acuto ingenio præditum, vt non ſtatim propterea duos Hippodamos eſſe concluderet. Addit: *Quanto autem plura ſunt, quæ iudicio Stobæi, in ſcriptis ipſius Hippodami diſcrepant à ſententiis Ariſtotelei, tanto facilius intelligere poterat, ipſos lõgè alios eſſe. neque enim exiſtimandum eſt, philoſophum ita perfricuiſſe frontem, vt tam apertè mentiretur: præſertim eo tempore, cùm omnes nullo negotio hoc redarguere potuiſſent.* Hoc loco arduam mihi & lubricam defenſionẽ eſſe fateor. nam neque de Ariſtotele, quem quanti faciam,

ciam, norunt, quicumque me norunt, quidquam ſequius loqui velim: & tamen res ipſa ſubigit me, vt dicam, eum non nunquam reprehendendorum veterum paulo quàm par erat, cupidiorem fuiſſe. Plato ciuitatis ſalutem in eo poſitam eſſe dixerat, ſi quam maximè vna eſſet. Quàm id ſophiſticè Ariſtoteles calumniatus eſt? Non libet de Ideis dicere. Sed tamen non deſunt ex ipſis Ariſtoteleis, qui Ariſtotelem in eis labefactandis non optima fide cum Platone egiſſe fateantur. Parmenidem quidé defendit Simplicius, nihil Ariſtotelis auctoritate deterritus. Et Platonis aut Parmenidis ſcripta non minùs illa tempeſtate in manibus erant, quàm Hippodami. Sed ſi duo Hippodami fuerant, quorum vterque de republica ſcripſerat, cur eorum alterum Ariſtoteles inſectatus eſt, alterum ne nominauit quidem? cùm præſertim quoſdam nominauerit, quorum nuſquã alibi memoria extat. An illud verius eſt, ex his duobus Hippodamis alterum Mileti, alterum, vt Palladem è Iouis, ita ex hominis eruditiſſimi cerebro Florentiæ natum? Et addit poſtremò: *Quod autem Ariſtoteles ſignificauit, eum, quem improbat, Mileſium fuiſſe, putari debet id feciſſe, vt diſtingueret ab altero hoc, eodem nomine vocato, Pythagoreo.* Non video, cur ita putari debeat: multos enim à patria nominat, etiã vbi nihil opus eſt diſtinctione. vt cùm dicit, Γοργίας ὁ λεοντῖνος. Et libro primo cùm dicit: οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου, non opinor, Mileſium dixit, vt eum ab aliquo Thalete Italico diſtingueret. Illum igitur ὑποβολίμαιον Hippodamũ omittam: pertinaciùs contendenti occinam,

Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἐστὶν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

D litteram vocibus in vocalem deſinentibus antiquitus interdum addi ſolitam. Et eius rei propoſita aliquot exempla. CAP. XIX.

A LATINIS veteribus concurſum vocalium non amantibus fieri ſæpe ſolitum, vt vocibus in vocalem deſinentibus adderent litteram *D*, tum maximè, cùm ſubſequentis vocis prima littera vocalis eſſet, notum eſt & ex Fabio, & è fragmento columnæ roſtratæ C. Duillio poſitæ, quod è foro ſuperioribus annis erutum, nunc in Capitolio viſitur. Atque idem obſeruatum eſt in iungendis verbis, vt ex *re* & *eo*, *redeo*: ex *re* & *emo*, *redimo*: ad eundemque modum plurima. Sed & *mederga*, *tederga*, *ſederga*, *ad ſed eas*, ita frequenter apud Plautum leguntur; vt nemini ignota eſſe poſſint. Supereſſent & in poſterioris æui ſcriptoribus multa eius conſuetudinis veſtigia, niſi per errorem oblitterata eſſent. Nam & apud Catullum planè ita legendum: *At tu Catulled obſtinatus obdurà*. quod ex me in ſermone familiari auditum probauit Turnebus: & apud Horatium duo loci ſunt huius vetuſtæ conſuetudinis ignoratione deprauati. Nam & libro tertio Carminum, vbi vulgò eſt,

vos ô pueri & puellæ
Iam virum expertæ male ominatis
Parcite verbis;

Ex quo alij fecerunt, *malè nominatis*: plerique veteres libri habent, *maled ominatis*. quod vt verum eſt, & libro primo epiſtolarum:

Omnem crede diem tibid illuxiſſe ſupremum.

ex quo factum eſt, *tibi diluxiſſe*. Eſt autem ita locutus Horatius, vt Liuius in illo: *Hic ſpecioſus vltimus dies P. Scipioni illuxit*. Apud Plautum quoque in Rudente,

dente,

dente, in extrema fabula, vbi vulgò ita legitur:

Tibi propino decuma fonte: tu tibi inde, ſi ſapis.

non habeo dubium, quin ita legendum ſit:

Tibi propinod eccum à fonte: tu tibi inde, ſi ſapis.

Aquam enim conſeruo propinat: & eum iubet vinum ſibi ipſum miſcere. Quin etiam lib. XLIII. Digeſtorum, ſub titulo, Ne quid in loco publico vel itinere fiat, vbi legitur: *Idem ait, ſi odore ſolo locus peſtilentioſus fiat, non eſſe ab re de ea interdicto vti*: legendum cenſeo, *non eſſe ab red eo interdicto vti.*

Eſſentiæ *nomen à Cicerone nouatum eſſe. Emendatus Senecæ ex epiſtolis locus.* CAP. XX.

MAGNAM ſæculo ſuo laudem conſecutus eſt & dicēdi facultate, & philoſophiæ ſcientia & grauitate morum Ser. Flauius Fabianus: multaq. de eo cū alij, tum locupletiſſimus teſtis Seneca honorificentiſſimè ſcripſit. Is cùm philoſophiam ciuitate donare vellet, multa vocabula nouauerat: neq. enim aliter fieri poterat; cùm in Græco quoque ſermone, qui Romano immenſum quantū copioſior eſt, veteres illi neceſſe habuiſſent multa procudere. Putabatur autē primus, quam Græci *vſiam* dicunt, eam Latinè *eſſentiam* nominaſſe. Ita certè Quinctilianus credidit, qui libro ſecundo, cùm rhetoricā à quibuſdam Latinè loquentibus oratoriam aut oratricem vocari dixiſſet: *& hæc,* inquit, *interpretatio nō minus dura eſt, quàm illa Flauij: eſſentia.* & libro tertio: *vſiam, quam Flauius eſſentiam vocat, neque ſanè aliud eſt eius nomen Latinum.* & libro octauo: *Multa ex Græco formata noua, ac plurima à Ser. Flauio: quorum dura quædam admodum videntur, vt ens & eſſentia: quæ cur tātoperè aſpernemur, nihil video: niſi quòd iniqui iudices aduerſus nos ſumus:*

ideoq́; paupertate ſermonis laboramus. Primus tamen eam vocem finxerat Cicero: ſed quod eam Fabianus primus vſu triuiſſet, quodq́ue alias multas fabricatus eſſet, huius quoque origo ad eum referebatur. Sed eam Ciceroni vindicat Seneca epiſtola LIX. niſi quòd locus corruptus, ne id vulgò animaduertatur, impedimento eſt. Ita enim legitur: *Cupio, ſi fieri poteſt, propitiis auribus tuis quid ſentiam dicere. ſin minus, dicam & iratis*. Ciceronem auctorem huius verbi habeo, puto locupletem. Si recentiorem quæris, Fabianum, diſertum & eloquentem, orationis, etiã ad noſtrum faſtidium nitidæ. Sed pro illo *quid ſentiam*, omnino legendum eſt *eſſentiam*. alioqui enim cuius illos verbi habere ſe auctores diceret? Idq́ue manifeſtò declarant, quæ ſtatim ſequuntur: *Quid enim fiet mi Lucili? quomodo dicetur* ΟΥΣΙΑ, *res neceſſaria naturam continens, fundamentum omnium?* Rogo itaque permittas mihi hoc verbo vti. Quanquam autem res aperta eſt, ne quis tamen calumnietur, alium teſtem in eam rem dabo. Is erit Sidonius Apollinaris: cuius hæc ſunt ex epiſtola quadam ad Polemium: *Lecturus es hic etiam nouum verbum, id eſt, eſſentiam. ſed ſcias hoc ipſum dixiſſe Ciceronem. Nam eſſentiam, nec nõ & indoloriam nominauit, addens: Licet enim nouis rebus noua nomina imponere*. & rectè dixit: Nam ſicut ab eo quod eſt, verbi gratia, ſapere & intelligere, ſapientiam & intelligentiam nominamus regulariter, & ab eo quod eſt eſſe, eſſentiam non taceamus. Iam igitur qui ad Nizolij epulas bellaria inferunt, eſſentiæ nomine auctiorem eius librum faciant licet. *Indoloriam*, me quidem auctore, non addent. nam & apud Sidonium ipſum *indolentiam* legi debere arbitror.

FINIS.

Approbatio.

In hoc Variarum lectionum volumine nihil repertum eſt, quod fidei ſinceritati ac integritati contrarietur:

VValterus vander Steeghen S. Theologiæ Licentiatus, & Eccleſiæ Antwerpienſis Canonicus.

A01
1466840